

HANDELINGEN

VAN DE

SYNODE

DER

CHRISTELIJKE GEREFORMEERDE KERK

IN

NEDERLAND,

in de 25 Zittingen door haar gehouden te
ASSEN, van 14—30 Augustus 1888.

— —

LEIDEN. — D. DONNER.
1888.

L s.

Werd de Synode te Assen door velen met belangstelling te gemoet gezien, dan zeker behoeft geen woord van aanbeveling de officiële uitgave der handelingen van hare vijf-en-twintig zittingen te vergezellen.

Tot roem van Gods ontferming mogen wij zeggen, dat het ons te Assen goed was. Met liefde werden wij daar ontvangen en verzorgd; gedurende al de dagen van ons samenzijn gespaard bij den welstand, en bij de behandeling van zeer gewichtige zaken, waarbij verscheidenheid van inzicht was te verwachten, bleef de broederzin bewaard.

Groote belangstelling werd door de Broeders en Zusters uit de Noordelijke Provinciën in de handelingen der Synode betoond. Vooral was dit het geval bij de bespreking van de vereeniging tusschen de Christelijke Gereformeerde- en de Nederduitsch Gereformeerde Kerken.

Maar de tegenwoordigheid van onzen geliefden Vader Brummelkamp moesten wij bij deze bespreking missen. Het had den Heere niet behaagd hem deze Synode, waarnaar hij verlangde, te doen beleven. Daarom was het ons te meer aangenaam Vader van Velzen nog in ons midden te zien en hem met groote opgewektheid getuigenis te hooren geven van zijne belangstelling in deze vereeniging.

Moge hetgeen daaromtrent besloten werd dienen tot eene liefelijke ineensmelting van allen, die het met de belijdenis der Gereformeerde Kerken van harte eens zijn.

Ruste daartoe des Heeren zegen op al den arbeid door de Synode verricht en make Hij hare handelingen dienstbaar tot eer Zijns naams en tot bevordering der komst van Zijn rijk.

W. H. GISPEN, *Praeses.*

H. BEUKER, *Vice-Praeses.*

W. DOORN, *1ste Scriba.*

J. WESTERHUIS, *2de Scriba.*

Een net belemmerd' onze schreden;
Een enge band hield ons bekneld;
Gij liet door heerschezucht ons vertreden;
Gij gaaft ons over aan 't geweld.
Hier scheen ons 't water t' overstroomen;
Daar werden wij bedreigd door 't vuur;
Maar Gij deedt ons 't gevaar ontkomen,
Verkwikkend' ons, ter goeder uur.

Met het zingen van dit vers uit Psalm 66 nam Maandag-avond, den 13^{den} Augustus 1888, de godsdienstoefening ter opening van de Synode in de Christ. Geref. Kerk te Assen een aanvang.

De President der vorige Synode, Ds. J. VAN ANDEL las na de zegenbede Openbaring 3:7—13 voor, en sprak daarna den zegen uit over de Praeadviseerende leden en Afgevaardigden ter Synode, alsmede over andere Ambtgenooten, Mede-Opzieners en de Gemeente te Assen.

Vervolgens toonde ZEerw. aan wat het beteekende, dat de Christ. Geref. Gemeenten van Nederland hare eigene Algemeene Synode hebben; hoe hoog zulke bijeenkomsten door onze Vaders werden geschat; en hoe de vijanden alles hadden aangewend om het samenkomen van Synoden te verhinderen. Toch was de Gereformeerde Kerk niet meer de bevoorrechte van den lande, maar eene Kerk „van kleine kracht," over wier voortbestaan de wereld zich verwondert. Daarom wenschte hij de Synode, die deze Kerk vertegenwoordigt, te bepalen bij het woord van den Heiland aan Filadelfia: Zie, Ik kom haastelijk; houd dat gij hebt, opdat niemand uwe kroon neme, Openb. 3:11.

De verklaring dezer woorden ving de spreker aan met te wijzen op de overeenkomst tusschen de Gereformeerde Kerk onzer landen en de Gemeente te Filadelfia. Niet slechts heeft zij evenals deze kleine kracht, maar ook wordt haar betwist de voortzetting van de Kerk der Vaders te zijn evenals aan Filadelfia de titel van Messiaansche Gemeente.

Daarbij is ook haar eene deur geopend in spijt er van, dat de tegenstander eene halve eeuw geleden de deur harer samenkomsten sloot voor den een-en-twintigsten en volgenden man.

Daarom, zoo zeide hij, betaamt het haar te houden het pand der waarheid, zooals het haar in onderscheiding van alle anderen is toebetrouwd, en waarvan de hoofdgedachte is: Niets uit ons, alles uit God, in Christus, door den Heili-

gen Geest. Wij mogen dus niet toelaten, dat persoonlijke meeningen in ons midden heerschappij krijgen, maar moeten er naar staan, dat elk onzer predikers vertegenwoordiger blijve van het algemeen geloof der Kerk. En aangezien de waarheid slechts onder de hoede der heiligheid veilig is, ook de tucht handhaven. Eene Kerk, die de tucht niet handhaaft, geeft er aanleiding toe, dat hare vijanden hare leer lasteren als eene, die tot zonde prikkelt of althans ruimte voor haar laat.

Hierna wees ZEerw. er op, dat de vermaning: „Houd dat gij hebt!" voor de Geref. Kerk ook in zich bevat de roeping om te behouden wat God haar in het belang Zijner waarheid heeft gegeven en te herwinnen wat zij verloor. En bij dit laatste punt bepaalde hij de belangstellende schare bij de vraag, waarvoor de Synode zou komen te staan, de vraag naar vereeniging met de doleerende broeders. Slechts in den weg van te behouden wat zij heeft en te herwinnen wat tot hare geestelijke sterkte dienen kan, zal de Gemeente kunnen beantwoorden aan hare heerlijke roeping, om alle deur, die haar geopend wordt, binnen te gaan, en de volken voor haren Heere te herwinnen. Daartoe richte zij haar oog op Hem, die komende is om haar kruis te verwisselen met de kroon der heerschappij. ¹⁾

Na dit schoone woord ging de geachte spreker de vergadering voor in het gebed tot Hem, Die de zeven sterren in Zijne rechterhand houdt en Die te midden der zeven gouden kandelaars wandelt.

¹⁾ Deze rede is in haar geheel uitgegeven door den Boekhandelaar H. BIJLENS, te Winterswijk.

HANDELINGEN van de SYNODE
der CHRISTELIJKE GEREFORMEERDE
KERK in NEDERLAND, in de 25 Zittingen
door haar gehouden te ASSEN, van den
14^{den} tot den 30sten Augustus 1888.

Tegenwoordig zijn:	
Uit de Prov. <i>Groningen</i> ,	de Leeraren: S. SIJKENS. J. DUURSEMA.
" " "	„ OuderL: P. DIJKHUIS. H. WIERTSEMA.
	Leeraren: J. VAN ANDEL. E. DOUMA.
<i>Friesland</i> ,	Ouderl.: L. HOEKERS. J. DE BOER.
	Leeraren: J. GROENEWEGEN. J. VAN ANKEN.
<i>Drenthe</i> ,	Ouderl.: A. W. GEERTS. H. BRINK.
	Leeraren: J. BAVINCK. J. HESSELS.
<i>Overijssel</i> ,	Ouderl.: H. J. KLINKERT. J. KROON.
	Leeraren: J. F. BULENS. A. H. GEZELLE MEERBURG.
<i>Gelderland</i> ,	Ouderl.: F. TE WINKEL. D. KRIJGER.
	Leeraren: M. VAN MINNEN. J. VAN MANTGEM.
<i>Utrecht</i> ,	OuderL: H. OVEREEM. P. VAN DER LINDEN.
	Leeraren: W. H. GISPEN. E. MULDER.
<i>N.-Holland</i> ,	Ouderl.: J. OLTHOFF. P. DEKKER.
	Leeraren: H. BEUKER. W. DOORN.
<i>Z.-Hölland</i> ,	OuderL: J. VAN GOLVERDINGE JR. J. H. LANDWEHR.
	Leeraren: J. VAN DER LINDEN. E. HAAN.
<i>N.-Brabant</i> ,	Ouderl.: M. VAN WAARDHUIZEN. G. BRANDENHORST.

Uit de Prov. *Zeeland*, de Leeraren: A. LITTOOY.
 J. WESTERHUIS.,
 Ouderl.: B. M. DEN BOER.
 D. MULDER.

Als Praeadviseerende leden zijn tegenwoordig de HH. Docenten der Theol. School: S. VAN VELZEN, H. DE COCK, M. NOORDTZIJ, D. K. WIELENGA, DR. H. BAVINCK, L. LINDEBOOM en de Zendingsdirector J. H. DONNER.

EERSTE ZITTING.

Dinsdag 14 Augustus, voorm. 9—1 uur.

ART. 1.

De Vergadering wordt geopend door den Voorzitter der vorige Synode, Ds. J. VAN ANDEL. Z.Eerw. laat zingen Ps. 133:1 en 3, leest daarna voor Rom. 12, en spreekt de Vergadering toe als volgt:

Zeër geachte Vaders en medeaafgevaardigde Broeders!

Hartelijk welkom aan deze plaats. Het eerste woord wordt ons toegesproken door God. Welk een woord! Het wekt ons op om met lichaam en ziel Hem te dienen, die Zichzelven voor ons gegeven heeft. Het „dient den Heere," sta diep in onze harten geschreven. Maar beseffen wij het wel; wij kunnen Hem niet dienen, tenzij wij weten, wat Hij van ons hebben wil. Eene bijzondere genade is het, dat Hij ons zijn wil heeft bekend gemaakt in alles. — Ons waarnemingsvermogen om leugen en waarheid te onderscheiden worde gescherpt, opdat wij helder inzien en keuren wat de goede en welbehagelijke en volmaakte wil des Heer en zij. Niemand vertrouwe op eigen inzicht. Er zij liefde en toewijding om elkander te dienen. Wij zijn samen één lichaam en zijn hier vergaderingswijze bij elkander om van elkander te ontvangen. God geeft wat in en door den broeder. Wij zijn elkanders schuldenaren en hebben dus te betalen en te ontvangen. Alles worde geheiligd door de begeerte, dat God verheerlijkt worde door onzen Heere Jezus Christus. Onze Vergadering zij een stuk godsdienst. De vruchten daarvan worden geoogst door de gemeenten, over welke ons de Heere tot Opzieners gesteld heeft. Daartoe geve Hij ons de noodige gaven en zij ons goed.

Onze Vader en Broeder BRUMMELKAMP is niet meer. Wij zijn nog in leven en worden geroepen, om te arbeiden voor den naam en de zaak des Heeren. Hij geve u een Voorzitter, die u in deze gewichtige vergadering leide en aan de Praeadviseurs het noodige licht, om bij moeilijke vraagstukken den rechten weg aan te wijzen.

Hierna ging Z.Eerw. voor in het gebed.

ART. 2.

De lastbrieven der afgevaardigden worden gevraagd en gelezen. Geene aanmerkingen worden gemaakt. Niet alle primi zijn tegenwoordig. Voor Gelderland heeft zitting Ouderl. D. KRIJGER, secundus van H. v. DALEN. Volgens een schrijven door broeder KRIJGER overgelegd is de primus door omstandigheden verhinderd tegenwoordig te zijn. Voor Noord-Brabant neemt, in plaats van den primus A. DEN DEKKER, M. VAN WAARDHUIZEN zitting. Op de vraag van den tijdelijken Voorzitter: Hebt gij ook een schrijven van den primus? geeft hij een ontkennend antwoord. Mondeling, zoo verklaart hij, heeft mij broeder A. DEN DEKKER op de jongste Classis gezegd: Gij moet gaan, ik kan niet uit hoofde van mijn hooge jaren.

ART. 3.

De Vergadering gaat over tot het kiezen van een modera-men. Als regel wordt aangenomen, dat alle leden een voor een met volstreekte meerderheid van stemmen zullen worden gekozen. Tevens wordt bepaald: Indien de eerste stemming geen uitslag geeft, zal er eene tweede vrije stemming zijn. Is er dan nog geene beslissing, dan moet er herstemming zijn tusschen de twee hoogsten. De uitslag der stemmingen is, dat verkozen zijn:

tot President Ds. W. H. GISPEN;
tot Vice-President Ds. H. BEUKER;
tot Scriba Ds. W. DOORN;
tot Adjunct-Scriba Ds. J. WESTERHUIS.

De laatste met het lot tegen Ds. A. H. GEZELLE MEERBURG.

ART. 4.

Ds. VAN ANDEL wenscht den gekozen broeders den zegen des Heeren toe en verzoekt hun de voor hen bestemde plaatsen in te nemen, waaraan zij allen voldoen.

ART. 5.

Ds. GISPEN aanvaardt het Praesidium met een treffend woord. Het is, zegt hij, nu 28 jaren geleden sinds ik als afgevaardigde van toen nog niet vereenigde Kerken op de Synode te Hoogeveen tegenwoordig was. Bedrieg ik mij niet, dan is er sinds dien tijd door het woord der Schotsche broeders eene wijziging gekomen in onze denkbeelden betreffende de verhouding van de Kerk tot den Staat, en Gods zegen is daarop genoten.

Met het oog op de gewichtige zaken, die volgens het agendum thans moeten behandeld worden, had ik liever gezien, dat een ander tot Voorzitter verkozen was. Maar ik wensch mij te onderwerpen aan uwe keuze, rekenende op uwe welwillende medewerking, die ik ook voor de andere leden van het moderamen inroep, en tevens verwacht van de adviseerende leden.

Hierna gaf Z.Eerw. zijne vreugde te kennen Prof. VAN VELZEN, één der Vaders onzer Kerk, te midden van de andere Do-

centen onzer Theol. School aanwezig te zien. Eene vreugde te grooter, omdat reeds zoo vele dierbare broeders waren heengegaan. Onder deze herdacht hij vooral Vader BRUMMELKAMP, wien men in deze Synode zou missen.

Vervolgens bracht Z.Eerw. nog hulde aan het moderamen der vorige Synode.

ART. 6.

Volgens bestaande bepaling verzoekt de Voorzitter, dat de leden der Vergadering met hem door op te staan hunne instemming betuigen met de belijdenisschriften der Gereformeerde Kerk, nl den Catechismus, de 37 artt., en de vijf artikelen tegen de Remonstranten. Allen voldoen aan dit verzoek en verklaren daardoor vereenigd te zijn met onze schoone belijdenis. Met dankzegging voor des Heeren bewaring bij die belijdenis en ootmoedige smeeking om zijne hulp wordt deze plechtige stonde door den Voorzitter besloten.

ART. 7.

Wordt voorgesteld, om in het belang van den arbeid, verbonden aan het ontwerpen der notulen en dien der commissie van rapport en advies, de zittingen te houden van 9—4J uur, met drie kwartier pauze. Met het oog op de gebruikelijke orde in de gezinnen, waarin vele leden der Vergadering gelogeed zijn, wordt de tijd der zittingen evenals vroeger bepaald des voorm. van 9—1 uur en des namiddags van 4—8 uur.

ART. 8.

De Voorzitter vraagt welk karakter van openbaarheid de vergaderingen zullen hebben. Wordt bepaald om, evenals vroeger, den toegang voor niemand te sluiten, tenzij de Voorzitter dit om gewichtige redenen noodig oordeelt.

ART. 9.

Tot Commissie van Rapport over de ingekomen stukken en advies aan de Vergadering worden benoemd de Docenten H. BAVINCK en M. NOORDTZIJ; de Predikanten J. VAN ANKEN, E. DOUMA en A. LITTOOIJ; de Ouderlingen P. DEKKER, H. J. KLINKERT en J. H. LANDWEHR.

ART. 10.

De Credentie-brieven der Afgevaardigden van Buitenlandsche Kerken worden gelezen. Daaruit blijkt dat
van de Oud-Geref. Kerk in het Graafschap Bentheim en Oost-Friesland is afgevaardigd Ds. J. SCHOEMAKER;
van de Holl. Christ. Geref. Kerk in de Vereenigde Staten van Amerika Ds. E. Bos.

Van de Dutch Reformed Church in Amerika is tegenwoordig Rev. HENRY E. DOSKER, die door omstandigheden verhinderd is

een lastbrief over te leggen, maar volgens een schrijven van Dr. STEFFENS en eene mededeeling in „de Hope”, afgevaardigd is, om voornoemde Kerk op deze Synode te vertegenwoordigen. De Voorzitter heet deze broeders hartelijk welkom.

ART. 11.

Wordt bepaald om hetgeen voorkomt onder letter *E.* der Agenda morgen aan de orde te stellen, opdat eenige broeders, die bij de behandeling daarvan wenschen tegenwoordig te zijn, hiervan bericht kunnen ontvangen.

ART. 12.

De Synodale Commissie geeft door haren Secretaris, Ds. J. NEDERHOED, verslag van hare handelingen sinds de Synode van 1885. Dit verslag is als N^o. I onder de Bijlagen opgenomen.

ART. 13.

Naar aanleiding van dit verslag wordt gevraagd, waarom deze Commissie niet volgens art. 8 van haren lastbrief jaarlijks een verslag van hare werkzaamheden aan eene Prov. Vergadering heeft gezonden.

Wordt geantwoord, dat dit is vergeten.

Nog wordt door de afgevaardigden van Gelderland gevraagd waarom de Synodale Commissie niet terstond aan Nijmegen toestemming tot collecteeren verleende.

Dit punt is behandeld bij de bespreking van het desbetreffende punt op de Agenda. (Zie art. 178 dezer Notulen.)

Daar niemand meer in betrekking tot het verslag iets te vragen heeft, betuigt de Voorzitter namens de Synode deze Commissie den hartelijken dank voor hetgeen door haar in belang der Kerk werd verricht.

ART. 14

Deze eerste Zitting wordt met dankzegging gesloten door Docent S. VAN VELZEN, nadat gezongen is Ps. 84:3,
Welzalig hij, die al zijn kracht, enz.

TWEEDE ZITTING.

Dinsdag 14 Augustus nam. 4—8 uur.

ART. 15.

Deze Zitting wordt geopend met het zingen van Ps. 68:17,
Hoe groot, hoe vreeslijk zijt Ge alom, enz.
en gebed, waarin de Zendingsdirector J. H DONNER voorgaat.

ART. 16.

Voorgelezen wordt een brief van de Vastelands-Commissie der United Presbyterian Church van Schotland, alsmede van de Free Church aldaar, behelzende mededeeling der redenen, waarom deze geene afgevaardigden naar deze Synode konden zenden. Ook wordt een zoodanig schrijven van de Geref. Kerk in Zuid-Afrika en van de Vrije Evang. Gemeente te Gorkitz in Silezië voorgelezen.

ART. 17.

Aan de afgevaardigden der Buitenl. Kerken wordt gelegenheid gegeven een woord tot deze Vergadering te spreken. Ds. E. Bos spreekt aldus:

Geachte Vaders en Broeders!

De Holl. Christ. Geref. Kerk van Amerika, die ik de eer heb hier te vertegenwoordigen, laat U hartelijk groeten. Zij beschouwt zich als de eigene dochter uwer Kerk en acht dit hare eer, hoewel anderen dit anders beschouwen. Zij telt 70 Gemeenten met 44 Leeraren, 26 Gemeenten zijn vacant. Hare Theol. School, gevestigd te Grand-Rapids, is nog in wording. Met de komst van Ds. E. BOER kreeg zij meer vasten gang. De benoeming van Ds. HEMKES tot Docent was haar ten zegen, en nu is onze verwachting zeer gespannen, daar de veelbelovende Dr. Vos in September als Docent hoopt op te treden.

Met den arbeid der binnenlandsche zending gaan wij voort. Op het gebied der buitenlandsche zending zijn wij begonnen zelfstandig op te treden en zonden daarom de giften daarvoor niet meer aan de Zendingscommissie uwer Kerk.

Maar hoezeer wij ook gezegend zijn en in vrede leven, toch bedroeft ons de verwijdering, die er tusschen ons en andere Hollandsch Geref. Gemeenten en Classes in Amerika bestaat. Wij hebben daarom een verzoek tot deze gericht om met de de Dutch Reformed Church te breken.

Toch zijn wij niet afkeerig van de Engelsch sprekende broeders, daar onze kinderen ook die taal op school leeren en wij reeds eene gemeente uit Engelsch sprekenden hebben gesticht. Ook hebben wij correspondentie met de United Presbyterian Church, waardoor een afgevaardigde dier Kerk op onze Synode tegenwoordig was en het benoemen van eene commissie harerzijds tot vereeniging met ons, lokt er toe om ook onzerzijds dit te doen.

Door Gods genade heeft onze Kerk dus aan niets behoefte dan aan uwe voorbede en liefde.

ART. 18.

Nu wordt aan Prof. H. E. DOSKER het woord gegeven. Z. Eerw. spreekt in hoofdzaak aldus:

Ik acht het mij een voorrecht, geachte Broeders, in uw mid-

den te zijn. Ik ben U *geen* vreemdeling, mijn overleden Vader is U allen bekend. De Kerk, die ik de eer heb te vertegenwoordigen, is de oudste dochter der Geref. Kerk in Nederland en gesticht in 1619. Was zij tot 1882 U dierbaar, maar sinds dien tijd niet meer, toch durf ik te zeggen, dat zij met hare meer dan 500 leeraren nog vasthoudt aan de aloude belijdenis. Daarom durven wij met den Engelschen tak dier Kerk ook niet breken, hoewel de besluiten uwer Synoden van 1882 en 1885 ons daartoe nopen, indien wij althans met U in vereeniging willen leven. Maar mogen wij breken met Kerken, die VAN RAALTE met toegenegenheid ontvingen en U in de dagen van vervolging het eerst sympathie betoonden? Wij zouden dit moeten en durven, indien zij van de waarheid afweken of ons belemmerden in de uitoefening der kerkelijke tucht op vrijmetse-laars. Maar dit is niet het geval, hoewel zij over deze anders oordeelen dan wij en wellicht de zoodanigen als leden in haar midden dulden. Evenals men hier voor het gebruik en misbruik van sterken drank stomp is geworden, is men dit in Amerika voor de vrijmetselarij. Weest dus niet te haastig in uw oordeel en laat de verhouding tusschen U en ons weder worden als vóór 1882.

ART. 19.

De Voorzitter geeft nu aan de Vergadering gelegenheid tot het doen van vragen aan deze broeders, nadat zij zich tot het geven van inlichtingen hebben bereid verklaard. Aan Ds. Bos wordt gevraagd wat zijne Kerk nu reeds op het gebied der buitenl. zending doet. ZEerw. antwoordt, dat zij uitziet naar een geschikt arbeidsveld. Ook wordt hem gevraagd naar de verhouding tusschen de United Presbyterian Church en de Presb. Church der Vereenigde Staten. Deze vraag beantwoordt ZEerw. met te zeggen, dat die verhouding gelijk staat met die tusschen onze Kerk en het Nederl. Herv. Kerkgenootschap.

Aan Prof. DOSKER wordt gevraagd of er dan geene vrijmetselaren in de Holl. Gemeenten zijner Kerk zijn. ZEerw. antwoordt, dat hem daarin geene vrijmetselaren zijn bekend.

Ook wordt hem gevraagd, waarom de Dutch Reformed Church geen antwoord op het schrijven van onze Synode van 1882 heeft gezonden? Aan Dr. VAN CLEEF, zegt ZEerw., is het opgedragen te antwoorden, waarom er dus geen antwoord kwam, weet hij niet. Maar hebt U dan geen exemplaar van de Notulen der Synode van 1885 ontvangen? ZEerw. weet dit niet en heeft er ook niets van gehoord, waarom hij vreest, dat dit niet aan het adres is terecht gekomen.

ART. 20.

De Praeses verzoekt Prof. VAN VELZEN deze broeders namens de Vergadering toe te spreken. Deze voldoet hieraan bereidwillig en zegt:

Geliefde Broeders! Beide zijt gij met ons vereenigd, en toch

in Amerika gescheiden. Afstammeling noemt gij u, broeder DOSKER, van de martelaren van voor 300 jaren. Belijden alle uwe leeraren de waarheid? Broeder, ziedaar dan de broederhand.

Ook gij, geliefde broeder Bos, die U een vertegenwoordiger van de dochter onzer Kerk in Amerika noemt, zijt ons aangenaam. Hartelijk dank voor de goede woorden, die wij van U hoorden. Geef ook gij mij de broederhand.

Hierop legde ZEerw. de handen dier beide broeders in el-
kander, met dat gevolg, dat zij elkaar hartelijk de hand drukten.

Daarop zeide hij: Brengt samen onze hartelijke groete aan uwe Kerken in Amerika en zegt, dat wij met U vereenigd zijn in belijdenis.

Houdt wat Ge hebt, opdat niemand uwe kroon ontneme!

ART. 21.

De Afgevaardigde van de Oud Geref. Kerk in Pruisen spreekt nu het volgende:

Geachte Broeders!

De kleine Oud Geref. Kerk in Pruisen was bigde eene uitnoodiging van uwe Synodale Commissie te ontvangen. Zij brengt U heden door mij de hartelijke groete en hoopt dat de band, die ons vereenigt, steeds nauwer worde. Wij gevoelen ons nauw aan U verbonden en zijn veel aan U verplicht. Ontstond onze Kerk in 1838, 4 jaren later dan de uwe, eene opwekking op geestelijk gebied was de aanleiding tot haar ontstaan, daar de oude Kerk in het Graafschap dat leven niet voeden kon. Uren ver liep men des Zondags morgens om uwe predikers te hooren. En aan de behoefte naar organisatie werd van uwentwege voldaan, daar Ds. v. RAALTE de eerste Gemeente in het Graafschap stichtte en Ds. DE COCK de tweede. Ook werden wij door het besluit uwer Synode te Zwolle aangemoedigd tot het stichten eener Theol. School, ten einde te voorzien in de behoefte aan predikers van het evangelie.

Nog is onze Kerk klein. Sinds uwe laatste Synode werd zij met eene Gemeente vermeerderd. Vooral hebben wij te tobben met onze Theol. School, die mede door uwen steun staande bleef. Mogen wij dien steun nogmaals vragen? Wij durven haast niet, ziende op uwe vele behoeften, maar zouden gaarne zien, dat nog om het andere jaar daartoe in uwe Gemeenten gecollecteerd werd, gelijk op de Synode te Utrecht werd bepaald.

Op de gelegenheid daartoe door den Praeses gegeven, worden Ds. SCHOEMAKER eenige vragen gedaan naar den toestand der Theol. School en deze worden bereidwillig door ZEerw. beantwoord. De vraag naar de relatie tot de vrije Gemeenten in de Rijnstreek beantwoordde ZEerw. met te zeggen, dat eene officiële kerkelijke betrekking met deze niet mogelijk is.

wegens independente en baptistische beginselen. Met de vrije Kerken in Silezië was dit anders, maar afstand verhinderde daarmede een geregeld verkeer.

De pogingen tot verkrijging van het corporationsrecht worden voortgezet tot waarborg van de eigendommen der Gemeenten.

ART. 22.

Op verzoek van den Voorzitter spreekt Doe. DE COCK dezen afgevaardigde toe. ZEerw. spreekt aldus:

Toen ik U, geachte Broeder, in de Vergadering zag komen, was ik blijde. Werd uw broeder, in wien onze Kerk zoowel als uwe familie veel verloor, ons door den dood ontrukkt, U heeft de Heere gespaard. Gij zijt de zoon van een vader, die in zijn eenvoud in de dagen der wording uwer Kerk door Gods genade velen ten zegen was. Acht het een voorrecht een zoon van zulk een vader te zijn. Er bestaan banden tusschen ons. Onze vergaderingen bewijzen dit telkens. De Heere, die uwe Kerk met hare kleine kracht staande hield, bevestigte en vermeerdeere haar. Breng haar onze heilbede over.

ART. 23.

De Voorzitter vraagt naar aanleiding der mededeeling van Prof. DOSKER omtrent het niet beantwoorden van den brief door de Synode van 1882 naar de Reformed Church in Amerika gezonden (zie art. 19 dezer Notulen), of er ook iets moet geschieden in deze zaak.

Wordt besloten haar nogmaals een brief te zenden. Aan Docent LINDEBOOM en Ds. LITTOOIJ wordt opgedragen dezen te ontwerpen.

ART. 24.

Thans komt in behandeling letter C. a. der Agenda:

De Synode behartige bij de Overheid de belangen onzer behoeftige gemeenteleden in zake het 'krankzinnigengesticht op Veldwijk. (Friesland.)

Uit de toelichting blijkt, dat dit voorstel geschiedt naar aanleiding van de moeilijkheid, om van Gemeenten en Provinciën subsidie te verkrijgen, wanneer verlangd werd, dat een krankzinnige op Veldwijk zou worden verpleegd. De opmerking wordt gemaakt, dat dit meestal een gevolg is van een contract door de Provinciën met andere gestichten gesloten. Ook wordt er op gewezen, dat geene diaconiën, maar behoeftige familiën de aanvraag tot ondersteuning aan de Gemeente of Provincie moeten doen.

De Synode oordeelt daarom, dat de behartiging dezer zaak niet op haren weg ligt.

ART. 25.

In overweging wordt genomen letter C. 6. der Agenda, aldus luidende:

De Synode wende zich tot de Regeering met het verzoek de verplichte vaccine op te heffen. (Noord-Holland.)

De afgevaardigden van Noord-Holland achten den tijd tot zulk een verzoek geschikt. Eenige Praeadviseurs en leden der vergadering oordeelen evenzoo.

Het voorstel van Noord-Holland wordt daarop aangenomen en aan de Synodale commissie wordt de uitvoering daarvan opgedragen.

ART. 26.

Deze Zitting wordt na het zingen van het laatste vers uit den Avondzang:

O Vader, dat uw liefd' ons blijc, enz.

met dankgebed gesloten, waarin Docent DE COCK voorgaat.

DERDE ZITTING.

Woensdag 15 Augustus, Voorm, 9—1 uur.

ART. 27.

Wordt gezongen Ps. 119:3:

OCH, schonkt Gij mij de hulp van uwen Geest, enz.
en daarna gaat Docent NOORDTJII de vergadering voor in het
gebed.

ART. 28.

De Notulen van den vorigen dag worden gelezen en vast-
gesteld. Ds. HESSELS (Scriba der vorige Synode) merkt op, dat
hem uit zijne aantekeningen is gebleken, dat besloten was,
dat de Synodale Commissie bericht zou zenden aan de Dutch
Reformed Church in Amerika van het in betrekking tot die
Kerk genomen besluit; alsmede, dat een exemplaar van de
Handelingen dier Synode aan het adres van Ds. DE BEIJ is
verzonden.

ART. 29.

De voorstellen, betreffende de vereeniging met de Ned. Geref.
Kerken (doleerende), worden door den Voorzitter aan de orde
gesteld. Zij komen voor onder letter E, *a b c d e f g h i en j*
der Agenda en luiden aldus:

De Prov. Synode van Drenthe aan hare Deputaten opgedragen
hebbende om de vereeniging met de Doleerenden ter sprake te

brengeu, spreekt voor de Synode haar innig verlangen naar vereeuiging uit. *(Drenthe.)*

De Prov. Synode, overtuigd, dat de Gereformeerde Kerk in Nederland in 1834 zich op nieuw heeft geopenbaard, acht het de roeping van alle Gereformeerden zich met die Kerk te vereeuigen. Tot vereeuiging met die groepen, die met ons op denzelfden bodem van Belijdenis en Kerkorde staan en zich onder den naam van Nederd. Geref. Kerken (doleerende) als gemeenten hebben georganiseerd, wende de Alg. Synode pogingen aan met in achtneuing van de volgende grondlijnen:

- 1°. dat de Nederd. Geref. Kerken (dol.) aanvaarden de Acte van Afscheiding der Gemeente te Ulrum d.d. 14 October 1834;
- 2°. dat onzerzijds worde te gemoet gekomen aan het bezwaar der Doleerenden tegen het Reglement van 1869;
- 3°. dat als regel worde aangenomen de ineensmelting der plaatselijke gemeenten; waar echter administratieve bezwaren dit tijdelijk verhinderen, zal men elkander dragen, mits na de vereeuiging tegenover bestaande gemeenten geene gemeenten optreden met eene vereeuiging „de Kerkelijke Kas“.

(Noord-Holland.)

De Prov. Synode overwegende dat, waar éénheid van Belijdenis, Liturgie en Kerkenordering is, het daar eisch is van des Heeren gebod, dat de Gereformeerden in éénzelfde land één zijn en diengevolge de vereeuiging met de Doleerende gemeenten in Gods weg van harte begeerende oordeelt, dat ter a.s. Synode de navolgende punten dienen overwogen:

- 1°. het reglement van 1869 worde vervangen door één, dat de plaatselijke kerken geldt;
- 2°. geen plaatselijke ineensmelting der gemeenten worde geëischt of bedongen;
- 3°. de voorwaarde worde onzerzijds gesteld, dat de Doleerenden niet slechts de gemeenschap met de Synodale besturen hebben verbroken, maar ook toonen de artikelen 27—29 van de Ned. Gel. Belijd, in de praktijk te aanvaarden; terwijl de Prov. Synode als haar oordeel uitspreekt, dat op de a.s. Synode geen afdoende beslissing kan worden genomen in zake de „vereeuiging“, daar de afgevaardigden uit de verschillende Provinciën nog niet bekend kunnen zijn met de voorstellen van de zijde der Doleerende Kerken in te brengen en deze eerst op de Kerkeraden, Classicale vergaderingen en Prov. Synodes dienen te worden gebracht.

(Noord-Brabant)

Ten aanzien van het vraagstuk der Vereeuiging der Chr. Geref. Kerk en de Nederd. Geref. Kerken (dol.) verklaart de Provinciale Synode:

- 1°. dat die vereeuiging niet alleen wenschelijk, maar naar 's Heeren woord plichtmatig is;
- 2°. dat naar die Vereeuiging ernstig moet worden getracht, mits op den grondslag van Gods Woord, Formulieren van Eenheid en Dordsche Kerkorde;

- 3°. dat aan de wijsheid der Synode blijft overgelaten, welke gedragslijn te volgen, ten opzichte van het gewraakte Reglement van 1869. *(Overijssel.)*

De Prov. vergadering stelt voor:

- 1°. De Synode bevordere zooveel mogelijk de vereeniging van de Chr. Geref. Kerk en de Ned. Ger. Kerken (dol.) en brenge haar in beginsel tot stand, omdat de eenheid van allen, die een zijn in Belijdenis en Kerkorde naar eisch van Gods Woord is, ons deel doet hebben aan elkanders gaven en ten rijken zegen zou zijn voor het vaderland.

Met het oog op enkele uitdrukkingen in de bladen en om alle leden onzer Kerk gerust te stellen, acht de Prov. verg. het wenschelijk, hoewel zij de oprechtheid der Doleerenden volkomen vertrouwt, dat de Synode van hen vrage, eene duidelijke en voor geen twee uitleggingen vatbare verklaring, waaruit blijkt:

- a. dat zij ons erkennen als voortzetting in rechte lijn van de Ned. Ger. Kerk van voor 1816 gelijk wij hen zullen doen;
 - b. dat zij, de drie Formulieren van Eenheid der Geref. kerken in Nederland aanvaardende als uitdrukking hunner belijdenis en zich onderwerpende aan de Dordsche Kerkorde, in zooverre deze in onzen tijd uitvoerbaar is, ook naar deze Formulieren en Kerkorde tucht zullen oefenen;
 - c. dat zij niet meer behooren tot het Hervormd Kerkgenootschap;
 - d. dat zij de plaatselijke gemeenten in hare organisaties „bepaaldelijk wat de grenzen betreft" aanvaarden.
- 2°. De Synode stelle pogingen in het werk om terwille van de vereeniging, het reglement van '69 of te wijzigen of weg te nemen, indien zulks kan geschieden, zonder dat onze organisatie naar de Dordsche Kerkorde als een geheel, als Ger. Kerk in Nederland, opgeheven wordt, en eene rechtsverhouding tot de regeering kan gevonden, waardoor noch de algemeene, noch de plaatselijke goederen der Kerk gevaar loopen.

(Groningen.)

Het reglement van 1869 worde geen struikelblok voor de vereeniging met de Doleerende Kerken.

De Synode blijve intusschen staan in het beginsel, dat van 1834 af doorlopend is gehuldigd, nl. afscheiding van de Ned. Herv. Kerk als valsche Kerk. *(Gelderland.)*

De Prov. Synode stelt voor aan de Algemeene der Chr. Geref.

Kerk in Nederland, dat deze als hare overtuiging uitspreke:

- 1°. dat allen, die in Nederl. den Christus der H. Schriften belijden en overeenkomstig dezelve wenschen te leven, niet langer gedeeld mogen zijn; maar zich vereenigd als de Kerk des Heeren moeten openbaren. Deze eenheid wordt niet alleen door Gods Woord en den aard van het Chr. leven gebiedend geëischt, maar ook door het waarachtig belang onzer natie dringend gevorderd;
- 2°. dat zij mitsdien iedere poging tot vereeniging met blijdschap

begroet en eiken voorslag daartoe met heiligen ernst wenscht te overwegen en te toetsen aan de leer der H. S., de belijdenisschriften der Geref. Kerken en de K. O. van 1618 en 1619;

- 3°. dat zij, in casu, de „vereeniging” — en zoo mogelijk de „in-eensmelting” — met de Ned. Geref. Kerken (doleerende) van harte begeert, doch dat zij
 - a. niet kan of mag toestemmen, dat vóór de doleantie van '86 slechts *Individuen* zijn uitgetreden, terijl met de doleantie de *Kerken* zouden zijn uitgegaan; dan toch zou zij het werk Gods, in en na 1834 haren Kerken bewezen, miskennen, en zouden deze eerst na de Vereeniging met recht Nederl. Christel. Geref. Kerken kunnen genaamd worden;
 - b. vereeniging wenscht en ook wil, maar alleen met hen die evenals hare Kerken, den Heere naar zijn Woord willen dienen, en overeenkomstig onze Formulieren van Eenigheid (met name art. 27, 28 en 29 onzer Ned. Geloofsbelijdenis) in leer, dienst en tucht tot de gehoorzaamheid des geloofs zijn wedergekeerd;
- 4°. dat zij, desverlangd, bereid is, haren naam van Chr. Geref. Kerken, in vereeniging met de Nederl. Geref. Kerken (Dol.) te veranderen in dien van Nederl. Chr. Geref. Kerken.
- 5°. dat de inrichtingen, waar hare toekomstige leeraren worden opgeleid — hetzij theol. school, theol. faculteit of hoe ook geheeten — onder toezicht der vereenigde Kerken moeten staan. Ook de benoemingen van Hoogleraren, het proclameeren tot Candidaat en het beroepbaar stellen, verblijven aan deze Kerken;
- 6°. dat het reglement van 1869 wijziging behoeft, of — ter wille van de vereeniging — zoo mogelijk, door een plaatselijk vervangen worde;
- 7°. dat deze of andere voorstellen die de vereeniging betreffen en de goedkeuring verwerven, zullen verzonden worden naar de Kerkeraden, Classis en Prov. Synoden om bericht en advies, terwijl de eindbeslissing eerst later genomen worde door eene Synode, expresselijk voor dat doel samengeropen. (*Zeeland.*)

De Prov. Synode verklaart met betrekking tot de vereeniging van de Kerken in doleantie en de Chr. Geref. Kerk in Nederland het volgende:

- 1°. dat het naar den Woorde Gods de roeping is van die geloo-vigen, welke éézelfde Belijd., Liturgie en Kerkregeering hebben, om zich in het midden der wereld als één licht te openbaren;
- 2°. dat zij dientengevolge tot de vereeniging met de Kerken in doleantie bereid is;
- 3°. dat het echter, zal die vereeniging werkelijkheid worden, noodzakelijk is van de zijde der Doleerenden te ontvangen de duidelijke verklaring:
 - a. dat ook zij (de Doleerenden), in gehoorzaamheid aan 's Heeren Woord en in overeenstemming met art. 27—29 onzer Belijdenis, met het Nederl. Hervormd Kerkgenootschap,

- zoals het sedert 1816 met zijne organisatie, besturen en reglementen bestaat, volkomen gebroken hebben; 6. dat zij mitsdien niemand tot lid hunner Kerken rekenen, die niet evenzeer de facto met dat genootschap gebroken heeft;
- c. dat zij de afscheiding van gemeld genootschap, zooals ze in 1834 plaats had, erkennen als geschied te zijn in gehoorzaamheid aan en in overeenstemming met Gods Woord, en daarmede ook de plaatselijke gemeenten der Chr. Geref. Kerk als wettige openbaring van het lichaam Christi;
- 4°. dat het Reglement van 1869 ter wille van de doleerende Broeders kan worden opgeheven of gewijzigd en plaatselijk gemaakt, indien er althans eene regeling kan worden verkregen, die de kerkelijke goederen onzer gemeenten niet in gevaar brengt, en die voor de toekomst het bezit dier goederen op zulke wijze aan de Gereformeerde Belijdenis verbindt, dat in geval van scheuring dat deel der gemeente eigenaar blijft, dat volgens de wettige verklaring der meerdere kerkelijke vergaderingen, t.w. Classis, Prov. Vergadering en algemeene Synode als Gereformeerde Gemeente erkend blijft;
- 5°. dat zij voor de opleiding tot den dienst des Woords een nauw verband noodzakelijk acht tusschen de theol. school of theol. faculteit met de Gereformeerde Kerken, in overeenstemming met hetgeen in de 163ste Sessie der Synode van 1618/19 is bepaald;
- 6°. dat de regeling der plaatselijke toestanden aan de vrijheid der Kerken moet worden overgelaten;
- 7°. dat op de Synode te Assen nog niet definitief moet worden besloten, maar dat de voorstellen, voorwaarden en gronden aldaar geformuleerd, ter fine van onderzoek en bespreking behooren gerenvoieerd te worden naar de Kerkeraden, Classis en Provinciale Synoden, omdat de voorstellen, die van de zijde der Kerken in Doleantie zullen worden gedaan, nog niet bekend zijn en alzoo op de mindere Vergaderingen nog niet behandeld konden worden;
- 8°. dat over den naam, onder welchen de alsdan vereenigde Kerken bij de Regeering zullen bekend staan, door de eerste Generale Synode der vereenigde Kerken moet worden beslist.
(Zuid-Holland.)

De vereeniging der geloovigen of belijders van de Geref. leer in ons vaderland is gewenscht en door God gewild, gelijk dat reeds door vroegere Synoden onzer Kerk is uitgesproken.

De Synode wijze den weg of geve de middelen aan, waardoor deze vereeniging met de Ned. Geref. (dol.) in het bijzonder door de plaatselijke gemeenten kan getroffen worden op grond van art. 28 en 29 der Confessie.

Waaruit dan volgen zou:

- 1°. dat niet slechts de besturen, maar de Ned. Herv. Kerk of het genootschap in zijn tegenwoordig bestaan als valsche Kerk verklaard en verlaten moet worden;

- 2°. dat de geloovigen geen ambtelijke maar een missionaire roeping hebben tot de massa;
- 3°. dat, naardien de uitgang of reformatie van 1834 wordt erkend, men geen doleerende Kerk formeere waar een Christelijke Gereformeerde Gemeente bestaat;
- 4°. dat het beheer der goederen en de noodige rechtspersoonlijkheid, volgens Gods Woord en de Geschiedenis bij den Kerkeraad raad beruste en alzoo de „Kerkelijke Kas” als burgerlijke vereeniging geleidelijk worde opgeheven;
- 5°. dat de vereeniging zich niet slechts beperke tot de hoogere vergaderingen, maar ook door de Gemeenten tot stand worde gebracht. (Utrecht.)

De Prov. Vergadering kan zich niet eerder definitief verklaren over eene andere rechtsverhouding onzer Kerk tot den Staat, voor en aler door de Synode eene betere verhouding worde voorge dragen, dan die van thans, en zij hoopt voorts, dat de Synode een weg kunne aanwijzen, om de bezwaren, die in zake de vereeniging met de Doleerende Kerken geopperd zijn, uit den weg te ruimen. (Friesland.)

ART. 30.

De afgevaardigden der onderscheidene provinciën geven toelichting op deze voorstellen. Allen komen hierin overeen, dat zij de vereeniging met de doleerende Kerken niet slechts als gewenscht, maar als van God geboden en dus plichtmatig beschouwen. De Chr. Gereformeerden hebben den Heere geboden, en de Heere heeft meer gedaan dan wij durfden hopen. Van tegenstanders, betuigt Drenthe, is *geene* sprake in heel de Chr. Geref. Kerk. Ja, Zeeland breidt de armen uit, niet slechts tot de Doleerenden, maar tot allen, die den Christus der H. S. belijden, en overeenkomstig dezelve wenschen te leven.

Ook spreken alle afgevaardigden met groote beslistheid uit, dat de Chr. Geref. Kerk het standpunt der Afscheiding niet kan of mag verloochenen. Drenthe wijst er op, dat de Chr. Geref. Kerk eene stichting Gods is. Noord-Holland erkent, dat er sedert 1816 in het Herv. Genootschap wel Gereformeerde broeders waren, maar tot het jaar 1834 heeft de Geref. Kerk geene openbaring gehad. In 1834 heeft de Geref. Kerk zich weder geopenbaard. De Doleerenden hebben ons miskend, hebben gedaan alsof wij er nooit geweest waren. Deze dingen zijn echter geschied. Er zijn doleerende Gemeenten en wij hebben ons bij het bestaande neergelegd. Wij wantrouwen de broeders niet, als zij verklaren, dat zij met geen vezel meer vastzitten aan het Ned. Herv. Genootschap; doch wij eischen van hen, dat zij zich ook van de plaatselijke Hervormde Gemeenten losmaken. Noord-Brabant wijst uitdrukkelijk op artt. 27, 28 en 29 onzer Belijdenis. Overijssel is het hiermede volkomen eens, Groningen stemt daarmede in; doch wijst er op, dat, indien van de Doleerenden geëischt wordt, dat zij het standpunt der Reformatie, of van ons, dat wij het standpunt der Afscheiding

zullen verlaten, er van vereeniging geene sprake kan zijn. Meenen de Doleerenden, dat zij nog tucht op de achtergebleven moeten toepassen, het is ons wèl, mits zij maar tot het punt komen. Gelderland is kort en wenscht uit te spreken: indien gij, Doleerenden, u niet afscheidt, dan zullen wij over vereeniging geen woord meer wisselen. Zeeland staat ook sterk op het standpunt der Afscheiding. Wij waren van Godswege verplicht ons af te scheiden niet slechts van het Genootschap als geheel, maar ook van de plaatselijke Gemeenten. Zuid-Holland en Utrecht staan *op* hetzelfde standpunt. Friesland wenscht, dat er geene vereeniging geschiede vóór de processen der doleerende Gemeenten geëindigd zijn en deze niet alleen met de Synodale besturen, maar ook met de ongereformeerde leden de gemeenschap verbroken hebben. Ook zijn er in die Provincie, die het niet kunnen goedkeuren, dat eenige particuliere personen een contra-kerkeraad formeeren, zonder zich van de plaatselijke Gemeenten der Nederl. Herv. Kerk af te scheiden.

Bij al de Provinciën wordt nochtans dezelfde eenstemmigheid in betrekking tot het Reglement van 1869 waargenomen. Neen, dat Reglement is geen statuut, het is niets dan eene kennisgeving aan de Regeering. Is het voor de doleerende broeders een bezwaar, wij kunnen het laten wegvallen, mits de goederen gewaarborgd blijven. Alleen merkt Friesland op, dat de Synode geene rechtsmacht heeft, het Reglement op te heffen, alleen de Gemeenten hebben daartoe het recht. De Synode kan deze adviseeren, maar behoort dan ook te wijzen op de bezwaren, welke uit de opheffing kunnen voortvloeien. Zeeland wenscht, dat, ook afgezien van de Vereeniging, het Reglement gewijzigd worde.

Sommige Provinciën oordeelen, dat, in geval van vereeniging, ineensmelting der plaatselijke Gemeenten regel zij, doch waar zulks moeilijkheden zou opleveren, zal men die plaatselijke gedeeldheid dragen. Noord-Brabant zou ook om administratieve bezwaren volstrekt die plaatselijke vereeniging niet eischen. Tegen de Kerkelijke Kas worden bezwaren ingebracht, doch door niet ééne Provincie wordt de opheffing daarvan als eene onafwijsbare voorwaarde voor de vereeniging gesteld. Veel meer gewicht hechten de Provinciën aan den eisch, dat de inrichtingen, waar de toekomstige leeraren worden opgeleid, onder toezicht der Kerken staan. Over den naam der Kerk hebben slechts eenige Provinciën zich uitgelaten. Zeeland hecht aan de bijvoeging „Christelijke”, doch Zuid-Holland meent, dat dit eene zaak is, waarover later kan worden gehandeld.

ART. 31.

De Commissie van Rapport deelt bij monde van Docent NOORDTJII mede, dat bij naar door den Kerkeraad van Assen is ingekomen van den Scriba der Voorloopige Synode van Nederd. Geref. Kerken, gehouden te Utrecht, een verzoek om te doen toekomen aan deze Synode: 1°. een gedrukte missive, betrekking hebbende op de vereeniging der Doleerende- en

Chr. Geref. Kerken; 2°. eene bijlage, inhoudende een afschrift van het advies der Commissie van praeadvies inzake de kerkelijke hereeniging met de Christ. Gereformeerden; 3°. een exemplaar van de acta der Voorloopige Synode van Nederl. Geref. Kerken.

De Missive wordt door den Voorzitter voorgelezen en luidt met Bijlage I aldus:

**Aan
de Algemeene Synode van de Christelijke
Gereformeerde Kerk, vergaderd
in de Kerk te Assen.**

Geliefde Broeders in onzen Heere Jezus Christus.

De Voorloopige Synode van Nederduitsche Gereformeerde Kerken, die den 25st Juni j.l. te Utrecht samenkwam, heeft, alvorens tot haar verderen arbeid over te gaan, allereerst de vraag aan de orde gesteld, welke stappen harerzijds konden gedaan worden, om onverwijld tot kerkelijk samenleven te geraken met alle saamvergaderingen in deze landen, die noch eene andere belijdenis bedoelden te belijden, noch eene andere vorm van Kerkregeering te mainteneeren, dan die haar, met ons, uit de erfenisse onzer vaders was toegekomen.

Reeds de aandrang van onderscheidene Classen drong haar tot het overwegen van deze vraag, en de ter Synode opgekomen afgevaardigden gevoelden zelve als één man, dat er voor geen anderen arbeid kalmtte van overleg ware te vinden, zoolang dit hoogst ernstig vraagstuk, voor zoover het aan haar hing, niet tot beslissing was gebracht.

Met U toch staat ook onze Synode in de overtuiging, dat de Kerk niet is een product van menschelijke vindingrijkheid, maar eene *goddelijke schepping*, en dat derhalve alle saamvergaderingen, die op den naam van Kerk recht hebben, niet anders kunnen zijn dan loten van eenzelfden stam, op éénzelfden wortel bloeiend.

De natuur en geaardheid van het Lichaam Christi in het verborgene moet ook in de openbaringen van dit heilig Lichaam naar buiten uitkomen; en overmits nu dit Lichaam één is, en door één beginssl van goddelijke liefde bewogen wordt, en uit éénen Geest, die in Christus als ons Hoofd en in ons als Zijn leden woont, werkt, mag immers ook naar Uwe overtuiging niet anders geoordeeld, of elke gescheidenheid en gedeeldheid op aarde doet aan de eere van dit Lichaam des Heeren te kort, terwijl daarentegen al wat aaneensluiting bevordert, ons de zuiverder openbaring van dit Lichaam naderbrengt.

Er is geen tweeërlei of drieërlei Woord aan onderscheidene Kerken gegeven, maar één is het Heilig Woord des Heeren, dat alle Kerk op aarde ten Testament ontving. En gelijk het één Woord is, waarin de schatten van den raad Gods voor U en ons ontsloten liggen, zoo is het ook één Doop en één Sacrament des Nachtsmaals, waarmee de Heere onze Koning zijn

Verbond aan *al* zijn Verlosten verzegelt. *Gij* kunt geestelijk geen schat bezitten, die niet ook *ons* door Gods ontferming geboden wierd, en *ons* kan geen heilgoed beschikt zijn, dat niet ook U met al Gods kinderen gemeen is.

Wel beseffen we, dat naar onze aardsche beperktheid de afstand van *plaats* de geloovigen over heel de wereld alsnog verhindert saam met één accoord en ééne stemme Gode dank te offeren voor Zijne onuitsprekelijke gave; en wel erkennen we dat gedeeldheid in *taal* eveneens in deze aardsche huishouding tot afzonderlijk vergaderen dwingt; maar buiten deze beletselen van taal en afstand, *kan* er naar onze overtuiging geen wettige, van God verordineerde oorzaak tot een gedeeld leven bestaan, en is al wat voorts Gods kinderen op aarde scheidt, niet uit Hem, die ons riep, maar uit den wortel der zonde.

Liggen Gods kinderen in hun belijdenis der Waarheid gedeeld, dan is dit niet omdat die Waarheid niet één is, maar overmits de nevel, die door de zonde voor ons zielsoog trok, ons verhindert die ééne Waarheid allen saam op gelijke wijs te belijden. En evenzoo, loopt de regeering der Kerken te zeer uiteen om saam te leven, dan ligt dit niet hieraan, dat de grondlijn voor de regeering der Kerk in Gods heilig Woord onzeker zou getrokken zijn, maar kan dit alleen uit de zonde onzer vaders en onze zonde verklaard, waardoor scheef wierd gebogen wat in Gods Woord recht liep, of ook aan den grondregel van Gods Woord wierd toegevoegd wat de zuiverheid van het oorspronkelijk bestek verduisterde.

We ontkennen daarom de schakeering niet, die verschil van landaard en van tijden in de regeling der middelmatige gelegenheden te weeg kan brengen, maar weigeren te gelooven, dat voor ons, die saam tot *één volk* behooren en wier aardsche roeping *in een zelfden tijd* viel, beroep op deze onloochenbare schakeering ooit ons gescheiden leven zou kunnen rechtvaardigen.

En daarom, zonder dat we den afstand wenschen voorbij te zien, die in deze aardsche bedeeeling de werkelijkheid steeds zal blijven scheiden van het heilig ideaal, waarvoor onze Hoogepriester in Zijn gebed, eer Hij Gethsemané binnenging, heeft geworsteld, dreunt toch uit heel den Woorde Gods ons één machtige roepstem in de ziel, die elk gescheiden leven, waar noch taal noch afstand aan de eenheid in den weg staat, als de eere Christi te na komend, de eenheid des Lichaams aanrandend en de Liefde, die boven alles gaat, krenkend, en op dien grond als *zondig* voor Zijn Kerk op aarde veroordeelt.

En waar nu, Geliefde Broederen, reeds bij *verschil* van Belijdenis en vorm van Kerkregeering, het gescheiden leven niet buiten zonde is, wat zullen we daar zeggen van de wederzijdse verhouding, waarin *wij* tot elkanderen staan?

Of is het niet alzo, dat, door Gods goede gunste, één de heerlijke Belijdenis is, die door bijna heel de wereld verworpen, U en ons uit één zelfde historisch verleden toekwam, en, bij zooveler afval, door Gods genade dierbaar bleef? Zijn niet *uwe* Martelaren ook *onze* Martelaren, in wier ééne bloed voor alle

eeuwen die reeds kwamen of nog komen zullen, en tot aan 's Heeren wederkomst, in het diepst gevoel der ziel vereenigd moeten blijven allen, aan wie als vrucht van dit martelaarschap de vrije Belijdenis van Gods H. Evangelie geschonken wierd? Vormen niet de gewijde toonen, die onze aloude Kerk bij Doop en Avondmaal in hare Formulieren deed ruischen, de u met ons gemeene Liturgie, wier heilige melodie ons beiderzijds zoo vaak de ziel verkwikte? En, wat (zij het ook minder teeder van aard, toch) van geen geringer beteekenis is, bedoelt gij en bedoelen wij op kerkrechterlijk gebied niet voort te bouwen naar datzelfde bestek, dat op onze aloude Synoden aan Gods Woord ontleend wierd, en aanvankelijk op de Kerkvergaderingen van 1586 en 1619 de schoonheid zijner lijnen openbaarde?

En als nu ook *uw* antwoord op deze vragen niet anders dan dankbaar toestemmend *kan* zijn, hoe, Mannen Broeders, zou het dan ooit voor God te verantwoorden wezen, als we, waar zelfs onze Belijdenis, onze Liturgie, en ons Kerkrechtelijk bestek, niet slechts één, maar één krachtens gemeenschappelijken oorsprong, zijn, nochtans als twee gedeelde groepen naast elkander bleven bestaan, en niet het uiterste beproefden, om elk verder gapen van de breuke te voorkomen.

In betrekkelijken zin kan er nog een gedeeld leven met eere voor onderscheidene Kerkformatiën gedacht worden, zoo lang metterdaad een wezenlijk verschil in Belijdenis dit naast elkaar bestaan wettigt; maar een gedeeldheid, die door *niets* gerechtvaardigd wordt, *moet* onverbiddelijk lijden tot schrikkelijke verwoesting voor het geestelijk karakter van beide groepen. Dan toch gaat benijding de liefde vervangen; er komt een elkaar verbijten en vereten, waar teedere verkleefdheid saam moest binden; onheilige concurrentiegeest vermoordt alle edeler bedoelen; en het einde is dat beide groepen, die tot een stad op den berg en een eere voor Christus in het land konden zijn, als wrange vrucht van haar gedeeldheid, den naam des Heeren te schande maken en den voortgang van zijn H. Evangelie in het midden onzes volks belemmeren.

Met ernstige bezorgdheid dit dreigend gevaar onder de oogen ziende, stond daarom onze Synode onder den diepen indruk van het Goddelijk vermaan, dat er, waar zelfs Belijdenis, Liturgie en Kerkregiment in gelijken zin bedoeld worden, geen enkele wettige oorzaak denkbaar is, die een *niet* saâmleven zou kunnen rechtvaardigen.

Ze zag klaarlijk in, dat reeds *haar* samenkomen te Utrecht en straks *het uwe* te Assen, als twee *afzonderlijke* Synoden, slechts een gevolg *van het zondige* in onze toestanden was, en ze gevoelde haar roeping, om zooveel aan haar stond, ijlings de noodige stappen te doen, om dit zondige uit ons midden te helpen wegnemen.

Vrucht van deze poging was de indiening in haar samenkomst op den 26^{en} Juni van een kort saamgevat Rapport, dat we de eer hebben U hierbij als eerste Bijlage aan te bieden.

Na voorlezing van dit Rapport ontspon zich op onze Synode een zeer langdurige en rondborstige samenspreking, waarin de roeping tot eenheid in het Lichaam des Heeren urenlang met machtige bedenkingen en beletselen, uit de pijnlijke verhouding der werkelijkheid geboren, geworsteld heeft.

Soms waren er oogenblikken, dat veler hart beefde bij de gedachte, dat het heilig ideaal ook ditmaal te vergeefs zou gewenkt hebben, en de bede van aller hart zou zijn afgestuit op de harde realiteit van het leven.

Maar, God zij lof, zoo was het *niet!*

De drang der gehoorzaamheid aan 's Heeren Woord, de macht der liefde die zoo verdedigers als bestrijders van het Rapport gelijkelijk gedrongen had, triomfeerde over alle hinderpaal, en het einde was, dat heel onze vergadering besloot zich met den voorslag van dit Rapport te vereenigen; en onmiddellijk, met onzen Assessor en eersten Scriba, de Broederen Dr. W. VAN DEN BERGH, Dr. A. KUYPER en Dr. F. L. RUTGERS aanwees, om, mocht onze bede ook bij U gehoor vinden, straks met uwe Deputaten een Acte van ineensmelting te ontwerpen.

Mogen we thans deze beslissing ter Uwe kennisse brengen, en U bij de liefde Christi dringen, het verzoek dat hiermee tot U komt, *niet* te willen afslaan.

Acht niet, Geliefde Broederen, dat wij blind zouden zijn voor de ingewikkelde moeilijkheden, die onze voorslag U brengen komt. Gij leeft nu kalm en rustig en niets scheen den stillen loop van Uwe ontwikkeling te storen. En nu kwamen wij zoo onverwachts Uwe ruste breken, en U niets minder vragen, dan dat Gij zulk eene wijziging in Uwe huishouding wilt aanbrengen, dat we voortaan in eene Tente met U kunnen saamwonen.

O, we gevoelen dieper dan we zeggen kunnen, hoeveel hiermee van uwe Christelijke broederliefde gevergd wordt.

En toch kan geen schroom noch aarzeling ons terughouden, om U te vragen: *Brengt dat offer!* Of is het dan niet alzoo, dat Gij ook in de dagen uwer stille ruste niet afliet te bidden, of het den Heere behagen mocht, nog leven te brengen in de doodsbeenderen? Is het niet alzoo, dat Ge nooit onderliet, ons uit de verte te vermanen, dat ook wij toch breken zouden met den schuldigen toestand waarin we voortleefden? En is het dan denkbaar, dat, nu uwe bede aanvankelijk verhooring vond en de prikkel ook van uw vermaan zijn werking deed, uwe liefde verkoelen zou en in koelheid onmachtig zou blijken, om eene inschikkelijkheid en toegeeflijkheid te betoonen, als ons aanzoek van U vergen komt?

Scheidde ons verschil van kerkelijk *levensbeginsel*, zelfs uw liefde zou gestreng moeten blijven. Maar dit is immers zoo *niet*, want hoe zou anders onze Belijdenis één kunnen zijn? Neen, wat in geschil lag en bleef, was uitsluitend de vraag naar de wijze, waarop Gods kinderen bij gedeformeerden toestand van Christus' Kerke zich op hebben te maken tot haar zuivering en reformatie.

Ware het nu ooit regel in Christus' Kerk geweest, dat ook

over zoo afgeleide stuk volkomen eenheid van beschouwing, van beschouwing ook over de historische toestanden die hiermee saamhangen, als eisch moest worden gesteld, we zouden den moed niet hebben gevonden, U onze bede voor te leggen.

Maar nu dit *niet* zoo is, nu het oordeel dat we ons over historische toestanden vormden en de beschouwing die zich daaruit in ons bewustzijn ontspan, hoe gewichtig ook op zichzelf, toch nooit de Kerk in haar voorwerpelijik optreden kan deren, nu kunnen we niet aarzelen; want in het verwerpen *van een zelfde kwaad* en in het bedoelen *van een zelfde goed* ligt de volkomen genoegzame waarborg voor de mogelijkheid van een gemeenschappelijke praktijk.

Zelfs op de Synode van 1619 is zeer wijselijk door onze vaders niet in elk geschil partij gekozen, en de moeilijke keuze tusschen *Infra-* en *Supralapsari* lieten deze mannen van ongemeene denkkraft, zeldzaam vaste overtuiging en zeer diepgaand geloof met opzet *onbeslist*.

In dat spoor hebben ook wij te treden, waar wat ons gedeeld zou kunnen houden, zooveel minder ernstig belang raakt. En zelfs, al beweerde men, dat toch op den duur ook deze uiteenloopende zienswijze naar den Woorde Gods tot beslissing moet gebracht, hoe zou dan ooit dit doel beter kunnen bereikt worden, dan juist door den dag te verhaasten, waarop weer eene Synode van *alle* Gereformeerde Kerken zal kunnen dagen, die geestelijke autoriteit zou bezitten, om ook op dit punt te spreken naar de meening des Geestes.

En ware nu de innerlijke ervaring van de ziel niet te kiesch en te teeder van aard, om in te luide woorden naar buiten te roepen, hoe onverholten zouden we dan ook voor uw oor belijden willen, met welk gevoel van zelfaanklacht en verwijt we onzerzijds op ons verleden sinds 1816 terugzien.

Maar we Beseffen het, Broeders, dat het U genoeg is te weten, hoe we deze klacht onzer ziel uitgieten voor het oor van Hem, bij wien ook voor deze schuld de Fontein vloeit der Barmhertigheden.

Vergunt ons daarom tot het droeve stuk der zonde en der schuld, die oorzaak van al dezen jammer is, het zwijgen te doen, en liever met U onze harten op te heffen tot onzen Heere en Koning, Jezus Christus, die in het heiligdom daar boven ook voor de Gereformeerde Kerken in deze landen Zijn Priesterschap bedient en Zijn Koninklijke macht uitoefent; en zij het dan van Hem, in verbrijzeling des harten gebeden, dat Hij allen boozen raadslag van Satan ook in deze zaak ter neder werpe, en aan het geslacht onzer kinderen dat na ons zal komen, den smaad en de droefenisse spare, om nog altoos de eenheid der Kerken te derven, alleen omdat de liefde in het hart hunner vaders te kort schoot.

Zie, onze Kerken zijn nu nog wederzijds als de stramme, stugge duigen, die tot één vat moeten saamgevoegd. Hiertoe stelt dan de werkman de duigen op, en legt er voorloopig een band om, dat die ze samen houde, en plaatst er een kolenvuur

in, dat door zijn warmte die stugge, stramme duigen saamtrekke en tot elkaar doe neigen, tot heel het vat ineensluit. Moge zoo dan ook de Acte van ineensmelting die wij beoogen, een band zijn, die om ons gelegd wordt om ons saam te brengen, en ontsteke de Heere God dan ook in ons midden het vuur Zijner heilige liefde, dat ons zoolang neigen en buigen doe, tot de ineensluiting volkomen worde, en sta zoo *nog* eenmaal de Kerk onzer vaderen als een *vat der eere* in het midden onzes volks, voor niets ontvankelijk dan voor de vrijmachtige, soevereine genade onzes Gods!

Zoo zij het!

En hiermede, Geliefde Broederen, U Gode en den Woorde Zijner genade aanbevelende, dragen wij Uwe vergadering op aan de heilige hoede onzes Gods!

Namens de Synode voornoemd,

Utrecht,
28 Juni 1888.

P. VAN SON, *Praeses*.

G. VAN GOOR, *Assessor*.

J. C. SIKKEL, *eerste Scriba*.

J. C. VAN SCHELVEN, *tweede Scriba*.

Aan
de Algemeene Synode van de Christe-
lijke Gereformeerde Kerk, vergaderd
in de Kerk te Assen.

BIJLAGE I.

AFSCHRIJF van het Rapport der Commissie van Prae-advies benoemd in de Voorloopige Synode van Nederd. Geref. Kerken, te Utrecht gehouden den 25sten Juni 1888 en volg., in den vorm waarin het door de Voorloopige Synode is goedgekeurd en aangenomen.

Aan de Voorloopige Synode der Nederd. Geref. Kerken, vergaderd te Utrecht.

In opdracht van uwe Commissie van advies hebben de ondergeteekenden de eer, wat aangaat die punten door onderscheidene Classen aangegeven, die handelden over de vereeniging van onze Kerken met die der Chr. Geref. Kerk, U te adviseeren als volgt:

1°. De Voorloopige Synode besluite zich schriftelijk te wenden tot de Synode der Chr. Geref. Kerk, die binnenkort te Assen staat gehouden te worden, en spreke in dat schrijven 1°. haar overtuiging uit, dat van 's Heeren wege een gescheiden kerkelijk leven, waar de Kerken één zijn in Belydenis, Liturgie, Kerkenordering en taal, ongeoorloofd is; 2°. dat hare en onze Kerken, die zich de facto in zulk eene eenheid verheugen, derhalve niet mogen voortleven zonder pogingen tot kerkelijke ineensmelting aan te wenden; en 3°. dat Uwe Vergadering als de eerst saamgekome ten deze het zich eene eere rekent de eerste stappen te mogen doen en alsnu voorstelt den navolgenden loop van zaken:

a. Beide Synodale vergaderingen benoemen elk vijf Deputaten, met recht van assumptie van adviseerende medeleden.

b. Deze tien Deputaten aanvaarden als grondslag van hunne samenspreking de drie punten, die als resultaat van de samensprekingen van de Deputaten van het Synodaal Convent te Rotterdam met de heeren der Theologische School te Kampen gevonden werden.

c. Zij ontwerpen op dien grondslag een ontwerp-acte tot hereeniging.

d. Dit Concept zenden zij in aan de Kerken van Utrecht en Assen, die beiderzijds den leden der beiderzijds ter Synode gecommitteerden hiervan kennis geven, opdat beide Synoden in den loop van het jaar nogmaals saamkomen.

e. De Synoden spreken over dit Concept in deze hervatte zittingen haar oordeel uit.

f. Mocht beiderzijds het alsdan tot stand gekomen Concept voorloopig goedgekeurd worden, dan ga het beiderzijds naar de Classen, opdat elke Kerk zich kunne uitspreken.

g. Daarna komen de Synoden ten derde male saam, om met Gods hulpe deze gewichtige aangelegenheid tot het gewenschte einde te brengen en broeders te deputeeren voor de uitvoering.

2°. De Voorloopige Synode benoeme vijf Deputaten, om ten deze haar last uit te voeren in den zin, die sub 1 is aangeduid, waarbij het tevens aan deze Deputaten op het hart wordt gedrukt, geene middelen te verzuimen, die, behoudens de zuiverheid der Gereformeerde beginselen, het welslagen hunner onderhandelingen bevorderen kunnen, zonder ten deze op iets anders te staan, dan op hetgeen in Gods Woord van de Kerke Christi geëischt wordt.

3°. De Voorloopige Synode drage aan de ondergeteekenden op, het sub 1 bedoelde schrijven te ontwerpen en in te dienen in de zitting van Donderdag a. s., opdat de vergadering hierover beslisse.

4°. De Voorloopige Synode drage haar eersten Scriba op, dit schrijven onverwijld toe te zenden aan de Kerke der Christelijke Gereformeerden te Assen, met verzoek dit aan de Synode harer Kerken, zoodra deze saamkomt te doen toekomen.

(Get) DR. A. KUYPER.

Utrecht, 26 Juni 1888.

DR. F. L. RUTGERS.

Voor copy conform

Utrecht, 28 Juni 1888.

J. C. SIKKEL, (*Scriba Synodi*)

ART. 32.

Docent NOORDTJII leest op verzoek van den President voor een woord van Vader BRUMMELKAMP door Z. Eerw. een dag vóór zijn overlijden aan één zijner dochters als met stervende lippen

gedicteerd. Bij een enkel woord, waar de zin niet duidelijk is, heeft Ds. A. BRUMMELKAMP JR. eene aanteekening tusschen teksthaakjes gevoegd. Dit woord moest Vader BRUMMELKAMP op de Synode vertegenwoordigen en luidt aldus:

Aan al de Gemeenten.

Onwankelbaar staat mijne overtuiging aangaande het beginsel der Christelijke Gereformeerde Kerk; daar het niets anders was dan het opkomen in den angst en strijd dien we gevoelden voor Gods eer en waarheid.

Onzerzijds niets dan gehoorzaamheid aan het bevel: Dient den Heere en verheugt u met beving. En datzelfde was het vijftig jaar tegenover halve en kwart-broeders, alleen: Heere, wat wilt Gij?

Ten jare '54 bracht WORMSER door zijn aanhoudend dringen verscheidene lieve broeders te zamen. „Dominé”, schreef hij mij, „kom.” Ik antwoordde: Het zal niet helpen. „Dat zijn geen mannen,” zeide hij, „om *a* te zeggen, en dan voor *b* of *c* terug te wijken.” „Ik kom.” De tweede bijeenkomst aan het huis van ROOZEBOOM, Keizersgracht, was zeer hartelijk, levendig en geanimeerd. De Groningsche theologie had zich stout op den voorgrond gesteld, schrikkende geleden. [Kennelijk een verspreking. De bedoeling zal zijn, dat de Gemeenten er schrikkelijk onder geleden hadden.] „Wat kunnen we doen?” Eindelijk zei ik: We moeten juist doen wat de Groningers [doen]; we moeten het land vullen met predikers en getuigen, en God geve dat ze in Zijne kracht staan en naar Zijne ordinantiën arbeiden. Het heele auditorium had het [ik] gewonnen. Maar daar staat mijn vriend CAPADOSE op: „Broeders, indien we dat doen, dan *gaan* we den weg der Afscheiding op, en dat willen we niet.” Diepe stilte; mijn voorstel was aan de orde en niemand trad er op toe. Dat willen we niet, had CAPADOSE gezegd, en zoo bleek het.

Alles bleef stukwerk en van jaar tot jaar martelde dit voort. Een tweede afdaling. CHANTEPIE DE LA SAUSSAYE Sr. trad op. Ik was afwezig. De wakkere DE LIEFDE was er ook en sprak, gelijk wij gewoon waren, naar de aloude bepalingen. Niemand rekende zich gekwetst door het woord van een broeder, en ieder sprak zijn gevoelen vrij uit. Daar voelde CHANTEPIE [DE LA SAUSSAYE] zich gekwetst. „Dat raakt mij te na, want ik ben lidmaat van die Kerk; dat moet herroepen worden.” Maar DE LIEFDE kon het niet herroepen, en de grondslagen ter vernietiging waren gelegd.

En zoo bleef het, en zoo martelden wij met al onze trouwe mannen van jaar tot jaar voort.

Mijn zoon JOHANNES wees mij op een jeugdig man in de nabijheid van Tiel, Dr. KUYPER. Ik begeerde zeer hem te ontmoeten. Toen hij predikant te Utrecht was bezocht ik hem, en wat vond ik? Een man, die in beginsel niet aangaande het een of andere zei: Dat willen we niet, maar gelijk heel onze Kerk: Wat de Heere wil, dat hebben wij te gehoorzamen.

Ik bezocht hem te Utrecht en vond in hem den vollen die-

naar, den ten volle overgegevene aan 's Heeren wil. Dat is het wat voor vijftig jaar DE COCK had doen optreden, dat is het wat hem en de zijnen nu deed volharden, en dat is het slechts wat we behoeven.

ART. 33.

Door den Voorzitter wordt de orde voorgesteld, waarin de verschillende punten, op de vereeniging betrekking hebbende, zullen besproken worden. Z.Eerw. stelt deze orde voor:

- 1°. De verhouding der Ned. Geref. Kerken tot de Ned. Herv. Kerk, d. w. z. de geheele relatie tot het Ned. Herv. Kerkgenootschap en de plaatselijke gemeenten, in verband met de afscheiding in 1834;
- 2°. de verhouding der Kerk tot de overheid in verband met het reglement van 1869;
- 3°. het beginsel van ineensmelting der plaatselijke Gemeenten in verband met het reglement voor de plaatselijke Gemeenten en de „Kerkelijke Kas“;
- 4°. de verhouding tusschen Kerk en theologische faculteit;
- 5°. de naam der Kerk na de vereeniging, de wijze van uitvoering en onderhandeling.

Dit voorstel wordt aangenomen.

ART. 34.

Na het zingen van Ps. 126:2 en 3,

God heeft bij ons wat groots verricht, enz.
sluit Docent WIELENGA deze Zitting met dankzegging.

VIERDE ZITTING.

Woensdag 15 Augustus, nam. 4—8 uur.

ART. 35.

Weer saamgekomen zingt de Vergadering Ps. 86:6:

Leer mij naar Uw wil te handlen, enz.

en daarna vraagt Docent LINDEBOOM den Heere om Zijn zegen.

ART. 36.

De President deelt der Vergadering mede, dat Prof. DOSKER nog slechts eenige minuten bij ons kan zijn, en geeft Z.Eerw.

gelegenheid nog enkele woorden tot de Vergadering te richten. Deze maakt hiervan gaarne gebruik en spreekt in hoofdzaak aldus:

Nu ik mij gereed maak weder naar Amerika te vertrekken, roep ik de Vergadering een hartelijk vaarwel toe. Dank voor de gelegenheid, mij gisteren geschonken, om de zaak mijner Kerk te bepleiten. Heb ik in het vuur der improvisatie iets verkeerd gezegd, ik neem het gaarne terug. De avond, dien ik in de Vergadering der Curatoren heb doorgebracht en de dag van gisteren zullen mij onvergetelijk blijven. Ik heb mij erfgenaam gevoeld van de liefde mijn onvergetelijken vader toegedragen. Hartelijk vaarwel! God stelle u tot een rijken zegen en geve u wijsheid, om ook in deze critieke oogenblikken naar Zijn wil en tot heil der Kerk te beslissen. Bidt voor mij, als ik op de groote wateren zal zijn, bidt voor mijne Kerk.

De President beantwoordt dezen afscheidsgroet aldus:

Het was ons, Geliefde Broeder, een hartelijk genot, U in ons midden te hebben. Wat gij gezien en gehoord hebt, kan U nog verblijden. Op 't oogenblik is de verhouding van Uwe Kerk tot de onze gespannen. Geleide de Heere U veilig naar uwe woonplaats, naar uwe vrouw en kinderen. Hij geve U mede te werken tot vereeniging van alle Gereformeerden in Amerika. God beware U en zegene U tot in lengte van dagen.

ART. 37.

De Docenten en de Zendingsdirector geven praeadvies over punt 1: „De verhouding der Ned. Geref. Kerken tot het Hervormd Kerkgenootschap.”

Mij dunkt, zoo zegt de eerste Praeadviseur, die verhouding is zeer duidelijk uitgedrukt in onze Belijdenis Artt. 27—29. Wie met ons vereenigen willen, hebben die artikelen te aanvaarden. Dat doen de Doleerenden. Nu kunnen wij hen desnoods nog wel eenige opheldering vragen; doch die artikelen zijn zoo duidelijk als de dag.

Ik ben met groote blijdschap hier gekomen. Ik gedenk, hoe wij in vroeger dagen de handen hebben uitgebreid naar geliefde broeders als Ds. DETMAR, DS. MOREES, DS. MOLENAAR, CAPADOSE, GROEN VAN PRINSTERER en DA COSTA; maar zij waren tegen ons. Eindelijk verflauwde ons roepen. Ja, sommigen onzer stemden reeds toe in het: Gij behoeft niet tot ons over te komen, weest slechts getrouw! Was het wonder dat mijn hart en dat van mijn geliefden, nu reeds ontslagen broeder BRUMMELKAMP, van blijdschap trilde, toen voor twee jaren de dôleantie plaats greep? Wij hadden er om gebeden en de Heere had ons aanvankelijk verhoord. Zullen wij nu bedenkingen maken? Gij hebt betuigd, dat God de vereeniging wil. Laten wij dan alles trachten uit den weg te ruimen wat daartoe hindert.

Van wantrouwen omtrent de Doleerenden, zoo zegt de volgende, is bij mij geen sprake. Maar zij zelve getuigen op een ander standpunt te staan dan wij. Zie pag. 27 van de Acta der Voorloopige Synode: Dat processen niet konden wor-

den vermeden, enz. Nu wij nog niet vereenigd zijn, moeten wij vóór alle dingen met die broeders op dit punt in het reine komen.

Een derde herinnert aan 1869. Hoe heeft de Heere ons toen ook boven verwachting verblijd. Zeker, daar is verschil tusschen de Doleerenden en ons. Zie pag. 31 van de Acta van het Synodaal convent te Rotterdam: nooit mag gedacht, enz. Laten wij echter niet vergeten, dat, hoewel CALVIJN en VOETIUS de pauselijke Kerk eene valsche Kerk noemden, zij niettemin vaststelden, dat er, hoewel onzuivere, nochtans ware plaatselijke Kerken waren, zoo zij slechts het Woord en de Sacramenten hadden. Ik betreur het, dat de Doleerenden zich niet terstond bij ons gevoegd hebben; mijn advies is, dat wij moeten vragen, dat zij eene zekere formule onderteekenen, waarin zij verklaren: 1°. dat het een heilige plicht is van elke ware Kerk Christi en van elk Gereformeerde, ook kerkrechtelijk te breken met personen en Kerken, die zich blijven onderwerpen aan een valsch genootschap; 2°. dat nergens meer Kerken gevormd worden nevens eene bestaande Christelijke Gereformeerde Kerk.

Met het oog op de vijftigjarige gedeeldheid, zoo zegt een ander, verwondert het mij, dat het verschil tusschen de Doleerenden en ons nog niet grooter is. De Christ. Geref. Kerk heeft zich afgescheiden van de Ned. Herv. Kerk, doch de eerste Afscheidenen schijnen toch ook eenig onderscheid te hebben gemaakt tusschen de Kerk als een geheel en de plaatselijke Gemeenten. Zoo iets schemert door in het advies van Ds. H. DE COCK aan Z. M. in 1834 en in andere werkjes. De Doleerenden hebben zich beslist uitgesproken met betrekking tot de plaatselijke Gemeenten. Zie pag. 50 der Acta van Utrecht: Wat in overeenstemming met die eischen enz. Ik kan mij wel met het advies van den vorigen spreker vereenigen.

Maar, zoo zegt een volgende, de Doleerenden hebben zelf gezegd, dat zij geheel iets anders zijn dan wij. In overeenstemming hiermede hebben zij Kerkeraden en Classes tegenover ons geformeerd en eene voorloopige Synode gehouden. Wij staan op het standpunt der scheiding. Laten zij zich ook uitspreken, dat zij niet slechts breken met het Herv. Genootschap maar zich ook van de plaatselijke Kerken als valsche Kerken afscheiden. Wij moeten hun toeroepen: scheidt u af! Zoo wij op het punt der scheiding niet eenstemmig denken, zullen wij ook op de Classes niet kunnen samenwerken.

Weder een ander wijst op het wezenlijk verschil tusschen '34 en '86. Ook van '34 tot '39 was onze Kerk niet doleerend. Onze vaders hebben voor zichzelf het groote probleem opgelost; zij hebben zich afgescheiden van het geheele Genootschap en ook van de plaatselijke Kerken. Voor mij is dit niet zoo gemakkelijk. CALVIJN en ZWINGLI hebben ook ware plaatselijke Kerken in de valsche Roomsche Kerk erkend. Evenzoo doen dit thans de Doleerenden met betrekking tot het Herv. Genootschap. Zij zeggen: wij scheiden ons van het Herv. Ge-

nootschap, doch niet van de geloovigen. Zij zullen echter wel tot eenige begrenzing moeten komen. Laten wij hun vragen: *a.* hoe handelt gij ten aanzien van de leden, die verklaren, met de doleantie mede te gaan? *b.* belooft gij aanstonds binnen den kring dergenen, die met de doleantie medegaan, de tucht te oefenen?

De laatste Praeadviseur verblijdt zich er over, dat alle Docenten verschil van standpunt tusschen ons en de Doleerenden erkennen. Laten wij echter, hoewel er verschil in de theorie is, niet vergeten, dat zij eigenlijk hetzelfde willen als wij. Zij hebben geen ander oogmerk dan dit, dat de Geref. Kerk in het licht trede. Dat was ook ons oogmerk. Vandaar dat wij uit de Hervormde Kerk zooveel betrokken hebben als wij maar konden. Het zou onverantwoordelijk zijn als wij op hun verzoek niet ingingen. Ik kan mij wel vereenigen met het advies van den derden Praeadviseur. De vraag in betrekking tot de leden is door de Doleerenden op pag. 50 en 51 der Acta van de Voorloopige Synode beantwoord.

ART. 38.

Ter vergadering is mede aanwezig Ds. TH. A. EGGENSTEIN, afgevaardigde van de Belgische Zendingkerk. Uit den Credentiebrief blijkt, dat benevens Z.Eerw. Baron PRISSI naar deze Synode is afgevaardigd; maar deze is verhinderd te komen en ook diens Secundus.

ART. 39.

Docent BAVINCK verzoekt de vergadering te zingen Ps. 25:4,

's Heeren goedheid kent geen palen, enz.

en eindigt deze Zitting met dankzegging.

VIJFDE ZITTING.

Donderdag 16 Augustus, Voorm, 9—1 uur.

ART. 40.

Deze Zitting wordt geopend met het zingen van Ps. 106:24, 25,
Nochtans was God met hen begaan, enz.
en gebed, waarin Ds. BEUKER voorgaat.

ART. 41.

De Notulen der vergaderingen van den vorigen dag worden
gelezen en vastgesteld.

ART. 42.

De discussie over het punt, waaromtrent in de vorige Zit-

ting de praeadviezen zijn gegeven, nemen een aanvang. Met genoegen, zoo verklaart men, hebben wij de praeadviezen gehoord. Toch is er verschil op te merken onder hen, die aan de discussie deelnemen. De meesten kunnen zich volstrekt niet vereenigen met de gedachte op pag. 50 van de Voorloopige Synode der Nederd. Geref. Kerken genoemd, nl. dat uit het verkeer van Kerken onder een valsch kerkverband nog niet vloeit, dat zij daardoor reeds valsche Kerken zijn. De plaatselijke Kerken zijn integreerende deelen van het Genootschap, al is het ook waar, dat er tusschen die Kerken zelve verschil kan bestaan. Daarom oordeelt men het noodig van de Nederd. Gereformeerden te vragen eene duidelijke verklaring van hunne verhouding tot het Nederl. Herv. Kerkgenootschap, zoowel wat de deelen als het geheel betreft. Ook acht men het noodig van hen te vragen de erkenning, dat onze Gemeenten met recht Christelijke Geref. Kerken zijn en dat niet eerst door *ver-* of hereeniging met de Nederd. Geref. Kerken worden. Tevens begeert men van hen te vragen, dat zij de plaatselijke Gemeenten onzer Kerk en hare organisatie aanvaarden, vooral wat de grenzen dier Gemeenten betreft, opdat deze na de vereeniging niet in moeite komen door het stichten van Gemeenten binnen de grenzen van reeds bestaande.

ART. 43.

De Afgevaardigden naar het Jubileum der Belgische Zendingkerk, DD. A. BRUMMELKAMP Jr. en J. HESSELS, brengen verslag uit betreffende hun bezoek aan voornoemde Kerk. Dit verslag is als N°. II onder de Bijlagen opgenomen.

De Voorzitter bedankt deze broeders voor de uitnemende wijze, waarop zij hun last hebben volvoerd.

ART. 44.

Ds. EGGENSTEIN, afgevaardigde der Belgische Zendingkerk, ontvangt nu het woord en zegt:

Weleerw. en Hooggeachte Broederen!

Ik ben U geen vreemdeling, daar ik reeds meermalen op uwe Synoden tegenwoordig was. Daarom had ik liever gezien, dat één der andere afgevaardigden U kon toespreken; maar door ongesteldheid van Baron PRISSE en verschillende omstandigheden der Secundi konden deze niet tot U komen.

Namens de Belg. Zendingkerk betuig ik U hare zusterlijke toegenegenheid tot U met de betuiging, dat zij in uw lief en leed deelt. Vandaar de deelname in het overlijden van Vader BRUMMELKAMP, die ons, evenals de nog levende Vader VAN VELZEN, dierbaar was, vooral sinds de Synode te Nessonvaux en te Jumet.

Wij gevoelen wat Ge in vader BRUMMELKAMP, den man zoo ruim van hart, mist. Hij was uw LUTHER, Prof. v. VELZEN UW CALVIJN. Met genoegen denken wij aan zijne opwekkende prediking ten onzent. Daarom was het ons aangenaam te verne-

men, dat hij kort voor zijn dood nog zong: „Zoover het West verwijderd is van 't Oosten!" Ook wij hadden een verlies in het overlijden van Ds. ANET, Vader onzer Kerk, die kort voor zijn dood nog schreef over Ps. 146. Zij juichen nu beide voor den troon.

Blijve uw laatste Vader U nog lang gespaard!
Gedurende de drie jaren, die sinds uwe Synode te Rotterdam zijn vervlogen, hield de Heere ons staande. Green onzer leden nam deel aan de Socialisten-beweging, en bij de politie hebben zij de grootste achting. In dit jaar kwamen meer dan 500 Roomsche-Katholieken tot ons over, van wie te Charleroi 108 en te Jumet 92. Te Gent verdubbelde het ledental, en dit zou veel grooter zijn, indien niet velen door beloften en bedreigingen der priesters en den druk der landeigenaren werden tegengehouden. Ook met de werkzaamheden voor Zondagsscholen, Bijbel-en tractaat verspreiding konden wij geregeld voortgaan. Wij tellen 20 predikanten, 4 evangelisten, 8 bijbellezers, 5 colporteurs, 52 werkende broeders, 60 zondagsscholen, en 1 christ. school. De ontvangsten zijn geweest fr. 126,054; de uitgaven fr. 133,664. Het tekort fr. 16,904. Het tekort in ijver, trouw en toewijding is helaas veel grooter. Doch Gods vergevende genade nog grooter.

ART. 45.

Een paar vragen worden tot Ds. EGGENSTEIN gericht. Zij betreffen de behandeling van Socialisten en de gemengde huwelijken. Omtrent het eerste antwoordt Z.Eerw., dat men niet handelt naar iemands staatkundige inzichten, maar naar belijdenis en wandel. En wat de gemengde huwelijken betreft, daarin handelt men zoo, dat men geen huwelijk kerkelijk inzegt vóór de Roomsche partij heeft verklaard de kinderen in de Evangelische Kerk te laten doopen.

ART. 46.

Docent LINDEBOOM beantwoordt namens de Synode Ds. EGGENSTEIN, en zegt:

Geliefde Broeder!

Het is mij aangenaam U namens deze Synode hartelijk te kunnen bedanken voor de belangstelling door de Kerk, die U afvaardigde, betoond. Wij zijn niet alleen door banden der historie, maar ook des geloofs aan elkaar verbonden. Onder uw spreken dachten wij aan de martelaren der 16^e eeuw. Bijna was België toen gewonnen, en van hare beste mannen kwamen tot ons.

En waarom ging dan in Noord-Nederland de waarheid voort en niet in België? Wij weten het niet; maar zeker niet omdat de Hollanders beter zijn dan de Belgen. Het is echter opmerkelijk, dat de Heere in deze eeuw uwe Kerk in België heeft geplant, en dat wij thans met elkaar in correspondentie staan.

Wij gevoelen het gewicht van de taak uwer Kerk. De Heere

beware U voor zulke Geuzen, die niet tot het zaad der echte Geuzen behooren, maar eene vrijheid voorstaan, die niet die van het geloof is, maar wel des ongeloofs. Gods genade bewame U en zij U genoeg. Laten wij met elkaar arbeiden, wetende dat, evenals de Vaders BBUMMELKAMP en ANET zijn ontslapen, ook voor ons de tijd komt, waarin onze taak op aarde is afgedaan. Wij leven in een eeuw van afval. Ons oog zij op Hem, en onze reize door de wereld zij eene optocht ter eeuwige victorie.

ART. 47.

De bespreking der vereeniging van de Christ. Geref. Kerk met de Nederd. Gereformeerde wordt voortgezet. Blijde, zoo zegt één der leden van de Vergadering, ben ik over de beweging ten goede. God toont zijne ontferming over Nederland. In ruim eene halve eeuw hadden twee uitgangen uit het Herv. Kerkgenootschap plaats, nl. die van 1834 en 1886. Laten wij het verschil, dat tusschen die uitgangen bestaat erkennen, maar ook niet voorbijzien het verschil van beschouwing over de verhouding der Kerk tot de verkiezing, den doop en de belijdenis. Laat verscheidenheid van inzicht over de Hervormde Kerk geen oorzaak zijn, om de ons toegestoken hand der Nederd. Gereformeerden af te slaan; maar laten wij onze bezwaren met hen bespreken.

Met dezen spreker stemt een ander overeen, die zegt, dat wij op grond der belijdenis de vereeniging moeten aandurven. Is hun beschouwing omtrent de achtergeblevenen in het Herv. Kerkgenootschap zeer idealistisch, de tijd zal hen dit wel doen inzien.

Een ander spreker wijst op het verschil tusschen het begin en het beginsel van den uitgang in 1834 en dien in 1886. Daarom wenscht hij er den nadruk op te leggen, dat de Nederd. Gereformeerden moeten toon en de artt. 27—29 onzer belijdenis te aanvaarden.

Van eene andere zijde wordt opgemerkt, dat wij de waardigheid onzer Kerk moeten handhaven. God heeft ons die Kerk gegeven, er is een Kerkenorganisme, wij zijn *de* herstelde Geref. Kerk, en aan elke Geref. Kerk is het eigen te trachten alles wat zij in de Kerk vindt mot zich te vereenigen. Al wat Gereformeerd is moet zich laten organiseeren in het Kerkenorganisme. Wanneer de Nederd. Gereformeerden kunnen aantoonen dat wij in onze Kerk separatistische elementen hebben gebracht, laat ons die verwijderen en hen opwekken om zich in ons Kerkenorganisme te laten organiseeren.

ART. 48.

De Voorzitter leest een brief voor van Ds. PLOOS VAN AMSTEL, Deze brief luidt als volgt:

Reitsum, 15 Aug. '88.

**Aan
onze geliefde broeders, leden der H. E.
Synode der Christelijke Gereformeerde
Kerk.**

Het is mij behoefte, U uit de volheid mijns harten mijne oprechte groeten en heilbeden over te brengen, waar gij vergaderd zijt, om over zoo gewichtige aangelegenheden te raadplegen.

Dat de EL Geest u leide bij alle beraadslagingen, is mijne hartelijke bede, die opgaat naar God.

Gedenkt niet al het onaangename, dat U van onze zijde is aangedaan. Er is sinds jaren veel gezegd en gedaan, wat niet recht was en waarover de Heere zelf Zijn heilig oordeel heeft uitgesproken.

De Heere geve u slechts te zien op den wil des Heeren, op de behoefte, die er bestaat bij het lichaam des Heeren, om als leden één te zijn, en op de zoo diep gevoelde begeerte van zoovelen uit de gemeente, om met elkander saam te leven op kerkelijk gebied.

Gaarne was ik als gast tegenwoordig, gelijk ik vernomen heb, dat zulks kon. Maar vooreerst belet mij enige ongesteldheid het van huis gaan. Daarbij dacht mij ook beter, *hoe* gaarne ik ook aanwezig was, niet aanwezig te zijn. Als *gast* aanwezig te zijn zonder te kunnen *spreken*, gaat voor *mij* niet best. En ook zou het mij minder passend zijn, een woord te spreken, waar het geldt de verhouding der Chr. Geref. Kerk tot ons, die behooren tot de Doleerenden. Die zaak moet zuiver en *alleen* door de Chr. Geref. Kerk behandeld worden.

Mijne ziel begeert innig de vereeniging van de beide kerkelijke corporatiën. Zonder die vereeniging verkeert ons (vooral der Doleerenden leven) in kwijnenden toestand.

Dat ik u, die het *eerst* zijt uitgegaan, hartelijk liefheb, is Gode bekend. Mijne ziel treurt in dezen tijd, vanwege het gescheiden leven op kerkelijk gebied.

De Heere geve u alles, wat noodig is, om deze zaak naar 's Heeren wil en tot zegen der Gemeente, Gode ter eer, te behandelen.

Onder toebidding van eene ruime mate des Heiligen Geestes over uw zoo gewichtig samenzijn, blijf ik met hartelijke broedergroeten.

Uw u liefhebbende broeder in Christus,
J. J. A. PLOOS v. AMSTEL.

Nog wordt voorgelezen een brief van den Heer E, W, HEIJBLOM, luidende als volgt:

**Aan
de Algemeene Synode der Christ. Gere-
formeerde Kerk, vergaderd te Assen.**

Eerwaarde Broeders!

Het zij ondergeteekende vergund met alle bescheidenheid een woord tot U te richten.

Het hooge belang dat hij in het welzijn der Christ. Gereformeerde Kerk stelt, maar niet minder zijne eigene kerkelijke gedraging, geeft hem daartoe vrijmoedigheid.

Daarom is hij verplicht een kort woord dienaangaande te zeggen.

Ondergeteekende, die jaren lang deel heeft genomen aan den strijd der Gereformeerden in de Hervormde Kerk, als lid van den Kerkeraad te Amsterdam, heeft ten laatste, na zich jaren lang door de strijdende Broeders te hebben laten ophouden, vrijmoedigheid van den Heere mogen ontvangen in 1884 te breken met de Ned. Hervormde Kerk. Niet een breken met de Synode, wier onrechtmatig bestaan hem reeds sedert jaren duidelijk was, of met hogere of lagere kerkbesturen, bedoelde hij daarmede, maar als Christen, als belijder der dierbare waarheden vervat in de Formulieren van Eenigheid, op grond van de H. Schrift, heeft hij 'gemeend niet langer te mogen behooren tot de verwereldlijkte massa, die de Ned. Hervormde Kerk uitmaakt, en daar het hem toescheen dat de goede trouw zulks gebod, heeft hij in dankbare erkenning van de levendige overtuiging, waartoe de Heere hem gebracht had, zijn lidmaatschap tot genoemde Kerk opgezegd en mocht hij worden aangenomen als lid der Christ. Geref. Kerk.

Dat hem dit strijd heeft gekost, dat hij daarin niet met menschen te rade ging, zult Ge, Eerw. Broeders! wel willen aannemen, al wenscht hij daaromtrent niet in nadere ontwikkeling te treden. Hij wist toch, dat hij met deze handeling tegenover zijne oude medestrijders kwam te staan, die uitnemend georganiseerd onder een eminent hoofd, zijn besluit als het volgen van eigen zin en weg, als het zich onttrekken aan den strijd der Broeders zouden veroordeelen.

Het ging hem om een schriftuurlijk beginsel, dat van Vrije Kerk, van belijdende Gemeente; daarom heeft hij die pijnlijke breuke moeten aanvaarden en hij mocht het met blijmoedigheid doen.

Heeft ondergeteekende meer dan hem lief was van zijne kerkelijke gedraging gesproken, hij deed het, omdat hij meent ook daaraan het *recht* te ontleen en, gevrijwaard te worden voor de terugvoering naar de massale Kerk, op welke wijze dan ook, hetzij met of zonder toepassing van de kerkelijke tucht!

Daarom dan ook, Eerw. Broeders! veroorlooft ondergeteekende zich, zich tot U te wenden in zake de aanvraag van de Voorloopige Synode der Geref. Kerken tot hereeniging in de meerdere vergaderingen.

Hij wenscht aangaande de gedragslijn der Broeders, die de

z.g. reformatie der Ned. Hervormde Kerken ter hand genomen hebben, weinig te zeggen, al kan hij er onmogelijk mede instemmen; maar dit mag hij wel zeggen, gebroken met de verwereldlijkte massale Hervormde Kerk hebben ze *niet*; integendeel, daarvoor hebben ze hem vroeger, en na de doleantie hunne geestverwanten herhaaldelijk gewaarschuwd.

Voor hen schijnt de oude Gereformeerde Kerk nog te bestaan, waaromtrent onze geachte Broeder, Ds. GISPEN, ZOO terecht heeft gezegd: „het is niets dan fictie, dan een idee, niemand kan ze aanwijzen; feit is, dat die oude Gereformeerde Kerk sedert de vorige eeuw niet meer bestaat, en wat was er ook van die Kerk geworden.”

Mr. GROEN VAN PEINSTERER verklaart in zijne „Bijdrage tot „Herziening der Grondwet in Nederlandschen zin,” in 1840 bij LUCHTMANS te Leiden uitgegeven, bladz. 35: „zij (de geestelijkheid) zag het aan, dat de Hervormde Kerk ontbonden, en daarna als nieuw Kerkgenootschap aan het Gouvernement vastgebonden werd,” en bladz. 92: „als er geene belijdenis bestaat, of als haar gezag, tijdelijk althans, niet geldt, dan is er ook eigenlijk geene Kerk.”

De oude Gereformeerde Kerk bestaat dus niet meer, en aan de Ned. Hervormde Synodale Kerk van 1816 zitten de Doleerenden, volgens de verklaring van Dr. KUYPER in de *Heraut*, met geen draad meer vast, terwijl Dr. RUTGERS in de *Heraut* van 22 Juli 11. schrijft: „Het was bekend dat in het officiëele adres aan Z. M. den Koning, d°. 18 December 1886, alle gedachte aan afscheiding van de Ned. Gereformeerde Kerk van Amsterdam ten stelligste was uitgesloten.” Wat men onder de Ned. Geref. Kerk heeft te verstaan wordt gezegd in de procureursacte van 1 Dec. 1887, dus een officieel stuk, waar men leest: „Dat deze Kerk (de Ned. Geref. Kerk van Amsterdam) zich wel heeft ontslagen van het in 1816 haar opgelegde bestuur, maar hiermede geenszins het verband heeft verbroken met die andere Gereformeerde Kerken hier te lande, die in 1816 gezamenlijk onder den naam van „*de Hervormde Kerk in liet Koninkrijk der Nederlanden*” zijn samengevat, en dat dus zij, die leden bleven van de Amsterdamsche Kerk, zich van die gezamenlijke Kerken, officieel betiteld als de Nederlandsche Hervormde Kerk, uit den aard der zaak niet hebben kunnen afscheiden.”

Deze stemmen van de Heeren GISPEN, GROEN VAN PRINSTERER, KUYPER en RUTGERS geven dus een zeer verschillend geluid!

Het ingewikkelde en vreemdsoortige standpunt dat de Ned. Geref. Kerken thans innemen, geeft ondergeteekende aanleiding uwe vergadering dringend te verzoeken, welke concessiën ook door haar aan genoemde Kerken worden gedaan, laat althans het beginsel der *Scheiding*, dat van de schriftuurlijke belijdende Kerk, niet door haar worden opgeofferd, laat, als men tot het benoemen van Deputaten overgaat, hoe vrijgevig men ook wenscht te zijn, hun uitdrukkelijk in last worden gegeven, als grondslag der onderhandelingen, *de Scheiding van de Ned. Hervormde Kerk* te leggen.

Is men op dit punt niet zeer duidelijk en vasthoudend, dan loopt men alle kans van, misschien niet officieel, maar dan toen inderdaad tot de verwereldlijkte massale Hervormde Kerk te worden teruggevoerd. Met het al of niet hooghouden van dit beginsel, hetwelk toch geen ander is dan het heilig houden der Gemeente, naar den zin van de H. Schrift, staat of valt de Christ. Gereformeerde Kerk, althans naar zijne innige overtuiging.

Eerw. Broeders! Er zijn in onze Kerk verschillende stemmen opgegaan, waaronder er waren die op dit belangrijk punt niet zeer geruststellend spraken, die den schijn hadden als wilden ze het standpunt der Ned. Geref. Kerken rechtvaardigen en het doen voorkomen alsof er geen werkelijk verschil tusschen haar en de Chr. Geref. Kerk bestond, en het is daarom dat ondergeteekende uwe vergadering dringend uitnodigt het door hem gereleveerde kapitale punt wel in het oog te vatten endoor duidelijke formuleering te voorkomen dat de Synode van 1888 een bron van tweedracht, ja van scheuring in haar eigen Kerk opene.

Ja, het zou eene zeer gewenschte zaak, het zou een zegen des Heeren zijn zoo de vereeniging kon tot stand komen; maar hoe gewenscht en begeerd ook, alles wat zweemt naar kerkverband met eene goddelooze massa, zij het ook dat onder haar nog belijders der waarheid gevonden worden, is naar de innigste overtuiging van den ondergeteekende, niet naar de H. Schrift, niet naar de Belijdenis en dies zonde voor God.

Met de bede dat de H. Geest in uwe vergadering wone en de beraadslagingen leide, teekent hij zich met hoogachting en broederlijke toegenegenheid

UEw. dw. Dienaar en Broeder,

E. W. HEIJBLOM.

Amhem, 28 Juli 1888.

ART. 49.

Met dankzegging wordt deze Zitting gesloten door Ds. *W.* DOORN, nadat gezongen is Ps. 84:6,

Want God, de Heer, zoo goed, zoo mild, enz.

ZESDE ZITTING.

Donderdag 16 Augustus, nam. 4—8 uur.

ART. 50.

Deze Zitting wordt geopend met het zingen van den Morgen-
genzang, vs, 3 en 4,

Dat wij ons ambt en plicht, o Heer, enz.
en gebed, waarin Ds, WESTERHUIS voorgaat.

ART. 51.

De Voorzitter acht het noodig, dat men zich goed den stand der kwestie voorstelle. Hij toont aan dat reformatie altijd leidde tot separatie, en tevens dat de vergelijking der reformatie in onze eeuw bij die van de 16^e eeuw gelijk is aan die van een dwerg bij een reus. Ook de vaders onzer Kerk bedoelden reformatie, maar kwamen door den drang der zaken tot separatie; want zij werden uitgeworpen. Separatie ligt niet op de lijn der Geref. Kerk. Deze is niet separatistisch, maar door de omstandigheden komt men er toe. De Nederd. Geref. Kerk is eene richting in het Nederl. Herv. Kerkgenootschap. Deze richting meent Theologisch en Juridisch eene formule gevonden te hebben, om haar recht op de Kerk der vaders te handhaven. Wij moeten nochtans de ons toegestoken hand niet afwijzen, maar indien wij ons niet met de Nederd. Gereformeerden kunnen vereenigen, dat op zulke gronden nalaten, dat wij, wanneer wij hen ontmoeten, kunnen zeggen: Broeders! daarom zijn wij gescheiden.

Hierna doet Z. Eerw. een voorstel in dien geest.

Eén der Opzieners verklaart echter, dat hem de zaak nog niet duidelijk is. Wel kan hij zich het standpunt der Nederd. Gereformeerden voorstellen, omdat hij 16 jaren, tot op 1850, mededeed in wat verricht werd door en in navolging van de 7 Haagsche Heeren, van wie Jonkh. ELOUT VAN SOETERWOUDE onlangs zich met onze Kerk vereenigde. Hij vreest, dat wij, indien wij ons met de doleerende broeders vereenigen, zonder dat zij metterdaad met de Hervormde Kerk gebroken hebben, weder tot die Kerk zullen teruggevoerd worden. Daarom oordeelt hij, dat het noodig is, dat deze broeders eerst de betrekking, waarin zij staan tot de plaatselijke Gemeenten van het Herv. Kerkgenootschap verbreken.

Eén der Praeadviseurs heeft behoefte om nogmaals het standpunt der Doleerenden uiteen te zetten. Zij hebben, zegt hij, een ander standpunt dan de mannen der scheiding van 1834. De reformatie van dien tijd was een werk Gods, een solutie van het probleem Staatskerk, de reformatie van 1886 ook. De vaders onzer Kerk legden nadruk op het *valsche* in het Herv. Kerkgenootschap, zij op *het ware*. Het zijn twee stroomingen van eene zelfde reformatie, en deze moeten samenvloeien.

Nog een ander der Praeadviseurs herinnert, dat men hem niet goed begrepen heeft, wanneer men denkt, dat hij bedoeld heeft, dat de vaders onzer Kerk hebben geoordeeld, dat er na hun uitgang nog Kerken waren in het Herv. Kerkgenootschap. Alleen heeft hij, met het door hen in de dagen der scheiding geschrevene, willen staven, dat men ook in die dagen onderscheid maakte tusschen Kerk, Kerkgenootschap en Kerkbestuur.

Na al het gehoorde acht nu een ander Praeadviseur noodig de opmerking te maken, dat Separatie een woord is dat in betrekking tot onze Kerk niet mag gebruikt worden. Separatie beteekent scheiding van gelijkgezinden, het wijst op een apart

staan, op een staan, waar men niet staan mag. Daarom maakt de Latijnsche uitgave van onze Belijdenis in art. 28 ook onderscheid tusschen separatie en disjunctie of secessie.

Ook moet hij waarschuwen tegen het benoemen eener commissie. De Synode beantwoorde de Missive van de Nederd. Geref. Kerken aan deze Synode op dezelfde wijze, en doe dit in den meest broederlijken zin.

Nu acht de Voorzitter het noodig om uit *de Acta der Voorloopige Synode van de Nederd. Geref. Kerken*, welke Acta als tweede bijlage bij hare Missive dient, voor te lezen het *rapport over de verhouding en gedragslijn van de vrijgemaakte Nederd. Geref. Kerken ten aanzien van de Gemeenteleden, de ambtsdragers en de Kerken, die zich blijven onderwerpen aan de besturen van het uit kracht der Organisatie van 1816—1852 bestaand Nederlandsch Hervormd Kerkgenootschap*. Daarin wordt menig punt, dat in debat was, besproken, onder anderen ook dit wat betreft de verhouding van plaatselijke Kerken tot het Genootschap en de inlevering van attestatiën bij Kerkeraden eener nog niet tot reformatie gekomen Kerk. (Zie blz. 49—51 dier Acta.)

Na deze voorlezing openbaren verschillende broeders behoefte om tot een einde der discussie over dit punt te komen. Sommigen willen daarom nu tot behandeling van punt 2 overgaan zonder dat men tot een bepaald voorstel omtrent punt 1 is gekomen, anderen begeeren eene voorloopige resolutie op dit punt.

De Voorzitter stelt daarom voor door stemming uit te maken, of men tot het 2e punt zal overgaan zonder dat men voorloopig eene resolutie op punt 1 heeft genomen, of dat men zal trachten eerst eene resolutie op dit punt te krijgen.

Bij meerderheid van stemmen (25) besluit de Synode tot het laatste.

ART. 52.

Docent BAVINCK leest een voorstel op punt 1 voor. Dit wordt door één der leden van de Synode overgenomen.

Een ander lid wenscht op punt *b* van dat voorstel een amendement.

Daar het dus niet aller goedkeuring kan verwerven, zoo wordt besloten het met andere reeds genoemde voorstellen te laten drukken.

ART. 53.

Door Ds. A. LITTOOY wordt deze Zitting met dankgebed gesloten nadat gezongen is Ps. 138:1,

'kZal met mijn gansche hart uw eer, enz

ZEVENDE ZITTING.

Vrijdag 17 Augustus, voorm. 9—1 uur.

ART. 54.

Na het zingen van Ps. 105:5,
 God zal zijn waarheid nimmer krenken, enz.
 wordt de Vergadering door Ds. S. SYPKENS met gebed geopend.

ART. 55.

De Notulen van den vorigen dag worden gelezen en vastgesteld.

ART. 56.

De voorstellen gisteren avond ingediend zijn gedrukt en aan de leden der Synode ter hand gesteld. Eén der leden dient nog een voorstel in. Ook één der praeadviseurs heeft een voorstel, dat door een lid der Synode wordt overgenomen. Beide voorstellen worden ondersteund en zullen als de andere gedrukt en heden middag behandeld worden.

ART. 57.

De Voorzitter deelt mede dat, in overleg met de Commissie van Rapport en Advies, Maandagmiddag en Dinsdagmorgen bestemd zijn voor de behandeling van ingekomen protesten.

ART. 58.

Overeenkomstig het bepaalde komt thans in behandeling punt 2: „de verhouding der Kerk tot de Overheid in verband met het Reglement van 1869." Het doel hiervan is niet deze kwestie in den grond te behandelen, n. 1. niet de verhouding van de Kerk tot den Staat in 't algemeen, maar bepaald in verband met ons Reglement. Een der Praeadviseurs krijgt het woord en spreekt in hoofdzaak aldus: De overdenking van dit punt zal tot toenadering leiden. Wij stonden allen in de overtuiging, dat wij in de Geref. Kerk waren. Later zagen wij, zij is *de* valsche Kerk, en toen scheidden wij ons van haar af. Bij missive van 11 Dec. 1835 maakten wij ons als de oude Geref. Kerk bekend, doch Z. M. beschouwde ons als een nieuw Genootschap, en wilde ons niet erkennen, tenzij wij onze Reglementen en Statuten inzonden. De Synode trad op en betuigde, dat zij aan de begeerte van Z. M. niet konde voldoen, omdat wij geen nieuw Genootschap waren.

Toen kwam de vervolging. Eindelijk heeft de Gemeente Utrecht aan de begeerte van Z. M. voldaan, en vele zijn, hoewel schoorvoetend, gevolgd. Op de Synode van 1840 werd over dezen stad verschillend geoordeeld, sommigen openbaarden bezwaar. En

waar nu geliefde broeders ook bezwaar hebben, zullen wij hen daarom veroordeelen ? In 1869 hebben wij kennis gegeven van ons bestaan, en toen zijn wij als een nieuw Genootschap erkend. Kan dit ongedaan worden gemaakt ? Ik geloof het niet. God kan wonderen doen, zeer zeker; doch de Overheden kunnen het niet veranderen, zij kunnen immers over de Belijdenis niet beslissen. Wij mogen ons zelfs bij de Rechters niet vervoegen. Als nu de doleerende broeders eischen, dat wij hen zullen vrijlaten, antwoorden wij hun dan: Goed, broeders! wij houden het Regl. van 1869, maar gij behoeft het als plaatselijke Gemeenten niet aan te nemen.

Een ander Praeadviseur is van een ander gevoelen. Daar is een groot verschil tusschen de jaren 1834—53 en 1853—86. Utrecht vroeg erkenning niet als eene geconstitueerde Gemeente. In 1854 zijn reeds pogingen aangewend om als ééne Kerk erkend te worden; alleen om den Naam, onder welken men wilde erkend zijn, werd dit verzoek afgewezen. In 1869 werd de Kerk als Chr. Geref. Kerk erkend. Zijn wij een nieuw Genootschap ? Naar Belijdenis en Kerkorde zeker niet, doch voor den Staat wèl. Deze toch kan niet uitmaken welke naar de belijdenis de Geref. Kerk is. De doleerende broeders willen niet alleen zelf vrij blijven, maar verlangen ook, dat wij niet als één geheel erkend blijven. Kon ik nu iets ongereformeerds in een Reglement zien, ik zou het, ook afgedacht van de vereeniging willen wegdoen. Ik adviseer, dat de Kerk zich wel bedenke voor zij hiertoe overga. Toch wil ik aan het behoud van het Reglement de vereeniging niet opofferen. Ik weet echter niet hoe het kan. Een rechtsgeleerde zou ons misschien meer licht kunnen verschaffen.

De volgende Praeadviseur merkt op, dat de Doleerenden tegen de erkenning door de Overheid bezwaar hebben, omdat deze de Kerk in den vorm van een Genootschap wil wringen. De kwestie is dus, of de Kerk haar karakter kan bewaren, indien zij zich naar de Wet van 1853 laat erkennen. Ik geloof dit wèl. Het is natuurlijk volstrekt de vraag welk begrip de Minister aan het woord „Kerkgenootschap" hecht. Beschouwt de Regeering ons als een Genootschap in revolutionairen zin, zij doet dit dan in strijd met onze Kerkorde. De Regeering laat ons ook geheel vrij hoe wij ons willen organiseeren. Uit een staatsrechterlijk oogpunt beschouwd, dateert natuurlijk onze Kerk eerst van 24 Maart 1870, de deelen waren al eerder bekend. Tegen de erkenning heb ik dus niets, doch ik heb bezwaar tegen ons Reglement, zooals het daar ligt; ook niet om hetgeen er wel, maar om hetgeen er niet in uitgesproken wordt. Bij kwestie tusschen een Kerkeraad en eene Gemeente vraagt de Regeering aan de Synodale Commissie: Wie is de Gemeente. Ook heb ik er op tegen, dat de Synodale Commissie niet is eene Commissie ad hoc, en hare bevoegdheid niet meer omschreven is.

Met het oog op de Doleerenden is mijn advies: Wij moeten trachten met hen in overleg te treden, dat wij bekend blijven niet alleen als plaatselijke Gemeenten, maar ook als een geheel,

mits naar de beginselen der Dordsche Kerkerde. Wie zich met ons vereenigt en zich niet wil laten erkennen, blijft immers geheel gevrijwaard voor het kwaad, dat zijns inziens in het Reglement steekt.

Een ander Praeadviseur wijst er op, dat vóór 1839 vele onzer Gemeenten ook bezwaar hadden tegen de erkenning door de Overheid, en hoewel hij zelf er niet tegen heeft, dat de Kerk zich in de rechtsfeer van den Staat laat erkennen, heeft hij geen bezwaar zich te vereenigen met Kerken, die op het standpunt onzer Gemeenten tot voor 1839 staan. Zijn advies zou zijn: Laten wij toegeven aan hun verzoek, om het Reglement van 1869 weg te doen voor de Kerk als één geheel en het plaatselijk maken. Daartoe zal moeten gesproken worden met de Regeering, met rechtsgeleerden en ook met de Doleerenden.

Weder een ander Praeadviseur spreekt aldus: Indien het niet zondig of schadelijk is als plaatselijke Kerk in de rechtsfeer van den Staat bekend te zijn, is er ook geen afdoend bezwaar tegen de erkenning der Gemeenten als één lichaam, daar wij toch één lichaam zijn. Ter wille van onze doleerende broeders zou, dunkt mij, het Reglement in dezer voege behooren te worden gewijzigd, indien dit namelijk wegens de wet kan:

- a. dat elke Gemeente haar eigen Reglement hebbe;
- b. dat de Gemeenten te zamen als zoodanig een gemeenschappelijk Reglement indienen, gegrond op het gemeentelijk Reglement;
- c. dat de Synodale Commissie plaats make voor eene door elke Synode te benoemen Commissie ad hoc.

Indien voor de Nederd. Gereformeerden een algemeen Reglement een struikelblok zou blijven, zou ik het, als het zonder gevaar voor de goederen kan, willen opheffen.

De volgende Praeadviseur zegt: Van af 1834 liep de lijn alleen over de confessie en niet over het corpus morale (zedelijk lichaam.) Wij hebben onze aanspraak op de goederen gegrond op ons zedelijk recht, vandaar het beroep op den Koning. Ik erken het, dat op het standpunt der vaderen het vragen om erkenning verkeerd is, toch is de daad van hun aanvragen een vooruitgang geweest, een aanvaarden van het standpunt der vrije Kerken. De Roomschen zoeken de historische lijn in de successie, de Staat zoekt die in de reglementen, wij in de confessie, de Doleerenden in de opvolging der geloovigen. Zij willen zijn hetzelfde corpus morale. Vandaar dat, als er maar twee of drie geloovigen in eene plaats zijn, volgens hun idee, deze de goederen toekomen. Zij beschuldigen de rechters als deze met hen niet medegaan in deze beschouwing, doch zij verwarren het ethische en juridische terrein. Van 1834 tot 1839 stond onze Kerk ook op dit standpunt, doch zij heeft dit gelukkig laten varen. Ik wensch tot dit standpunt niet terug en vandaar, dat ik groot bezwaar heb het Reglement op te heffen.

De daarop volgende Praeadviseur kan kort zijn. Den eisch om ons Reglement op te heffen kan hij, op grond van hetgeen door den derden en vooral door den laatsten spreker gezegd

is, niet toegeven. Wij hebben de Revolutie niet goedgekeurd, maar hebben met haar te rekenen. Slotsom is: Onderhandelen, maar vasthouden aan een Algemeen Reglement, al is het ook niet in den vorm zooals wij het nu bezitten.

De President betuigt hierop zijn dank voor de degelijke adviezen. Wij hebben nu slechts over twee denkbeelden te discussieeren, nl. deze: „*laten wij ons Reglement vallen*” en „*laten wij het plaatselijk maken*” hoewel de Vergadering ook vrij is tot vóór 1839 terug te gaan.

Onderscheidene leden nemen aan de discussie deel. Het blijkt, dat niemand tegen de erkenning door de Overheid bezwaar heeft; sommigen echter wel tegen het Reglement zooals wij het tot op heden bezitten. En hoewel de moeilijkheden, aan de opheffing van het Reglement verbonden, niet onbekend zijn, is toch de strekking van aller redeneering, dat de vereeniging op dit punt niet afspringe. Een nieuw voorstel wordt door niemand der broederen gedaan.

ART. 59.

De tijd dezer Zitting is verstreken. Na het zingen van Ps. 72 vs. 11,

Zijn Naam moet eeuwig eer ontvangen, enz.

wordt de Vergadering door Ouderling B. M. DEN BOER met dankzegging gesloten.

ACHTSTE ZITTING.

Vrijdag 17 Augustus, nam. 4—8 uur.

ART. 60.

Ds, J. DUURSEMA verzoekt der Vergadering te zingen, Ps. 146:3,

Zalig hij, die in dit leven, enz.

en gaat daarna voor in het gebed.

ART. 61.

Op voorstel van eenige broeders wordt eenigszins van de vastgestelde orde, om dezen middag punt 1 te behandelen, afge-
weken en punt 2 weder aan de orde gesteld.

ART. 62.

De Praeses geeft weder gelegenheid tot discussie. Eén der leden maakt de opmerking, dat met de bewering alsof de rechter altijd het advies der Synodale Commissie zou volgen een vonnis van den rechter te Assen lijnrecht in strijd is; doch de

Praeadviseur, die zulks beweerd had, antwoordt, dat de Synodale Commissie in het bedoelde geval in het geheel niet betrokken is geweest.

Nog wordt het volgende advies gegeven:

De Vergadering zie toe, dat de vereeniging op punt 2 niet afstuite en wel opa deze reden: *a.* over de staatsrechtelijke verhouding wordt in de Greref. Kerk verschillend gedacht; *b.* die verhouding heeft met de scheiding van 1834 niets te maken; *c.* zij spreekt niet tot de conscientie; *d.* zeven van de tien provinciën hebben zich uitgesproken, dat zij aan dat Reglement niet zulk eene waarde hechten. Eén der Praeadviseurs wenschte nog in het midden te brengen, dat hij de doleerende broeders wel tegemoet wil komen, maar niet voetstoots zonder advies van rechtsgeleerden. Zijne bedoeling is, dat de Synode zich op dit oogenblik incompetent zal verklaren. Hij wenschte dat de Vergadering het volgende voorstel aanneme:

De Synode der Christelijke Gereformeerde Kerk,

Ofschoon niet willende verdedigen het Reglement van 1869, tegen welks inhoud ook binnen onzen kring ernstige bedenkingen bestaan;

Overwegende, dat er verschillende bezwaren zijn, waarom zij niet voetstoots de erkenning der Christ. Geref. Kerk als één geheel van Kerken door de Regeering kan prijsgeven;

Draagt aan de eventueel te benoemen Deputaten onzerzijds op, om die bezwaren met de Deputaten der Voorloopige Synode te Utrecht te bespreken en te pogen om tot overeenstemming te komen, ten einde eene volgende Synode daarover dan nader oordeele.

Dit voorstel wordt door twee leden der Synode overgenomen. In stemming gebracht wordt het met algemeene stemmen *aangenomen*.

ART. 63.

Thans komen in behandeling de voorstellen betreffende punt 1. Zij luiden aldus:

Voorstel 1.

De Synode der Christ. Geref. Kerk in Nederland:

a. vaststaande in de overtuiging, dat de scheiding van 1834 een werk Gods is;

b. geloovende, dat het roeping en plicht is van alle geloovigen, om zich af te scheiden van het Ned. Herv. Kerkgenootschap, gelijk het sedert 1816 bestaat;

c. met blijdschap opmerkende, dat zulk eene scheiding van het Ned. Hervormd Kerkgenootschap ook in de Doleantie van 1886 tot stand is gekomen;

d. echter tevens erkennende, dat zulk eene scheiding niet uit- maar veeleer insluit eene roeping tegenover hen, die mede door onze schuld met de scheiding van 1834 en de Doleantie van 1886 tot dusver niet medegingen;

e. overwegende, dat het verschil in beschouwing en behandeling van de niet-medegaande leden en het daarmee samen hangend verschil in methode van reformatie geen verhindering mag wezen voor de kerkelijke vereeniging;

besluit ten aanzien van het eerste der door den Voorzitter aan de orde gestelde zaken, dat geen overwegende bezwaren het onderhandelen over de vereeniging verhinderen.

Amendement op punt b.

Te lezen: in plaats van *Hervormd Kerkgenootschap van de Nederl. Hervormde Kerk*, zoowel in haar geheel, als van *de plaatselijke Gemeenten*, dewijl men in die Kerk en ook in elke plaatselijke Gemeente het Koningschap van Christus moet verloocheenen.

Voorstel 2.

Overwegende, dat de Ned. Geref. Kerken in Belijdenis, Kerken- ordening en Liturgie volkomen met ons overeenstemmen, zijn we tot vereeniging met deze Kerken ten volle bereid, wanneer zij, wat dit eerste punt van behandeling betreft, slechts het navolgende verklaren:

1°. Dat zij (de Doleerenden) in gehoorzaamheid aan 's Heeren Woord en in overeenstemming met artt. 27—29 onzer Belijdenis, met het Ned. Herv. Kerkgenootschap, zooals het sedert 1816 met zijne organisatie, besturen en reglementen bestaat, volkomen gebroken hebben.

2°. Dat zij de afscheiding van gemeld genootschap, zooals ze in 1834 plaats had, erkennen als geschied te zijn in gehoorzaamheid aan en in overeenstemming met Gods Woord, en daarmede ook de plaatselijke Gemeenten der Chr. Ger. Kerk als wettige openbaring van het lichaam Christi.

3°. Dat zij niemand in hun lidmatenboeken inschrijven, dan

alleen de zoodanigen, die instemming met de Gereformeerde leer betuigd, en onderwerping aan de kerkelijke tucht beloofd hebben.

4°. Dat zij geen attesten afgeven en aannemen, dan van erkende Kerken, die met de Synodale hiërarchie hebben gebroken.

5°. Dat zij geen Gemeenten meer zullen organiseeren, daar, waar reeds eene Chr. Geref. Gemeente bestaat, tenzij de plaatselijke Kerkeraad en Gemeente van het Synodale- tot het Gereformeerde terrein overgaan.

Voorstel 3.

De Synode,

zich bewust van de onverbreekelijke eenheid in Christus met alle geloovigen, waar en in welke Kerken en kringen ook verspreid,

stemt ten volle in met al wat de Ned. Ger. broederen in hun gewichtvol adres zeggen van de noodzakelijkheid van Godswege der kerkelijke eenheid van alle kinderen Gods, bijzonder die dezelfde belijdenis hebben verkregen.

't Is daarom haar biddend verlangen, dat spoedig de bigde ure aanbreke, waarin alle belijders der Geref. leer, ter plaatse en in geheel het land, zich als de ééne zelfde Kerk openbaren; en zij zelve acht het hare heilige roeping daartoe te doen al wat zij mag en kan.

Met blijdschap en dankbaarheid aan het verheerlijkt Hoofd der Gemeente, begroet de Synode het heugelijk feit, dat Ned. Ger. broederen en Kerken zich hebben losgemaakt van de organisatie van 1816, en nu tot kerkelijke eenheid begeeren te komen met de in 1834 door den Heere op nieuw geopenbaarde Geref. Kerk, in deze Synode vertegenwoordigd.

Tot eene ware, ongedeelde vereeniging acht de Synode het echter noodig, dat alle misverstand ophoude: door het verdwijnen van alle oorzaak en aanleiding tot de meening, dat de „Ned. Ger. Kerken," in strijd met de Belijdenis, bijzonder met art. 28, zich plaatselijk nog ééne Kerk achten met degenen die niet van de Kerk zijn.

Daarom noodigt zij de „Voorloopige Synode" van Ned. Ger. Kerken uit, met al den drang der liefde Christi:

zich één te verklaren met deze Synode in de overtuiging, dat het de roeping is van allen, die de Belijdenis der Geref. Kerk als de hunne erkennen, „zich af te scheiden van degenen die niet van de Kerk zijn, en zich te voegen tot deze Vergadering (de ware Geref. Kerk) hetzij op wat plaats God ze gesteld heeft;" en diensvolgens zich los te maken van alle „kerkelijk samenleven" met het Ned. Herv. Kerkgenootschap, in zijn geheel en met alle deszelfs plaatselijke Gemeenten; dewijl deze alle, ook al mochten zij grootendeels of geheel bestaan uit belijders der Geref. leer, metterdaad de Koninklijke heerschappij van onzen Heere Jezus Christus moeten verloo-chenen, uit kracht van dat onchristelijk kerkverband.

De Synode, eenheid van gevoelens te dezer zake tot uitgangspunt stellende, verklaart zich ten volle bereid tot onverwijfde onderhandeling,

met de bede, dat de Heilige Geest ons weldra leide tot kerkelijke eenheid; om één van hart en zin, met alle macht te arbeiden tot vergadering van alle geloovigen, tot zoeken en redden van de afgedwaalde kinderen des Koninkrijks, en tot toebrenging van allen, die den éénigen Naam ter Zaligheid nóg niet kennen.

Voorstel 4.

De Synode oordeelende dat de Ger. Kerk in Nederland zich na 1834 op nieuw heeft geopenbaard, acht het in verband tot artt. 27—29 onzer Belijdenis de roeping der doleerende broederen om zich met deze Kerk te vereenigen, en oordeelt dat het hare eigene roeping is, om hun den weg hiertoe te banen, voor zoover zulks zonder prijsgeving van de eenheid en orde der Kerk mogelijk is.

Nader oordeelt de Synode (hoewel geenszins ontkennende, dat de eigenaardige verhouding der doleerende broederen tot de leden der plaatselijke, als Nederlandsch Hervormde bekend staande Gemeenten, praktische bezwaren met zich brengt, in geval van hunne vereeniging met de door haar vertegenwoordigde Kerk);

gehoord hebbende de verklaring der doleerende broederen, nedergelegd in de Acta hunner Voorloopige Synode:

dat zij zich ten volle van het Genootschap van 1816 hebben

afgescheiden, en hoewel met de plaatselijke Gemeenten zich kerkelijk één rekenende, nochtans slechts zulke leden tot de volle gemeenschap der Kerk toelaten, die hiertoe volgens belijdenis en wandel gerechtigd zijn;

overwegende verder, dat hunne eigenaardige verhouding tot de plaatselijke Gemeenten niet geacht kan worden met de Gereformeerde beginselen in kennelijken strijd te zijn, en bedenkende, dat ook in onze Kerk te dezen opzichte verschil van praktijk bestond en nog verschil van meening bestaat;

dat genoemde eigenaardigheid geen overwegend bezwaar oplevert om met voornoemde broeders in onderhandeling te treden over de voorgestelde vereeniging.

Voorstel 5.

Aangezien de Gemeenten der Christelijke Gereformeerde Kerk van den beginne aan nooit zich hebben afgescheiden of willen afscheiden van de ware Kerk des Heeren, de Gereformeerde Kerk in ons land;

maar de Nederlandsche Hervormde Kerk, na de organisatie van 1816, noch als geheel gedacht, noch hare plaatselijke Gemeenten erkennen of erkennen als de ware Kerk, de Gereformeerde Kerk, des Heeren, en er op dit punt nog verschil bestaat met de Nederduitsche Gereformeerde Kerken, zoo oordeelt de Synode, aan de eventueel te benoemen Deputaten op te dragen, dat het van de zijde der Christelijke Gereformeerden eene behoefte is, dat:

de Ned. Gereformeerde broeders duidelijk verklaren artt. 27—29 der Gel. Bel. in dien zin op te vatten, dat het de plicht der geloovigen in onzen tijd is zich af te scheiden zoowel van de plaatselijke Nederlandsche Hervormde Gemeente, wegens gemis van de rechte forme der Kerk, als van het Nederlandsch Hervormd Kerkgenootschap in het algemeen.

Over deze voorstellen wordt nu nog nader gesproken. Ieder licht het zijne toe en beveelt het aan. Na breedvoerige discussie en verwerping van het amendement op voorstel 1, stelt de President voor door stemming uit te maken aan welk voorstel bij eindstemming de prioriteit zal worden gegeven. Na gehouden stemming blijkt, dat deze prioriteit aan voorstel 2 is gegeven.

Eén der leden wenscht, dat in het 3° punt van dat voorstel de woorden „in hun lidmatenboeken inschreven" worden veran-

derd in „dat zij niemand tot het gebruik van de rechten der Kerk toelaten," en dat in het 4° punt het woord *aannemen* vervalle. Deze voorgestelde wijzigingen worden niet aangenomen.

Nog wordt naar aanleiding van het tweede voorstel opgemerkt, dat de Doleerenden door het Nederl. Herv. Kerkgenootschap verstaan het net, dat over de Kerk is geworpen. De ontwerper van dat voorstel deelt mede, dat hij dit er niet door verstaat.

Daarop wordt voorstel 2 onveranderd in stemming gebracht en met 30 stemmen *aangenomen*.

ART. 64

Thans is aan de orde punt 5; „*Met beginsel van ineensmelting der plaatselijke Gemeenten in verband met het reglement voor de plaatselijke Gemeenten en de Kerkelijke Kas.*"

De Praeadviseurs zijn op dit punt bijna allen eenstemmig. Over het beginsel der ineensmelting heeft de Kerk zich in 1869 uitgesproken. De Kerkelijke Kas raakt de verhouding der Kerk tot de Regeering, en staat in nauw verband met punt 2. Laten wij daarover nog geen uitspraak doen.

Eén der Praeadviseurs heeft in de Kerkelijke Kas groot bezwaar, daar deze zijns inziens eene miskennis is van het karakter en de roeping der Gemeente.

De Synode besluit hierop dat, aangezien punt 2 is aangenomen, punt 3 wel kan worden uitgesteld.

ART. 65.

Ouderling D. MULDER laat zingen Ps. 68:2,

Maar 't vrome volk in U verheugd, enz.

en sluit daarop deze Zitting met dankzegging.

NEGENDE ZITTING.

Zaterdag 18 Augustus voorm 9—12 uur.

ART. 66.

Deze Zitting wordt geopend met het zingen van Ps. 119:3,
Och, schonkt Gij mij de hulp van uwen Geest, enz.
en gebed, waarin de Ouderling P. DIJKHUIS voorgaat.

ART. 67.

De Notulen der zittingen van den vorigen dag worden gelezen en vastgesteld.

ART. 68.

Thans wordt aan de orde gesteld punt 4: „*De verhouding tusschen Kerk en Theologie?*”

Dat de Kerk niet zonder Theologie kan zijn wordt door alle Praeadviseurs duidelijk aangetoond. Niet minder wordt er op gewezen, dat de Kerk voor de bewaring van het pand der waarheid er groote behoefte aan heeft, dat hare toekomstige dienaren des Woords onderwezen worden door *godzalige en bekwame mannen*. Ook deelen allen de overtuiging, dat wij het veiligst gaan, wanneer de Kerk eene Theologische school heeft, die van haar uitgaat, zoodat zij niet slechts toezicht daarop heeft, maar zelve zorgt voor alles wat met haar in betrekking staat, zooals de benoeming der Professoren, de aanneming van studenten en de examina. Haar bestaan valt dan samen met dat der Kerk.

Over de beteekenis eener Theologische faculteit wordt door hen echter verschillend geoordeeld, hoewel niemand het tegenspreekt, dat in den cyklus der wetenschap de Theologie wel de eerste plaats dient te hebben. Ook wordt aangetoond de groote beteekenis van de Theologie als wetenschap voor de sfeer van het denken en de wereld der gedachten. Het Evangelie der genade Gods is eene blijde boodschap op alle terreinen des levens, en in den tijd der reformatie gingen zelfs Universiteiten voorop. Dat wil nochtans niet zeggen, dat de uitnemendste mannen op Theologisch gebied altijd van de Universiteiten kwamen. Maar men kan de Theologie beschouwen als predikster op het gebied der wetenschap en als middel tot bekwaammaking voor het ambt van dienaar des Woords. En in overeenstemming met deze beschouwing moet men zich het verband denken, waarin zij tot de Kerk dient te staan.

Die strenge scheiding tusschen de Theologie als wetenschap en als middel tot bekwaming voor het ambt van dienaar des Woords behaagt echter niet aan alle praeadviserende leden. Vooral daarom niet, dat de geschiedenis wijst op Theol. scholen, waar zeer wetenschappelijke Theologen gevormd zijn.

Daarom wordt over de wijze der verhouding van de Theologie tot de Kerk ook verschillend geoordeeld en zal eene nadere bestudeering van dit punt niet overbodig zijn.

Omtrent de vraag: Zullen wij afgaan van onze Theol. school? zijn echter alle Praeadviseurs het eens. Voortgaan in dezen weg acht men het veiligst voor de Kerk en ten allen tijde is een verband tusschen Kerk en Theologie noodig.

Ook het oordeel van de leden der Synode stemt hiermede overeen. Toch achten sommigen eene vereeniging van onze Theol. school met de Vrije universiteit, wanneer er eene vereeniging tusschen ons en de Nederd. Gereformeerden kan worden getroffen, gewenscht tot bevordering der eenheid. Maar hoe zal dan het verband zijn? Daarover wordt verschillend gedacht. Na re- en dupliek komen de volgende drie voorstellen in stemming, nadat nog vooraf is bepaald, dat, zoo niet één

der voorstellen bij eerste stemming de volstreekte meerderheid van stemmen verkrijgt, er herstemming zal zijn tusschen die, aan welke de meeste stemmen ten deel vallen.

Eerste Voorstel.

De Synode oordeelt dat, indien de vereeniging getroffen wordt, de opleiding der leeraren voorloopig op den ouden voet zal geschieden. En de principiëele vraag omtrent Theol. school, Universiteit, Theol. faculteit, en alles wat daarmee in verband staat, later zal moeten geschieden.

Tweede Voorstel.

De Synode oordeelt, dat in geen geval het beginsel worde prijsgegeven, dat de Kerk hare eigene inrichting tot opleiding harer leeraren hebbe,

Derde Voorstel

De Synode oordeelt, dat de inrichtingen, waar de toekomstige leeraren worden opgeleid, onder toezicht der vereenigde Kerken moeten staan. Ook de benoemingen van Hoogleraren, het proclameeren tot Candidaat en het beroepbaar stellen verblijven aan deze Kerken.

De stemming hierover gehouden wijst aan dat het eerste en tweede voorstel de meeste stemmen hebben verkregen. Door herstemming wordt het tweede voorstel met 23 tegen 14 stemmen aangenomen, drie leden waren niet aanwezig.

ART. 69.

De Voorzitter wenscht den broeders een gezegenden rustdag en de Synode gaat tot Maandagmiddag 4 uur uiteen, nadat gezongen is Ps. 103:1,

Loof, loof den Heer, mijn ziel! met alle krachten, enz.

en Ds. J. VAN DER LINDEN met dankzegging deze Zitting heeft gesloten.

TIENDE ZITTING.

Maandag 20 Augustus, nam. 4—8 uur.

ART. 70.

De Vergadering wordt geopend met het zingen van Ps. 122:3,
Dat vreed' en aangename rust, enz.
en gebed, waarin de Ouderling H. WIERTSEMA voorgaat.

ART. 71

De Voorzitter stelt voor een drietal leden der Synode te benoemen tot het ontwerpen eener missive van antwoord aan de *Voorloopige Synode der Ned. Geref. Kerken*, en benoemt daartoe Dr. H. BAVINCK en DD. J. VAN ANDEL en J. VAN DER LINDEN.

ART. 72.

Thans wordt volgens genomen besluit aan de orde gesteld de behandeling der protesten en andere ingekomen stukken. Naar de volgorde, door de Commissie van Rapport gesteld, spreekt men het eerst over *een protest van Ds. E. S. Postma en echtgenoot B. Postma-de Hoo, eischende betaling van f 981,48, zijnde het achterstallige tractement, dat huns inziens eerstgenoemden als predikant der Gemeente te Beverwijk toekomt.*

De Classis Haarlem had op zijn verzoek, d.d. 15 Febr. 1888, om de Gemeente te Beverwijk tot betaling te dwingen, geantwoord, dat zij in deze zaak niet kon treden. Maar de Prov. Verg. van Noord-Holland, tot welke hij zich den 8sten Juni daarop volgende wendde, oordeelde dat voornoemde Classis nog niet alles gedaan had wat zij behoorde te doen, en verwees daarom deze zaak naar die Classis terug.

De Commissie van Rapport adviseert het volgende te besluiten :

De Synode oordeelende, dat de zaak door de Prov. Verg. van Noord-Holland tot de Classis Haarlem is teruggezonden en dus op de mindere vergadering niet is afgehandeld, besluit deze zaak niet ontvankelijk te verklaren en hiervan aan adresant kennis te geven.

De Synode vereenigt zich hiermede.

ART. 73.

Wordt besproken *een verzoek van de Vereeniging van Gereformeerd Schoolonderwijs*, dat de Synode uitspreke, dat het ontegenzeggelijk tot de roeping van Gemeenten en Kerkeraden behoort het (gebruik van) Gereformeerd onderwijs te bevorderen.

Hierop wordt gevraagd of het wel op den *weg* der Synode ligt, vragen van vereenigingen te behandelen. Wordt geantwoord dat de Synode van 1877 volgens art. 123 harer handelingen

een verband tusschen deze Vereeniging en onze Kerk heeft erkend.

Daarom wordt besloten haar volgens het advies der Commissie van Rapport het volgende te antwoorden:

De Synode spreekt hare instemming uit met dit verzoek, zonder daarbij uitsluitend aan scholen der Vereeniging voor Gereformeerd Schoolonderwijs te denken.

ART. 74.

Komt ter tafel *een verzoek van den Kerkeraad der Gemeente te Borger, om het aftreden van Ouderlingen en Diakenen, dat zijns inziens niet is naar Gods Woord, niet meer toe te laten of anders gezegd, dienaangaande een ander voorschrift te geven.* De Classis, waaronder deze Gemeente ressorteert, had geweigerd aan dit verzoek te voldoen, en de Prov. Verg. van Drenthe had zich op grond van art. 27 der Dordsche Kerkorde met deze weigering vereenigd.

De Commissie van Rapport stelt voor, dat de Synode hare overeenstemming uitspreke met het besluit der Prov. Verg. van Drenthe, om bij art. 27 der Dordsche Kerkorde van 1618 en '19 te blijven.

De Synode vereenigt zich met dit voorstel.

ART. 75.

In behandeling komt een protest van *G. Hasper en andere leden* der Gemeente te Assen tegen een besluit van den Kerkeraad dier Gemeente, de Classis Assen en de Prov. Verg. van Drenthe, welke zich onbevoegd verklaarden om tusschen beide te treden in het geschil, dat er tusschen voornoemde leden en de Commissie der Christelijke school te Assen bestaat.

De Commissie van Rapport licht door één harer leden dit protest toe. En daaruit blijkt, dat voornoemde school, die in den beginne eene school onzer Gemeente te Assen was en onder het bestuur van den Kerkeraad dier Gemeente stond, naar aanleiding van gerezene geschillen in 1881 op advies van eene commissie der Prov. Verg. van Drenthe is gekomen onder een Bestuur, dat eerst uit 7 en daarna uit 5 leden der Gemeente bestond, en waaraan 2 of 3 personen buiten de Gemeente konden worden toegevoegd. Dit Bestuur werd met volstrekke meerderheid van stemmen gekozen door leden der Chr. Geref. Gemeente te Assen en belangstellenden in het Christelijk Onderwijs. Deze belangstellenden waren zij, die met het doel der school, uitgedrukt in artt. 1 en 2 van liet reglement van 1881, instemden en jaarlijks de school door eene bijdrage steunden.

Aan het Bestuur dier school was volgens dat reglement opgedragen de geheele inrichting der school, nl. het benoemen en bezoldigen van Onderwijzers; het ontwerpen, invoeren en wijzigen van reglementen en instructiën; het geldelijk beheer; en alles wat verder de belangen der school betreft. Over deze macht gevoelde dit Bestuur in 1887 zich bezwaard en kwam daarom in het einde van dat jaar tot den Kerkeraad om deze

macht in dien zin te wijzigen, dat het Bestuur niet mocht handelen zonder toestemming van den Kerkeraad en dus in overeenstemming met hem. De Kerkeraad vond dit voorstel goed; een nieuw reglement werd ontworpen; en dit in het begin dezes jaars in eene vergadering der Gemeente met 30 tegen 12 stemmen goedgekeurd.

De protesteerenden verklaren door broeder N. VERKRUISEN, dat het hunne begeerte is, dat de school weder geheel onder het bestuur van den Kerkeraad kome en dat alle leden stemrecht hebben in de zaken, die nu beslist worden in eene vergadering van Ouders der schoolgaande kinderen en hen, die minstens *f* 2,50 contributie per jaar voor de school geven. Daarom protesteeren zij tegen het besluit van Classis en Prov. Vergadering, die zich onbevoegd hebben verklaard in deze zaak te treden, oordeelende, dat zij niet eene kerkelijke zaak is.

Verschillende vragen worden hierover gedaan en door den Rapporteur NOORDTZIJ wordt tegenover hen, die meenen dat de protesteerenden in hun recht zijn aangetoond, dat het hier niet de vraag is of de oorspronkelijke verhouding van de school tot de Gemeente beter was, maar of Classis en Prov. Vergadering konden gebieden, dat de tegenwoordige verhouding van die school tot de Gemeente weder werd als vóór 1881.

Het advies der Commissie van Rapport wordt nu gelezen. Dit luidt aldus:

De Synode vereenige zich met het oordeel der Prov. Vergadering van Drenthe en verklare zich onbevoegd in deze zaak te treden als niet binnen den kring der Gemeente te Assen te leggen.

De Synode vereenigt zich met dit advies.

ART. 76.

Nu is aan de orde een protest van G. J. RIJSTERBORGH, lidmaat der Gemeente te Schiedam, tegen een besluit van den Kerkeraad, de Classis Delft en de Prov. Vergadering van Zuid-Holland, waarbij hij onder censuur is gesteld wegens verzuim der godsdienstoefening en verachting van het kerkelijk opzicht.

De Commissie van Rapport adviseert, dat de Synode uitspreke, dat ten zijnen opzichte naar de beginselen der tucht is gehandeld.

Nadat de afgevaardigden van Zuid-Holland toelichting hebben gegeven en nog op eenige vragen naar aanleiding van dit protest hebben geantwoord, besluit de Synode overeenkomstig het gegeven advies.

ART. 77.

De Commissie van Rapport deelt mede, dat is ingekomen een brief tegen een besluit der Synode te Rotterdam. Zij adviseert, dat de Synode blijve bij het besluit der Synode van Rotterdam, art. 159, en hem *niet ontvankelijk* verklare. Ook adviseert zij dit in betrekking tot een anderen brief op grond van art. 132 der Synode van 1885.

De Synode vereenigt zich met dit advies.

ART. 78.

Een protest van den Kerkeraad der Gemeente Hollandsche Veld tegen de afgevaardigden van Drenthe op de Synode te Rotterdam, komt nu in behandeling.

Uit de inlichting der Commissie van Rapport blijkt, dat dit protest wel in den rechten weg ter Synode komt, maar dat voornoemde Kerkeraad in zijne missive aan de Synode de zaak, waarop het protest doelt, niet mededeelt. Daarom stelt zij voor, dat de Synode bepale, dat voortaan in de protesten de zaken, waarop zij betrekking hebben, met de gronden, waarop zij rusten, moeten aangegeven worden. Maar aangezien afgevaardigden van den Kerkeraad te Hollandsche Veld tegenwoordig zijn, om de zaak mondeling mede te deelen, stelt zij voor hun daartoe thans vrijheid te verleen.

Overeenkomstig dit voorstel worden voornoemde afgevaardigden gehoord. En daaruit blijkt, dat het protest gericht is tegen de woorden: „*met de bepaling, dat zij te Hoogeveen moest gaan wonen*” voorkomende in art. 138 der Synode van 1885. De diakonie van de Gemeente te Hollandsche Veld had deze bepaling niet gemaakt en acht zich dus openbaar geschandvlekt.

De afgevaardigden van Drenthe verklaren, dat deze uitdrukking abusievelijk in dat artikel is opgenomen, wellicht daardoor ontstaan, dat wijlen Ds. SCHOEMAKER en tevens Ds. VAN ANKEN niet bij het lezen der notulen, waarin voornoemd artikel voorkomt, konden tegenwoordig zijn.

De Synode besluit daarom, dat zij de woorden: „*met de bepaling, dat zij te Hollandsche Veld moest gaan wonen,*” terugneemt. Maar aan het verzoek, om nu ook de zaak, waarmede deze woorden in verband staan, weder op nieuw te behandelen, oordeelt zij niet te mogen voldoen.

ART. 79.

Aan de orde is thans een protest der Classis Hattem en van L. BEKAMP, kerkeraadslid der Gemeente te Apeldoorn, tegen een besluit der Prov. Verg. van Gelderland, waarbij is vernietigd een besluit van den Kerkeraad te Apeldoorn, bevestigd door de Classis voornoemd, waarbij de verkiezing van L. BEKAMP tot ouderling was goedgekeurd en gehandhaafd.

Tegen deze verkiezing had voornoemde Prov. Verg. deze bezwaren, dat daarbij (hoewel gewoon) de ingeleverde briefjes niet waren geteekend en de briefjes niet waren geteld.

ART. 80.

De tijd verbiedt dit punt verder te behandelen, en de Vergadering wordt na het zingen van Ps. 25:6,

Wie heeft lust den Heer te vreezen, enz.
met dankgebed, waarin Ds. E. HAAN voorgaat, gesloten.

ELFDE ZITTING.

Dinsdag 21 Augustus Voorm. 9—1 uur.

ART. 81.

Ouderling J. v. GOLVERDINGE JR. laat zingen Ps. 86:6,
 Leer mij naar Uw wil te hand'len, enz.
 en gaat der Vergadering voor in het gebed.

ART. 82.

De Notulen der beide voorgaande Zittingen, namelijk van Zaterdagmorgen en Maandagmiddag, worden voorgelezen en vastgesteld.

ART. 83.

De behandeling van het in art. 79 genoemde protest wordt voortgezet.

Ds. v. D. VEGTE en Ds. TIBBEN lichten, als afgevaardigden hunner Classis, de zaak toe. Zij deelen mede, dat niet de protesteerende leden, maar de Kerkeraad van Apeldoorn de zaak op de Classis heeft gebracht. De Kerkeraad had niet beslist uitgesproken of de stemming wettig was. Wegens de spanning, welke in de Gemeente heerschte, heeft hij de Classis gevraagd uitspraak te doen, en in overeenstemming hiermede is de gekozene bevestigd. De Classis heeft al de beschuldigingen naarstig onderzocht en kwam tot de overtuiging, dat sommige leden wel briefjes van anderen hadden medegebracht, dat ook de briefjes niet vooraf geteld waren, en dat dus de Kerkeraad niet voorzichtig had gehandeld; doch nam in aanmerking, dat dertig jaren lang op deze wijze gestemd was, dat bij de eerste stemming, die evenzoo had plaats gehad, volstrekt niet geprotesteerd was, maar eerst na de "tweede stemming, toen het bleek dat L. BEKAMP was verkozen, protest werd ingediend. Het vernietigen van de briefjes was volstrekt niet met opzet geschied.

B. VINKE, één der protesteerende leden *tegen* de verkiezing van BEKAMP, verkrijgt ook het woord en spreekt over de onwettige wijze, waarop de stemming heeft plaats gehad. Hij bekent echter, dat in het onderhavige geval volstrekt niet is afgeweken van de gewoonte en ook, dat de protesteerenden eerst na den uitslag der stemming zijn opgetreden.

Wat de beschuldigingen tegen den persoon van L. BEKAMP aangaat, deelen de afgevaardigden der Classis Hattem mede, dat zij die nauwkeurig onderzocht doch ongegrond bevonden hebben. De protesteerenden ontkennen dit echter. De afgevaardigden der Prov. Gelderland merken op, dat hunne Provincie niet over den persoon, maar alleen over de wijze van stemming uitspraak heen; gedaan; weshalve zij, nu het gebleken is, dat

te gelijk met BEKAMP nog andere kerkeraadsliden zijn verkozen, en tegen de verkiezing van deze niet geprotesteerd is, tot andere inzichten zijn gekomen, en ook wel kunnen adviseeren tot handhaving van het besluit der Classis Hattem.

Uit alles is het duidelijk, dat de Kerkeraad zich wel wat zwak heeft gedragen door deze zaak in de handen der Classis te stellen, doch daarover wordt de Synode niet geroepen uitspraak te doen. Zij vereenigt zich ten volle met het advies der Commissie van Rapport, aldus luidende: De Synode keure het besluit der Prov. Verg. af, maar dat der Classis Hattem goed, aangezien er geene bepalingen bestaan, die de wijze van stemmen regelen en er ook geen bedrog is bewezen.

ART. 84.

Een Protest van B. BATELAAN en zes andere leden der Gemeente te Bodegraven tegen het besluit van den Kerkeraad aldaar met twee genabuurde Kerkeraden, 15 Nov. 1887, bevestigd door de Classis van Leiden en de Prov. Vergadering van Z.-Holland, waarbij hunne beschuldiging aangaande de prediking van den leeraar voor volkomen ongegrond wordt verklaard.

De Commissie van Rapport geeft toelichting.

De protesteerende leden zijn tot de Classis gekomen met punten, die bij den Kerkeraad in behandeling waren of die nog niet bij den Kerkeraad waren geweest. Redenen, waarom zij door de Classis naar den Kerkeraad werden verwezen. Tegelijkertijd adviseerde de Classis den Kerkeraad, om een gecombineerd Kerkeraad saam te roepen. Dit advies heeft de Kerkeraad opgevolgd en, gesteund door afgevaardigden van de Gemeenten Leiden (Hooigracht) en Hazerswoude, vergadering gehouden. De protesteerenden hadden 22 punten van beschuldiging, welke, nadat de Predikant en de Kerkeraad ook gehoord waren, nauwkeurig zijn onderzocht; doch het bleek, dat de beschuldigingen geheel ongegrond of zeer gezocht waren. De gecombineerde Kerkeraad kon niet anders, dan de protesteerende leden met hunne beschuldigingen afwijzen. Deze beriepen zich echter op de Classis. De Classis handhaafde na onderzoek den Kerkeraad, en de Provincie vereenigde zich met de uitspraak der Classis. Gronden, waarom zij zich van de Provincie op de Synode beroepen, worden in het Protest niet gevonden. Wes-halve de Commissie adviseert: „de Synode bevestigde de genomene besluiten en wijze de aanklachten af.”

De afgev. van Z.-Holland deelen nog mede:

De gecombineerde Kerkeraad heeft bijna twee dagen gewijd aan het onderzoeken van de punten van beschuldiging. De Predikant heeft zich volkomen gezuiverd en de Kerkeraad van Bodegraven stemde geheel met hem in. Eén kerkeraadslid zeide: Ik zou wel wenschen, dat de Dominé alleen de bekommerden noodigde en meer op de kenmerken der genade wees.

Ds. VAN DIEMEN, ter vergadering aanwezig, heeft geene behoefte om te spreken, doch is bereid op alle vragen, welke de

Synode wenscht te doen, te antwoorden. Zijn mede-afgevaardigde, Ouderling KAPTEIJN, heeft ook niets bijzonders in het midden te brengen, slechts wenscht hij uit te spreken, dat hij het ten zeerste betreurt, om zulk eene zaak hier te moeten verschijnen. God zegent de prediking, er worden tot de Gemeente toegevoegd.

De Commissie van Rapport deelt nog mede, dat drie punten later zijn ingezonden, welke op de mindere Vergaderingen niet zijn behandeld, weshalve zij op deze geen acht heeft geslagen. Na deze toelichting vereenigt zich de Synode met algemeene stemmen met het advies der Commissie.

ART. 85.

Een schrijven van den heer D. DE JONG te Kampen over zijne niet aanneming als lid, met verzoek om raad.

Uit de toelichting blijkt, dat deze heer een veerhuis heeft en sterken drank verkoopt, echter niet op Zondag. Hij is op den Kerkeraad geweest, en volgens gewoonte te Kampen is aan de Gemeente gevraagd of er ook bezwaren tegen zijne aanneming waren. Er zijn bezwaren gemaakt en nu durfde de Kerkeraad hem niet tot lid der Gemeente aannemen. De heer DE JONG vraagt nu aan de Synode om raad.

De Commissie van Rapport adviseert, dat de Synode dit schrijven voor niet ontvankelijk verklare.

De Synode vereenigt zich ten volle met het oordeel der Commissie.

ART. 86.

Dankbetuiging der Gemeente Bergum voor de ten haren behoeve gehoudene collecten en verzoekt de collecten te mogen voortzetten. Het advies der Commissie van Rapport is: De Synode besluite slechts in het algemeen de aandacht op Bergums behoefte te vestigen.

De Synode stemt met dit advies in.

ART. 87.

Protest van den Kerkeraad van Houwerzijl en Zoutkamp tegen de Classis Warffum en de Prov. Synode van Groningen. Houwerzijl verzocht de Prov. Synode zeer ernstig, om het wezen des huwelijks van de leden onzer Kerk tot de verloving in de Familiekamer of Consistorie te bepalen, en de kerkelijke inzegening onverwijld verplichtend te maken, naardien dit een en ander volkomen Bijbelsch en Dordsch is. De Prov. Synode besloot, dat de Kerkeraden er in de Gemeenten de aandacht op zouden vestigen, dat men de verloving meer heilig houde en de huwelijksinzegening meer algemeen begeere. De Commissie van Rapport geeft het volgende advies: De Synode vereenige zich met de uitspraak der Prov. Synode en vestige de aandacht op Art. 112 der Synode van 's Bosch 1875.

De Synode vereenigt zich met dit advies.

ART. 88.

Protest van den Kerkeraad der Gemeente Stroobos tegen het besluit der Prov. Synode van Groningen in de zaak van het armlastige lidmaat C. van de Gemeente te Koornhorn.

C. wenschte in 't begin van 1886 naar Koornhorn te vertrekken. Hij ontving van den Kerkeraad te Stroobos *f*15 voor huur, die vooruit moest betaald worden, en *f*10 voor de uitoefening van zijn beroep, van welke ondersteuning echter uit onkunde geene aanteekening werd gesteld op de attestatie. In 1887 sprak Koornhorn op de Classis het vermoeden uit, dat de Kerkeraad van Stroobos C. zou bewogen hebben naar Koornhorn te vertrekken en stelde voor dat Stroobos de helft der ondersteuning zou betalen, welke C. behoefde. De Classis vereenigde zich hiermede en de Prov. Verg. gaf de Classis gelijk met 12 tegen 9 stemmen, terwijl 2 onbeslist waren. De Commissie van Rapport adviseert de Synode aldus te besluiten: De Synode, van oordeel, dat het niet aanteekenen van den verleenden onderstand uit onkunde, geen grond kan opleveren voor het besluit der Classis en der Prov. Synode; dat het onbewezen is, dat de Kerkeraad van Stroobos C. zou bewogen hebben naar Koornhorn te gaan, maar integendeel zeer christelijk gehandeld heeft met dezen dus te steunen; besluit op grond van de bepaling der Synode van 1860 daaromtrent, dat Koornhorn C. alleen heeft te onderhouden, zoo deze dit noodig heeft.

De afgevaardigde van Groningen drukken er op, dat op den rug der attestatie de verleende ondersteuning niet was aanteekend; wijzen op de kleine krachten van Koornhorn; en uiten het vermoeden, dat Stroobos zich van C. heeft afgemaakt.

De Commissie antwoordt, dat het hier niet de vraag is of Stroobos barmhartigheid mag oefenen, maar of het verplicht is te ondersteunen. Andere leden der Vergadering komen op voor het recht der armen om te vertrekken, waarheen zij willen. Sommigen betwijfelen zelfs of in dit geval de aanteekening op den rug der attestatie verplicht was, wijl C. slechts zoo nu en dan ondersteuning ontving.

Na al het gehoorde vereenigt zich de Synode met de conclusie der Commissie.

ART. 89.

Protest van J. KROESE, te Vroomshoop, tegen de Prov. Synode van Overijssel.

Naar aanleiding van 't besluit der Synode van Rotterdam, Art. 167, had J. KROESE zich achtereenvolgens tot Kerkeraad, Classis en Prov. Synode gewend, om herstelling in zijn ambt als diaken, waarvan hij reeds voor meer dan 10 jaren is ontzet. Noch de Kerkeraad, noch de Classis, noch de Provinciale Synode konden in zijn verzoek treden, deels omdat de vereischte verzoening niet meer is te verkrijgen, deels omdat er in de aanleiding tot de ontzetting zaken zijn, die niet meer uit te maken zijn, weshalve zij hem vermaanden In Gods weg te berusten.

De Commissie van Rapport adviseert:

De Synode verklare zich met het besluit der Provinciale Vergadering van Overijssel te vereenigen.

ART. 90.

Ds. J. VAN ANDBL verzoekt der Vergadering te zingen Ps. 119:1,

Welzalgig zijn d'oprechten van gemoed, enz.

en sluit deze Zitting met dankzegging.

TWAALFDE ZITTING.

Dinsdag 21 Augustus, nam. 4—11 uur.

ART. 91.

Na het zingen van Ps. 25:2,

Heer, ai! maak mij Uwe wegen, enz.

wordt de Vergadering door oud. Gr. BRANDERHORST met gebed geopend.

ART. 92.

De behandeling van protesten wordt voortgezet. Thans is aan de orde een schrijven van Ds. W. GROENEVELD, te Hillegom, en een van diens zoon J. GROENEVELD Jr., gewezen student te Kampen, inhoudende protest tegen het besluit der jongste Curatoren-vergadering, waarbij is bevestigd het besluit der vorige Curatoren-vergadering, volgens welk besluit genoemde is verwijderd van de school om reden van ongeschiktheid voor den Evangeliedienst.

De Commissie van Rapport adviseert te antwoorden: „de Synode heeft geen gegevens om op het besluit der Curatoren-vergadering terug te komen." Sommige leden doen de vraag, of de Curatoren moeten uitmaken of iemand geschikt is voor de Evangeliebediening dan of dit de Classis moet beoordeelen. Uit de discussie blijkt, dat niet allen zijn ingenomen met het besluit van 1879, volgens hetwelk Docenten en Curatoren wel degelijk ook hebben te letten op aanleg, gaven, enz. Andere broeders merken op, dat het wel hard is, iemand, die zes jaren aan de school geweest is en op wiens zedelijk gedrag niets valt aan te merken, van de school te verwijderen. Hierop wordt geantwoord, dat wij op dit oogenblik niet over het besluit van 1879 hebben te oordeelen. De Kerk heeft besloten, en overeenkomstig dit besluit hebben de Curatoren in overeenstemming met het Docenten-college na rijp beraad gehandeld. Dikwijls hebben de Docenten en Curatoren met G. gesproken,

hem geraden de Theol. School te verlaten, en ook zijn vader hiermede in kennis gesteld. *Na deze toelichting vereenigt zich de Synode met het advies der Commissie van Rapport.*

ART. 93.

Protest van W. VAN BENTHEM, gewezen lidmaat te Rotterdam, tegen den Kerkeraad te Rotterdam, de Classis Rotterdam en de Prov. Verg. van Zuid-Holland, betreffende eene reeds voor jaren behandelde zaak.

De Comm. van Rapport adviseert: „de Synode vereenige zich met het besluit der Prov. Synode van Zuid-Holland van 1882, art 21." *De Synode stemt met dit oordeel in.*

Eén der Rapporteurs vraagt: hoe te handelen met hen, die, als zij geroijeerd of afgesneden zijn, zich onttrekken en toch protesteeren? Moet hieromtrent niet eene bepaling worden gemaakt? Over deze vraag zal later gehandeld worden.

ART. 94.

Thans komt de Theol. School aan de orde. Namens het Collegie van Curatoren brengt de Secretaris, Ds. L. NEIJENS, verslag uit. In dit verslag, hetwelk als N° III onder de Bijlagen is opgenomen, maakt de Secretaris inzonderheid melding van het verlies dat de Theol. School heeft geleden door het overlijden van vader BRUMMELKAMP, en spreekt den wensch uit, dat de Heere vader VAN VELZEN nog eenigen tijd moge sparen.

Drie zaken wenscht het Curatorium onder de aandacht der Verg. te brengen. De eerste betreft de wijze van geldbelegging voor de Theol. School. Het Curatorium heeft gemeend, dat de Theol. School meer zekerheid behoort te hebben voor de gelden, die zij op deze of gene wijze rentegevend belegt en daarom besloten: „Aan President en Secretaris der Curatorenvergadering wordt in vereeniging met den Penningmeester het beheer der gelden van de uitbreiding der Theol. School opgedragen." In verband met dit besluit moeten Curatoren aan de Synode eene kleine verandering voorstellen in het Regl. der Theol. School. In Art. 25 moet namelijk bijgevoegd worden: „Het bestuur der School wordt bij alle burgerlijke handelingen vertegenwoordigd door den Voorzitter en Secretaris der Curatorenvergadering en den Penningmeester."

De tweede zaak betreft het benoemen van een Hoofd-Redacteur voor ons weekblad „de Bazuin."

De derde zaak is hoofdzakelijk reeds genoemd in Art. 57 van de Handel, der laatste Curatoren-Verg., dat n.l. de Curatoren in overleg met de Docenten besloten hebben „geen voorstel te doen aan de Synode tot het benoemen van een Docent in de plaats van wijlen Docent BRUMMELKAMP; maar deze Vergadering te wijzen op het wenschelijke van een Docent in de letteren."

Naar aanleiding van dit verslag stelt één der afgevaardigden voor, dat voortaan ook aan de Secundi-Curatoren de stukken zullen worden toegezonden, welke op het examen betrekking

hebben. De Synode geeft deze gedachte den Curatoren in overweging.

ART. 95.

Ds. J. NEDERHOED doet, als Algemeen Thesaurier der Theol. School, verslag van den staat der kas. Dit verslag is onder N° IV in de Bijlagen te vinden.

ART. 96.

De Voorzitter zegt den Secretaris en den Penningmeester, en in hen het Collegie van Curatoren hartelijk dank voor den arbeid der liefde aan de Kerk bewezen, Jen herinnert er aan, dat Ds. BULENS ongeveer een kwart eeuw als Scriba gefungeerd heeft, welken arbeid ZEw. met zooveel liefde en opgewektheid al die jaren heeft verricht. Wij gelooven, zegt de President, dat het neêrleggen van deze taak U zelfverloochening heeft gekost. Ook het Docenten-collegie heeft groote reden tot dank aan den Heere. Welk een zegen, dat de Docenten zoo eensgezind hebben mogen arbeiden. En heeft vader VAN VELZEN zijn geliefden broeder BRUMMELKAMP verloren; als wij U hooren spreken en bidden, gevoelen wij dat gij steeds rijker wordt in God. Hierop verzoekt ZEerw. dat de Vergadering Ps. 134:3 aanheffe *en* dat daarna allen, die geen Kerkeraadsliden zijn, zich verwijderen.

ART. 97.

Een voorstel van Docenten en Curatoren in zake een Fonds voor behoeftige studenten wordt goedgekeurd.

Ook wordt goedgekeurd een voorstel van Curatoren in betrekking tot de beide dochters van wijlen Docent BRUMMELKAMP.

ART. 98.

Het Reglement der Theol. School wordt overeenkomstig het voorstel der Curatoren (zie Art. 94) gewijzigd.

ART. 99.

Bij de behandeling van het voorstel der Curatoren om een Hoofd-Redacteur voor *de Bazuin* te benoemen worden onderscheidene personen genoemd en beoordeeld. Eindelijk wordt met volstrekte meerderheid van stemmen het volgende drietal gesteld: Ds. A. BRUMMELKAMP, Ds. W. G. SMITT en Ds. W. H. GISPEN. De eerste, die de meeste stemmen op zich vereenigde, is benoemd; dan komt de tweede en vervolgens de derde in aanmerking.

ART. 100.

Ouderling M. VAN WAARDHUIZEN sluit deze Zitting met dankzegging.

DERTIENDE ZITTING.

Woensdag 22 Augustus, voorm. 9—1 uur.

ART. 101.

Na het zingen van Ps. 119:83,
 Wat vree heeft elk, die uwe wet bemint, enz.
 wordt deze Zitting geopend met gebed, waarin Ouderling
 L. HOEKERS voorgaat.

ART. 102.

Tot Commissie voor het nazien der boeken van den Thesaurier voor de uitbreiding der Theol. School worden benoemd DD. J. HESSELS en J. VAN DER LINDEN en de Ouderling J. VAN GOLVERDINGE.

ART. 103.

De Voorzitter stelt aan de orde het voorstel van het Curatorium tot wijziging van één punt in het diploma der geëxamineerden in de vakken, die behooren tot het Theologisch examen B. Men wenscht, dat daarop niet meer verklaard worde, dat onderzocht is in de geschiedenis *der Gereformeerde Kerken* maar *der Gereformeerde Kerk*. De oorspronkelijke uitdrukking doelde op de Geref. Kerken in geheel de wereld, terwijl het onderzoek in het Theologisch examen B. geschiedt in de *Geschiedenis der Geref. Kerk in ons Vaderland*.

De Synode keurt deze wijziging goed.

ART. 104

De Commissie tot het benoemen van een Doctor of Doctrandus in de letteren (zie art. 101 der Synode van 1885) doet door haren Secretaris, Docent C. MULDER, verslag van haren arbeid. Daaruit blijkt, dat het haar nog niet is gelukt zoo iemand te vinden. Zij wordt daarom tot het beoogde doel door de Synode gecontinueerd.

ART. 105.

Thans komt aan de orde de bespreking van eenige punten door één der Docenten aan de overweging der Synode voorgesteld, zij zijn de volgende:

a. Vermeerdering van uren voor het onderwijs in de Hermeneutiek.

De voorsteller wijst er op, dat de tijd, voor het onderwijs in dit vak bestemd, te gering is in vergelijking met dien voor de tekstkritiek enz. aangegeven.

Uit de inlichting van Docenten en Curatoren blijkt, dat er 6 uren per week onderwijs in de exegetische wordt gegeven en dat er niet meer uren voor het onderwijs in dit vak, waartoe ook

de Hermeneutiek behoort, te vinden zijn. Daarom oordeelt de Synode dit punt aan de beslissing van Curatoren en Docenten te moeten overlaten.

b. Beperking der toelating tot de examina. Uit de toelichting blijkt, dat dit wordt voorgesteld naar aanleiding van het geval, dat jongelingen onzer Kerk gebruik maken van Universiteiten, die op ongeloovig standpunt staan en er door velen gebruik wordt gemaakt van openbare gymnasia.

Niemand der Praeadviseurs of van de leden der Synode ontken het gevaar, dat hierin schuilt. Toch durft men niet van het op de Synode in 1877 bepaalde afgaan en besluit daarom daarbij te blijven. Deze bepaling luidt aldus: „*Allen, die tot het praeparatoir of peremptoir examen wenschen toegelaten te worden, om het even van waar zij komen, moeten minstens één jaar lid der Gemeente zijn.*”

c. Het Curatorium vergadere eens per jaar tot bespreking van het inwendig leven der Theol. School.

De Commissie van het Curatorium, tot verslag voor deze Synode benoemd, deelt mede, dat telken jare bij gelegenheid van het examen daarover wordt gesproken.

De Synode alles gehoord hebbende, oordeelt geene nadere bepaling omtrent dit punt noodig.

ART. 106,

De afgevaardigden van de Commissie voor de Zending onder Israël, bestaande uit haren Voorzitter, Ds. A. H. GEZELLE MEERBURG, en haren Secretaris-Penningmeester, Ds. E. KROPVELD, doen door laatstgenoemden verslag van hare handelingen. Dit verslag is als N^o. V onder de Bijlagen te vinden.

ART. 107.

Volgens dit verslag is als lid dier Commissie aan de beurt van aftreding de Ouderling K. DE GEUS. Deze wordt bij acclamatie herkozen. Op de vraag of de 4 secundi voor de 5 leden ook met één secundus moeten vermeerderd worden is het antwoord ontkennend, omdat deze 4 secundi voor alle leden der Commissie zijn, zoodat als de eene secundus niet kan een der andere secundi volgt.

ART. 108.

De Praeses bedankt den ijverigen Secret.-Penningm. voor het uitgebracht verslag en geeft gelegenheid tot het doen van vragen naar aanleiding van het gehoorde. Hiervan wordt gebruik gemaakt. En uit de verkregen antwoorden blijkt, dat er wel van belangstelling bij sommige Israëlieten kan gesproken worden, maar niet van toebrenging tot Christus. Ook wordt op eene desbetreffende vraag geantwoord, dat men nog niemand heeft ter vervanging van broeder KOSTER en uitziet naar een man,

die een warm hart heeft voor het heil van Israël en bekwaam voor het Zendingswerk onder dat volk.

Op wiens naam, zoo wordt gevraagd, staan uwe fondsen? Uit het antwoord, daarop gegeven, blijkt, dat de Commissie goeden waarborg heeft voor hetgeen zij bezit.

ART. 109.

Thans komt ter sprake de vraag der Commissie, wat de Synode oordeelt aangaande de wenschelijkheid der uitgave van het Hebreeuwsche N. Testament van Prof. DELITSCH met eene Holl. vertaling er naast. Uit de toelichting der Commissie blijkt, dat men langs dien weg beter op de Joden meende te kunnen werken.

Daar het, wanneer deze uitgave geschiedde, zou schijnen dat de Kerk de vertaling van DELITSCH als de hare erkende, durft niet één der praeadviseerende leden noch van de leden der Synode deze uitgave aanraden. Ook is er reeds eene uitgave van het N. T. in het Hebreeuwsch, zoodat men dit kan geven aan Israëlieten, die deze taal kennen; voor onkundigen baat dit toch niet.

De Commissie weet nu het oordeel der Synode en neemt hare vraag terug.

ART. 110.

De Voorzitter stelt hierbij aan de orde het punt van Noord-Brabant, te vinden onder Letter A. a. der Agenda, aldus luidende:

De Synode wende pogingen aan, dat de zending onder Israël krachtiger dan tot heden is geschied, worde aangegrepen.

De afgevaardigden van Noord-Brabant geven inlichting. Er wordt huns inziens te weinig onder Israël gedaan; wat er gedaan werd — en ook onze Commissie deed veel — ging tot nu toe te veel buiten de Joden om.

Hiermede wordt in verband gebracht de vraag naar de beste methode tot bearbeiding van Israël, daar de Commissie volgens haar verslag over eene andere methode denkt.

Het oordeel hierover is zeer verschillend. De een wijst op het bezoeken van de Israëlieten in hunne samenkomsten, ten einde dit volk daar bij zijne geschiedenis te bepalen. Een ander wijst op het houden van openbare vergaderingen, waartoe men de Israëlieten uitnoodigt, en waar naar aanleiding van punten uit het O. T. vragen worden besproken. Nog wordt gewezen op het bezoeken der Joden in hunne woningen, hoewel het gevaar daaraan verbonden groot is. Nog anderen denken, dat de leden der Gemeente moeten worden opgewekt om met de Israëlieten in hunne buurt te spreken en tractaten onder hen te verspreiden.

De Commissie wijst op de stugheid en ongenaakbaarheid der Joden. Zij bestrijden ons of komen niet.

De Voorzitter bedankt nu de Commissie voor haren arbeid. De Heere, die niet naar de uitkomsten, maar naar het werk zelf oordeelt, schenke U kracht en lust om voort te gaan. Hij doe het heil uit Zion op Israël naar zijne beloften nederdalen.

ART. 111.

Als Commissie tot het nazien der boeken van den Penningmeester, Ds. KROPVELD, worden benoemd Ds. J. VAN MANTGEM en de Ouderling D. KRIJGER.

ART. 112.

De Voorzitter verzoekt de Commissie, die volgens art. 165 van de Synode te Rotterdam benoemd is tot een onderzoek te Hollandsche Veld, in zake het protest van J. J. SMIT tegen diens censuur, verslag uit te brengen. Uit dit verslag blijkt, dat het resultaat van dat onderzoek was, dat de censuur door den Kerkeraad te Hollandsche Veld *wettig* op SMIT was toegepast.

ART. 113.

Deze Zitting wordt na het zingen van Ps. 105:5,

God zal zijn waarheid nimmer krenken, enz.

gesloten met dankgebed, waarin de Ouderling J. H. LANDWEHR vooraan gaat.

VEERTIENDE ZITTING.

Woensdag 22 Augustus, nam. 4—8 uur.

ART. 114.

Deze Zitting wordt na het zingen van Ps. 90:9,
Laat uw genâ ons met haar troost verrijken, enz.
geopend met gebed, waarin Ds. E. DOUMA voorgaat.

ART. 115.

Thans is aan de orde het verslag der Zendingscommissie, die tot hare afgevaardigden naar deze Synode heeft benoemd haren Director, Ds. J. H. DONNER, en haren Secretaris, Ds. L. VAN DER VALK. Laatstgenoemde leest het verslag van haren arbeid voor. Dit verslag staat als N°. VI onder de Bijlagen.

Naar aanleiding van- en in verband tot dit verslag wordt gevraagd naar den gezondheidstoestand van Zendeling HUIJSING en het niet vermeederen van het Maleische deel der Gemeente van dien broeder. Omtrent het eerste deel dezer vraag wordt geantwoord, dat de gezondheid van HUIJSING niet was verminderd. En omtrent het tweede deel, dat HUIJSING meer onder de Europeanen en gelijkgestelden arbeidde, omdat de Heere hem

naar zijn inzien onder deze eene geopende deur gegeven had. Toch behartigde hij ook de belangen der inlanders.

Op de vraag wat de Kerkeraad te Kwitang had gedaan met het perceel, dat door Ds. HAAN in der tijd is aangekocht, wordt geantwoord, dat dit verbeterd en verhuurd is.

ART. 116.

De voorstellen en vragen der Zendingscommissie worden besproken. Het eerste voorstel luidt:

„Aangezien de Zendingscommissie van oordeel is, dat de Zending DELFOS wegens lichamelijke ongesteldheid voor den arbeid in Indië ongeschikt is, stelt zij aan de Synode voor hiervan aan de Gemeenten kennis te mogen geven.”

Dit voorstel wordt door haar met smart gedaan, omdat DELFOS wegens zijn ijver, gaven voor de zending, en houding tegenover de Commissie zeer door haar wordt geacht. Maar na ingewonnen advies van verschillende geneesheeren, die ook gewezen hadden op zijn zenuw hoofdpijden, durfde men hem niet naar Indië terugzenden.

Met aandoening wordt deze mededeeling vernomen. Vandaar dat sommigen vragen of men met dit voorstel niet te spoedig komt. De Zendingscommissie zegt bij monde van hare afgevaardigden, dat dit voorstel geschiedt na ernstige overweging. Eén der leden van de Synode voegt hierbij, dat het zwaarste kruis voor DELFOS in Indië is geweest, dat hij daar niet kon arbeiden naar zijne begeerte.

De bespreking van dit voorstel houdt de Synode langen tijd bezig. Sommigen oordeelen, dat deze zaak tot de bevoegdheid der Zendingscommissie behoort. Anderen oordeelen, dat deze Commissie zeer verstandig handelt met de Synode, die juist met de overweging dezer gewichtige zaak samenvalt, daarover te raadplegen, afgedacht van de voorstellen op de Agenda omtrent de beroepbaarverklaring van teruggekeerde Zendingen. De volgende voorstellen worden nu gedaan:

a. De Synode oordeelt deze zaak aan de Zendingscommissie te kunnen overlaten.

b. Deze zaak worde aangehouden tot na de behandeling der punten daaromtrent op de Agenda.

Met 21 tegen 18 stemmen wordt het eerste voorstel door de Synode aangenomen.

ART. 117.

De Zendingscommissie vraagt of deze Synode de door de Synode van 1882 volgens art. 188 harer handelingen toegestane som van / 6000.— nog wil toestaan onder de omstandigheden,

waaronder de Gemeente te Batavia verkeert door den aankoop van een tot kerk verbouwd huis.

De Synode gehoord hebbende de mededeelingen der Zendingscommissie, *besluit onder de gegeven omstandigheden die f 6000.— niet toe te staan.*

ART. 118.

Door de Zendingscommissie wordt toestemming gevraagd om ontslagen te worden van de volgens art. 170 der Synode van 1882 beloofde jaarlijksche bijdrage van *f* 1000 aan de Theol. School. Die bijdrage was beloofd met het oog op de litterarische opleiding harer kweekelingen, en van deze bevond zich niet één meer te Kampen.

De Synode verleent deze toestemming.

ART. 119.

Thans komt in behandeling de arbeid op *Soemba* reeds door onzen Zendeling VAN ALPHEN aangevangen, maar door ziekte van Z^Eerw. gestaakt. Nu was hij weder hersteld en wenschte de Zendingscommissie hem, gesteund door één harer kweekelingen, daar den arbeid te doen voortzetten. Daartoe bood zich een geschikte gelegenheid aan. Op *Soemba* toch bestaan twee Gemeenten, nl. te Melolo en te Cabinero, te zamen tellende ongeveer 400 leden, die van *Savoe* derwaarts zijn vertrokken en onder leiding staan van het Nederlandsch Zendelinggenootschap, dat deze Gemeenten aan onze Zendingscommissie wil overdragen. Hieruit kan men dan op *Laura*, gelegen in het midden van *Soemba*, arbeiden, zoodat er verband tusschen deze Gemeenten en den arbeid te *Laura* kan bestaan. Het mag echter niet ontkend worden, dat voor dit uitlokkend arbeidsveld de uitgaven zeer zullen vermeederen. Daarom wordt gevraagd, of men in verband tot de inkomsten met den arbeid op *Soemba* durft voort te gaan.

ART. 120.

De Commissie van Rapport deelt mede, dat van broeder K. KREULEN het volgend schrijven is ingekomen: „Daar het wezen der zaak, waarover mijn protest loopt, toch bij dat van den Kerkeraad te Nieuwleusen ter sprake komt, trek ik het in.”

ART. 121.

Deze Zitting wordt na het zingen van het Gebed des Heeren vs. 3,

Uw Koninkrijk koom' toch, o Heer! enz.

gesloten met dankzegging, waarin Ds. R. MULDER voorgaat.

VIJFTIENDE ZITTING.

Donderdag 23 Augustus, voorm. 9—1 uur.

ART. 122.

Ouderling J. DE BOER verzoekt der Vergadering te zingen Ps. 118:7,

De Heer is mij tot hulp en sterkte, enz.
en gaat daarna voor in het gebed.

ART. 123.

De Notulen van Dinsdag en Woensdag worden voorgelezen en vastgesteld.

ART. 124.

De President deelt mede, dat door de Synodale Commissie een hartelijk schrijven is ontvangen van Prof. D. POSTMA, Algem. Corresp. der Geref. Kerk in Zuid-Afrika, waarin ZEw. bericht, dat reeds in April jl. een brief van zijne Synode aan de onze is verzonden aan het adres van Docent DE COCK. Deze brief hoopt ZEw. zal zijne Kerk op onze Synode vertegenwoordigen.

ART. 125.

De Zending op het eiland *Soemba* komt weder aan de orde. Op de vraag van sommige afgevaardigden of de Zendingscommissie zelve ook een voorstel heeft, antwoordt de Secretaris: Ons voorstel is, de Zendingscommissie toestemming te geven, om die beide Gemeenten over te nemen, en den arbeid op *Soemba* voort te zetten. Sommige afgevaardigden wijzen op de groote kosten, anderen merken op, dat we reeds zes jaren op *Soemba* aan den arbeid zijn, en als we al onze krachten aan *Soemba* besteden, *Batavia* en *Soerabaija* zouden moeten loslaten. Hierop wordt geantwoord, dat onze Kerk wel veel doet, doch als de liefde voor de Zending wat meer ontwaken mocht, zouden de meerdere uitgaven voor *Soemba* gemakkelijk kunnen worden gevonden. Op *Soemba* krijgen we dan ook eene zuivere heidenzending. Op de vraag van één der leden, waarom het Ned. Zendelinggenootschap ons die Gemeenten wil overdoen, antwoordt de Director, dat dit Genootschap eigenlijk niet op *Soemba* werkt, maar dat die beide Gemeenten zich van *Savoe* op *Soemba* hebben nedergezet en zich dus op ons terrein bevinden. Wat *Batavia* en *Soerabaija* aangaat, deze Gemeenten zullen naar wij hopen van lieverlede minder onze hulp noodig hebben.

Het volgende voorstel wordt nu gedaan:

De Synode de Commissie gehoord en alle zaken overwogen hebbende besluit het voorstel der Zendingscommissie, om den

arbeid op *Soemba* op de door haar voorgestelde wijze voort te zetten, goed te keuren.

Dit voorstel wordt aangenomen.

Art. 126.

De Secretaris der Zendingscommissie maakt de Vergadering opmerkzaam, dat de Gemeente te Batavia pogingen heeft aangewend bij de Regeering tot erkenning, ten einde rechtspersoonlijkheid te verkrijgen. De Commissie heeft besloten haar hierin behulpzaam te zijn. Vroeger heeft zij der Synode zulks ontraden, doch op het oogenblik is de erkenning een dringend vereischte, daar anders de gekochte kerk niet op naam der Gemeente gezet, en ook niet met een hypotheek belast kan worden.

De Vergadering keurt dit besluit der Commissie met het oog op den drang der omstandigheden voorloopig goed.

ART. 127.

Nog deelt de Secretaris mede, dat de Zendingscommissie een schrijven heeft ontvangen van den Kerkeraad der Gemeente te Kwitang, met verzoek om het steenen kerkje, staande te Meester-Cornelis en waarover op de Synode te Rotterdam (zie Hand. Art. 185) is gesproken, van de weduwe KING te huren. De Commissie meende echter, dat niet zij, maar de Kerkeraad van Kwitang dit moest doen, zoodat de arbeid te Meester-Cornelis niet rechtstreeks van haar uitgaat.

De Zendingsdirector deelt nog mede, dat de Zending in het bezit is gekomen van de bibliotheek van wijlen Ds. L. TOBI. Op verlangen van dezen in den Heere ontslapen Leeraar had diens weduwe met de kinderen deze bibliotheek gezonden voor de opleiding der Zendelingen. Met blijdschap wordt dit vernomen.

De President zegt nu den Secretaris hartelijk dank voor het verslag en den arbeid, dien hij het geheele Synode-jaar heeft verricht. Het eenige loon is een woord van waardeering. God geve, dat nog eens van uwe lippen moge komen: Den Heere zij lof, ook deze arbeid is niet ijdel geweest! Datzelfde woord geldt ook den Zendingsdirector. Heeft hij een moeilijken arbeid, onze bede is, dat hij zoo lang Director moge blijven tot er niets meer te dirigeren is.

ART. 128.

Na het zingen van Ps. 133:3,

Waar liefde woont, gebiedt de Heer den zegen, enz.
wordt deze Zitting door Ouderling J. OLTHOF met dankzegging gesloten.

ZESTIENDE ZITTING.

Donderdag 23 Augustus, nam. 4—8 uur.

ART. 129.

De Vergadering zingt Ps. 84:3,

Welzalig hij, die al zijn kracht, enz.

en Ds. J. GROENEWEGEN vraagt den Heere om eenen zegen.

ART. 130.

In de plaats van Ouderling P. VAN DER LINDEN, die gedrongen was de Synode te verlaten en wiens secundus door ziekte is verhinderd de Vergadering bij te wonen, neemt Ouderling J. VAN DER BIJL, secundus van Ouderling OVEREEM, zitting, die op verzoek des Presidents door op te staan instemming betuigt met de Belijdenisschriften der Gereformeerde Kerk.

ART. 131.

De President deelt der Vergadering mede, dat Ds. Bos, afgevaardigde van de Holl. Chr. Geref. Kerk in Amerika, spoedig denkt te vertrekken en nog eenige woorden tot de Vergadering wenscht te richten. Z. Eerw. ontvangt nu het woord, dankt de Synode voor de hartelijkheid en liefde, waarmede zij hem heeft behandeld en wenscht der Kerk Gods zegen toe. — De President antwoordt: God geleide U, Geliefde Broeder, en geve uwer Kerk hare groote roeping, welke zij in Amerika heeft, met blijdschap en getrouwheid te vervullen.

ART. 132.

De President verzoekt de Commissie, benoemd tot het opstellen eener Concept-Missive als antwoord op de ons door de Voorloopige Synode van Ned. Geref. Kerken toegezondene missive, der Vergadering dit concept voor te lezen. Aan dit verzoek wordt namens haar voldaan door Dr. H. BAVINCK.

Aan alle Praeadviseurs en leden der Synode wordt nu gelegenheid gegeven vragen te doen, bedenkingen te maken en veranderingen voor te stellen. Van deze gelegenheid wordt door eenige broeders gebruik gemaakt. Na de opmerking, dat niet kan worden geacht, dat de geheele inhoud van dit stuk eens ieders persoonlijk gevoelen uitdrukt, maar veeleer, dat het eene zuivere afspiegeling is van de Synode, wordt het met acclamatie aangenomen.

ART. 133.

Thans stelt de President de vraag aan de orde: Zal de Synode besluiten tot het benoemen van Deputaten voor deze zaak? Hierop is het antwoord *toestemmend*. Vervolgens wordt de vraag besproken uit hoeveel leden de Deputatie zal bestaan. Wordt bepaald, dat acht leden zullen worden benoemd, vijf leden uit de Synode en drie uit de Praeadviseurs. Bij

stemming worden de volgende broeders verkozen: Doc. H. DE COCK, Doc. D. K. WIELENGA, Doc. H. BAVINCK, DS. J. VAN ANDEL, Ds. H. BEUKER, DS. W. H. GISPEN, DS. J. V. D. LINDEN en Ds. A. LITTOOY. De verkozenen nemen de benoeming aan en de Missive met de Bijlage luidt nu aldus:

Aan

de Voorloopige Synode der Ned. Ger. Kerken.

Geliefde Broeders in onzen Heere Jezus Christus.

De Synode der Christ. Ger. Kerk in Nederland, welke den 14^{den} Aug. j.l. te Assen hare vergaderingen opende, heeft met levendige belangstelling kennis genomen van het broederlijk en liefdevol schrijven, door de Voorloopige Synode van Ned. Ger. Kerken te Utrecht tot haar gericht.

Met gespannen verwachting werd deze Synode door heel de Christ. Ger. Kerk te gemoet gezien en verbeid. Van het oogenblik af, dat in 1886 de reformatie der Kerken door U werd ter hand genomen, waren ons aller oogen met meer dan gewone belangstelling op Uwe worsteling geslagen. Uwe geschiedenis in de laatste twee jaren hebben we niet slechts uit de verte aanschouwd, maar ook als gold het ons zelve, ten deele mede doorleefd. En toen Gij, terstond nadat Uwe Kerken aan den valschen band van het Ned. Herv. Genootschap ontkomen waren, krachtig op vereeniging van alle Gereformeerden in den lande begont aan te dringen en pogingen daartoe aan te wenden, toen heeft dat plichtvermaan en dat broederwoord niet slechts gesproken tot aller conscientie, maar gaf het uitdrukking ook aan eene bede, die ons op den bodem der ziele lag.

Het vraagstuk der vereeniging werd dan ook door heel onze Kerk heen op alle mindere en meerdere vergaderingen aan de orde gesteld. De vraag, welke ons hier werd voorgelegd, deed tal van belangrijke zaken wijken. Het machtig en aangrijpend woord, dat Gij in Uw schrijven tot ons deedt uitgaan, heeft de plichtmatigheid der vereeniging ons nog sterker op de ziel gebonden. En de Synode, onder deze indrukken saamgekomen, heeft de desbetreffende voorstellen der provinciën het eerst en vóór alle andere zaken in behandeling genomen.

Hoe kon het ook anders, Broeders? Toen de Vaderen der scheiding van 1834 in gehoorzaamheid aan Gods Woord en in overeenstemming met onze Belijdenis (artt. 27—29) de gemeenschap verbraken met het Ned. Herv. Kerkgenootschap, bleven zij een innigen band aan de achterblijvende broederen gevoelen en volhardden zij in het streven naar kerkelijke eenheid van alle Gereformeerde belijders in ons vaderland. Door één hunner wordt in de *Toespraak en Uitnoodiging aan de geloovigen en ware Gereformeerden* uitdrukkelijk verklaard: „Wij hebben ons gescheiden, geliefde Land- en Geloofsgenooten, niet van de ware Gereformeerde Kerk, noch van de ware Gereformeerden; integendeel reiken wij die alle bij dezen de broederhand en verzoecken de hunne terug, om te onderhouden de gemeenschap der

heiligen, vereenigd door één geloof, door éénen doop en door éénen Geest." De scheiding van 1834 beoogde juist de openbaring en herstelling dier kerkelijke eenheid. Zij had ten doel om de Gereformeerde belijders, die in het Genootschap slechts als eene partij konden optreden, kerkelijk weer bijeen te brengen en samen te doen leven.

Wij erkennen, het gescheiden leven sedert 1834 van broeders uit éénzelfde huis droeg het ernstig gevaar in zich, om ons van elkander te vervreemden. Harde woorden werden menigmaal tusschen ons gewisseld. In den kerkelijken strijd stonden wij soms scherp tegenover elkaar. Wij belijden het met schaamte des aangezichts, dat wij niet altijd in den geest der liefde en des ootmoeds tot getrouwheid U hebben vermaand en tot den strijd U hebben aangespoord. Met schuldbelijdenis en in droefenis des harten spreken wij het voor U uit, dat ons voorbeeld, helaas! lang niet altijd U bekoren en tot navolging U nopen kon.

Des te meer danken wij het onzen God, dat Hij onder die wrijving en botsing in Uw en ons binnenste het gevoel der broederschap en der liefde heeft bewaard. Het is alleen aan Zijne genade en aan Zijne goede gunste over ons land en ons volk toe te schrijven, dat dit besef onzer geestelijke eenheid in Christus en onzer historische verwantschap voor versterving is behoed en telkens weer krachtig tot ontwaking is gekomen. Ja, de strijd zelf, waarin wij dikwerf tegenover elkander gewikkeld werden, was een bewijs, dat wij gevoelden bijeen te behooren en van elkander niet mochten aflaten, voordat we ook kerkelijk weer samen wandelden in de paden des rechts. In het toornen zelf werd de hechtheid van den band der liefde openbaar.

Wilt daaruit dan afleiden, Broeders, hoe ons aller oog en hart naar U werd heengetrokken, toen het in 1886 door de ontfermingen onzes Gods tot een vernieuwde breuke met het Ned. Herv. Kerkgenootschap kwam. Zeker, wij kunnen, maar wij willen het U ook niet verhelen, er was van den aanvang af verschil in beoordeeling over de wijze, waarop de reformatie door U werd ter hand genomen. Gevoelens, meeningen en gedachten liepen onder ons verre uiteen. Maar de reformatische beweging zelve, die in 1886 uitbrak tot bevrijding der Gereformeerde belijders uit een onchristelijk kerkverband, werd door allen als een heuglijk verschijnsel, als eene tweede scheiding, als een werk van Gods trouw en barmhartigheid begroet. De bede heel de geschiedenis onzer scheiding door, uit duizenden harten ten hemel gezonden: „Brenge, Heer, al uw gevangnen weder," scheen hare verhooring nabij; en de hope werd bij velen verlevendigd, dat broederen weer zouden samenwonen in eenigheid des geestes.

Met U toch zijn wij vast overtuigd, dat eenheid van Schrift en Belijdenis, van Kerkenorde en Liturgie, van oorsprong en taal, naar het Woord Gods, eenheid van kerkelijk leven ook eischt. Ons is met U de overtuiging gemeen, dat alie gescheiden leven tusschen zonen van hetzelfde huis als zonde geoordeeld is voor God, en dat wij daarom wederzijds niet rusten mogen,

eer datgene wat ons vereent, getriumfeerd heeft over wat ons scheidt.

Het is dan alzoo, geliefde Broederen, dat wij onder den indruk onzer hooge verantwoordelijkheid voor God en Zijne heilige Gemeente de poging om tot vereeniging te komen, welke Gij thans als Synode ons voorstelt, niet alleen met blijdschap hebben opgemerkt, maar ook in ernstige overweging genomen. En al werden nu ook op onze vergadering gewichtige bezwaren te berde gebracht, die niet maar zoo plotseling uit den weg kunnen worden geruimd, toch trad niemand op, die ook maar met één enkel woord de noodzakelijkheid en de plichtmatigheid der vereeniging bestreed. Zelfs werd Uw voorslag, om eene Deputatie te benoemen, met algemeene stemmen aangenomen; echter hebben wij ons de vrijheid veroorloofd, om het door U voorgestelde vijftal tot een achttal uit te breiden. En zoo is het ons thans tot groote vreugde, U te kunnen mededeelen, dat de Broeders J. VAN ANDEL, H. BAVINCK, H. BEUKER, H. DE COCK, W. H. GISPEN, JS. VAN DER LINDEN, A. LITTOOY en D. K. WIELENGA door de groote meerderheid der vergadering zijn aangewezen om met de vijf Deputaten Uwerzijds en met wie aan dezen mochten worden toegevoegd, over de vereeniging in onderhandeling te treden en indien mogelijk eene Acte van ineenmelting te ontwerpen.

Echter kon de Synode daarbij zich niet geheel en al plaatsen op den grondslag, die van de officieuse samensprekingen, vroeger met H.H. Docenten der Theol. School gehouden, door U werd overgenomen, en tot onderstelling en uitgangspunt voor de samenkomsten der thans beiderzijds benoemde Deputaten werd voorgesteld. Immers was in dien grondslag ook de volledige intrekking en afschaffing van het Reglement van 1869 opgenomen en zonder verdere redeneering van te voren vastgesteld. En ofschoon nu tegen den inhoud van dat Reglement ook binnen onzen eigen kring zeer ernstige bedenkingen bestaan, oordeelde de Synode, dat het niet aanging, dat zij nu reeds principieel tot de intrekking van de erkenning onzer Kerk door den Staat besloot.

Voorts werden op de Synode door onderscheidene afgevaardigden nog twee andere voor de vereeniging allerbelangrijkste zaken ter sprake gebracht, n.l. de verhouding waarin de Ned. Ger. Kerken zich achten te staan tot de plaatselijke Gemeenten van het Ned. Herv. Kerkgenootschap en tot alle leden, die met de reformatie niet medegaan; benevens de betrekking die er dient te bestaan tusschen de Kerk en die Inrichting, aan welke zij de opleiding harer dienaren toebetrouwt. Na langdurige beraadslaging nam de Synode in deze materie een tweetal besluiten, welke wij met dat in zake het Reglement van 1869 in de hieraan toegevoegde Bijlage ter Uwer kennis brengen, en die aan de Deputaten naar de samenkomst met de afgevaardigden Uwerzijds als het oordeel der Synode worden medegegeven.

Wij erkennen, dat wij hiermede Uw voorslag, gelijk hij daar

lag, niet hebben aangenomen. De lijn, waarop wij ons bewegen, is eenigszins anders getrokken, dan door U werd voorgesteld. Toch is de richting, waarin wij wenschen te gaan, geen andere dan naar U en naar alle Gereformeerden in den lande heen. En wij vertrouwen daarom, dat de wijziging in dezen grondslag der samenspreking, die wij aanbrachten, geen beletsel zij voor de samenkomst der Deputaten en geene verhindering voor hun gewichtigen arbeid.

Het mag ons niet verwonderen, Broeders, dat een gescheiden leven en een eenigszins verschillende ontwikkelingsgang van meer dan vijftig jaren, hindernissen op onzen weg heeft gelegd, die alleen met ernstigen wil en met een hart, dat van liefde tot de broederen en van begeerte naar vereeniging brandt, kunnen verwijderd worden. Maar wat hebben die enkele tientallen van jaren te beduiden tegenover die machtige historie, welke in vorige eeuwen ons en U gemeenschappelijk is; en wat beteekenen de enkele punten van verschil tegenover die kostbare en heerlijke erfenis, welke met het bloed onzer gemeenschappelijke Martelaren uit het Woord Gods is veroverd en door onze zelfde Vaderen ons ter bewaring en vermeerdering is nagelaten?

Gedenkende aan onze geestelijke eenheid in Christus Jezus, het Hoofd der Gemeente; lettende op die schatten en goederen, welke wij bezitten in gemeenschap met elkander; en ziende in het gebod dat de Heere in Zijn Woord ons voorhoudt, worden wij versterkt in de vastheid der hope, dat de Geest der liefde en des vredes ons ook tot eenigheid des geestes leiden zal. Wij hebben geen grootere schuld dan die der Liefde tegenover elkander. Christus, ons gemeenschappelijk Hoofd, die ons kocht met Zijn bloed, gaf ons aan, bestemde ons voor elkaar. En nooit worde Satan de eere, de wereld de vreugde verschaft, dat kinderen van denzelfden Vader en zonen van éénzelve huis in nijd en twisting hun krachten verteren, en smaadheid aan de éénheid, die, gelijk tusschen den Vader en den Zoon, alzoo tusschen Hem en de Zijnen bestaat.

En hiermede, geliefde Broeders, dragen wij U en onszelven op aan de barmhartigheden van onzen grooten Hoogepriester, met de bede, dat Uwe en Onze Synode, ééne geworden uit twee, het Amen hooren late op het woord van Christus onzen Heere: Vader Ik wil, dat zij allen één zijn, gelijkterwijs Gij in Mij en Ik in U.

De Synode der Christ. Ger. Kerk te Assen.

Namens dezelve:

W. H. GISPEN, *Praeses*.

H. BEUKER, *Vice-Praeses*.

W. DOORN, *Eerste Scriba*.

J. WESTERHUIS, *Tweede Scriba*.

Assen, 24 Aug. 1888.

BIJLAGE.

Besluit I

De Synode der Christelijke Gereformeerde Kerk, ofschoon niet willende verdedigen het Reglement van 1869, tegen welks inhoud ook binnen onzen kring ernstige bedenkingen bestaan;

overwegende, dat er verschillende bezwaren zijn, waarom zij niet voetstoots de erkenning der Christelijke Gereformeerde Kerk als één geheel van Kerken door de Regeering kan prijsgeven;

draagt aan de eventueel te benoemen Deputaten onzerzijds op, om die bezwaren met de Deputaten der Voorloopige Synode te Utrecht te bespreken en te pogen om tot overeenstemming te komen, ten einde eene volgende Synode daarover dan nader oordeele.

Besluit II

Overwegende, dat de Ned. Geref. Kerken in Belijdenis, Kerkenordering en Liturgie volkomen met ons overeenstemmen, zijn wij tot vereeniging met deze Kerken ten volle bereid, wanneer zij, wat dit eerste punt van behandeling betreft, slechts het navolgende verklaren:

1°. Dat zij (de Doleerenden) in gehoorzaamheid aan 's Heeren Woord en in overeenstemming met artt. 27—29 onzer Belijdenis, met het Ned. Herv. Kerkgenootschap, zooals het sedert 1816 met zijne organisatie, besturen en reglementen bestaat, volkomen gebroken hebben.

2°, Dat zij de afscheiding van gemeld Genootschap, zooals ze in 1834 plaats had, erkennen als geschied te zijn in gehoorzaamheid aan en in overeenstemming met Gods Woord, en daarmede ook de plaatselijke Gemeenten der Chr. Ger. Kerk als wettige openbaring van het lichaam Christi.

3°. Dat zij niemand in hunne lidmaten-boeken inschrijven, dan alleen de zoodanigen, die instemming met de Gereformeerde leer betuigd, en onderwerping aan de kerkelijke tucht beloofd hebben.

4°. Dat zij geene attesten afgeven en aannemen, dan aan en van erkende kerken, die met de Synodale hiërarchie hebben gebroken.

5°. Dat zij geene Gemeenten meer zullen organiseeren, daar, waar reeds eene Chr. Ger. Gemeente bestaat, tenzij de plaatselijke Kerkeraad en Gemeente van het Synodale- tot het Gereformeerde terrein overgaan.

Besluit III.

De Synode oordeelt, dat in geen geval het beginsel worde prijsgegeven, dat de Kerk hare eigene inrichting tot opleiding harer leeraren hebbe.

ART. 134.

De Commissie, benoemd tot het nazien der boeken van den Penningmeester der Commissie voor de Zending onder Israël, deelt mede, dat zij alles in de beste orde heeft bevonden. Ds. MEERBURG spreekt in naam der Commissie voor Israël den wensch uit, dat haar Verslag afzonderlijk worde gedrukt en verspreid. De Commissie ontvangt hiertoe vrijheid.

ART. 135.

De Vergadering gaat over in Comité. Die geen kerkeraadsliden zijn verwijderen zich.

ART. 136.

De Voorzitter deelt Ds. A. BRUMMELKAMP zijne benoeming tot Redacteur *der Bazuin* mede en bindt Z.Eerw. deze ernstig op het hart.

ART. 137.

Ds. BRUMMELKAMP betuigt de Vergadering zijn dank voor het in hem gestelde vertrouwen en belooft over die benoeming ernstig te zullen denken. De redactie *der Bazuin* is zegt Z.Eerw., in zekeren zin eene erfenis van mijnen Vader.

ART. 138.

Ouderling P. DEKKER sluit de Vergadering met dankzegging.

ZEVENTIENDE ZITTING.

Vrijdag 24 Augustus, voorm. 9—1 uur.

ART. 139.

Deze Zitting wordt geopend met het zingen van Ps. 74:2,
Herdenk de trouw, aan ons voorheen betoond, enz.
waarna Ds. J. VAN ANKEN voorgaat in het gebed.

ART. 140.

De Voorzitter deelt mede, dat Ouderling H. OVEREEM wegens ongesteldheid moest vertrekken, en dat in diens plaats zijn secundus, Ouderling J. VAN DER BIJL, heeft zitting genomen, terwijl Ouderling P. VAN DER LINDEN, wiens plaats den vorigen dag door Ouderling J. VAN DER BIJL werd vervuld, thans weder tegenwoordig is.

Voor Noord-Holland neemt in plaats van Ouderling J. OLT-HOF zitting diens secundus Ouderling D. ZWAGERMAN, die zijne instemming betuigt met de Belijdenis der Geref. Kerk.

ART. 141.

Komt in behandeling een protest van den Kerkeraad der Gemeente te Nieuwleusen tegen de Prov. Vergadering van Overijssel, die geweigerd heeft den Heer K. KREULEN, thans tijdelijk voorganger in die Gemeente, in zijn ambt van herder en leeraar te herstellen.

Voornoemde Kerkeraad meent op die herstelling te moeten aandringen, aangezien genoemde broeder, die met toestemming der Prov. Synode van Overijssel sinds geruimen tijd die Gemeente voorgaat, zich onberispelijk gedraagt en tot zegen onder haar werkzaam is.

Uit de toelichting der afgevaardigden van Overijssel wordt duidelijk, dat men, door den drang der omstandigheden van Nieuwleusen, telkens voor een jaar toestemming tot het voorgaan van broeder KREULEN gaf, maar met het oog op diens antecedenten in verband met het besluit der Synode van Dordrecht van 1879, art. 86, niet tot herstelling van K. KREULEN in het ambt van herder en leeraar had durven besluiten.

Het oordeel der Commissie van Rapport wordt nu gehoord, aldus luidende: „De Commissie, na breed en ernstig de bezwaren van den Kerkeraad te Nieuwleusen overwogen te hebben en gelet op het besluit der Synode van Dordrecht 1879, art. 86, N°. 7, heeft geene vrijmoedigheid kunnen vinden der Synode te adviseeren het besluit van de Prov. Synode van Overijssel af te keuren.”

De Synode vereenigt zich met dit oordeel.

ART. 142.

Een protest van Classis Amersfoort tegen de Prov. Vergadering van Utrecht.

De afgevaardigden dier Provincie deelen mede, dat van dit protest geene kennis is gegeven volgens het door de Synode van 1877 bepaalde omtrent het komen in hooger beroep.

De Synode besluit daarom dit protest niet in behandeling te nemen.

ART. 143.

Thans komt in behandeling een protest van 4 leden der Ge-

meente te Baarn, nl. B. VAN GARDEREN, J. VAN GARDEREN, P. J. VAN GARDEREN en K. LETTER, tegen de Prov. Vergadering van Utrecht.¹⁾

Uit de toelichting der Commissie van Rapport blijkt, dat deze leden zich beklagen over eene handeling dier Prov. Vergadering, waardoor op 5 leden de tweede trap der censuur is toegepast en ten gevolge waarvan door den Kerkeraad te Baarn 4 leden dier Gemeente zijn afgesneden. De protesteerenden beweren, dat dit geschied is zonder grond en zonder dat de gecensureerden en afgesnedenen persoonlijk vermaand zijn. Ook wijzen zij er op, dat de toepassing van den tweeden trap der censuur op 1 Juni 1887 is geschied, en dat de afsnijding van vier dier gecensureerden reeds in Nov. 1887 heeft plaats gehad.

De afgevaardigden van Utrecht toonen aan, dat de oorzaken waarom deze leden zijn gecensureerd en geëxcommuniceerd zijn: valsch getuigenis, mouterij en verzet tegen den Kerkeraad, wat sinds geruimen tijd geschiedde, en dat zij daarin waren voortgegaan tegen alle vermaning van Kerkeraad, Classis en Provincie. De persoonlijke vermaning was daarbij onmogelijk gemaakt door de houding dezer leden, waarom Classis en Provinciale Vergadering in groote moeiten werden gewikkeld, commissiën tot verzoening benoemden, en eindelijk door deze advies tot toepassing van den tweeden trap der censuur moesten geven.

Maar is de afsnijding niet te haastig geschied? Wij vinden in de Dordsche Kerkorde, art. 77, niet aangegeven hoe lang de tijd tusschen de vermaningen en de afsnijding moet zijn. Ook moet men er wel op letten, zegt één der afgevaardigden van Utrecht, dat de handeling dezer leden de geheele Gemeente beoordeelde en zij reeds lang waren vermaand vóór de eerste trap der censuur werd toegepast.

Vele Praeadviseurs en verschillende leden der Synode drukken op het haastige der afsnijding. Maar allen erkennen de wettigheid der censuur. Anderen wijzen er op, dat de handeling dezer leden van groote hardnekkigheid getuigt en dat zij tweedracht in de Gemeente Baarn aanrichtten.

ART. 144.

De tijd dezer Zitting ten einde zijnde wordt gezongen, Ps. 122:3,

Dat vreed' en aangename rust, enz.

terwijl Ouderling P. VAN DER LINDEN voorgaat in dankgebed.

¹⁾ Onder dit protest komt ook voor de naam van O. PLOOIJ, maar deze behoort niet onder hen, die onder den tweeden trap van censuur werden gesteld.

ACHTTIENDE ZITTING.

Vrijdag 24 Augustus, nam. 4—8 uur.

ART. 145.

Deze Zitting wordt geopend met het zingen van Ps. 105:24,

Die gunst heeft God zijn volk bewezen, enz.

terwijl Ouderling A. W. GEERTS voorgaat in het gebed om des Heeren zegen.

ART. 146.

De Voorzitter deelt mede, dat Ouderling D. MULDER met voorkennis is vertrokken en diens secundus is aangeschreven.

ART. 147.

De zaak der protesteerende leden te Baarn wordt voortgezet. Verschillende gedachten over de toepassing der kerkelijke tucht worden uitgesproken.

Het advies der Commissie van Rapport wordt nu gelezen. Het luidt aldus:

„De Commissie, ofschoon erkennende *eenerzijds*, dat het gedrag en de houding der protesteerende leden van dien aard waren, dat zij kerkelijk *moesten* behandeld worden; maar *anderzijds*, dat, al hebben zij mondeling vermaan door den Kerkeraad zoo goed als onmogelijk gemaakt en zich ook bijna regelmatig van de samenkomsten der Gemeente onthouden, de zonden toch niet zulk een karakter hebben, dat zoo snel tot de afsnijding moest worden overgegaan, stelt voor eene Commissie van drie leden te benoemen, die gemachtigd wordt met den Kerkeraad van Baarn *de afsnijding ongedaan te verklaren en zoo mogelijk verzoening te bevorderen*”

De volgende voorstellen worden nu ingediend:

1°. De Vergadering, gehoord hebbende de Commissie van Rapport en de afgevaardigden van Utrecht, verklaart geene gronden gevonden te hebben de censuur van Kerkeraad en Provincie af te keuren.

2°. De Synode alles gehoord hebbende oordeelt, dat er geene genoegzame gronden bestaan om de handeling van den Kerkeraad te Baarn ongedaan te verklaren.

Dit laatste voorstel wordt met meerderheid van stemmen door de Synode aangenomen.

ART. 148.

De Voorzitter deelt mede dat, aangezien het protest van

Nieuwleusen behandeld is zonder de persoonlijke bezwaren van broeder K. KREULEN daarbij in aanmerking te nemen, deze verzoekt nog in zijne zaak te worden gehoord.

De Commissie van Rapport wordt gemachtigd dit namens de Synode te doen.

ART. 149.

De Commissie benoemd tot het ontwerpen van eene Missive aan de Reformed Church in Amerika, zie art. 23 dezer Notulen, leest haar Concept voor.

Dit wordt door de Synode goedgekeurd en luidt aldus:

**Aan
de Synode der Ref. Church, N.-Amerika,**

Eerwaarde broeders in onzen Heere Jezus Christus.

De Synode der Christ. Greref. Kerk in Nederland, Aug. 1882 te Zwolle gehouden, heeft een broederlijk schrijven tot U gericht in zake het dulden der Vrijmetselarij. Daarin verklaarde zij o. a.: „Wij zien in het dulden van die zonde een zeer groot gevaar voor Uwe Kerk. Zij voedt daardoor een kanker in haar eigen lichaam, die haar, zoo ze dien niet uitsnijdt, onvermijdelijk *als Geref. Kerk* moet dooden.....Tot tijd en stonde, dat Gij daarmede breekt, gevoelen wij ons gedrongen, de leden, die naar Uwe Kerk van hier vertrekken, ernstig door de Kerkeraden te doen wijzen op het gevaar, dat hen, door genoemden kanker, in uwe kudden dreigt; terwijl zij predikanten en leden, die uit uwe Kerk tot de onze overkomen, zullen moeten ondervragen met het oog op „Titel XI, n°. 3 onzer Algem. Bepalingen," die het lidmaatschap der Loge onvereinigbaar verklaart met het lidmaatschap onzer Kerk."

De volgende Synode, Aug. '85 te Rotterdam gehouden, was zeer verwonderd dat geen antwoord van Uwentwege op zulk een ernstig bezwaar onzerzijds was ontvangen. Het blijvend bezwaar en de omstandigheid dat Uw zwijgen scheen aan te duiden, dat gij U over onze bezwaren, ook met het oog op de naar Amerika vertrekkende leden, ganschelijk niet bekommerdet, heeft die Synode er toe geleid, om het besluit van '82 te verscherpen door het aannemen van de volgende resolutie:

„De Vergadering betreurende, dat de Synode der Ref. Church in N.-Amerika op de zusterlijke vermaning door de Synode van Zwolle, in zake het dulden der Vrijmetselarij in haar midden, vóór 3 jaren tot haar gericht, niet heeft geantwoord, acht zich geroepen, dezelfde vermaning nogmaals te herhalen, en tevens aan de Kerkeraden onzer Gemeenten te adviseeren hunne naar Amerika vertrekkende leden niet aan de Gemeenten der Ref. Church te attestereen tot tijd en wijle, dat ze zich met beslistheid tegen den gruwel der Vrijmetselarij zal hebben gekeerd." Art. 87, bladz. 56, Hand. Syn. Rotterdam.

Tot ons leedwezen bleek het op *deze* Vergadering, dat genoemd besluit *niet* is uitgevoerd, doch slechts door toezending

van een exemplaar der „Handelingen”, onder adres van Rev. DE BEY te Chicago, ter Uwer kennis is gebracht. Uwe Vergadering gelieve onze verzekering aan te nemen, dat dit verzuim alleen aan eene vergissing moet worden toegeschreven.

De afgevaardigde Uwer Kerk, Rev. H. E. DOSKER, dien wij dezer dagen het genoegen hadden in ons midden te zien en te hooren, heeft ons de inlichting gegeven, dat ons schrijven in volle vergadering Uwer Synode is voorgelezen, en dat ook besloten is een antwoord te zenden. Of de Stated Clerk, aan wien Gij dat hebt opgedragen, die opdracht heeft verzuimd, dan of Uw antwoord op de post moet zijn verloren geraakt — daarentrent kon Z. Eerw. ons niet inlichten.

Indien Uw antwoord ware ontvangen, dan zou het besluit der Synode van '85 misschien minder ingrijpend zijn geweest.

Hoe dat zij, de mededeeling van Rev. D. was ons zeer aangenaam. Zij gaf ons hoop, dat Gij alsnog de correspondentie ter zake der Vrijmetselarij met ons zoudt willen voortzetten. Uw afgevaardigde riep ons toe: „Broeders, wij kunnen U niet loslaten; laat ook Gij ons niet los. Dat de banden blijven en steeds inniger worden tusschen de op nieuw geopenbaarde Geref. Kerk in Nederland en de aloude Geref. Kerk in N.-Amerika, die gebleven is en wil blijven op den eenigen grondslag des Woords, uitgedrukt in de Belijdenisschriften der Geref. Kerk.”

Geliefde Broeders, van heeler harte begeeren wij met U, evenals met alle Kerken in Amerika en elders, die onzen Heere Jezus Christus gehoorzamen, in broederlijke eenigheid en gemeenschap te leven. En daarom achten wij het onze roeping, thans U te verzoeken, alsnog Uw antwoord op de missive van '82 ter onzer kennis te brengen. Dringend noodigen wij U uit ons terecht te wijzen, indien Gij mocht meenen, dat wij in het een of ander onjuist hebben geoordeeld.

Volgens Rev. DOSKER is het moeilijk te zeggen, dat er in Uwe Kerk openbaar vrij metselaren zijn. Volgens den brief van Dr. PAUL D. VAN CLEEF echter — blad. 63 Handel. Syn. Zwolle — zijn velen van Uwe meest orthodoxe leeraars en gemeenteleden vrijmetselaren, en wordt door Uwe Kerk de vermaning des Heeren aan Petrus: „Wat God gereinigt heeft, zult gij niet gemeen maken;” toepasselijk geacht op het dulden van vrijmetselaren. Hoe moeten wij nu die getuigenissen vereenigen? En — *indien* het getuigenis van Dr. VAN CLEEF, in zijn officieel schrijven aan ons, *gegrond* is, hoe kan dan Uwe Kerk weigeren in te gaan op de zaak der Vrijmetselarij, die zoovele uwer Gemeenten heeft beroerd? Alleen omdat er geen concreet geval van tuchtoefening ter harer kennis is gekomen? Zou dat laatste misschien een gevolg kunnen zijn hiervan, dat over het geheel Uwe leeraars en opzieners het oog niet meer open hebben voor het zondige der Vrijmetselarij, en velen ook zelve met de Loge gemeenschap oefenen?

Onze Kerk kan ook nu niet anders oordeelen over de Vrijmetselarij dan zij in '82 deed. Is het inderdaad uwe overtuiging, dat deze onze kenschetsing niet gegrond is? Zou het doenlijk wezen

aan te toonen dat, althans in Amerika, de Loge eene vereeniging is des lichts en niet der duisternis, die de Kerk des Heeren niet wil bestrijden of vervangen maar met haar het Evangelie der verzoening belijdt en de genade Gods in Christus op elk gebied verheerlijkt?

En hier zij ons deze zoo ernstige als vertrouwelijke vraag vergund. Indien Gij, broeders, in onze plaats stondt, zoudt Gij dan niet zelven officieele verklaringen van een afgevaardigde, gelijk die van Dr. VAN CLEEI?, afdoende reden achten om op Uwe hoede te zijn tegen besmetting der naar Amerika vertrekkende leden door een zoo gevaarlijk kwaad als de Loge onzes inziens is? Zoudt Gij het dan niet Uwe roeping achten ons te waarschuwen, zooals wij het U hebben gedaan? Evenals in den brief van '82 is verklaard, verklaren wij ook thans: Verre is en zij steeds van ons alle zucht om eenige macht over U ons aan te matigen. Wij begeeren slechts gehoorzaam te zijn aan het bevel van Uwen en onzen Heere: „Laat ons op elkander acht nemen tot opscherping der liefde en der goede werken .. en dat zooveel te meer als gij ziet dat de dag nadert." Hebr. X vs. 24 en 25.

Niets wenschen wij vuriger dan dat Uw antwoord van dien aard moge zijn, dat wij voor het aangezicht des Heeren vrijmoedigheid mogen vinden om op ons oordeel van '85 en '82 terug te komen.

U voorts, geliefde Broeders, met al de Gemeenten en leden der Ref. Church in Amerika Gode en den Woorde Zijner genade bevelende, blijven wij

Uwe heilbiddende dienstw. broeders in Christus,
DE SYNODE DER CHRIST. GEREFORM. KERK IN NEDERLAND.

ART. 150.

In behandeling komt punt D. a. der Agenda:

*De Synode geve eene duidelijke verklaring van hoofdstuk V,
art. 9 B der Alg. bepalingen in verband met art 235 der
Synode van Zwolle 1882. (Gelderland).*

De afgevaardigden van Gelderland wijzen op eene gebeurtenis, die de aanleiding is tot dit voorstel.

De duisterheid der bijvoeging in 1882 wordt erkend en de aanleiding daartoe besproken.

De Synode besluit hierop in het artikel, ziende op het Consulentenschap, de woorden in *die zaken, waarin de Kerkeraden hunnen raad en hulp verzoeken* te plaatsen achter de woorden „bij te staan" en de woorden „als ook het opzicht over haar te hebben," te doen vervallen. Het artikel op het Consulentenschap luidt nu aldus:

„De Classes zullen de herderlooze Gemeenten onder de leeraars verdeelen, opdat zij met hen consulteeren; en de leeraren zijn

gehouden om met raad en daad die Gemeenten bij te staan in die zaken, waarin de Kerkeraden hunnen raad en hulp inroepen, en bij het beroepen van een leeraar tegenwoordig te zijn."

ART. 151.

Punt D. b. der Agenda: *Is handopening volstrekt noodig tot beroeping van een leeraar*, komt thans in behandeling. De aanleiding tot deze vraag geschiedt naar een concreet geval in de Provincie Gelderland.

De vraag: wat is handopening? wordt eerst besproken. Eender Praeadviseurs zegt, dat het in de gevestigde Geref. Kerk vóór 1581 beteekende autorisatie der Overheid tot het beroepen van een predikant, daar de Overheid ook voor de financiën zorgde. In onze Kerk, zoo zegt een lid der Synode, wordt het gebruikt van de autorisatie eener Classis aan een Kerkeraad tot het beroepen van een leeraar, nadat de Classis zich heeft overtuigd, dat de Gemeente, die beroepen wil, ook financieel daartoe in staat is, en niemand zal beroepen dan die volgens onze bepalingen beroep baar is. De handopening heeft dus eene moreele en financiële zijde, en is bedoeld door de woorden *voorweten of advies der Classis* in art. 4 der Dordsche Kerkorde.

ART. 152.

Ds. W. A. KOK, die meermalen eene Synode onzer Kerk bijwoonde en als Voorzitter leidde, spreekt een vaderlijk woord tot de Synode. Met de genomen besluiten, die ZEerw. door mededeelingen van vrienden en dagbladen bekend waren, openbaart hij zijne instemming. Met het oog op mijn ouderdom, zegt hij, zal ik wel niet weder eene Synode onzer Kerk aanschouwen, daarom gevoelde ik behoefte dezen dag persoonlijk in uw midden te zijn. De Heere bekwame U; make uwen arbeid voorspoedig; en geve, dat we elkaar eens in den hemel wederzien.

Vóór ZEerw. heenging drukte hij velen hartelijk de broederhand, nadat de Voorzitter hem den dank der Synode had gebracht voor zijne belangstelling en hem de ondersteuning des Heeren had toegewenscht.

ART. 153.

De Commissie benoemd in zake de kwestie te Haulerwijk, zie art. 154 en 155 der Synode van 1885, geeft verslag van haren arbeid. Tot hare blijdschap kan zij mededeelen, dat de verzoening tusschen den Kerkeraad en de Gemeente aldaar was getroffen, en dat alle leden des Kerkerads, welke verkiezing door de Synode van 1885 was vernietigd, na schuldbelijdenis door de Gemeente zijn herkozen en daarna in hunne ambten bevestigd. De getroffene vereeniging was ten zegen geweest.

De Voorzitter bedankt deze Commissie voor haren arbeid.

ART. 154.

De Commissie tot het nazien der administratie van den The-saurier voor de uitbreiding der Theol. School, zie art. 102 de-zer Handelingen, doet verslag van haren arbeid. Tot haar ge-noegen kan zij mededeelen alles in orde te hebben bevonden en net uitgevoerd.

Zij ontvangt door den Voorzitter den dank der Synode voor de uitvoering harer taak.

ART. 155.

De Voorzitter stelt aan de orde de behandeling van voorstel D. c. der Agenda:

De Synode wende op haar eigen terrein pogingen aan om het gebruik en daardoor ontstane misbruik van sterken drank tegen te gaan. (Gelderland).

Eén der afgevaardigden dezer Provincie licht dit voorstel toe en toont aan, dat hij door het terrein der Synode onze Kerk verstaat. Wat Gelderland, zoo zegt ZEerw., tot dit voorstel dringt, is de ontzettende verwoesting, die het misbruik van sterken drank aanricht. Het deed hem daarom goed van Rev. DOSKER te vernemen, dat de sterke drank in Amerika onder de Christenen met afkeer wordt beschouwd. Gaarne zou Gelderland dus zien, dat Voorstel 1 op blz. 128 der Handelingen van de Synode van 1879 door deze Synode werd aangenomen.

De Synode oordeelt zich te moeten houden aan het op dit punt door de Synode van 1882, art. 240 harer Handelingen, bepaalde.

ART. 156.

De tijd dezer Zitting is voorbij. De Synode gaat tot Maan-dagmiddag 4 uur uiteen, nadat gezongen is Ps. 68:17,

Hoe groot, hoe vreeslijk zijt G' alom. enz.

en Ds. M. VAN MINNEN met dankzegging heeft geëindigd.

NEGENTIENDE ZITTING.

Maandag 27 Augustus, nam. 4—8 uur.

ART. 157.

Ouderling H. BRINK verzoekt der Vergadering te zingen Ps. 2:7,
Welzalig zij, die naar Zijn reine leer, enz.
en gaat daarna voor in het gebed.

ART. 158.

De Praeadviseur vader VAN VELZEN is wegens vermoeidheid
niet weder ter vergadering. Uit Gelderland is in de plaats van

den secundus D. KRIJGER, de primus H. VAN DALEN ; uit Overijssel in plaats van den primus H. J. KLINKERT, de secundus J. POST; uit Friesland in de plaats van den primus J. DE BOER, de secundus H. WEBER tegenwoordig. Voor Noord-Brabant wordt de secundus K. VERSLUIS en voor Zeeland de secundus J. MOSSELMAN verwacht.

Op verzoek des Presidents betuigen de broeders, die thans voor het eerst de Vergadering bijwonen, door opstaan instemming met de Belijdenisschriften.

ART. 159.

De Notulen van Vrijdag worden gelezen en gearresteerd.

ART. 160.

Aan de orde is nu de Kas voor de Emeriti-predikanten, Predikants-weduwen en weezen.

De Scriba der Commissie, Ds. C. S. BOSS, is niet tegenwoordig. ZEerw. heeft broeder DEN BOER, lid dier Commissie voor Zeeland, het verslag toegezonden en verzocht het der Vergadering voor te lezen, waaraan deze voldoet. Dit verslag is N°. VII der Bijlagen.

De President, Ds. J. J. KUIPER, deelt mede, dat de Commissie classicale correspondenten heeft benoemd, doch dat velen deze benoeming niet hebben aangenomen en over het algemeen door de correspondenten weinig voor de Kas is gewerkt. Broeder DEN BOER merkt nog op, dat, indien de vier Noordelijke Provinciën naar evenredigheid zooveel hadden bijgedragen als de zes Zuidelijke, er geen tekort in de Kas zoude zijn. Toch moet hij er bijvoegen, dat ook de Noordelijke Provinciën vooruit gaan. — De Commissie raadt de Synode het vrijwilligheidsbeginsel niet los te laten; de Heere heeft geholpen en zal verder helpen.

ART. 161.

De voorstellen B. *a*, *b*, *c*, *d*, *e* en *f*. der Agenda komen in behandeling. Zij luiden aldus:

De Prov. Synode overwegende, dat eene nadere regeling ter ondersteuning der Emer. Pred., Wed. en Weezen volgens art. 13 D. K. noodzakelijk is, stelt aan de Synode der Chr. Ger. Kerk voor te besluiten:

dat door de Commissie der Kas voor Emer. Pred., Wed. en Weezen jaarlijks eene begrooting worde gemaakt van het vermoedelijk bedrag harer uitgaven;

dat volgens een door de Synode vast te stellen rooster aangegeven worde welk gedeelte van dat bedrag ieder Provincie zal moeten bijdragen;

dat de verdere regeling aan de respectieve provinciale en classicale vergaderingen overblijft en het geheel in de vrijheid der Gemeenten wordt gelaten op welke wijze zij hare bijdragen zullen verzamelen.

(Noord-Holland.)

De Synode drage aan de Commissie der Kas voor Em. Pred., Wed. en Weezen op, telken jare eene begrooting te maken van wat noodig is tot ondersteuning van hen, die door deze Kas verzorgd worden, en die som over de verschillende Provinciën te verdeelen, opdat dezen het doen over de Classes en die weer over de Gemeenten, opdat het noodige bij elkander kome en de nalatige Gemeenten beter beantwoorden aan hare verplichting.

(Zuid-Holland.)

Indien de Commissie voor de Kas van Emer. Pred., Wed. en Weezen voorziet, dat er een tekort in de Kas zal ontstaan, wekke zij bij tijds de Gemeenten per circulaire en slechts met een enkel woord in de Bazuin op.

(Zeeland.)

De Synode zorge voor betere regeling der verzorging van Emer. Pred., Wed. en Weezen overeenkomstig hetgeen uitgedrukt is in artt. 11 en 13 Kerkorde van Dordrecht 1618—19 en nader in art. 9 van het vigeerend reglement der Algemeene Kas tot ondersteuning van Em. Pred., Wed. en Weezen, met dien verstande, dat het bestuur der Kas jaarlijks eene begrooting opmake van de bestaande behoefte en deze naar vast te stellen maatstaf proportioneel over de Classes en de Gemeenten worde aangeslagen, blijvende het in de vrijheid van elken Kerkeraad, hoe hij de gelden inzamelen wil, indien slechts aan de beleden en vrijwillig aanvaarde verplichting wordt voldaan (1 Cor. 9 vs. 3—11.) Voorts benoeme de Synode in iedere Provincie een vertegenwoordiger om, een ieder voor zijne Provincie, de Commissie der Kas in het opmaken der begrooting en in het nemen van den maatstaf van den aanslag bij te staan.

(Drenthe.)

De Synode wijde hare bijzondere aandacht aan de behartiging der belangen van de Kas voor EM. Pred., Wed. en Weezen.

(Friesland.)

Indien op de Synode voorstellen mochten worden ingediend, die eene wijziging beoogen in het verkrijgen der gelden voor de Kas van Em. Pred., Wed. en Weezen, stelt de Provincie voor: hierin geene verandering te brengen, omdat bij getrouwe plichts-ervulling der Gemeenten, dat in de Noordelijke Provinciën treurig verzuimd wordt, de Kas geen tekort zal hebben.

Verder bepale de Synode, dat, hoe ook de staat der Em. Pred., Wed. en Weezen zij, door de Commissie dier Kas aan geen vermindering der toelagen mag worden gedacht, vóórdat zij in deze een volgende Synode heeft geraadpleegd.

(Noord-Brabant.)

De afgevaardigden van Noord-Holland geven toelichting. Zij herinneren aan den noodkreet, die voor eenigen tijd door de Commissie geslaakt is en vreezen, dat we, indien we op dezen weg voortgaan, die nog wel eens hooren zullen. Volgens Art. 13 hebben de rustende predikanten recht van de Kerk te vragen, dat zij hen onderhouden. Het vrijwilligheidsbeginsel moet ook een billijkheidsbeginsel zijn, de ongelijkheid in de bijdragen moet ophouden.

Zuid-Holland voegt hier nog bij, dat de Provincie er zeer ontevreden over was, dat de pensioenen der oude predikanten zoo plotseling ingekort waren. Men beschouwt hetgeen de Emeriti-predikanten ontvangen kennelijk als eene bedeeling, en hierin wil Zuid-Holland niet medegaan. Zelfs waren er leden op de Provincie, die, als het zoo blijven moet, tot de provinciale kassen wilden terugkeeren. Laten wij dit Synodejaar nog op den ouden voet voortgaan; doch als er een te kort is, dit over de verschillende Provinciën verdeelen.

Drenthe sluit zich hierbij geheel aan, alleen merken de afgevaardigden op, dat de laatste zinsnede: „*Voorts benoeme enz.*” bij vergissing op de Agenda is gekomen.

Friesland heeft eigenlijk geen voorstel, maar wenscht slechts, dat de Synode hare aandacht aan deze zaak wijde.

Zeeland wil niet veranderen van methode, geeft echter den wensch te kennen dat de Gemeenten bij tijds en wel door eene circulaire met den toestand der Kas zullen in kennis gesteld worden. Noord-Brabant is het met Zeeland volkomen eens en meent, dat, als de Noordelijke Provinciën getrouw haar plicht betrachten, er geen tekort zal ontstaan. Eén der Praeadviseurs raadt der Synode aan het voorstel der Commissie aan te nemen. Wij hebben wel moeite gehad, doch er is opklimming in de ontvangsten te bespeuren; het laatste effect is verkocht, misschien is dit goed. Wij vertrouwen, dat we op den ouden voet wel kunnen voortgaan. Een ander Praeadviseur merkt op, dat Art. 13 der Dordsche Kerkorde wel het goede beginsel aangeeft, doch als wij de oude verordeningen, die al spoedig na 1618 gemaakt zijn, lezen, is het duidelijk dat de Kerk weinig van hare roeping heeft begrepen. Laat onze Kerk voortgaan de Gemeenten op hare verplichting te wijzen.

Uit de discussie blijkt, dat er verscheidenheid van inzicht is. Sommige leden wenschen op den ouden voet te blijven en wijzen er op, dat, als men de Gemeenten aanslaat, men ook verder moet gaan en dit beginsel op de leden toepassen. Ja, er is een noodkreet gehoord, doch misschien komt er ook zulk een noodkreet met betrekking tot de Zending, de Theologische School, enz. De Gemeenten aan te slaan, acht men tegen het Nieuw-Testamentische beginsel. Dordrecht zegt wel *dat*, maar niet *hoe* in de behoeften der Emeriti-predikanten moet worden voorzien. Daarbij zou zulk een besluit den schijn hebben alsof de predikanten het eerst voor zichzelf zorgden. Ook is het zeer moeilijk een juisten maatstaf aan te geven.

Andere leden merken hiertegen op, dat de rustende predikanten hetzelfde recht hebben op ondersteuning als zij, die in dienst zijn. Het vrijwilligheidsbeginsel is volstrekt niet in strijd met het betalen van hetgeen men verschuldigd is. Te Utrecht heeft men het beginsel, dat de Kerk verplicht is hare oude dienaren te verzorgen, verdonkerd. In het stuk der Kerkregering wijst men steeds op de autonomie der Gemeenten en in betrekking tot de Kas is men uiterst collegiaal. Ook in andere gevallen worden de Gemeenten aangeslagen. De Gemeenten

zijn er ook niet tegen, immers zij hebben zich uitgesproken in Art. 13. De Apostel Paulus, die niets van de Gemeente wilde ontvangen, zegt toch uitdrukkelijk, dat hij macht had zijn onderhoud van haar te eischen.

De President brengt nu eerst het beginsel in stemming. De vraag is of men op den ouden voet zal voortgaan of niet. Met 28 tegen 10 stemmen antwoordt de Vergadering *ja*. Eenige leden der Vergadering protesteeren tegen dit besluit en verzoeken, dat het volgende in de Notulen worde opgenomen: Daar door bovenstaand besluit het beginsel der Dordsche Kerkorde (art. 13), hetwelk de verzorging der Emeriti-predikanten, Predikants-weduwen en Weezen als plicht der Kerken beschouwt, wordt vervangen door een dusgenaamd „Vrijwilligheidsbeginsel," dat van een soort bedeeeling der barmhartigheid uitgaat, zoo zien zich ondergeteekenden verplicht tegen dit besluit te protesteeren.

H. BEUKER.
J. H. LANDWEHR.
J. VAN GOLVERDINGE JR.
R. MULDER.
D. SWAGERMAN.
P. DEKKER.
W. DOORN.
W. H. GISPEN.

De Voorzitter zegt den President en Penningmeester der Commissie hartelijk dank voor den arbeid der liefde. De Synode, zegt ZEerw., heeft uwe methode aanvaard. God geve, dat gij nooit weer in zulke benarde omstandigheden moogt geraken als waarin gij verkeerd hebt. Werp uwe bekommernissen op Hem, Hij zal het maken. — De President der Commissie dankt voor het toegesproken woord en beveelt de Commissie aan de voorbede der Vergadering.

ART. 162.

De Voorzitter stelt aan de orde. D. e. der Agenda:

De Synode richte een fonds op om te kleine tractementen van predikanten te gemoet te komen. (Gelderland.)

De afgevaardigden wijzen er op, dat het zeer wenschelijk zou zijn, dat de Synode iets in het belang van predikanten, die zeer kleine traktementen hebben, kon doen, doch zien ook niet op welk eene wijze dit zou kunnen geschieden. Een Praeadviseur is het volkomen met Gelderland eens.

Sommige leden geven den afgevaardigden den raad het voorbeeld van andere Provinciën te volgen, die zwakke Gemeenten door geldelijke toelagen steunen.

Na eenige bespreking wordt het volgende voorstel met 36 tegen 2 stemmen aangenomen:

De Synode waardeert zeer de bedoeling van Gelderland, dat

de kleine predikantstractementen mogen worden vergroot, maar acht het voorstel zelf niet aannemelijk.

ART. 163.

Letter D. *f.* der Agenda komt in behandeling.

De Synode verdeele de Synodale hosten voortaan in overeenstemming met het zielental onzer Gemeenten in elke Provincie.
(Gelderland.)

De afgevaardigden herinneren aan de kleine krachten van Gelderland tegenover groote Provinciën en toch wordt door Gelderland evenveel als door die groote betaald.

Een Praeadviseur merkt op, dat Gelderland ook even als de groote Provinciën op de Synodale Vergadering vier stemmen heeft, en dat er overeenstemming tusschen rechten en verplichtingen moet blijven.

Enkele leden zouden wel eene andere vertegenwoordiging wenschen, doch zoolang wij die niet hebben en de lasten voor Gelderland immers niet drukkend zijn, wijl er slechts eenmaal in de drie jaar Synode wordt gehouden, kunnen wij moeilijk het voorstel van Gelderland aannemen.

In stemming gebracht wordt het met alle stemmen verworpen.

ART. 164.

Ds. J. VAN MANTGEM laat zingen Ps. 105:24,

Die gunst heeft God zijn volk bewezen, enz.
en sluit deze Zitting met dankzegging.

TWINTIGSTE ZITTING.

Dinsdag 28 Augustus, voorm. 9—1 uur.

ART. 165.

Met het zingen van Ps. 123:1,

Ik hef tot U, die in den hemel zit, enz.

en gebed door Ds. J. BAVINCK, wordt deze Zitting geopend.

ART. 166.

De Voorzitter deelt mede, dat er bericht is ontvangen, dat broeder J. MOSSELMAN, secundus voor Zeeland van Ouderling D. MULDER, wegens ongesteldheid niet kan tegenwoordig zijn, en dat Ouderling K. VERSLUYS de plaats van G. BRANDERHORST voor Noord-Brabant niet durft innemen, omdat hij zich wegens den toestand zijner oogen moet in acht nemen.

ART. 167.

De Notulen der Vergadering van Maandagmiddag worden gelezen en vastgesteld.

Eén der afgevaardigden verzoekt echter naar aanleiding van hét protest van Ds. BEUKER en anderen, dat in de Notulen worde opgenomen, dat het besluit om voor de Kas van Emeriti-Predikanten enz. te blijven zorgen op de gebruikelijke wijze, zijns inziens niet insluit afwijking van art. 13 der Dordsche Kerkorde van 1618 en 19.

ART. 168.

De Voorzitter stelt thans aan de orde de punten voorkomende onder letter *A. b. c. d. 1. e. f* en *g* der Agenda, aldus luidende:

De ordening der Zendingen blijve opgedragen aan de Zendingcommissie. De teruggekeerde Zendingen worden bij beroepbaarstelling in Nederland door de Classis eerst onderzocht. (*Utrecht.*)

Naar aanleiding van art. 187 der Synode van Rotterdam 1885, stelt Overijssel voor:

1^e. dat de ordening en uitzending der Zendingen blijve gelijk het tot dusverre is geweest;

2^e. dat voortaan de Synode zelve oordeele of in casu, een uit de Heidenwereld teruggekeerde Zending in de Kerk in het moederland beroepbaar zal gesteld worden; met bepaling, dat bij geoorloofd beroep door den betrokken Ex-Zending zoo mogelijk attestatien worden overgelegd van den Kerkeraad der Gemeente, waarin hij heeft gewerkt, geaprobeerd door de Zendingcommissie.

(*Overijssel.*)

In zake artt. 186 en 187 der Syn. van Rotterdam stelt de Prov. Vergadering voor:

1e. De Synode wijze telken Synodale Verg. een Classis aan, aan welke tot aan de volgende Synode wordt opgedragen, de Zending-Kweekelingen, die door de Commissie bekwaam geoordeeld zijn, peremptoir te examineeren, in één harer Gemeenten te doen ordenen en in gemeenschap met de Zendingcommissie uit te zenden naar de plaats door de Commissie aan te wijzen.

Aan deze Classis worde tevens opgedragen om Zending-leeraars, ingeval zij om gewichtige reden voor den dienst der buitenlandsche zending voortdurend ongeschikt worden geacht, voor de Kerk in Nederland beroepbaar te stellen na behoorlijk onderzoek aangaande rechtzinnigheid in de leer en onbesprokenheid in den wandel, alsmede om hen, na beroepen te zijn, van de noodige attestatien te voorzien.

(*Groningen.*)

Betreffende het examineeren en ordenen der Zendingen stelt de Prov. Synode aan de Algem. Synode voor: De Zendingcommissie zij gelijk het Curatorium; de Classis (waartoe de Gemeente, uit welke boezem de Zending afkomstig is behoort) met de Prov. Deputaten nemen, zooveel als het peremptoir examen af. Ook bepale deze Classis in overleg met de Zendingcommissie

wanneer en in 't midden van welke Gemeente de ordening zal plaats hebben.

Het ontslaan van zijnen arbeid in de heidenwereld en het beroepbaar stellen voor de Kerk in Nederland worde opgedragen aan dezelfde Classis met hare Deputaten in vereeniging met de Zendingscommissie, waarbij derzelver leden mede eene beslissende stem hebben.
(*Zeeland.*)

Op art. 187 der Synode van 1885 antwoordt de Prov. Synode: „dat de Commissie ordene“, tevens wenscht zij dat, bij erkenning van de bevoegdheid der Zendingscommissie om een repatrieerend Zending beroepbaar te stellen, zulk een Zending gelijk gesteld worde met predikanten, die uit 't Buitenland tot onze Kerk overkomen, na van hier als predikanten te zijn vertrokken.
(*Drenthe.*)

De Prov. Synode adviseert aangaande de vragen in artt. 186 en 187 der Synode gehouden te Rotterdam, dat de uitzending en ordening onzer Zendingen als tot dusverre door de Zendingscommissie geschiede, en wanneer de Zendingscommissie oordeelt, dat een Zending-leeraar ongeschikt is voor den dienst in het Buitenland, dat dan de Synode de Classis behoort aan te wijzen, die in vereeniging met de Provinciale Deputaten en in overleg met de Zendingscommissie het al of niet ongeschikt zijn nauwkeurig onderzoekte, en zoo hare overtuiging met die van de Zendingscommissie overeenkomt, stelle zij een onderzoek in naar zijne wetenschap en rechtzinnigheid en beoordeele of hij beroepbaar kan worden verklaard voor de Kerk in het Vaderland.
(*Zuid-Holland.*)

Uit de toelichting der afgevaardigden van Utrecht, Overijssel, Groningen, Zeeland, Drenthe en Zuid-Holland blijkt, dat er verschil van beschouwing bestaat omtrent de bevoegdheid der Zendingscommissie. Vandaar dat sommigen meenen, dat deze Commissie, die huns inziens gelijk staat met het Curatorium der Theol. School, niet mag *zenden* en *ordenen*, maar dit uit een presbyteriaal oogpunt aan eene Classis moet worden overgelaten. Anderen kunnen zich met deze beschouwing niet vereenigen, maar oordeelen, dat hetzelfde wat naar Art. 4 der Kerkorde van 1618 en 19 aan eene Classis is opgedragen door de Synode aan de Zendingscommissie verleend is, waarom ook Ouderlingen tot deze Commissie kunnen behooren.

De adviezen der Praeadviseurs worden nu op dit punt gehoord. Ook daaruit blijkt verschil van beschouwing. De een acht het noodig, dat er een organisch verband zij tusschen de uit te zenden Zendingen en de gewone vergaderingen der Kerk, en stelt voor, dat de Zendingscommissie in vereeniging met eene Classis uitmake of iemand kan gezonden worden naar het buitenland. Een ander wijst er op, dat slechts twee Provinciën eene wijziging op dit punt voorstellen en dat dus de begeerte naar verandering omtrent de *zending* en *ordening* van Zendingen niet groot is. Nog anderen der Praeadviseurs wijzen er op, dat de Zendingscommissie eene eigenaardige plaats inneemt in

de Kerk. Zij is niet alleen Commissie van administratie, maar ook van uitvoering. En aangezien tot de inzetting in het ambt van dienaar des Woords behoort de beroeping van de Gemeente; de examinatie in vereeniging met andere Gemeenten; en de ordening; volgt daaruit, dat het recht eener Classis in nauw verband staat met de roeping eener Gemeente binnen haar ressort. Een Zending nu heeft geene *roeping* van eene Gemeente in deze of gene Classis, maar wordt namens geheel de Kerk uitgezonden. De Kerk nu doet dit door de daartoe door de Prov. Vergaderingen benoemde Zendingscommissie, en daarom behoort aan haar het recht van examinatie, zending en ordening.

Door verschillende afgevaardigden en praeadviseerende leden wordt nu nog over dit punt het woord gevoerd. Sommigen oordeelen het presbyteriaal, dat de Zendingscommissie alleen verrichte wat tot het gebied der Zending behoort en aan de Classis overlate het onderzoek in alles wat tot het Classikaal examen van Candidaten in de Theologie behoort. Anderen vreezen, dat de zaak der Zending onder de heidenen alzoo eene zaak der Classis zal worden.

De Voorzitter stelt hierop aan de orde de vraag, of er in de tot heden gevolgde wijze van zending en ordening van Zendingen verandering zal plaats hebben, of dat men daarbij zal blijven.

Met bijna algemeene stemmen besluit de Synode tot het laatste.

Bij de Zendingscommissie blijft dus de zending en ordening der Zendingen.

ART. 169.

De Voorzitter geeft thans in overweging: *Hoe te handelen met een Zending van wien het gebleken is, dat hij voor den dienst in het buitenland ongeschikt geworden is.*

De afgevaardigden der Provinciën, die daaromtrent voorstellen hebben, geven toelichtingen. Deze komen daarin overeen, dat zij met opzicht tot den eigenaardigen toestand, waarin een Zending-leeraar in het buitenland verkeert, een onderzoek noodzakelijk achten. Omtrent den omvang van dit onderzoek bestaat nochtans verschil. Sommigen willen dat dit alleen ga over de rechtzinnigheid, anderen ook over de kennis.

Maar door wie zal dit onderzoek geschieden? Eenigen oordeelen, dat dit tot de bevoegdheid der Zendingscommissie behoort; anderen oordeelen, aangezien een Zending, wanneer hij in ons land beroepen wordt, op een ander terrein moet arbeiden, dat dit door eene Classis moet geschieden.

Ook het oordeel der Praeadviseurs verschilt omtrent den omvang van het onderzoek; maar daarin bestaat bij allen overeenstemming, dat er een onderzoek noodig is. Ook daarom acht men dit noodig, omdat, indien de Zendingen in het buitenland soms in eene georganiseerde Gemeente arbeiden en dus een attest van een Kerkeraad kunnen krijgen, daarop toch geene Classikale sanctie kan verkregen worden. In plaats daarvan stelle de Classis, waarin zulk een Zending in ons land beroepen wordt, een onderzoek in, Eén der Praeadviseurs oordeelt, dat

men het aan de bevoegdheid der Classis moet overlaten om al of niet een onderzoek in te stellen.

Met dit laatste stemmen ook eenige leden der Synode overeen. Toch zijn er ook die er op wijzen, dat de roeping van een Zendeling eene geheel andere is dan die van een Predikant. Anderen wijzen echter op de gelijkheid der bevoegdheid van een Zendeling-leeraar en die van een Predikant.

De Voorzitter stelt nu aan de orde de vraag, of het noodig is op dit punt bepalingen te maken.

Met 25 stemmen antwoordt de Synode hierop toestemmend.

De volgende voorstellen komen nu in overweging:

1°. De Synode bepaalt dat, zoo een Zendeling-leeraar door de Zendingscommissie is losgemaakt en hij door eene Gemeente in het vaderland beroepen wordt, de Classis, waaronder de roepende Gemeente behoort, een onderzoek kan instellen naar zijne geschiktheid voor den dienst der Gemeente in het vaderland.

2°. De Synode bepaalt, dat een Zendeling-leeraar, die met toestemming der Zendingscommissie terugkeert, indien hij eene roeping van eene Gemeente in het vaderland ontvangt en genoemde Commissie geen bezwaar heeft, dat hij dezelve aanneme, vóór de bevestiging als Herder en Leeraar door de Classis, waarin hij beroepen is, zal worden onderzocht in de vakken van het Classikaal examen, met het oog op de bijzondere eischen voor den dienst des Woords in ons land.

Deze voorstellen in stemming gebracht zijnde, wordt het laatste met 25 stemmen aangenomen.

ART. 170.

Punt A. d, 2. der Agenda komt thans in behandeling. Dit luidt aldus:

De Zendingscommissie leide het daarheen, dat voortaan zoo veel mogelijk ook Candidaten en Predikanten voor den Zendingsdienst beroepen worden. (Groningen.)

De Synode bepaalt zich er bij het wenschelijke hiervan uit te spreken.

ART. 171.

Men gaat over tot behandeling van punt A. d, 3. der Agenda:

De Prov. Vergadering vraagt of onze Zendingsdirector tevens lid der Tweede Kamer kan zijn, om zijn taak als Zendingsdirector naar béhooren te regelen.

(Groningen.)

De afgevaardigden van Groningen deelen mede, dat deze vraag niet geschiedt uit aanmerking op den arbeid van den

Director, maar om nog meer voor de Zending te kunnen profiteeren van de gaven door den Heere aan ZEerw. verleend.

De Zendingscommissie stelt voor, dat de Synode uitspreke, dat het nog niet gebleken is, dat de betrekking van Zendingsdirector onvereinigbaar is met die van Lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal.

Be Synode vereenigt zich met dit voorstel.

ART. 172.

De Voorzitter vraagt of het ook noodig is, dat in het Reglement der Zendingscommissie eene bepaling gemaakt worde omtrent het aannemen van Zendingen van een of ander Genootschap.

Eén der Praeadviseurs stelt voor, dat in een dergelijk geval de Zendingscommissie met de Synode raadplege.

De Synode vereenigt zich met dit voorstel.

ART. 173.

Deze Zitting wordt gesloten met dankgebed door Ouderling J. VAN DER BIJL, nadat gezongen is Ps. 36:2,

Uw goedheid, Heer! is hemelhoog, enz.

EENENTWINTIGSTE ZITTING.

Dinsdag 28 Augustus, nam. 4—8 uur.

ART. 174

Met het zingen van Ps. 25:5,
Loutre goedheid, liefdekoorden, enz.
en gebed door Ds. J. HESSELS, wordt deze Zitting geopend.

ART. 175.

De Commissie, door de vorige Synode volgens art. 26 harer handelingen benoemd, in zake de Sabbatsheiliging, doet door haren Scriba, Ds. E. DOUMA, verslag van haren arbeid.
(Dit verslag is te vinden onder N° VIII der Bijlagen.)

ART. 176.

De Voorzitter vraagt na de lezing van dit met veel zorg gesteld rapport, of iemand der leden ook wat te zeggen of te vragen heeft naar aanleiding van het gehoorde. Uit de antwoorden hierop gegeven blijkt, dat het voorgelezene met genoegen en instemming werd gehoord. Daarom wordt voorgesteld, om dit verslag zooveel mogelijk te verspreiden en daartoe

niet alleen naar de uitgebreidheid der Gemeenten aan de Kerkeraden exemplaren te zenden, maar het ook algemeen verkrijgbaar te stellen.

Dit voorstel wordt aangenomen en de Commissie gemachtigd dit rapport op last der Synode uit te geven, voor de verspreiding te zorgen, en tevens uit te voeren de in het Rapport gedane voorstellen omtrent een verzoek aan de Regeering en verschillende maatschappijen.

Vervolgens wordt de Commissie door den Voorzitter den dank der Synode betuigd voor haren veel omvattenden arbeid en de wijze waarop zij dien heeft volbracht.

ART. 177.

Wordt medegedeeld, dat er een schrijven is ingekomen van een Kerkeraadslid der Gemeente Haarlemmermeer, Oostzijde, behelzende verzoek tot behandeling van een protest van dien Kerkeraad tegen een besluit der Prov. Vergadering van Noord-Holland. De afgevaardigden dezer Provincie deelen het punt, waarop het doelt, mede en geven toelichtingen.

Maar aangezien wel de kennisgeving van het protest, maar niet het protest zelf aanwezig is, kan het niet behandeld worden.

ART. 178.

Letter D. *d.* der Agenda wordt nu aan de beoordeeling der Synode gegeven:

De Synode spreke zich uit over de bevoegdheid der Synodale Commissie in zake het collecteeren voor behoeftige Gemeenten en het Thesaurier zijn over de verzamelde gelden.
(Gelderland.)

De aanleiding tot dit voorstel is, dat de Synodale Commissie, toen haar verzocht werd om voor Nijmegen in geheel onze Kerk te mogen collecteeren, dit niet terstond had toegestaan en dat de Secretaris dezer Commissie in *de Bazuin* mededeelde wat door haar voor Nijmegen was ontvangen. Gelderland meende, dat de Synodale Commissie op verzoek van eene Prov. Verg. zonder nader onderzoek toestemming moest verleen en dat de collecten niet door die Commissie in ontvangst moesten genomen worden.

De Scriba dier Commissie antwoordt, dat dit laatste alleen uit goedheid is geschied en Ds. A. H. GEZELLE MEERBURG bedankt Z^{eerw.} en de Synode in naam van de Gemeente te Nijmegen hartelijk, voor de belangstelling haar bewezen. Maar mag, zoo vraagt één der leden, die Synodale Commissie wel meer doen dan eenvoudig zulk eene algemeene collecte aanbevelen?

De Voorzitter leest iets voor van de bepaling omtrent *het vragen van onderstand*. Dit luidt aldus: „Het openlijk en algemeen aanzoek tot onderstand behoort alleen namens de Provinciale Kerkvergadering, of, *keurt de Synodale Commissie het goed*, namens geheel de Kerk te geschieden.”

Hierop vraagt ZEerw. of de Synodale Commissie hare bevoegdheid is te buiten gegaan. Het antwoord der Synode is ontkennend.

Daarop vraagt de Voorzitter, of er verandering in de wijze van aanvraag tot collecteeren moet gemaakt worden. Ook deze vraag wordt ontkennend beantwoord.

ART. 179.

De Synode geve opheldering aangaande de bepaling onzer Kerk in zake het vragen van onderstand voor hulpbehoevende Gemeenten. Letter D. j., der Agenda.

De afgevaardigden van Zuid-Holland toonen aan, dat het hier bedoelde de vraag geldt of eene Provinciale Commissie ook recht heeft aan eene Classis toestemming te verleen tot het collecteeren in eene Provincie. Dit punt is in de bepalingen tot het vragen van onderstand niet duidelijk aangegeven. Hierop wordt het volgende voorstel aangenomen:

„De Prov. Synode bepale voor hare Commissie hetzelfde, wat de Algemeene Synode voor hare Commissie op dit punt heeft bepaald.”

De Vergadering gaat over in Comité. Allen, die geen Kerkeraadsleden zijn, verwijderen zich.

ART. 180.

De Voorzitter deelt mede, dat bij hem is ingekomen een schrijven van Ds. A. BRUMMELKAMP, behelzende bezwaren tegen zijne benoeming als Redacteur der *Bazuin*.

ART. 181.

De Notulen van het in Comité verhandelde worden gelezen en vastgesteld.

ART. 182.

De Voorzitter stelt aan de orde, punt letter D. h. der Agenda.

De Prov. Synode vraagt, of aan den vroegeren Docent Steketee het wagtgeld van f 1200 jaarlijks nog langer moet worden uitgekeerd, in geval ZEerw. niet aan den raad der Synode van 1882 gehoor geeft. (Zuid-Holland.)

ART. 183.

Met dankzegging door Ouderling F. TE WINKEL wordt deze Zitting gesloten.

TWEEËNTWINTIGSTE ZITTING.

Woensdag 29 Augustus, VOORM. 9—1 uur.

ART. 184

Na het zingen van vers 4 van den Morgen zang,

Zie op ons neder in genâ, enz.

wordt de Vergadering door Ouderling J. POST met gebed geopend.

ART. 185.

De Notulen van Dinsdag worden voorgelezen en vastgesteld.

ART. 186.

Aan de orde is de behandeling van een protest uit de Gemeente te Wildervank.

De Commissie van Rapport deelt eerst de kwestie zelve mede.

Door 73 personen, deels leden van den Kerkeraad, deels gewone leden der Gemeente te Wildervank, is ingediend een protest tegen het besluit der Prov. Synode van Groningen, d. d. 6 Juni 1888, en de besluiten der Classis Stadskanaal, door voornoemde Prov. Synode aldus goedgekeurd: „De Prov. Synode, na alles gehoord en overwogen te hebben, is van oordeel, dat de Classis Stadskanaal goed heeft gehandeld en dat de Gemeente te Wildervank zich dienovereenkomstig behoort te gedragen.”

De Commissie van Rapport, zich houdende aan de feiten, zooals die kerkelijk behandeld zijn, en het besluit der Prov. Synode zelve, oordeelt, dat de zaak bij de Synodale Vergadering wettig ter tafel komt.

Het protest loopt over twee hoofdzaken, die met elkander in verband staan, geluk uit het verloop der zaken blijkt. De ééne hoofdzaak betreft de wijziging van het Reglement der Gemeente-school voor lager onderwijs aldaar; de andere, het maken van eene nominatie van Kerkeradsleden door den Kerkeraad en het daarnaar verkiezen van Kerkeradsleden door de Gemeente. In bijzaken treedt de Commissie niet, dewijl de Synode haar alsdan niet zou kunnen volgen.

A. Van de eerste zaak is het verloop als volgt:

Reeds vóór 1881 gaf de schoolzaak aanleiding tot moeilijkheden en twisten.

Het was dientengevolge, dat naar den wil der Classis eene nieuwe regeling betreffende de schoolgeldheffing werd ingevoerd, en bepaald, dat iedere gewichtige verandering (van het Reglement) de beslissing van de Gemeente noodig heeft. Eerst werkte deze handeling goed. Doch daar er blijkbaar twee partijen waren, die over de schoolzaak verschillende opvattingen

hadden, de eene meer voor scheiding van Gemeente- en schoolzaak; de andere, de nu protesteerende, daar tegen; en zich in de schoolzaak familie-antipathiën en sympathiën lieten gelden, deden er zich allengs moeilijkheden voor in Kerkeraad en Schoolcommissie, zoodat in het begin van 1886 de meeste leden der Schoolcommissie door nieuwe moesten vervangen worden.

Dit gaf aanleiding, dat den 25sten Mei 1886 naar Art. 18 van het Schoolreglement door den Kerkeraad en de Schoolcommissie in vereenigde Zitting in dat Reglement wijzigingen werden aangebracht, die door de Gemeente den 3^{den} Juni 1886 werden goedgekeurd.

De voornaamste wijziging was deze, dat, volgens art. 9, de leden der Schoolcommissie alleen gekozen zullen worden uit hen, die belijdenis des geloofs hebben afgelegd en elkander niet nader bestaan dan in den 3^{den} graad van bloedverwantschap.

Deze bepaling wekte den weerzin van zekere familieleden en andere leden der Gemeente op en veroorzaakte nieuwe onlusten in Kerkeraad en Gemeente, zoodat daarom één der in 't laatst van 1886 benoemde leden der Schoolcommissie, de heer W., voor die benoeming bedankte.

De meerderheid van den Kerkeraad ontevreden, dat de Predikant wel een briefje van genoemden heer W., waarin hij redenen opgaf van zijn bedanken, van den predikstoel aan de Gemeente bekend maakte, maar eene nadere verklaring daarop door de Schoolcommissie niet wilde voorlezen, protesteerde tegen deze handelingen op de Classis van 2 Maart 1887, Deze Classis keurde het voorlezen van 't briefje van den heer W. af, maar het niet-aflezen van het schrijven der Schoolcommissie, schoon door den Kerkeraad toegestaan, goed; doch oordeelde tevens, daar zij de onaangenaamheden beschouwde als uitvloeielsels van de genoemde wijziging in het Reglement gebracht, deze in behandeling te moeten nemen en aan den Kerkeraad den raad te moeten geven de bedoelde bepaling weg te nemen.

Daar echter de meerderheid van den Kerkeraad meende aan dien raad geen gehoor te kunnen geven, veranderde de Classis van 4 Mei 1887 den raad in een besluit, dat zoo spoedig mogelijk moest opgevolgd worden.

De meerderheid van den Kerkeraad meende dit niet te kunnen, omdat, naar art. 17 van het Reglement, slechts door den Kerkeraad en de Schoolcommissie in vereenigde Zitting kon worden herzien of gewijzigd, en besloot de Classis te verzoeken haar besluit in te trekken, op grond van de bepaling in art. 17 van het Reglement vervat en van de overweging, dat, werd de bepaling aangaande de uitsluiting van bloedverwanten e. a. geschrapt, de tweedracht slechts verplaatst en vergroot zou worden.

De Classis van 8 September dit verzoek overwegende, oordeelde nu, dat ook art. 17 van het Reglement moest worden herzien evenals art. 9 aangaande de uitsluiting van bloedverwanten. Zij benoemde eene Commissie van 3 leden om met den Kerkeraad deze wijzigingen aan te brengen in het Reglement.

Ofschoon de meerderheid van den Kerkeraad en de Schoolcommissie protesteerde tegen dit besluit, deed deze Classicale Commissie namens de Classis en (de minderheid van) den Kerkeraad door den Predikant aan de Gemeente op Zondag 2 Oct. 1887 een schrijven bekendmaken, waarin haar werd gezegd, dat de Classis besloten had art. 9 (betreffende de bloedverwantschap) te doen vervallen en art. 17 te wijzigen.

Dit nieuwe Reglement, waarin bovendien nog 't recht der Gemeente om op de wijzigingen gehoord te worden werd verkort, zou 15 Jan. 1888 in werking treden en het vorige ingetrokken zijn. De protesteerenden verklaarden zich nu op eene meerdere vergadering te beroepen.

Op de Classis van 30 November 1887, waar rapport door de benoemde Commissie werd gedaan, werd nu ook door den Leeraar, met het oog op de aanstaande nominatie van Kerkeraadsliden, ter sprake gebracht, dat in de Gemeente een stuk van zeer verkeerde strekking ter onderteekening rondging. Ofschoon de Classis evenmin als de Leeraar het stuk had gezien, besloot zij den raad te geven hen, die dit stuk teekenden, niet op de nominatie te plaatsen, waarvan het gevolg zou zijn, dat 73 leden der Gemeente, onder wie ook de meeste Kerkeraadsliden, van de nominatie werden uitgesloten.

B. Nu wordt de Reglementskwestie op den achtergrond gedrongen door de tweede hoofdzaak, namelijk het maken van eene nominatie door den Kerkeraad en het verkiezen van Kerkeraadsliden door de Gemeente.

Het verloop dezer kwestie is aldus:

Schoon op den Kerkeraad van 7 Nov. 1887 was besloten in eene volgende vergadering eene nominatie van Kerkeraadsliden te maken, werd dit op verschillende Kerkeraadsvergaderingen niet uitgevoerd, naardien o. a. de President weigerde daartoe mede te werken.

Op die van 23 Dec. 1887 maakte de meerderheid van den Kerkeraad, niettegenstaande de vergadering op verzoek van den Voorzitter was gesloten, daarna eene nominatie; deed deze door den door haar benoemden tijdelijken Voorzitter aan de Gemeente bekendmaken; en daaruit later de Gemeente kiezen, bij welke gelegenheid 74 stemmen zijn uitgebracht.

De Predikant weigerde den uitslag bekend te maken en de benoemden te bevestigen.

Op de Classis van 11 Jan. 1888 bracht nu de meerderheid van den Kerkeraad de handelingen van den Leeraar in deze zaak ter sprake.

De Classis keurde de handelwijze van den Kerkeraad af, verklaarde de verkiezing voor nietig, maar nam geene beslissing over de aanklacht van den Ouderling V. bij den burgerlijken rechter over het bekendmaken van de nominatie en de verkiezing aan de Gemeente.

Bij 't spreken daarover kwam er een oogenblik, waarin eene verzoening tusschen de aanwezige Kerkeraadsliden scheen getroffen, op grond van een voorstel om te vergeten wat achter

is en zich uit te strekken tot hetgeen voor is, en den daarop volgende Zondag werd deze verzoening der Gemeente door den Leeraar bekendgemaakt. Doch weldra bleek het, dat er misverstand over den grondslag had bestaan, daar o. a. enkelen (in elk geval) schenen van meening te zijn, dat nu ook de vroeger door de Classis genomen besluiten in zake het Reglement zouden vergeten zijn, terwijl de Classis ze handhaafde.

De protesteerenden komen nu bij de volgende Classis van 2 Mei 1888 op tegen het onwettig verklaren van de Kerkeradsverkiezing en tegen den grondslag der verzoening, nl. het gehandhaafd blijven van de besluiten der Classicale Vergaderingen in zake het Reglement.

Deze besloot bij de Kerkeradsleden nader aan te dringen op verzoening naar 't besluit der Classis en, zoo niet, ze uit hun ambt te zullen ontslaan.

Ziedaar het verloop der beide hoofdzaken met het oog waarop de protesteerenden Bij de Prov. Synode van Groningen protesteerden en nu ook tegen haar bij de Synodale Vergadering.

De Voorzitter vraagt aan de afgevaardigden van Groningen of zij ook iets hebben op te merken.

Deze verklaren alles zoo nauwkeurig mogelijk onderzocht te hebben en in hoofdzaak met de Classis eenstemmig te zijn.

Voorts verzoekt de Voorzitter den afgevaardigden der Classis, Ds. BUIKEMA, Ds. OP 'T HOLT en Ds. KRAMER, alsmede Ds. VAN HOOGEN in 't midden der Vergadering plaats te nemen. Voor de protesteerenden treden de Ouderlingen VENEMA en T. v. 'T VEEN en het lid der Schoolcommissie KUIK als woordvoerders op.

Aan al deze broeders wordt door den Voorzitter gelegenheid gegeven alles wat zij ter toelichting der zaak noodig oordeelen der Vergadering mede te deelen.

Ds. VAN HOOGEN wenscht alleen op te merken, dat hij geweigerd heeft tot de nominatie mede te werken, omdat er door den Kerkeraad met algemeene stemmen was besloten geene nominatie te maken, vóór men het bewuste stuk in handen had.

Ds. KRAMER geeft de redenen aan, waarom de Classis de zaak in behandeling heeft genomen; eenige leden namelijk protesteerden tegen de wijzigingen in het Reglement aangebracht. Voorts verdedigt ZEerw. de handelwijze der Classis op de volgende gronden:

De wijzigingen door de Schoolcommissie zijn ingevoerd tegen den zin en den raad van vele leden des Kerkerads; het waren willekeurige bepalingen; en daar de Commissie haar mandaat van den Kerkeraad heeft moet de Kerkeraad alleen de besturende macht blijven.

Vele leden der Vergadering doen vragen aan de protesteerenden, aan de Commissie der classis, en ook aan Ds. VAN HOOGEN. Tot in bijzonderheden wordt alles nagevorsch. Hoe meer er gevraagd wordt, hoe duidelijker het wordt, dat het verloop der geheele kwestie zoo is geweest als de Commissie van Rapport het heeft medegedeeld.

ART. 187.

De Ouderling H. VAN DALEN verzoekt der Vergadering te zingen Ps. 90:9,

Laat Uw gene, ons met haar troost verrijken, enz.
en sluit deze Zitting met dankzegging.

DRIEËNTWINTIGSTE ZITTING.

Woensdag 29 Augustus, nam. 4—8 uur.

ART. 188.

De Vergadering heft aan Ps. 72:4,

't Rechtvaardig volk zal welig groeien, enz.

De Ouderling J. KROON gaat haar voor in het gebed.

ART. 189.

De behandeling van het protest Wildervank wordt voortgezet.

De Voorzitter deelt mede, dat Ds. VAN HOOGEN verzocht heeft, den Heer Bos uit Wildervank ook aan de bespreking te laten deelnemen.

Dit wordt goedgekeurd, en deze broeder neemt plaats naast Ds. VAN HOOGEN.

Nu stelt de Voorzitter aan de orde het voorlezen der overwegingen met de conclusie. Zij luiden aldus:

De Synode overwegende:

- 1°. aangaande de wijziging van het Reglement door de Kerkeraad-Schoolcommissie en door de Gemeente, wat betreft de beperkende bepaling, art. 9, in zake bloedverwantschap en doopleden — dat deze wijziging wel *formeel* juist was, maar *zakelijk* den bestaanden onvrede bestendigen, ja vermeerderen moest en dus *de opneming van die bepaling verkeerd was*;
- 2°. aangaande het in behandeling nemen van die bepaling, art. 9, op de Classicale Vergadering van 2 Maart '87 — dat, ofschoon door den Kerkeraad slechts in behandeling gebracht werden handelingen, die in rechtstreeksch verband stonden met die bepaling, het toch, formeel, nog niet verkeerd moet geacht worden, dat de Classis de zaak zelve, waaruit die handelingen voortvloeiden, in behandeling nam;
- 3°. aangaande het besluit der Classis van 4 Mei '87 omtrent het verwijderen dier bepaling, art. 9, uit het Reglement — dat de Classis, in verband met art. 17 van dat Reglement, geen recht had om den *Kerkeraad alleen* voorstellen tot wijziging van eenig artikel op te leggen;

- 4°. aangaande het besluit der Classis van 8 Sept. '87 betrekkelijk het doen wijzigen van art. 17 van het Reglement door den Kerkeraad —
dat de Classis nog veel minder recht had te bevelen, ook dit artikel te doen wijzigen;
- 5°. aangaande den raad der Classis van 30 Nov. '87 om van de nominatie van Kerkeraadsliden uit te sluiten allen, die het daar ter sprake gekomen stuk zouden hebben geteekend —
dat die Classis geen voldoende reden had zoodanigen raad te geven, wijl niemand harer leden 't stuk kende, dat bovendien ten slotte niet anders blijkt te zijn dan eene verklaring van leden aangaande de Reglementswijziging van Juni '86, ten einde te dienen in hooger beroep bij de Prov. Synode van Groningen;
- 6°. En vervolgens overwegende wat de nominatie van Kerkeraadsliden door den Kerkeraad en het verkiezen van dezen door de Gemeente betreft —
dat de President van den Kerkeraad wel ietwat willekeurig in deze zaak heeft gehandeld,
maar, anderzijds, dat, toen de Kerkeradsvergadering door haren Voorzitter was gesloten, de overblijvende Kerkeraadsliden zich wel over de niet-uitvoering van 't Kerkeradsbesluit in hooger beroep mochten beklagen, doch niet de nominering en de verkiezing van Kerkeraadsliden doordrijven en dat alzoo de verkiezing van Kerkeraadsliden onwettig is —
besluit,
Voor zoo verre noodig met wijziging of terzijdestelling van de Classicale besluiten en dat der Prov. Synode van Groningen,
- 1°. hare diepe smart uit te spreken, dat door beide partijen, in verschillende opzichten, zoo zeer en zoo herhaaldelijk is gezondigd tegen de Christelijke bedachtzaamheid, vreedzaamheid en liefde;
- 2°. dat de invoering van art. 9 in 't Schoolreglement geheel verkeerd was en dus, overeenkomstig dat Reglement, door de Gemeente behoort geschrapt te worden;
- 3°. dat de nominatie en de verkiezing van Kerkeraadsliden onwettig is;
- 4°. En al de leden der Gemeente, die zich in deze zaak hebben gemengd en inzonderheid die des Kerkerads en der Schoolcommissie, alsmede den Leeraar ernstig te vermanen om toch op te houden zoo hardnekkig en zonder met ernst zich te bekommeren om de rust en 't welzijn van de Gemeente, te strijden over zulke weinig beteekenende zaken, zich voor God den Heere te verootmoedigen, met elkaar oprecht te verzoenen, en 't heil der Gemeente en der School biddend in liefde en in eendracht met alle kracht te bevorderen, en
- 5°. benoemt eene Commissie van *drie* leden om, met den Kerkeraad, dit besluit aan te dringen en tot uitvoering te brengen.

De Synode besluit overweging na overweging in behandeling te nemen.

De eerste overweging wordt met algemeene stemmen aangenomen.

Bij de tweede overweging wordt voorgesteld voor de woorden „verkeerd” het woord „geheel” in te lasschen, zoodat men zou lezen: „*het toch formeel nog niet geheel verkeerd*” enz. *Dit amendement wordt met 27 tegen 13 stemmen verworpen en de geheele overweging onveranderd aangenomen.*

Over de derde overweging denken de leden der Synode niet eenstemmig. Volgens sommigen was Art. 9 de bron der ellende, en maakte Art. 17 het mogelijk, dat Art. 9 kon worden ingevoerd. Volgens de Commissie van Rapport dacht de Classis in het geheel niet aan Art. 17.

In stemming gebracht, wordt zij met 31 tegen 7 stemmen aangenomen.

Aan de bespreking van de vierde overweging wordt door onderscheidene broeders deelgenomen.

Het blijkt dat de Vergadering zich over het beginsel, of de school van de Ouders of van de Gemeente moet uitgaan, op dit oogenblik niet wil uitspreken, maar oordeelt over het feit, dat het Reglement langs wettigen weg was tot stand gekomen en art. 17 dus niet van hooger hand mocht worden gewijzigd. — Enkele broeders zijn van oordeel, dat de Kerkeraad nimmer het bestuur der Gemeenteschool uit de handen mocht hebben gegeven en dat de Classis art. 17 als in strijd met de Dordsche Kerkerode wel degelijk mocht wijzigen.

De vierde overweging wordt aangenomen met 36 tegen 2 stemmen.

Een der leden stelt voor de vijfde overweging aldus te wijzigen: dat de Classis, hoewel de geheimzinnigheid, waarmede met dit stuk is gehandeld, af te keuren is, geen grond had enz.

Dit amendement wordt verworpen met 27 tegen 11 stemmen.

Daarop wordt deze overweging met algemeene stemmen aangenomen.

Over de laatste overweging verlangt geen der leden het woord. *ZA(j) wordt met alle stemmen aangenomen.*

ART. 190.

De conclusie der Commissie van Rapport wordt nogmaals aan de Vergadering voorgelezen en na korte bespreking in haar geheel *met algemeene stemmen aangenomen.*

Hierna spreekt de Voorzitter al de broeders toe, betuigt hun zijne hartelijke blijdschap, dat, hoewel zij het oneens waren in sommige zaken, er toch geene verbittering ontstaan was. Broeders, zegt ZEerw., wij komen er niet met bepalingen en besluiten. Een ieder moet zichzelf onderzoeken, waarin hij heeft gezondigd. God geve U verootmoediging en schenke U genade, nog eens samen te zingen:

Ai ziet, hoe goed, enz.

De Vergadering gaat over in Comité. Kerkeradsleden blijven.

ART. 191.

Ds. A. BRUMMELKAMP is in het midden der Vergadering en deelt haar mede, dat ZEerw, de benoeming tot Redacteur der *Bazuin* op de gestelde voorwaarden niet kan aanvaarden.

ART. 192.

De Voorzitter vraagt, of wij op dit oogenblik nog verder met Ds. A. BRUMMELKAMP in onderhandeling zullen treden, nl. op nieuwe gronden en voorwaarden.

De Vergadering antwoordt hierop ontkennend.

ART. 193.

De bespreking van punt D. *h.* der Agenda, zie art. 182, wordt voortgezet, en het volgende voorstel met 19 tegen 16 stemmen aangenomen:

De Synode kan de vraag van Zuid-Holland niet beantwoorden alvorens de Commissie, door de Synode van 1885 benoemd, met broeder STEKETEE heeft gesproken. En aangezien zij van deze Commissie heeft vernomen, dat ZEerw. haar nog *geene* gelegenheid heeft gegeven om met hem te spreken, benoemt zij deze Commissie opnieuw, om met genoemden broeder samenspreking te houden en op de eerstkomende Synode hiervan rapport uit te brengen.

ART. 194.

Deze Zitting wordt door Ds. A. H. GEZELLE MEERBURG met dankzegging gesloten.

VIERENTWINTIGSTE ZITTING.

Donderdag 30 Augustus. voorm. 9—1 uur.

ART. 195.

Deze Zitting wordt geopend met het zingen van Psalm 103:2,
Looft Hem, die u, al wat gij hebt misdreven, enz.
en gebed door Ds. J. F. BULENS.

ART. 196.

De Voorzitter stelt de Vergadering voor de vraag: „Zal de Synode worden verdaagd of gesloten." Hij vraagt dit naar aanleiding der benoeming van de Deputaten tot onderhandeling met de Deputaten van de Voorl. Synode der Nederd. Geref. Kerken.

De meeste praeadviseerende leden, hoewel het *vreemde* der verdaging eener Synode erkennende, vooral met het oog op de geschiedenis en de Kerkorde, oordeelen zulk eene verdaging toch niet *ongeoorloofd*, maar in dit geval *geraden*. De Deputaten onzerzijds moeten toch verslag kunnen doen aan deze Synode,

indien zij de Kerkeraden zal kunnen dienen van advies. Ook neemt deze Synode, als zij verdaagd wordt, geene nieuwe zaak in behandeling, maar behandelt wat haar is opgedragen.

Eén der Praeadviseurs oordeelt anders. Hij vindt voor deze verdaging geen grond in de Kerkorde en acht het beter, dat de Deputaten onzerzijds verslag doen aan die Prov. Synode, die de volgende Algemeene Synode in één harer Gemeenten zal ontvangen, opdat deze, indien het noodig is, eene Synode samenroep.

Ook onder de leden der Synode openbaart zich verscheidenheid van opinie op dit punt; maar de meeste stemmen in met het praeadvies van hen, die in eene verdaging geen bezwaar zien. Sommigen zijn echter van een tegenovergesteld gevoelen, achten het een gevaarlijk antecedent, en oordeelen, dat het resultaat der Deputatie terstond aan de Kerkeraden kan medegedeeld worden, opdat langs dien weg eene volgende Synode in deze zaak de eindbeslissing neme.

Bij meerderheid van stemmen, 23 tegen 13, wordt door de Synode tot verdaging besloten.

Een Praeadviseur en eenige leden der Synode hebben bezwaar tegen dat besluit en verzoeken aanteekening daarvan. Het luidt aldus:

Ondergeteekenden verzoeken aanteekening in de Notulen, dat zij tegen het voorstel tot verdaging der Synode hebben getuigd:

Omdat er geen enkele grond in de Kerkorde is voor „verdaging;”

Omdat er geen noodzaak voor is, dewijl eene nieuwe Synode even goed als deze de behandeling van de zaak der vereeniging kan voortzetten;

Omdat „verdaging” eener Synode eene bedenkelijke nieuwigheid is in de Geref. Kerk en een gevaarlijk antecedent zou kunnen worden.

A. LITTOOIJ
W. DOORN.
L. LINDEBOOM.
J. WESTERHUIS.
M. v. MINNEN.

ART. 197,

Nu wordt door den Voorzitter in overweging gegeven de vraag waar deze Synode na oproeping zal vergaderen. Wordt besloten, dat dit, D. V., te Kampen zal geschieden,

ART. 198.

Maar wie zal de leden der Synode ter vergadering oproepen? Wordt besloten, dat dit door het Moderamen dezer Synode zal geschieden, nadat het bericht van de Deputaten heeft ontvangen aangaande de uitkomst der onderhandeling.

ART. 199.

Tot leden der Commissie voor Wildervank worden benoemd: Docent H. BAVINCK, DS. A. LITTOOIJ en Ouderling J. H. LANDWEHR

ART. 200.

In overweging komt letter D. g. der Agenda:

De Synode dringe bij de hooge Regeering aan op scheiding van Kerk en Staat, ook op finantiëel gebied, opdat het onrecht ophoude, onze Kerk zoovele jaren aangedaan.

De afgevaardigden van Gelderland verklaren, dat het doel van dit voorstel niet is om voor onze Kerk ook wat uit de Staatskas te ontvangen, maar bevrijding van mede te moeten betalen aan de ondersteuning van andere Kerkgenootschappen; dus schrapping van art. 171 der Grondwet, vroeger art. 168.

In overeenstemming met het op dit punt door de Synode van 1885 beslotene, volgens art. 125 harer Handelingen, draagt deze Synode de Synodale Commissie op ter gelegener tijd zich weder over deze zaak tot de Regeering te wenden.

ART. 201.

Thans is aan de orde punt D. i. der Agenda, aldus luidende:

De Synode neme de zaak der tuchttoefening voor de doopleden der Gemeente ernstig ter harte, en stelle in deze zaak voor de geheele Kerk een vasten regel. Der Synode wordt in overweging gegeven of het niet wenschelijk is voor onze geheele Kerk als regel te stellen, dat de gang der tuchttoefening ongeveer gelijk zij aan die, welke gevolgd wordt bij het behandelen van leden, die belijdenis des geloofs hebben afgelegd.

De vraag of doopleden kunnen gecensureerd en geëxcommuniceerd worden, zoo zegt één der Praeadviseurs, wordt verschillend beantwoord. Ook wordt het uit de mededeelingen van leden der Synode duidelijk, dat er in sommige Classes bepalingen zijn op dit punt en dat de behandeling van doopleden in onze Gemeenten zeer ongelijk is. Maar zal men eene algemeene bepaling op dit punt kunnen maken?

De volgende voorstellen komen nu in stemming:

1. De Synode benoeme eene Commissie van onderzoek, die eene volgende Synode inlichte omtrent de wijze en het verschil van tuchttoefening betreffende de doopleden in onze Gemeenten.

2. Naar aanleiding van het voorstel van Zuid-Holland, letter D, i der Agenda, besluit de Synode aan de Provinciën op te dragen deze zaak in de Classes en Gemeenten onder haar ressort te onderzoeken, opdat de volgende Synode haar kunne ter hand nemen.

Het tweede voorstel wordt met meerderheid van stemmen (21) aangenomen.

ART. 202.

Letter D. k. der Agenda wordt nu behandeld. Dit luidt aldus:

De Synode besluite, dat de gevolgen voortspruitende uit de toestanden, waarin gevallen meisjes, die tot onze Kerk behooren, soms komen, en die te Leiden in het Rijksziekenhuis en Doorgangshuis verpleegd en verzorgd worden, voor rekening komen van de Gemeenten waartoe zij behooren.
(Zuid-Holland.)

Uit de toelichting der afgevaardigden van Zuid-Holland blijkt, dat het doel van dit voorstel is, dat die gevallen en hare kinderen bij het verlaten van genoemde inrichtingen terugkeeren tot de Gemeente, waaruit zij gekomen zijn. Nu komen zij dikwijls met een attest te Leiden, waar zij dan in geval van armoede ook moeten onderhouden worden. Dit is niet billijk.

Eenige leden wijzen op het moeilijke van deze zaak, vooral omdat dergelijke gevallen het liefst niet naar de familie terugkeeren.

De Synode oordeelt geene algemeene bepaling op dit punt te kunnen maken.

ART. 203.

Het punt onder letter D. l. der Agenda komt nu in behandeling, aldus luidende:

In het besluit der Synode van 1885, art. 64, worde het woordje „mag" in „behoort" veranderd.

De Synode besluit te blijven bij het bepaalde.

ART. 204

Mag eene vrouw, die door haren man is verlaten, en gerechtelijk van hem is gescheiden, weder huwen?

vraagt Friesland, volgens letter D. m. der Agenda.

Uit de toelichting blijkt, dat deze vraag betreft eene vrouw, die door haren man, die aan schandelijk leven zich overgaf, verlaten is, daarna gerechtelijk gescheiden, en nu weder gehuwd, hoewel niet kerkelijk ingezegend. Eén der Praeadviseurs zegt, dat door de Greref. Kerk ook op grond van kwaadwillige verlating echtscheiding als geoorloofd werd erkend volgens 1 Cor. 7. Anderen drukken op de woorden *die de verlatene trouwt doet ook overspel*.

De opmerking wordt gemaakt, dat deze zaak door de Synode niet in overweging kan genomen worden, omdat deze vrouw gehuwd is en niet in kerkelijke behandeling.

Het volgende voorstel wordt nu als besluit der Synode aangenomen:

De Synode, de toelichting der afgevaardigden van Friesland gehoord hebbende, oordeelt dat deze zaak niet in behandeling kan komen.

ART. 205.

De punten onder letter D. *n.* en E. *g.* 6. der Agenda, ziende op wijziging van het Reglement van 1869, worden aangehouden.

ART. 206.

Letter D. *o.* wordt aan de orde gesteld. Uit de toelichting van Zeelands afgevaardigden blijkt, dat dit nog niet op de Prov. Vergadering is behandeld.

De Synode oordeelt daarom het niet in behandeling te mogen nemen.

ART. 207.

Na het zingen van Ps. 84:3,

Welzalig hij, die al zijn kracht, enz.

wordt deze Zitting door Docent H. DE COCK gesloten met dankzegging.

VIJFENTWINTIGSTE ZITTING.

Donderdag 30 Augustus, nam. 4—9 uur.

ART. 208.

De Zitting wordt met gebed geopend door den Zendingsdirector, Ds. J. H. DONNER, nadat gezongen is Ps. 116:7,

Wat zal ik, met Gods gunsten overlaân, enz.

ART. 209.

De Notulen der Zittingen van den vorigen dag worden gelezen en gearresteerd.

ART. 210.

Wordt overwogen punt D. p. der Agenda:

„De Synode spreke uit, dat de bedienaren des Goddelijken Woords zich niet mogen wikkelen in de handelingen des leeftochts:”
(Zeeland.)

Na de toelichting der afgevaardigden uit Zeeland wordt de bedoeling dezer zaak duidelijk. Maar is de grens van wat al of niet tot de handelingen des leeftochts behoort wel aan te wijzen?

Het volgende voorstel wordt daarom door de Synode aangenomen :

De Synode, herinnerende dat het uit Gods Woord duidelijk genoeg blijkt, dat een bedienaar des Woords van het Evangelie leven en zich met alle kracht aan de bediening des ambts wijden moet, laat de beoordeeling van bepaalde gevallen over aan de Kerkeraden, Classes en particuliere Synoden.

ART. 211.

De Commissie van Rapport volgens art. 148 gemachtigd om namens de Synode met den Heer K. KREULEN te spreken, deelt het volgende mede:

Uwe Commissie heeft overeenkomstig uwe opdracht broeder K. KREULEN in de gelegenheid gesteld de door Hem gewenschte inlichtingen te geven.

Zij oordeelt echter eenparig, dat deze niet zulken invloed uitoefenen op de hoofdoverwegingen, welke tot het besluit der Provinciale Synode van Overijssel geleid hebben, dat er aanleiding bestaat U te adviseeren op uwe beslissing in zake het protest terug te komen.

ART. 212.

Omtrent het drukken der Notulen wordt bepaald, dat de bezorging daarvan aan het moderamen wordt opgedragen in overleg met Ouderling J. VAN GOLVERDINGE, Jr. Moet de volgende Zitting der Synode nog lang uitgesteld worden dan volge wat dan zal behandeld en besloten worden als supplement.

ART. 213.

De vraag, of alle Provinciën een gelijk bedrag voor de aan de Kerkeraden te zenden exemplaren zullen betalen, hoewel het getal Gemeenten in de eene Provincie veel verschilt van dat in eene andere, wordt aan de beslissing van het moderamen overgelaten.

ART. 214.

De Commissie der Vereeniging tot oprichting van een Chr. Geref. Gymnasium deelt mede, dat zij, gedrongen door de geringe sympathie, welke zij heeft ondervonden, en omdat het kapitaal van f75,000 a f100,000 in rentelooze aandeelen, met het oog op den tegenwoordigen maatschappelijken toestand weinig kans van slagen heeft, waarbij komt, dat de aandacht van het christelijk publiek thans voornamelijk aan andere belangen op kerkelijk en philanthropisch gebied is gewijd, besloten heeft de oprichting van een Chr. Geref. Gymnasium te laten rusten tot tijd en wijle zij eene gunstige gelegenheid vindt om de zaak met kracht aan te vatten.

ART. 215.

Daar de Voorzitter der Commissie voor het reglement op het beheer niet aanwezig is deelt Docent M. NOORDTJII mede, dat deze Commissie met het oog op de aanhangige kwestie in zake de vereeniging geoordeeld heeft met haren arbeid vooreerst niet door te gaan.

De Synode lettende op de redenen, die de commissie tot uitstel hebben geleid, keurt deze handeling goed.

ART. 216.

De rekening van de kosten der Synode wordt overgelegd.
Zij is aldus:

Reiskosten van praeadviseerende leden.....	f	70.95
Onkosten der buitenlandsche afgevaardigden.....	„	44.55
„ Commissie in zake de Ned. Geref. Kerken „	„	1.80
„ „ van de Sabbatskwestie	„	37.80
„ „ naar de Belg. Zendingskerk. . „	„	56.00
„ „ voor de kerkel. goederen . . . „	„	72.62 ^s
„ „ naar Holl. Veld	„	23.13
„ „ naar Haulerwijk	„	22.60
„ „ Synodaal verslag 1885	„	212.56
„ Synodale Commissie.....	„	84.30
„ dezer Synode volgens rekening.....	„	568.90 ^s
		f 1195.22

M. NOORDTZIJ.
J. NEDERHOED.

ART. 217.

Docent L. LINDEBOOM deelt mede, dat voor de oprichting eener vereeniging voor doofstomme en blinde kinderen als vrucht der opwekking van de Synode te Zwolle, in October eene vergadering zal worden gehouden.

Hierop vergadert de Synode nogmaals in beperkten kring. Allen, die geen Kerkeradsleden zijn, worden verzocht zich te verwijderen.

ART. 218.

De overweging betreffende de redactie *der Bazuin* wordt voortgezet. Daar Ds. A. BRUMMELKAMP de benoeming, zooals die door de Synode geschied was, niet had kunnen aannemen, is nu aan de beurt de tweede van het geformeerde drietal, Ds. W. G. SMITT te 's Hage.

Daar ZEerw. Redacteur is van *de Boodschapper* zoo wordt gevraagd of het in het belang *der Bazuin* kan geacht worden, dat hij Redacteur van *de Boodschapper* blijft.

Met meerderheid van stemmen oordeelt de Synode, dat dit niet kan en bepaalt dus, dat Ds. W. G. SMITT bij het aanvaarden *der Bazuin-redactie* die van *de Boodschapper* moet laten varen.

Het traktement van den Redacteur wordt bepaald op f800.

De benoeming geschiedt voor één Synodejaar, dus voor drie jaren.

De verdere uitvoering dezer zaak, ook wanneer Ds. W. G. SMITT mocht bedanken, wordt opgedragen aan het Curatorium.

De Vergadering wordt weder voor het publiek geopend.

ART. 219.

Wordt besloten tot een bezoek van de Oud-Geref. Kerk in Pruisen bij haar aanstaand Jubileum te Bentheim.

Als primi worden hiertoe aangewezen DD. H. BEUKER en W. DOORN, als secundi de Praeadvisers J. H. DONNER en L. LINDEBOOM.

Ook de Belgische Zendingskerk zal weder bezocht worden, D.V., op hare Synode. Hiertoe worden benoemd als primi DD. A. LITTOOIJ en J. WESTERHUIS, als secundi Ds. J. VAN DER LINDEN en Ouderl. M. VAN WAARDHUIZEN.

ART. 220.

De Synode wordt nu tot nadere bijeenroeping verdaagd. In eene treffende toespraak wijst de Voorzitter op het eigenaardige hiervan, en zegt:

Nog nooit of hoogst zelden is het voorgekomen, dat eene Synode uiteenging om spoedig weder samen te komen. Dit is het gevolg van eene gebeurtenis, die met belangstelling, ingenomenheid, en heilig beven werd waargenomen, en diep ingreep in het leven van het Nederlandsche volk, vooral van de Gereformeerde Kerk. Eene gebeurtenis waarvoor wij God hebben te danken.

Of er van de vereeniging, met het oog waarop de verdaging dezer Synode geschiedt, iets komen zal? Wij weten het niet. Wij hebben gedaan, althans gepoogd te doen, wat wij konden om de Gereformeerde Kerken in ons land weder tot bloei te brengen, gedreven uit liefde tot de eere Gods en de Geref. beginselen. Ook tot David was het: Het is goed, dat het in uw hart geweest is! Ja, al komt hetgeen wij beoogden eerst in de dagen onzer kinderen, dan is het toch goed, dat het in ons hart is geweest en wij getracht hebben den weg voor hen te banen. Mogen wij aannemen, dat de begeerte naar vereeniging van de zijde der Doleerenden oprecht gemeend is; zij moeten van ons hetzelfde vertrouwen.

En voorts, wij hadden eene zuivere Synode. Eene vergadering alleen bestaande uit kerkelijke personen, wat in vorige eeuwen niet het geval was; want ook de beroemde Synode van Dordrecht in 1618 en 1619 stond onder den invloed van den Staat en was door dezen in het leven geroepen. Nu missen wij *die* glorie; maar niet die van God is. Heeft Hij beloofd, dat over alles wat heerlijk is eene beschutting zal zijn, de vervulling dier belofte hebben wij ondervonden. Laten wij geene andere heerlijkheid begeeren dan die van Hem, die op Golgotha gekruisigd is, maar ook is opgestaan en nu gezeten is aan de rechterhand des Vaders.

Wij hebben in deze Synode gehoord de stem der Gemeente. Heeft een geleerd man eens in betrekking tot onze Kerk getuigd, dat zij van den beginne uitmuntte in vroomheid, en hoopte hij, dat zij dit ook zou doen in wetenschap, wij zijn dankbaar voor de wetenschappelijke mannen in ons midden.

Doch niet slechts de mannen der wetenschap, maar de Kerken door hare afgevaardigden hebben hier gesproken. Het was eene zuivere Synode, niet eene zondelooze, zuiver in beginsel, in opvatting van taak en roeping.

Later hopen wij U, geachte Praeadviseurs, te bedanken voor uwe zeer gewaardeerde adviezen. Ook U, geliefde broeders, die de Synode als Commissie van Rapport zoo uitnemend gediend hebt, hopen wij niet te vergeten, evenmin den Vice-Praeses en de Secretarissen dezer Synode. De Heere spare en zegene U. Hij brenge ons eerlang te Kampen weder bijeen.

Den pastor loci, Ds. J. D. VAN DER MUNNIK, breng ik echter nu reeds den dank der Synode. Heb dank voor de zorg, die Gij en uwe medebroeders gehad hebt, om de Synode te kunnen ontvangen, en voor de diensten haar in hare Zittingen bewezen. Breng ook aan den Provinciaal Correspondent, Ds. J. MOOLHUIZEN, den dank der Synode over. En zeg aan uwe Gemeente, die Gij weldra zult verlaten, dat de Synode haren arbeid te Kampen hoopt te eindigen niet uit gebrek aan belangstelling hier ondervonden, maar om redenen buiten uwe Gemeente gelegen. Bedank haar voor hare hartelijke ontvangst. De Heere geleide U naar Groningen en schenke de Gemeente te Assen spoedig den man voor haar geschikt. Ook den Pedel der Theol. School wacht onzen dank te Kampen voor de uitnemende wijze waarop hij ons hier heeft gediend.

De Vice-President neemt nu het woord en zegt: Ik hoop, dat de Heere ons gelegenheid geve ook U, geachte Voorzitter, in Kampen te bedanken. Van harte vereenigen wij ons met U in de betuiging, dat God ons eert. Hij geeft aan het beginsel der vrije Kerk getuigenis door de beweging, die sinds de vorige Synode in het Hervormd Kerkgenootschap is ontstaan en drukt zijn zegel op het werk van 1834. Ook door den laatst overgeblevene van de historisch bekende 7 Haagsche heeren, den hoogbejaarden Jhr. Mr. P. J. ELOUT VAN SOETERWOUDE, het in het hart te geven zich aan onze Kerk te verbinden. Moge de poging tot vereeniging van de zijde der Nederd. Gereformeerden en van onze zijde aangewend, strekken tot vereeniging van het werk van '34 en '86.

De Rector der Theol. School, Dr. H. BAVINCK, spreekt ook een woord van afscheid. Namens de Docenten en den Zendings-director heeft hij behoefte eene gedachte te uiten als weerklank op het gesprokene. Op de Curatorenvergadering en niet minder op deze Synode trof ons de eenheid tusschen onze Kerk en de Theol. School. Niet genoeg kunnen wij den Heere daarvoor danken. Ook voor haar bloei is die eenheid goed. Geene Kerk kan, geloof ik, op zulk eene eenheid wijzen. De Theol. School geniet het vertrouwen, de liefde en de voorbede der geheele Kerk. Dat sterkt ons in den moeilijken arbeid. In den steun van hare liefde en voorbede bevelen wij ons bij den voortduur. Is er wel eens gewezen op het verschil tusschen Katheder en Kansel, in deze Synode is gebleken, dat het in onze samenwerking niet hindert. Wij behoeven elkander in den strijd, die ons

wacht. Strengelē de Heere de banden der liefde steeds inniger en Taster aan ons, om eene eere voor Zijnen naam en een zegen voor elkander te zijn.

Hierop werd gezongen Ps. 103:1:

Loof, loof den Heer, mijn ziel! met alle krachten;
 Verhef zijn' naam, zoo groot, zoo heilig t' achten.
 Och, of nu al, wat in mij is, Hem preez!
 Loof, loof, mijn ziel, den Hoorder der gebeden;
 Vergeet nooit één van Zijn weldadigheden;
 Vergeet ze niet; 't is God die z' u bewees.

En na dankzegging en gebed door den Voorzitter ging de Synode tot nadere bijeenroeping uiteen.

Het Moderamen:

W. H. GISPEN, *Praeses*.
 H. BEUKER, *Vice-Praeses*.
 W. DOORN, *1ste Scriba*.
 J. WESTERHÜIS, *2de Scriba*.

Bijlage I.

Aan
de Synode der Christelijke Gerefor-
meerde Kerk in Nederland, vergaderd
te Assen den 14^{den} Augustus 1888 en
volgende dagen.

EERWAARDE BROEDERS!

Uwe Commissie, geroepen om verslag te geven van hare werkzaamheden sedert de laatste Synode, acht zich gelukkig in het bezit van een Lastbrief, die bepaalt wat zij mag en van een opdracht der Synode, die haar zegt wat zij moet.

Wel is waar mist zij daardoor het karakter van een zelfstandig bestuur, maar is ook daardoor gevrijwaard tegen een verleidelijk misbruik harer bevoegdheid.

Eenigermate kan de Synode dus ook te voren reeds weten wat wij haar hebben te rapporteeren, althans de onderwerpen kennen, die in ons Verslag ter sprake kunnen komen.

Allereerst dan hebben wij aan de Synode mede te deelen, dat wij, overeenkomstig de opdracht genoemd in art. 125 van de Handelingen der laatste Synode, ons in de maand Maart van 1886 per adres tot de 2de Kamer der Staten-Generaal hebben gewend, met het eerbiedig doch dringend verzoek, om geene goedkeuring te schenken aan het toen door de Regeering aangeboden voorstel tot Grondwetsherziening, waardoor de bezwaren onzer Kerk tegen art. 168 niet zouden worden weggenomen.

In dat adres, hetwelk wij hebben medegedeeld in N°. 15 der *Bazuin* jan 1886, hebben wij eene zoodanige regeling van de verhouding van het Rijk tot de bestaande Kerkgenootschappen gevraagd, waarbij alle bevoorrechtiging van het eene Kerkgenootschap boven het andere ophoudt, door aan geen enkel Kerkgenootschap subsidie of restitutie toe te staan.

Ingevolge art. 255 der vorige Synode heeft uwe Commissie aan den Koning kennis gegeven, dat door de Gemeenten onzer Kerk de volgende aanvulling op art. 2 van het Algemeen Reglement op de inrichting en het bestuur der Christelijke Gereformeerde Kerk in Nederland is aangenomen:

„Stemgerechtigd zijn alle manslidmaten der Gemeente, die belijdenis des geloofs afgelegd hebben, en niet onder censure staan, en wat de stoffelijke belangen betreft, ook zij, aan wie in sommige Gemeenten, door den Kerkeraad stembevoegdheid is toegekend.”

Van ZExc. den Minister van Justitie hebben we daarop bij een schrijven d.d. 22 Juli 1886, N°. 135, bericht ontvangen, dat bovengenoemde kennisgeving door de Regeering is ontvangen.

Nog mogen we de Synode mededeelen, dat we door een schrijven van ZExc. den tegenwoordigen Minister van Financiën van den 21sten April dezes jaars, N°. 63, in kennis gesteld werden met de benoeming van ZExc. als zoodanig en dat hij op den dag dier kennisgeving het bestuur van zijn departement reeds had aanvaard.

Met betrekking tot de buitenlandsche Kerken hebben wij het volgende mede te deelen:

van de Synodale Commissie der Hollandsche Christelijke Gereformeerde Kerk in de Vereenigde Staten van Noord-Amerika ontvingen we eene broederlijke uitnoodiging tot het zenden van afgevaardigden ter Synode van genoemde Kerk te Grand Rapids den 9^{den} Juni 1886 en volgende dagen. Wij hebben hierop geantwoord in den geest van art. 266 der laatste Synode.

Van dezelfde Commissie kwam tot ons een dergelijk verzoek met betrekking tot de Synode van den 13^{den} Juni dezes jaars en volgende dagen, waarop in gelijken geest als op het vorige is geantwoord.

Volgens art. 227 der vorige Synode heeft Uwe Commissie den nood der Belgische Zendingkerk door *de Bazuin* aan de Gemeenten onzer Kerk bekendgemaakt en opgewekt tot milde bijdragen om in dien nood te voorzien.

Hiervoor ontvingen we de som van *f*36,44.

Den broeders J. HESSELS, predikant te Zwolle, Jonkhr. J. L. DE JONGE, ouderling te Zierikzee, J. VAN ANDEL, predikant te Leeuwarden en A. BRUMMELKAMP JR., predikant te Groningen, de beide eerstgenoemden als primi en de beide laatsten als secundi afgevaardigden ter mede viering van het 50-jarig jubileum der Belgische Zendingkerk op den 11^{den}—15^{den} Juli 1887, zijn daartoe tijdig de noodige lastbrieven verstrekt.

Voor nog eenige mededeelingen omtrent enkele onzer eigene Gemeenten vragen wij nog eenige oogenblikken uwe aandacht.

De Gemeente Bergum verzocht aan de vorige Synode te mogen collecteeren bij al de Gemeenten onzer Kerk, ten einde verlichting te bekomen van den zwaren schuldenlast die haar drukte.

Dit verzoek, door Classis en Provincie gesteund, werd door de Synode toegestaan.

Door de Synodale Commissie werd Bergums nood ter kennis der Gemeenten gebracht en een beroep gedaan op de liefdadigheid der broeders en zusters.

Als antwoord op die bede werd bij de Synodale Commissie ontvangen *f* 1817.49⁵
 bij den Kerkeraad te Bergum 267.44⁵
 Samen . . . • *f*2084.94

Van de Gemeente Beverwijk kwam het verzoek om per advertentie in onze kerkelijke bladen een beroep te mogen doen op de liefdadigheid der broeders en zusters en dat beroep met onze aanbeveling te steunen.

De Kerkeraad erkende dat dit verzoek niet in den gewonen weg over Classis en Provincie tot ons kwam, omdat die weg voor Beverwijk te lang zou zijn; daarom werd het gesteund door een Commissie uit den Kerkeraad van Haarlem en een uit die van Alkmaar.

Uwe Commissie meende evenwel dat zij door het toestaan van dit verzoek de grenzen van hare bevoegdheid zoude overschrijden.

De Gemeente Nijmegen richtte insgelijks het verzoek tot ons om eene collecte te mogen houden bij al de Gemeenten onzer Kerk en zulks tot verkrijging van een nieuw Kerkgebouw.

Tot hiertoe bediende men zich nog altijd van eene gehuurde zaal, welke evenwel binnenkort moest worden verlaten. Dit verzoek ging vergezeld van een schrijven van de Provinciale Commissie van Gelderland waardoor het werd gesteund.

De Synodale Commissie durfde het verzoek van Nijmegen niet toestaan, omdat zij vreesde dat, bij te weinig bekendheid met Nijmegens toestand, de offervaardigheid der Gemeenten door te dikwijls herhaalde aanvragen op te harde proeven zou worden gesteld.

Later ontvingen we een schrijven van de Provinciale Synode van Gelderland waarin ons de nood van Nijmegen nog duidelijker kon blijken, met het verzoek om op ons vorig besluit terug te komen en aan Nijmegen de gevraagde vrijheid te verleenen. Hiertoe werd besloten en door Uwe Commissie werd een beroep gedaan op het medelijden van al de Gemeenten onzer Kerk; waarop tot hiertoe door de Synodale Commissie werd ontvangen de som van

f 1884.91 ⁵
„ 541.46 ³
f 2426.38

Voor de Oud-Geref. Kerk in Pruisen ten behoeve harer Theol. School ontvingen wij

f 574.66 ⁵

Uit de Gemeente Baarn ontvingen we een aantal protesten tegen uitspraken van Kerkeraad en Classis.

Daar deze niet bij de Synodale Commissie maar bij de Synode behoorden, hebben we die aan de afzenders wederom teruggezonden.

Van het bestaan der volgende Gemeenten als plaatselijke Gemeenten der Christelijke Gereformeerde Kerk in Nederland werd aan de Regeering kennis gegeven:

In de Prov. Friesland:

Van de Gemeente Munnekezijl en

Jutrijp-Hommerts.

„ „ „ „ Noord-Holland:

Van de Gemeente Kolhorn en

„ „ „ „ Hoorn

In de Prov. Overijssel:
Van de Gemeente de Krim en
Bergentheim.

”Van ééne Gemeente n. 1. die van Borne, prov. Overijssel, ontvingen wij het bericht harer opheffing, waarvan aan de Regeering is kennis gegeven.

Nog hebben wij U mede te deelen dat volgens art. 265 der vorige Synode van den tijd en de plaats dezer Synode is kennisgegeven, met de verzekering dat het ons aangenaam zou zijn indien men het noodig zou achten herwaarts afgevaardigden te zenden, aan:

- a. De Vereenigde Presbyteriaansche Kerk in Schotland.
- b. De Vrije Schotsche Kerk in Schotland.
- c. De Oud-Ger. Kerk in Pruissen.
- d. De Vrije Ev. Kerk in Duitschland.
- e. De Reformed Church in Noord-Amerika.
- f. De Holl. Chr. Geref. Kerk in Noord-Amerika, en
- g. De Belgische Zendingkerk.

Naar aanleiding van het overlijden van Professor A. BRUMMELKAMP ontvingen we van de Belgische Zendingkerk het volgend deelnemend schrijven:

Brussel, 27 Juni 1888.

Den Heer J. Nederhoed, Predikant en Secretaris van de Synodale Commissie der Christelijke Gereformeerde Kerk in Nederland.

WAARDE HEER, ZEER GEËERDE BROEDER!

Het administratief Comité heeft met diepe smart kennis genomen van het verlies, dat de Christelijke Gereformeerde Kerk van Nederland heeft geleden door den dood van den eerwaarden professor BRUMMELKAMP.

Het Comité heeft mij opgedragen door middel Uwer Commissie aan Uwe Kerk mede te deelen hoe levendig ongetwijfeld al onze Belgische broeders daarin deelnemen.

Wij weten welk eene plaats professor BRUMMELKAMP, zoowel als predikant als hoogleeraar in de Theologie in Uw midden bekleedde.

Wij hebben hooren spreken van zijn geloof en zijne toewijding. Wij hadden het voorrecht hem te zien, te hooren, te leeren kennen op zijne herhaalde bezoeken aan onze Synode.

Wij begrijpen in wat diepe smart Uwe Kerk gedompeld is.

Maar de Heere zij geloofd! er is te midden van de smart een sterke vertroosting voor U in de nagedachtenis van dezen eerwaardigen broeder, in de herinnering aan hetgeen hij voor Uwe Kerk heeft gedaan, aan zijn heengaan zoo kalm en vol des geloofs en in de vaste hoop dat ge hem in den hemel zult wederzien.

De Heere zegene Uwe Kerk en vuile de ledige plaats, die Hij in haar midden gemaakt heeft, met Zichzelven.

Ontvang, Mijnheer en waarde Broeder, met de medeleden
Uwer Commissie, mijne zeer hartelijke en hoogachtende groeten.

Uw toegenegen,

(*Was get*) KENNEDY ANET.

Secretaris-Generaal.

Zietdaar, Eerwaarde Broeders, U medegedeeld wat wij ter
Uwer kennis hadden te brengen.

De Heere zij gedankt dat Hij ons sterkte in den arbeid, dien
wij hadden te verrichten.

Met de bede, dat Gods zegen op dien arbeid moge rusten
en dat deze Synode door het Verheerlijkt Hoofd der Gemeente
dienstbaar gemaakt moge worden tot heil van zijn Kerk, zijn wij

Uwe Commissie,

D. K. WIELENGA, *Praes.*

W. H. GISPEN.

J. NEDERHOED, *Secretaris.*

Assen, 14 Augustus 1888.

Bijlage II.

VERSLAG VAN DE AFGEVAARDIGDEN NAAR HET JUBILEUM DER BELGISCHE ZENDINGSKERK IN 1887.

EERWAARDE EN GELIEFDE BROEDERS!

Na eene vermoeiende reis kwam uwe Commissie te Brussel en bereikte daar na eenig omdolen nog juist op tijd eene feestelijke bijeenkomst in de Kerk der Vlaamsche Gemeente. Met groot genoegen is zij daar geweest en aan de begeerte der broederen, om een woord te spreken, werd door haar bereidwillig voldaan. Eén onzer sprak over Openb. 3:86: Zie, Ik heb eene geopende deur voor u gegeven, en niemand kan die sluiten: want gij hebt kleine kracht, en gij hebt mijn Woord bewaard, en hebt mijnen naam niet verloochend. De ander over Ps. 81: 11 b: Doe uwen mond wijd open, en Ik zal hem vervullen.

De Synode der Belgische Zendingskerk viel samen met het vijftigjarig Jubileum van haar bestaan. Daarom besloot men de zaken, die geen uitstel konden lijden, maar kort af te doen en overigens den tijd te besteden om met de Gemeente den Heere voor Zijne trouw en goedheid te danken.

Hoofdzakelijk bepaalde men zich bij de herdenking van wat de Heere gedurende die 50 jaren gedaan had en tot aanhooring van hetgeen door de afgevaardigden van verschillende Kerken, nl. uit Engeland, Schotland, Frankrijk, Duifschland en Nederland, werd gezegd. Door Ds. ANET werd een historisch overzicht in de Fransche taal gegeven van het wedervaren dier Kerk gedurende eene halve eeuw. Ds. EGGENSTEIN deed dit een paar dagen vroeger in de Holl. taal in de bijeenkomst der Vlaamsche Gemeente.

Het groote tekort, dat die Kerk had, werd staande de Synode door giften gedekt, waartoe de geestige rede van Ds. DURANT veel had bijgedragen.

Op de Synode werd weinig discussie gevoerd, maar meer gewerkt door commissiën.

Op den laatsten dag der Synode hebben wij der feestvierende Kerk de groete onzer Kerk overgebracht en bij die gelegenheid tevens gewezen op de overeenstemming van de geschiedenis dier Kerken; vervolgens hebben wij herinnerd aan den strijd, dien wij op het gebied van School en Kerk hebben; en gesloten met een bemoedigend woord aan de feestvierende zuster.

De Synode werd gesloten met de viering van het heilig Avondmaal, dat staande gehouden werd en waarbij brood en beker persoonlijk werden uitgereikt.

Ten huize van den Heer ISEBAART hebben wij aangenaam gelogeed. Alle mogelijke genoegens werden ons aangedaan. Wij ontvingen een gunstigen indruk van het Christelijk familieleven der protestanten in België.

Bijlage III.

VERSLAG VAN DEN TOESTAND DER THEOL. SCHOOL DER CHRIST. GEREFORM. KERK IN NEDERLAND.

HOOGGEERW. VERGADERING! GELIEFDE VADERS EN BROEDERS
IN ONZEN HEERE JEZUS CHRISTUS!

Wij achten het ons eene eere en een voorrecht, om U namens het College van Curatoren een en ander mede te deelen aangaande onze Theol. School.

Daarbij is het ons eene behoefte des harten om aan te vangen met de herinnering aan een verlies, dat door geheel onze Kerk, maar allermeeft door onze Theol. School is geleden.

Konden de Curatoren op eene der vroegere Synoden met blijdschap des harten er op wijzen, „dat alle Docenten met hun arbeid konden voortgaan, het drietal grijze broeders hiervan in geenen deele uitgezonderd;" ja, „dat zij even wakker en fier dien hebben mogen verrichten, als toen in 1854 de Theol. School werd geopend," zij kunnen dat nu, helaas! van één dezer drie niet meer zeggen.

't Heeft den Heere van leven en dood behaagd, onzen dierbaren en hooggeachten Vader en Broeder, den WelEerwaarden Zeergeleerden Heer ANTHONY BRUMMELKAMP, op den 2^{en} Juni 1888, in den ouderdom van bijna 77 jaren uit hun midden weg te nemen.

't Is niet noodig de bijzonderheden van zijne laatste dagen, van zijn heengaan en van zijne begrafenis, te noemen, daar deze U allen uit *de Bazuin* of uit het „Ter Nagedachtenis aan Vader BRUMMELKAMP" zijn bekend geworden.

Alleen herinneren wij er aan, dat hij op den 7^{den} October 1885 gedachtenis vierde van zijn vijftigjarige afsnijding door en afscheiding van het Nederduitsch Hervormd Kerkgenootschap, gelijk zijn geachte Ambtgenoot, Docent S. VAN VELZEN, zulks deed op den 1ste December van hetzelfde jaar, welke jaardagen ook de Curatoren niet onopgemerkt hebben laten voorbijgaan.

Toen was hij nog zoo frisch van krachten. Nu heeft de Heere Zijn „'t is genoeg" doen hooren en hem tot Zich in de eeuwige ruste genomen.

Met diepen weemoed des harten maken wij van zijn heengaan melding. Veel heeft èn Kerk èn School in hem verloren. Naar waarheid werd door den Voorzitter der voorlaatste Curatoren-Vergadering aan zijne geopende groeve getuigd: „Veel had de Heere ons in dezen geliefden Leeraar geschonken. Vader BRUMMELKAMP toch, die wegens zijn opgeruimd karakter en chris-

telijken wandel velen aantrok, was een levendig verkondiger van het Evangelie der genade Gods en met uitnemende gaven toegerust, om onder Gods zegen anderen tot Dienaren des Woords te vormen. Dit werd inzonderheid openbaar in den juisten toon, dien hij wist aan te slaan tot opwekking der gaven, die de Heere aan de studeerenden had geschonken, en in de bestrijding van wat niet wel luidt en den Dienaar des Evangelies kan ont-sieren."

Ja, waarlijk! wij hadden gaarne gewild, „dat hij nog eenigen tijd in het midden van de Leeraren onzer Theol. School" ware gelaten, en wij ook op onze vergaderingen zijne tegenwoordigheid hadden mogen genieten en zijne gewaardeerde adviezen mogen hooren.

Nu het echter blijkt, dat anders was bepaald in Gods eeuwigen raad, nu mogen wij niet enkel met weemoed, maar ook met dankbaarheid aan God hem nastaren. Wij hebben ons door Gods goedheid lang in zijn bezit mogen verblijden. Tot op zijne laatste dagen bijkans gaf de Heere hem lust en kracht om te arbeiden, en ook bij toenemende zwakheid bleef hij „in zijnen God gemoedigd en verheugd." Tot op den laatsten dag zijns levens, ja tot in de laatste ure, heeft hij gejuicht en geroemd in de vrije genade des Heeren.

Hiervoor past het ons onzen God te danken, Die in dit alles het woord van den Psalmddichter — Zijn Woord — heeft bevestigd: „Let op den vrome en ziet naar den oprechte, want het einde van dien man zal vrede zijn;" en ook dat andere, dat we zoo menigmaal en zoo gaarne zingen:

Want God, de Heer, zoo goed, zoo mild,
Is t', allen tijd een Zon en Schild,
Hij zal genaad' en eere geven;
Hij zal hun 't goede niet in nood
Onthouden, zelfs niet in den dood,
Die in oprechtheid voor Hem leven.

En zij deze verheerlijking van Gods trouw en goedheid in dit sterven van Vader BRUMMELKAMP, ons tevens tot aanmoediging en tot opwekking „om altijd overvloedig te zijn in het werk des Heeren," zoolang het Gode behagen zal ons op aarde Zijn werk toe te vertrouwen.

Verder kunnen wij, geliefde Broeders! getuigen, dat de Heere onzer School tot hiertoe gunstig is geweest.

De overige Docenten hebben hunnen arbeid geregeld kunnen verrichten. Van allen kan worden getuigd, wat op de vorige Synode met name van de drie jongsten werd gezegd, dat zij met noesten vlijt en volharding hunne krachten en gaven wijden aan de heerlijke taak, om onze Studenten tot het ambt der Evangelie-bediening voor te bereiden. Ook onze grijze Vaders en Broeders VAN VELZEN en DE COCK mogen zich in de bijzondere ondersteuning des Heeren verblijden.

Hem komt ook daarvoor onzen dank toe en vermenigvuldige

zich ons gebed voor hen allen, inzonderheid voor onzen geliefden Oud-strijder en oudsten Leeraar onzer School, Docent S. VAN VELZEN, dat de Heere hem nog wat spare, om de krachten, die de Heere hem nog schenkt, aan onze School te wijden.

Aangaande de Studenten ontvingen de Curatoren, gedurende het laatste drietal jaren, over het algemeen gunstige rapporten. Zij bezochten getrouw de colleges en studeerden ijverig, zooals ook op de examina, met enkele uitzonderingen, bleek; terwijl zij „voor grove overtredingen of openbare zonden zijn bewaard gebleven.” Met genoegen vernamen tevens de Curatoren telken jare, en zal zulks ook zeker door U, geliefde Broeders! vernomen worden, dat vele Studenten in Zondagsscholen, tractaatverspreiding en anderen Christelijken arbeid werkzaam waren, waardoor zij openbaring gaven van de begeerte hunner harten, om het Evangelie aan anderen bekend te maken.

De bezoeken der Docenten aan de huizen der Studenten werden ook nu weder geregeld afgelegd.

De admmissie- en overgangs-examina worden regelmatig afgenomen en over het algemeen met gunstig gevolg.

Sedert de vorige Synode zijn 24 Studenten, na met gunstig gevolg het Theol. examen B afgelegd te hebben, toegelaten als Candidaten tot de Heilige Bediening.

Waren er gedurende den cursus 1885/86 74 Studenten aan onze Theol. School; in het jaar 1886/87 bedroeg dit getal 75; terwijl er in 1887/88 84 op de rol der Studenten waren ingeschreven.

Moesten wij ons verslag aanvangen met de vermelding van den dood van één der Leeraren aan onze School sprekende over de Studenten kunnen wij niet nalaten met een epkel woord er aan te herinneren, dat onze School ook in ieder jaar, over 't welk dit verslag gaat, één der Studenten door den dood heeft verloren. Op den 13^{den} Jan. 1886 stierf de Student B. DOKTER; op den 9^{den} Maart 1887 de Student J. L. van HASELEN; en op den 11^{den} Mei 1888 de Student ROELF DOST PANMAN. Wij hadden gehoopt, dat zij eenmaal den Heere in het Evangelie zouden gediend hebben; maar de Heere heeft het anders beschikt. Hij geve ons en ook de betrekkingen dezer jeugdige Broeders te zwijgen op zijne daden en leere ons de ernstige roepstem ter harte nemen, die Hij door hun sterven een iegelijk onzer en ook onzen Studenten doet hooren.

De Curatoren hebben, — zooals U uit „de Handelingen van Curatoren,” die aan alle Gemeenten worden gezonden, gebleken is, — geregeld telken jare in Juli hunne vergaderingen gehouden.

Moest op hunne eerste vergadering na de vorige Synode worden opgemerkt, dat de Heere een „waardig Curator” der School, Ds. J. H. SCHOEMAKEKS, „die de belangen der School

niet geheel zijn hart in alles volgens plicht en geweten voorstond en haren vooruitgang begeerde," ons door den dood had ontnomen, op de laatst gehouden vergadering zagen de Curatoren zich genoodzaakt een anderen Secretaris te benoemen. Onze gaarde en zeer geliefde Broeder Ds. J. F. BULENS, die ons bijkans vijftwintig jaren een getrouw en ijverig Secretaris is geweest, was nog wel — Gode zij dank! — in ons midden en kon ook in alle zittingen aan de werkzaamheden deelnemen, maar verzocht wegens zwakheid des lichaams niet weder tot Secretaris benoemd te worden.

Aan dezen rechtmatigen wensch hebben wij, hoewel met leedwezen, voldaan; met de bede, waarmede zeker al de leden dezer Synode en velen buiten hen zullen instemmen, dat de Heere hem nog wat spare voor Zijne Kerk en sterke en zelf hem een schild zij en zijn loon zeer groot.

Uit de boeken van den Penningmeester der School, welke op elke vergadering werden nagezien en steeds in de beste orde bevonden, alsmede uit eenige inlichtingen, die ons steeds bereidwillig door ZEerw. werden verstrekt, bleek ons, dat alleen door bijzondere giften en legaten, alsmede door hulp van de Ondersteuningskas, een batig saldo kon verkregen worden. Hoewel wij ook in deze bijzondere baten de goede hand des Heeren over onze School erkennen en deze ons ook moed geven, dat de Heere ook in de toekomst voor de finantieele belangen onzer School zal zorgen, hebben wij toch gemeend onze aandacht te moeten vestigen op het feit, dat er nog onderscheidene Gemeenten in onze Kerk worden gevonden, die zeer nalatig zijn in het collecteeren voor de School, en daarom den Secretaris opgedragen elke Gemeente, die nalatig blijkt te zijn, ernstig tot regelmatiger collecteeren op te wekken.

Uit de „Handelingen" van dit jaar is U gebleken, dat de uitvoering van dit besluit dezen gunstigen uitslag heeft gehad, dat het getal van nalatige Gemeenten, 't welk ten vorigen jare 75 was, met 24 is verminderd.

Terwijl wij begonnen zijn uwe aandacht op een der besluiten van Curatoren te vestigen, nemen we de vrijheid, geliefde Broeders! ook enkele andere U mede te deelen.

Volgens art. 24 „der Handelingen" van 1887 — hebben wij het wenschelijk geacht, eene kleine verandering te brengen in de diplomata, die na een gunstig geslaagd Theol. examen B worden uitgereikt aan de broeders, die zich voor bedoeld onderzoek hebben aangeboden. Ook werd besloten in dat getuigenis niet te lezen: „Geschiedenis der Geref. Kerken; maar der Geref. Kerk in Nederland."

Voorts is, blijkens art. 54 der zelfde „Handelingen", besloten, om voortaan door het College van Docenten bij gelegenheid van de examina eenig overzicht te ontvangen van het leven der Litt. en Theol. examinandi, zoowel op moreel als geestelijk gebied. Uit de „Handelingen" van dit jaar kunt ge vernemen,

dat het College van Docenten hieraan heeft voldaan, gevende in dezen, wat het naar het oordeel van Curatoren heeft kunnen geven.

In art. 35 van „de Handelingen" dezes jaars wordt gesproken van een besluit aangaande de vertegenwoordiging der Curatoren bij de begrafenis na het onverhoopt overlijden van één der Docenten. Na het overlijden van Docent BRUMMELKAMP werd de behoefte aan eene vaste bepaling desbetreffende door allen gevoeld. Een besluit van het Docenten-College, betreffende het bijwonen van de begrafenis van één der Curatoren of van één der Studenten, buiten Kampen overleden, werd door de Curatoren geapprobeerd, met de bepaling, dat de kosten, aan de uitvoering dezer besluiten verbonden, door de School zullen worden gedragen.

Voor al moeten wij uwe aandacht nog op een drietal zaken vestigen, daar het noodig zal zijn, dat deze vergadering daaromtrent besluiten neme. De eerste is deze:

Naar aanleiding van de vraag „indien er gelden van de Theol. School bij de Geldersche Crediet-vereeniging worden gedeponneerd of ergens belegd — op wiens naam dit dan plaats vindt?" wordt geantwoord: Op naam van den Penningmeester.

De Vergadering heeft gemeend, dat de Theol. School meer zekerheid behoort te hebben van de gelden, die zij op deze of gene wijze rentegevend belegt, en daarom besloten:

Aan President en Secretaris der Curatoren wordt in vereeniging met den Penningmeester het beheer der gelden van de uitbreiding der Theol. School opgedragen.

In verband met dit besluit moeten Curatoren aan de Synode eene kleine wijziging voorstellen in het reglement der Theol. School.

In art. 25 moet n. 1. bijgevoegd worden: „Het bestuur der School wordt bij alle burgerlijke handelingen vertegenwoordigd door den Voorzitter en Secretaris der Curatoren-vergadering en den Penningmeester."

De tweede zaak betreft de Hoofd-redactie van ons Weekblad „de Bazuin."

De Docenten hadden aanstonds na het overlijden van den Hoofdredacteur de Bazuin-redactie tot de eerstvolgende Curatoren-vergadering op zich genomen, en den Heer MULDER verzocht intusschen als gewoonlijk met de redactie voort te gaan; en hebben zich, op verzoek van Curatoren, ook bereid verklaard daarmede voort te gaan, tot een nieuwe Hoofdredacteur is benoemd.

't Zal echter noodig zijn, dat door deze Vergadering die benoeming geschiede, terwijl de Curatoren, om der Vergadering deze benoeming gemakkelijk te maken, desverlangd volgaarne bereid zijn eene voordracht te doen van drie personen, na

ernstige bespreking eenparig gekozen, die naar hunne bescheiden meening het eerst voor deze betrekking in aanmerking dienen te komen.

De derde zaak is hoofdzakelijk reeds genoemd in art. 57 der Handelingen onzer laatste Vergadering, dat n. 1. de Curatoren, in overleg met de Docenten besloten hebben, „geen voorstel te doen aan de Synode, tot het benoemen van een Docent in de plaats van wijlen Docent BRUMMELKAMP; maar deze Vergadering te wijzen op het wenschelijke van een Docent in de Letteren.”

Gaarne zijn wij desverlangd bereid de motieven U te noemen, die tot dit besluit hebben geleid.

Hiermede eindigen wij ons verslag. Geliefde Vaders en Broeders! Gedenken wij steeds onze Theol. School: hare Leeraren, Studenten en Verzorgers, in onze gebeden.

Trachten wij haar ook meer en meer een ruime plaats te bereiden in het hart en gebed der geheele Kerk.

Met de bede, dat de Heere haar rijkelijk blijve zegenen en dat Hij ook in 't midden uwer Vergadering wone met Zijnen Geest en U in al uwe beraadslagingen leide, hebben wij de eer te zijn, Uwe Broeders en Dienaren in den Heere,

Het College van Curatoren der Theol. School.
Namens hetzelfde zijne Commissie ad hoc.

J. VAN ANDEL, *Voorz.*
L. NEIJENS, *Secret.*

Bijlage IV.

VAN DEN ALGEMEENEN THESAURIER VOOR DE UITBREIDING DER THEOL. SCHOOL.

EERWAARDE BROEDERS!

EBENHAEZER.

Het zij mij vergund dat opschrift van Samuels gedenksteen heden in tweeërlei opzicht over te nemen.

Vooreerst voor mij zelf, om de trouw mijns Gods te herdenken, die mij lust en kracht gaf tot den omvangrijken arbeid, waartoe de Synode mij riep als Algemeenen Thesaurier voor de uitbreiding der Theol. School.

En in de tweede plaats voor onze Theol. School, die wij allen liefhebben, ondanks den eenvoudigen vorm waarin-, en den bescheiden titel, waaronder zij optreedt en aan wier welvaart onze arbeid gewijd is.

Die arbeid was wederom niet ongezegend. Gaarne erkennen wij al aanstonds den steun, dien wij in dezen genoten van den ijver van onze Classikaal Collectant-correspondenten, van wie sommigen met voorbeeldigen ijver hebben gewerkt, en van de vruchten van wier arbeid wij met vrijmoedigheid kunnen getuigen, dat zij onze verwachting ver overtroffen.

Om dit straks niet te vergeten, betuigen we al aanstonds onzen warmen dank voor de toewijding, waarmede zij zich kweten van hunne taak. Insgelijks aan de Predikanten, Kerkeraden en leden der Gemeente, die hun tot raad en tot hulp waren bij hunnen moeilijken arbeid, waarvan ons maar zoo weinig blijkt, dat hij naar waarde geschat wordt, 't Is opmerkelijk — verblijdend voorzeker niet — dat bij de inzameling van de offers der liefde, als er van blijdschap sprake kan zijn, die doorgaans gevonden wordt aan de zijde van hen die ontvangen en zelden aan de zijde van hen die geven. Laat toch steeds worden bedacht: de Schrift zegt niet, dat God den blijmoedigen ontvanger, maar gever lief heeft.

Wanneer wij alzoo spreken, zou de Synode onwillekeurig op de gedachte kunnen komen, dat dit een soort van inleiding is, om op ongunstige mededeelingen voor te bereiden. Ter voorkoming van alle misverstand in dezen, haasten wij ons te zeggen: wij hebben inderdaad U een goede tijding te brengen.

De Staat onzer kas is niet slecht. Dat zeggen wij niet, wanneer wij dien Staat alleen vergelijken met dien in onze vorige Verslagen wordt aangegeven, maar vooral, wanneer wij dien vergelijken met kassen, die tot andere doeleinden bestaan.

De opbrengst van jaarl. bijdragen en giften in eens is minder dan in het vorige tijdvak, waarvan we u op de laatste Synode rapporteerden.

Of dit niet anders had kunnen en behooren te zijn, daarover zou ik allen, die naar waarheid kunnen zeggen, dat zij niets of weinig deden voor de uitbreiding der Theol. School, aanraden eens ernstig na te denken, terwijl wij in stilte maar staat maken op hunne eerbiedige bewondering van de cijfers, die we U thans wenschen te noemen.

Wij ontvingen aan:	
Jaarlijksche bijdragen	f 5449.72
Giften in eens	155.10
Interesten	4383.83
Aflossing van uitstaande kapitalen	100.—
Batig Saldo van den vorigen dienst	<u>3068.77½</u>
	Samen f 13157.42½

Wij gaven uit:	
Aan den Penningmeester der Theol. School tot dekking van zijn tekort	f 1000.—
Voor aflossingen van uitgelote aandelen in de rentel. Leening	,, 1000.—
Voor andere uitgaven als porten, inningskosten der Cl. Coll. Corresp. Enz.	„ 93.62
Voor belegging	» <u>6000.—</u>
	Samen f 8093.62

Wij sluiten dus met een Saldo van f 5063.80½

Dat is iets meer dan de vorige dienst. Maar daarbij gelieve men in het oog te houden, dat we zoo'n f1700 minder aan den Penningmeester der Theol. School behoefden uit te keeren dan in de vorige drie jaar. Dat was de heerlijke vrucht van belangrijke giften en legaten, die de Theol. School mocht ontvangen. Daarbij werden van de 14 uitgelote aandelen in de rentelooze leening voor de uitbreiding der Theol. School, tot hiertoe nog maar 10 opgevraagd. Op dezen post zijn we dus ook nog f400.— debet. Maar gelukkig, als ze opgevraagd worden, wij kunnen betalen.

Welk een voorrecht!

En wat zou dit voorrecht nog veel grooter zijn, wanneer in die 10 Classen, uit welke we niets ontvingen, ook eens een heilige ijver ontwaakt en wakker blijft, om de goede voorbeelden der andere te volgen.

Was ik geen Algem. Thesaurier, ik zou er bepaald ernstig toe opwekken.

Nu doe ik dat niet, omdat penningmeesters en bestuurders van kassen zulks haast nooit kunnen doen naar de keus en den smaak en het goedvinden van hen, die zij moeten behandelen en tot wie zij hunne opwekkingen in de allereerste plaats

hebben te richten. Daarom laat ik dit gaarne over aan die broeders, die met mij medelijden kunnen hebben met diegenen, die niet doen wat hun betaamt, en voor wie gelukkig nog altijd goede voorbeelden bestaan.

Broeders! biedt mij Uwe hulp. Meent niet: wij hebben een Algem. Thesaurier, die zal voor alles wel zorgen.

Ja, hij wil dat wel, gaarne zelfs; maar dat kan hij niet. Zonder hulp, zonder medewerking kan hij nooit wat noodig is. Ik bid U daarom, doet toch Uw best om 't hem druk te maken met de inning en verantwoording van jaarlijksche bijdragen en giften in eens.

Behalve wat door sommige Jongelings- en Jongedochters-Vereen. gedaan wordt, zou er bij voorkomende gelegenheden meer aan de Theol. School kunnen gedacht worden.

Een Algemeen Overzicht onzer fondsen meenen wij, mag in dit ons Verslag niet ontbreken. En ofschoon gij allen, bij een aandachtig nagaan van 't geen we vroeger en later onder de aandacht der Synode brachten, kunt weten, wat wij zeggen zullen, zal het ons toch niet te veel zijn waarheden uit te spreken, die misschien niets nieuws voor U bevatten.

Wij hebben nog altijd:

1 Russ. Spoortje.

1 Aandeel van f100.— in de Amsterdamsche premieleening.

Een eerste hypotheek ad.....f22000.—

Een Obligatie „.....„ 5000.—

Een „ „.....„ 300.—

Drie Acceptatiën „.....„ 15000.—

Dan mogen we U nog mededeelen, dat we sedert de laatste Synode ook nog een aandeel van f100.— in de rentelooze leening ten geschenke ontvingen.

Wij hebben dus over 't geheel weer ruime stof tot dankbaarheid, en wat we vooral niet voorbij moeten zien, redenen te over, om pogingen aan te wenden tot bevordering van den bloei onzer Theol. School.

Konden en mochten wij hier in bijzonderheden treden, wij zouden U de bewijzen kunnen geven van Gods bijzondere zorg voor haar; voorbeelden van gebedsverhooring en voorziening in hare behoeften op zoodanige wijze, als waarmede God alleen ons kan verrassen. Wij treden hier niet in die bijzonderheden, maar nalaten kunnen we het niet de aandacht der Synode te vestigen op de heerlijke bewijzen van Gods trouw jegens onze Theol. School, die haar Penningmeester en Algem. Thesaurier voor hare uitbreiding doet verklaren „God zegent haar.“

Nog hebben we ter kennis van de Synode te brengen de veranderingen, die er in dit Synode-jaar in de lijst van onze Classikaal Collectant-correspondenten moesten worden aangebracht.

Een minder verkwikkelijk onderwerp zou menigeen kunnen meenen.

Maar vergeten we 't niet, zonder de medewerking van de

broeders, wier namen op die lijst staan, wat zou Uw Algem. Thesaurier kunnen doen?

We zouden hier bijna vragen: wordt bij de terechtwijzing aan de nalatigen de ijver van de getrouwen doorgaans genoeg gewaardeerd? Bij allen rechtmatigen afkeer van ijdele loftuitingen, hebben we ons toch evenzeer te wachten voor een tegenovergesteld euvel, dat heet: „miskenning van belanglooze toewijding.”

Wij beginnen met de Classis Gorinchem.

In de plaats van Ds. J. Boss, die van Herwijnen vertrok naar Meliskerke, werd benoemd Ds. P. BIESTERVELD te Gorinchem.

In de Classis Amsterdam overleed br. G. J. OVEREEM. In zijne plaats trad Ds. W. J. DE HAAS te Haarlemmermeer op. Na diens vertrek naar Hattem werd de Classis Amsterdam verdeeld en wel in dezer voege: broeder F. H. VON MEIJENFELD te Amsterdam nam voor zich de Gemeente Amsterdam en Ds. M. v. D. MAST te Nieuwendam aanvaardde de taak voor de andere Gemeenten dezer Classis.

Uit de Classis Haarlem vertrok Ds. MOLL van Dirkshorn, terwijl Ds. G. W. H. ESSELINK te Broek op Langendijk in zijne plaats werd benoemd.

Uit de Classis Enkhuizen vertrok Ds. DE JONGE van Enkhuizen. In zijne plaats trad Ds. A. DE GEUS te Medemblik op.

In de Classis Zwolle trad voor Ds. J. N. LINDEBOOM, die naar Zutfen vertrok, broeder P. KRAMER te Genemuiden in de plaats.

Van de Classis Holten vertrok Ds. A. VAN APELDOORN van Holten. Voor hem werd benoemd Ds. J. SLAGER te Nijverdal.

In de Classis Koevorden ontstond eene vacature door het vertrek van Ds. J. KOK van Schoonebeek. Ds. G. VAN HALSEMA te Gees werd zijn opvolger.

Uit de Classis Franeker ging Ds. v. D. SLUIJS naar Enkhuizen. Ds. W. WOLSINK te Sint Anna-Parochie trad in zijne plaats.

En eindelijk van de Classis Stadskanaal vertrok Ds. H. J. VAN DER VEEN van Stads-Musselkanaal. Ds. E. BUURMA te Onstwedder-Mussel aanvaardde zijne taak.

Zietdaar, Eerwaarde Broeders, een en ander U medegedeeld aangaande onzen arbeid en de vrucht er van voor onze Theol. School. Als naar gewoonte zullen we in de handelingen der Synode hieraan toevoegen een uitgewerkten Staat, waarop gij zien kunt, wat iedere Gemeente bijdroeg en van welke Gemeenten wij niets ontvingen. Dat dit getal steeds kleiner moge worden.

Daartoe bevelen we de belangen onzer Theol. School aan de voorbede van de leden der Gemeente aan. Indien slechts veel voor haar wordt gebeden zal het offer der liefde niet ontbreken.

J. NEDERHOED.

Algem. Thesaurier.

ONTVANGSTEN

TEN BEHOEVE VAN DE

UITBREIDING DER THEOLOGISCHE SCHOOL.

over 1885—1888.

CLASSEN.	GEMEENTEN.	JAARL. BIJDR.	GIFTEN <i>In EENS.</i>	TOTAAL.		
GRONINGEN.	Groningen	249,50	0,50	250—		
	Bedum	240—		240,—		
	Thesinge	60—		60—		
	Ten. Boer	60—		60—		
	Zuidbroek	5 -		5 -		
	Sappemeer	66,50		66,50		
	Kielwindeweer	61,50		61,50		
	Haren	7 1 -		7 1 -		
	Aduard	13,50		13,50		
	Ezinge	8 4 -		8 4 -		
	Sauwert	30—		30—		
	Hoogkerk	1 5 -		1 5 -		
				956—	0,50	956,50
	ENUMATIL.	Enumatil		90—		90,—
Stroobos		22,50		22,50		
Grootegast						
Oldekerk		15,-		15-		
Marum						
Zevenhuizen						
Oldehove						
Niezijl						
Leek		80—		80,—		
Zuidhorn		65—		65—		
Koornhorn						
Munnekezijl						
		272,50		272,50		
WARFFUM.	Uithuizterm. (O. G.)					
	Uithuizterm. (W. G.)					
	Uithuizen	38,50		38,50		
	Middelstum	80—		80,—		
	Warffum					
	Baflo					
	Winsum					
	Pieterburen					
	Leens	7 5 -		7 5 -		
	Ulrum					
Houwerz. en Zoutk.						
		193,50		193,50		

CLASSEN.	GEMEENTEN.	JAARL. BIJDB.	GIFTEN IN EENS.	TOTAAL.
APPINGE- DAM.	Appingedam	80 —		80 —
	Delfzijl			
	Garrelsweer			
	't Schild			
	Ten Post			
STADS- KANAAL.	Schildwolde			
	Siddeburen			
	Stedum			
	't Zandt	21,-		21 —
	Spijk	16-		16-
	Woldendorp			
	Rierum			
	Nieuwolda			
		117-		117-
WINSCHO- TEN.	Nieuwe Pekela	20,75		20,75
	Onstwedde	5—	4,50	9,50
	Sellingen			
	Onstwedder Mussel			
	Stads Musselkanaal			
	Stadskanaal			
	Wildervank	10,-		10-
Weerdingermund				
	35,75	4,50	40,25	
LEEUWAR- DEN	Winschoten			
	Oude Pekela			
	Veendam			
	Meeden			
	Scheemda			
	Midwolda			
	Nieuw Beerta			
LEEUWAR- DEN	Leeuwarden			
	Hallum	37-		37 —
	Marrum	8,75		8,75
	Oenkerk	21 —		21 —
	Boxum	35,50		35,50
	Sjauwoude			
	Britsum	45-		45 —
	Stiens	8-		8-
	Hyum c. a.			
	Wirdum	2,50		2,50
	157,75		157,75	

CLASSEN.	GEMEENTEN.	JAARL. BIJDR.	GIFTEN IN EENS.	TOTAAL.
DOKKUM.	Ferwerd			
	Wanswerd			
	Blija			
	Dokkum			
	Driesum			
	Murmerwoude			
	Burum			
	Lioessens			
	Hollum (Ameland)			
	Kollum			
	Holwerd			
DROGHEHAM	Bergum	9,-		9,—
	Drachten	45,50		45,50
	Drogeham			
	Oudega	36,—		36—
	Surhuisterveen	6 -		6-
	Westergeest	6-		6-
	Ureterp	19,50		19,50
	Veenwoudsterwal	3,—		3—
	Rottevalle	18,50		18,50
	143,50		143,50	
HEEREN-VEEN.	Heerenveen	10 -		10 -
	Joure			
	Mildam	58—		58—
	Lippenhuizen			
	Duurswoude			
	Oldeboorn			
	Terwispel			
	Donkerbroek			
	Idskenhuizen			
	Wolvega	5-		5,—
Echten				
	73 -		73 -	
SNEEK.	Sneek	112 -		112 -
	Scharnegoutum	83,—		83—
	Bolsward	53,50		53,50
	Workum	10 -		10 -
	Koudum	35,50		35,50
	Hindeloopen	6-		6-
	Lemmer			
	Makkum			
	300—		300,—	

CLASSEN.	GEMEENTEN.	JAARL. BIJDR.	GIFTEN <i>In EENS.</i>	TOTAAL.
FRANEKER.	Franeker	41 —		41 -
	Harlingen Sexhienum Minnertsga Arum Beetgum St. Anna Parochie.	31,-		31 -
		72,-		72,-
HOOGVEEEN.	Meppel Nijveen Ruinerwold en Koe- kange Dedemsvaart Hoogeveen Zuidwolde Hollandsche veld	24 - 9,-		24,- 9 -
		33 —		33,—
ASSEN.	Assen Smilde Norg Appelscha Roden en Een Borger Grasselter-Nijveen Vries Haulerwijk	17 - 50,75 2- 17 50		17 - 50,75 2 17 50
		87,25		87,25
KOEVORDEN.	Koevorden	4.-		4-
	Emmen	50,65	14,50	65,15
	Aalden	28 50		28 50
	Grees	4,75	2-	6,75
	Schoonebeek	42,10		42,10
	Nieuw Amsterdam Schoonoord Sleen	33,20		33,20
		163,20	16,50	179,70

CLASSEN.	GEMEENTEN.	JAARL. BIJDR.	GIFTEN IN EENS.	TOTAAL.
BEILEN.	Beilen	1 8 -		1 8 -
	Westerhork			
	Diever	56,50		56,50
	Dwingelo	80,50		80,50
	Hiiken			
		155,—		155,—
ZWOLLE.	Zwolle	123,—	1-	124,—
	Kampen	15,-		1 5 -
	Kamerveen			
	Genemuiden	5,-		5,-
	Ambt-Vollenhove	11,-		11,—
	Hasselt			
	Steenwijk	1 0 -		1 0,-
	Stanhorst			
	Rouveen			
	Langeslag			
Zwartsluis				
Zalk	30,-		30,—	
		194,—	1-	195,—
HOLTEN.	Deventer	8-		8,-
	Holtén			
	Enter			
	Vriezenveen	16,—		16,-
	Almelo	8,50	1,60	10,10
	Enschede	8 -		8 -
	Rijssen	7,-		7,-
Nyverdal	15,-		15 -	
		62,50	1,60	64,10
OMMEN.	Ommen	1 5 -		1 5 -
	Heemse			
	Den Ham			
	Dalfsen			
	Nieuw Leusen			
	Lutten a/d Dedemsv.			
	Vroomshoop			
	Lemelerveld			
	Bergentheim			
	de Krim			
		1 5 -		1 5 -

CLASSEN.	GEMEENTEN.	JAARL. BIJDR.	GIFTEN IN EENS.	TOTAAL.
ARNHEM.	Arnhem Velp Tiel	27,50	20,-	20-
	Veenendaal Beekbergen Renswoude Lunteren Culemborg Nijmegen			27,50
		27,50	20,-	47,50
VARSE- VELD.	Varsseveld	81-	25-	106—
	Aalten Winterswijk Geesteren Zutfen Doesburg Barchem	20- 21- 5,		20- 21- 5,
		127—	25-	152,—
HATTEM	Hattem	8,-		8-
	Wezen Heerde Twello Apeldoorn Elburg Wapenvelde	32- 25- 49.50		32- 25- 49.50
		114,50		114,50
UTRECHT	Utrecht Oud-Loosdrecht Hilversum Kock-engen Breukelen Baambrugge Westbroek Woerden Lopik			

CLASSEN.	GEMEENTEN.	JAARL. BIJDR.	GIFTEN IN EENS.	TOTAAL.
AMERS- FOORT.	Amersfoort	16,50		16,50
	Bunschoten	106,90 ⁵		106,90 ⁵
	Zeist	1 5 - ⁶⁻		1 5 - ⁶⁻
	Doorn	10,50		10,50
	Scherpenzeel	19,50		19,50
	Putten	3 4 -		3 4 -
	Harderwijk	39,50		39,50
	Baarn	247,90 ⁵		247,90 ⁵
AMSTERDAM.	Amsterdam	3-	7 5 -	7 8 -
	Haarlemmerm. 0. Z.	15,50	5.-	20,50
	Uithoorn			
	Weesp	2 1 -		2 1 -
	Edam			
	's Graveland			
	Amstelveen			
	Naarden	1 0 -		1 0 -
	Huizen			
	Zaandam			
	Wormerveer			
	Landsmeer			
	Ouderkerk			
	Halfweg			
	Oostzaan			
Nieuwendam		6-	6-	
Westzaan				
		49,50	86,-	135,50
HAARLEM.	Alkmaar			
	Broek op Langendijk	46,11 ⁵		46,11 ⁵
	den Helder			
	Texel			
	Anna Pauwlonia Pol-			
	Dirkshorn (der			
	Krabbendam			
	Schagerbrug			
	Haarlem Ged. 0. Gr.			
	Haarlem Kl. Heiligl.			
Nieuw Vennin				
Hoofddorp				
Beverwijk				
Kolhorn				
		46,11 ⁵		46,11 ⁵

CLASSEN.	GEMEENTEN.	JAARL. BIJDR.	GIFTEN IN EENS.	TOTAAL.
ENKHUIZEN.	Enkhuizen	64,50		64,50
	Andijk			
	Medemblik	1 5 -		1 5 -
	Opperdoes	49,50		49,50
	Urk	120—		120.—
	Hoorn			
		249—		249—
T/EfmCN JJJXJLJ JCJXi.	Leiden (Hooigracht)	1 4 7 -		1 4 7 -
	„ (Heeren gracht)			
	Rhijnsburg	1 0 -		1 0 -
	Bodegraven			
	Boskoop	2.50		2.50
	Katwijk aan Zee	13.50		13.50
	Noordwijk aan Zee	67,25		67,25
	Sassenheim	30 -		30—
	Alphen a/d Rijn	30—		30,—
	Waddingsveen	9-		9-
	Hazerswoude	16.50		16.50
	Hillegom			
	Oude Wetering	6-		6-
Nieuwkoop				
		331,75		331,75
DELFT.	Delft			
	'sHage (Nobelstr.)			
	„ (Wagenstr.)			
	Schiedam			
	De Lier			
	Maasland			
	Naaldwijk			
	Zeewoord			
	's Gravesande			
	Maassluis			
	Monster			
	Scheveningen			
	Hoek van Holland			

CLASSEN.	GEMEENTEN.	JAARL. BIJDR.	GIFTEN IN EENS.	TOTAAL.
ROTTERDAM.	Rotterdam			
	Schoonhoven			
	Gouda			
	Pernis			
	Hoogvliet			
	Katendrecht			
	Blijswijk			
	Rhoon			
	Bolnes			
DORDRECHT.	Dordrecht (Kromh.)			
	Dordrecht (Ruipersh.)			
	Giessendam			
	Sliedrecht			
	Alblasserdam			
	Oost-Barendrecht			
	West-Barendrecht			
	Heerjansdam			
	Puttershoek			
	's Gravendeel			
Strijen				
VLAARDINGEN.	Vlaardingen	3 0 -		3 0 -
	Sniikenisse			
	Zuid-Beijerland			
	Oud-Beijerland			
	Rozenburg			
	Middelharnis			
	Stellendam			
	Westmaas			
	Brielle			
	Hellevoetsluis	1 1 -		1 1 -
Zwartewaal				
Numansdorp				
Ooltgensplaat				
		4 1 -		4 1 -

CLASSEN.	GEMEENTEN.	JAARL. BIJDR.	GIFTEN IN EENS.	TOTAAL.
GORINCHEM.	Gorinchem	80,—		80 -
	Leerdam			
	Noordeloos			
	Langerak	93,75		93,75
	Herwijnen	19,50		19,50
	Gameren			
	Hardingsveld	5,-		5,-
	Vuren			
	Poederoijen			
	Zuilichem	5,-		5,-
Well	18,50		18,50	
		221,75		221,75
WALCHEREN	Middelburg (P. S.)	37,50		37,50
	Middelburg (L. D.)	64,79		64,79
	Serooskerke			
	Vlissingen			
	Meliskerke			
	Veere			
	Domburg			
	Kamperland			
Schoondijke				
		102,29		102,29
GOES.	Goes	200 —		200,—
	Nieuwedorp	65,-		65 —
	Wolphaartsdiik	64 —		64.—
	Baarland	8,96		8,96
	Heinkenszand	4,50		4,50
	Ter Neuzen	170,—		170 —
	Axel	118 —		118 —
	Zaamslag	80 —		80 -
		710,46		710,46
ZIERIKZEE.	Zierikzee			
	(St. Domstr.)			
	Zierikzee (Meelstr.)			
	Haamstede			
	Oosterland			
	Bruinisse			
Colijnsplaad				

CLASSEN.	GEMEENTEN.	JAARL. BIJDR.	GIFTEN IN EENS.	TOTAAL.
ZIERIKZEE.	Wissekerke Geertsdijk Scharendijke Brouwershaven Anna Jakoba Polder			
BERGEN OP ZOOM.	Bergen op Zoom Biezeling Krabbendijke Rilland en Bath Kruiningen Oud Vossemeer Tholen Yerseke St. Maartensdijk	16,50 25,50 15,50 54,50 38 — 150,—		16,50 25,50 15,50 54,50 38,— 150 —
GENDEREN .	's Hertogenbosch Heusden Genderen Meeuwen Dussen Vrijhoeve Ca- pelle c. a. 's Gravemoer Tilburg			
ALMKERK .	Nieuwendijk Almkerk Waardhuizen Andel c. a. Veen Werkendam Sleeuwijk			
KLUNDERT .	Zevenbergen Klundert Dinteloort			

RECAPUTILATIE.

PROVINCIEËN.	GLASSEN.	JAARL. RIJDR	GIFTEN In eens	TOTAAL	TOTAAL VAN IEDEKE PEOV.		
					JAARL. BIJDRAG.	GIFTEN IN EENS.	TOTAAL.
GRONIN- GEN.	Groningen	956,—	0,50	956,50	1574,75	6-	1579,75
	Ennumatil	272.50		272.50			
	Warffum	193.50		193.50			
	Appingedam	117,-	4.50	117-			
	Stadskanaal Winschoten	35.75		40.25			
FRIES- LAND	Leeuwarden	157,75		157,75	746,25		746,25
	Drogeham	143,50		143,50			
	Heerenveen	73-		73.-			
	Sneek Franeker	300.— 72-		300.- 72-			
DRENTHE.	Hoogeveen	33,-		33,-	438,45	16,50	454,95
	Assen	87,25	16,50	87,25			
	Koelvorden	163,20		179,70			
	Beilen	155,—		155,-			
OVER- IJSSEL	Zwolle	194,—	1,-	195,-	271,50	2,60	274,10
	Holt en Ommen	62.50 15-	1.60	64.10 15,-			
GELDER LAND	Arnhem	27,50	20-	47,50	269,-	45-	314,-
	Varsseveld Hatterm	127,- 114,50	25,-	152,— 114,50			
UTRECHT.	Amersfoort	247,90 ⁵		247,90 ⁵	247,90 ⁵		247,90 ⁵
NOORD- HOLLAND.	Amsterdam	49,50	86,-	135,50	344,61 ⁵	86,—	430,61 ⁵
	Haarlem	46,11 ⁵		46,11 ⁵			
	Enkhuizen	249,-		249,-			
ZUID- HOLLAND	Leiden	331,75		331,75	594,50		594,50
	Vlaardingen Gorinchem	41- 221,75		41- 221,75			
ZEELAND.	Walcheren	102,29		102,29	962,75		962,75
	Goes Berg. op Zoom	710.46 150,-		710.46 150,—			
TOTAAL-GENERAAL		5449,72	155,10	5604,82	5449,72	155,10	5604,82

Middelstum, 10 Aug. 1888.

J. NEDERHOED, *Algem. Thes.*

Gezien en in orde bevonden:

De Commissie ad hoc,

J. HESSELS.

I. VAN DER LINDEN.

J. VAN GOLVERDINGE JR.

Assen, 24 Aug. 1888.

Bijlage V.

Aan de Eerwaarde Synode der Chr. Geref. Kerk in Nederland.

EERWAARDE VADERS EN BROEDERS IN ONZEN HEILAND EN
ZALIGMAKER!

Welk eene plechtige optocht moet het niet zijn geweest, wanneer in vroeger dagen het Bondvolk des Heeren henen-trok naar Zions veste, om daar, volgens het bevel van Israëls God, en naar de behoefte van het godvruchtig gemoed, den Heere der Heirscharen te dienen in Zijn' tempel. Diepen indruk moet het hebben gemaakt, wanneer op bergen en in dalen door duizenden werd aangeheven:

„Hoe vroolijk gaan de stammen op
Naar Zions Godgewijden top,
Met Isrels achtbre Vaadren!”

en hoe zal het hart getinteld hebben van vreugde, wanneer men elkander voor het eerst of bij vernieuwing in Zions tempelzalen ontmoette.

Geeft de getrouwe Verbonds-Jehovah ons thans niet iets dergelijks te aanschouwen? Kwamen niet Israëls achtbre Vaadren uit alle oorden van Nederland samen, om werkzaam te wezen in de dingen van het Koninkrijk Grods, en was het ons niet goed elkander hier te ontmoeten, 'de broederhand elkander te drukken, en de belangen van de gemeente des Heeren te bespreken en voor den troon der genade te bepleiten? Toch is die vreugde niet onvermengd. Immers één van Isrels achtbre Vaadren kan niet meer met ons opgaan. O, hoe gaarne zouden wij ook thans onzen onvergetelijken „Vader BRUMMELKAMP” in ons midden hebben; wiens oog zoo kon fonkelen als hij sprak van de Beminden om der Vaderen wil; en die met vroolijk zingende lippen kon spreken van den Israëliet, die zijn Messias vond; en die Israëls bekeering geloovig blijmoedig verwachtte.

Maar wij misgunnen de ruste hem niet; want hij juicht in het Zion daar boven, en jubelt het Hallel met alle gezaligden des Ouden en Nieuwen Verbonds.

Spore zijn voorbeeld ons aan, om te arbeiden terwijl het nog dag is; te arbeiden ook ter toebrenging van het oude volk van God! Veel, zeer veel is er onder dat volk nog te doen; weshalve wij ons verheugen mogen, dat de Heere ons wil gebruiken, om van dat vele iets te mogen verrichten, in de hope dat onze geringe arbeid moge bijdragen ter bereiking van het voorgestelde doel.

Met nieuwe wenken verrijkt toog Broeder KOSTER, na afloop der vorige Synode, weer aan den arbeid, en heeft in steden en dorpen tal van bidstonden gehouden, die niet zelden door Israëlieten werden bijgewoond; terwijl hij op niet weinige plaatsen Abrahams zonen en dochteren in hunne huizen heeft bezocht; gelijk hij daaromtrent in de verslagen uitvoerig mededeeling heeft gedaan.

Toch stond uwe Commissie menigmaal stil bij de vraag, of het wel goed was, dat wij op die wijze den arbeid voortzetten. Niet gemakkelijk ging het, op die vraag een rijp, *een* beslist antwoord te vinden. Toch bleek het ons, nadat wij onderscheidene vergaderingen gehouden, en omtrent den persoon, en den arbeid van Broeder KOSTER veel gesproken en het aangezicht des Heeren gedurig gezocht hadden, dat wij op den ingeslagen weg niet moesten voortgaan; o. a. ook hierom niet, wijl de Commissie allengs tot de overtuiging was gekomen, dat de arbeid onder en voor Israël meerdere eischen stelt dan waaraan onze Colporteur-Bezoekbroeder kon beantwoorden. Daarom werd in onze vergadering van 14 September l.l. besloten, om met waardeering van Broeder KOSTER'S ijver en gewilligheid, hem volgens gemaakt contract te ontslaan; welk ontslag door ZEd. met de meeste bescheidenheid werd geaccepteerd. Tot onze groote blijdschap werd hem, door de goede hand onzes Gods, in de gemeente Zegwaard weldra een ander arbeidsveld aangewezen; hetwelk hij niet heeft aanvaard, voordat hij in een hartelijk en ootmoedig schrijven der Commissie vriendelijk bedankt en zich in hare liefde en gebeden aanbevolen had.

Moge het zaad, op veelvoudige wijze door hem gestrooid, door den dauw des Geestes worden bevochtigd; en stelle de Heere hem voor zichzelf en anderen, tot in lengte van dagen, ten rijken zegen! Dan zullen ook zij, die hem met zoo veel welwillendheid ontvangen, en hem den arbeid gemakkelijk gemaakt hebben, met blijdschap kunnen denken aan het werk der liefde en des geloofs door hem verricht, en door de Commissie zoozeer gewaardeerd, gelijk zij het thans met hartelijke dankerkentenis vermeldt.

Dan zal ook ons geacht medelid, Ds. J. VAN ANDEL, die, tijdens Broeder KOSTER'S verblijf te Leeuwarden, zich steeds met de meeste bereidwilligheid aan diens verdere vorming heeft gewijd, met welgevallen op den door hem verrichten arbeid kunnen nederzien; waarvoor ZEW., ook langs dezen weg, den dank der Commissie met groote blijdschap wordt gebracht.

Onzen hartelijken dank tevens aan den WEW. Heer A. C. ADLER te Amsterdam, voor de Hebreeuwsche lessen, die ZEW. aan onzen voormaligen Colporteur-Bezoekbroeder op de meest onbaatzuchtige wijze heeft gegeven; zij Abrahams God zijn schild en loon zeer groot!

Tegelijk met het ontslag van Broeder KOSTER besloot de Commissie, om door hare onderscheidene leden zoo mogelijk zelf nu en dan op te treden, met dit gevolg, dat zij hier en daar

bidstonden heeft kunnen houden, die van zeer veel belangstelling blijk gaven; terwijl bovendien schier al hare vergaderingen door een bidstond gevolgd of vooraf gegaan werden.

Dat door Uwe Commissie een werkje ten bate onzer Zending is uitgegeven, getiteld: „Uit duisternis tot licht" is u bekend.

Ook ter uwer bemoediging, niet waar, geliefde Vaders en Broeders, kan het strekken, dat dit werkje over het algemeen zeer welwillend is beoordeeld; dat Zijne Majesteit, onze geëerbiedigde Koning, alsook Hare Koninklijke Hoogheid, Prinses van Wied, met dankbetuiging een Exemplaar hebben willen aannemen; en dat de meest hartelijke brieven, getuigende van den zegen, die onder het lezen werd genoten, zijn ingekomen.

Van de 5000 Exempl. zijn ruim 2000 verkocht, waardoor de kosten, aan de uitgave verbonden, zoo goed als gedekt zijn; en dus de nog voorhanden zijnde Exempl. als winst kunnen worden beschouwd. Wij hopen echter, dat het boekje bovenal geestelijk voordeel en voor Israël, en voor de volkeren mag afwerpen!

Verder hebben wij de nog voorhanden zijnde traktaten en liederen door middel van onze Christelijke Jongelings-Vereenigen zooveel mogelijk onder Israël doen verspreiden. Wel had ons geacht medelid, Broeder K. DE GEUS, vrij wat hoofdbreken en handen vol werks, om die 15000 geschriftjes behoorlijk te verzenden; het bewustzijn echter, dat hij bezig was in het werk des Heeren, deed hem al de moeite en zorg vergeten; terwijl ontvangene brieven en bewijzen van dankbetuiging het harte niet weinig hebben verkwikt. Hem, alsmede aan zijn geachte gade, die ook in dezen hem „eene hulpe" is geweest, brengt de Commissie haren innigen dank.

Dat wij Uw zeer gewaardeerd oordeel omtrent de uitgave van een Hebreeuwsch Nieuw-Testament gaarne willen vernemen, heeft de Agenda reeds vermeld; terwijl uwe geachte vergadering tevens wel zal beslissen of Broeder DE GEUS, die volgens rooster moet aftreden, al dan niet door een ander zal worden vervangen; alsmede of er ook een vijfde Secundus zal worden benoemd, en of ook de Broeders Secundi zullen aftreden.

Konden wij op de Synode te Zwolle mededeelen, dat Mejuffrouw G. NUGTEREN, geboren VISSER, te Barendrecht, aan onze zending f50.— had gelegateerd; nu kunnen wij er bijvoegen, dat door haren thans overleden echtgenoot, wijlen den Heer FLORIS NUGTEREN, gelijk bedrag is vermaakt; welke beide sommen door ons met dankerkentenis en blijdschap in ontvangst zijn genomen, gelijk wij dat aan de erfgenamen hebben betuigd.

Wanneer wij bedenken, dat wij geloovigen uit de Heidenen, van nature een wilde olijfboom zijnde, in de plaats van Israël zijn ingeënt, en des wortels en der vettigheid des olijf booms mede deelachtig zijn geworden, dan zal net goede voorbeeld

door onzen ontslapen Broeder en Zuster, te Barendrecht, gegeven, ongetwijfeld navolging vinden. Moge daartoe de Heere vele harten bewegen!

Wat verder de financiën aangaat heeft de Heere in deze drie jaren ons weer grootelijks verblijd, en getoond, dat Hij ook in Nederland Zijne duizenden nog heeft, die hunne knieën voor den Mammon nog niet hebben gebogen, maar hun goud en zilver gaarne nêerleggen op het altaar der liefde, ter eere van Israëls God, tot heil van Israëls volk.

Was reeds het saldo van het vorige boekjaar ten bedrage van..... f847,10½
een bemoedigend begin, de opvordering van . . .,500.00

uit de Rijkspostspaarbank, behoefde volstrekt niet te ontmoedigen, aangezien die strekken moest ter afdoening van den eersten termijn van het uitgegeven werkje; en de welgegronde hoop bestond, dat die som naderhand meer dan dubbel terugkwam.

Aan rente werd gebeurd.....	170.40
terwijl de Noorder- en Nationale Zendingsfeesten eene bate afwierpen van.....	118.15
De Friesche Jongelingsbond verrastte ons met een gift van.....	15.00
en van de Bijbeltent te Zand voort bleef over . . .	61.40½
Voor ettelijke busjes aan één onzer gemeenten afgestaan, ontvingen wij.....	3.00
Twee legaten stijfden de kas met.....	100.00
De collecten door Broeder KOSTER verzameld brachten op.....	1385.41½
De Commissie bracht samen.....	205.33
Het boekske: „Uit duisternis tot licht" wierp reeds af.....	367.55
terwijl aan liefdegaven van allerlei aard is ontvangen, de som van.....	1788.89½
Totaal f 5562.25	

Voorwaar geen kleinigheid, hetwelk wij te eer zullen bekenen, als wij in aanmerking nemen, dat er zooveel wordt gevraagd, en dat de drukkende tijden ook in den arbeid des Heeren worden gevoeld.

Voor Israël echter blijven de harten even warm kloppen; en beijvert men zich allerwege, tot zelfs in Duitschland en in Amerika, om zijne belangstelling voor Abrahams nakroost te openbaren.

Behalve de collecten in de Gemeenten voor Israël gehouden, werden gedurig giften in de gewone collecten gevonden; terwijl vooral onze Jongelings- en Jongedochters-, onze Knapen- en Meisjes-, onze Zang- en Zending-, Cents- en Leesyereenigingen veel, zeer veel voor Israël hebben gedaan. Ook bij huiselijke Feesten, zoowel als in huiselijke godsdienstoefeningen, werd in liefde aan Israël gedacht; zelfs kinderen ledigden hunne

spaarpotten, opdat niet alleen de volheid der Heidenen moge ingaan, maar ook gansch Israël zalig moge worden.

Gelukkig, dat wij met al die gelden volstrekt niet verlegen waren; maar ook voortdurend onder de uitgaven iets hadden te boeken.

Zoo schreven wij in aan salaris voor Broeder KOSTER, over het tijdvak van 14 Augustus '85 —14 Mei '88 . . .	f 2325.00
Voor reis- en verblijfkosten aan ZEd	„ 523.72
Voor Bijbels en Bijbeltent	• • 88,85½
Reis- en verblijfkosten naar en op de vergaderingen ..	„ 222.46½
Reiskosten voor bidstonden.....	„ 10.70
Gratificaties	„ 245.50
Belegd op de Rijksspaarbank	„ 1250.00
Vrachten, porto's, tijdschriften en Kantoorbe-.....	
hoeften.....	156.39
Inning, legaat Nugteren.....	„ 8.50
Gekocht f200 Ned. Werk. schuld	204.71
Voor het werkje: „Uit duisternis tot licht" . . .	„ 510.50
	<u>Totaal f 5546.34</u>

Leggen wij nu ontvangst en uitgaaf naast elkan-
der, dan blijkt, dat wij dit boekjaar kunnen sluiten
met een batig saldo van..... f 15.91

Nemen wij daarbij in aanmerking, dat bovendien onze kas
nog te beschikken heeft over eene soliede schuldvordering
van..... f 1420.00

dat zij bij de Rijksspaarbank een te goed heeft van ..	„ 750.00
en aan Ned. Werk schuld bezit	„ 200.00
dan zien wij, dat behalve de 2800 boekjes, die zij haar eigendom kan noemen, zij met het genoemde saldo van ..	<u>15.91</u>
te beschikken heeft over eene som van	f 2385,91

Zeker is dit, in vergelijking met hetgeen waarin sommige
kassen voor Zendings- of anderen liefdearbeid zich verheugen
mogen, eene luttele som; luttel ook, wanneer wij in aanmerking
nemen, dat dit voor ieder Israëliet in ons vaderland slechts
drie cents per hoofd is; zoodat, wanneer wij geheel Israël
wildes bearbeiten, wij al spoedig een aanzienlijk te kort zou-
den hebben. Toch zijn wij dankbaar en voldaan; te meer, om-
dat Israël kan zeggen:

„Men heeft van ouds mij gekweld,
Benauwd van der jeugd aan,
Geploegd als een veld;”

terwijl nu de handen der barmhartigheid hoe langer hoe meer
naar het volk, met wien de Eeuwige verbonden heeft gesloten,
zich uitstrekken.

Daarom behoeven wij ook, Eerwaarde Vaders en Broeders!
geenszins moedeloos te worden, bij de overtuiging van eigen
zwakheid en geringheid, of bij het lang uitblijven van de zoo
zeer gewenschte bekeering van Israëls verstrooiden; maar kun-

nen wij, met het oog op Israëls Messias, gemoedigd voortgaan. Immers reeds ons bestaan als Chr. Geref. Zending onder Israël is een veelbeteekenend feit; want het geeft getuigenis dat de Kerk van Christus in onze landen Israël niet vergeet, maar blijft gedenken. Daarbij moet er, voor het geval dat God eenig Israëliet bekeert, een punt van aanraking voor dezen zijn, en dat vindt hij in uwe Commissie, die de Kerk vertegenwoordigt, zooals zij op de wacht staat, om eiken bekeerden Israëliet te ontvangen, en hem met raad en daad bij te staan.

Alzoo zou de Commissie, gesteld zelfs, dat zij rechtstreeks niets voor Israël kon doen, nog geen overbodig iets zijn. Te minder is zij dit, daar zij wel degelijk iets doen kan, en iets doet, om Israël op zijn Messias te wijzen.

Zij is bezig aan het werk der Traktaatverspreiding onder Israël, door tusschenkomst van corporatiën en particulieren. Tevens tracht zij bidstonden te houden in onze Gemeenten, niet slechts om onder de broederen de belangstelling en het gebed voor Israël te verlevendigen; maar ook, om de Joden onder het net des Evangelies te krijgen; terwijl zij, zooals U bekend is, een boekwerk het licht heeft doen zien, hetwelk den Christen op Israël, en den Israëliet op den Christus wijst. En ook in het vervolg hoopt uwe Commissie niet stil te zitten.

Zij wenscht finantiëelen steun te geven aan geloovige mannen, die tegen het Jodendom eene wetenschappelijke polemiek wenschen, te voeren.

Zij blijft uitzien naar het oogenblik, waarin haar door God een arbeider wordt gegeven, die door colportage en toespraak aan Israël het Evangelie brengt.

En eindelijk wenscht zij, zooals reeds met een enkel woord is gezegd, behalve gewone bijbels, eene Hebreeuwsche vertaling van het Nieuwe Testament van DELITZSCH uit te kunnen geven; of, in elk geval te helpen verspreiden, om den Jood het Nieuwe Testament in de taal van het oude volk te laten lezen.

Dit alles, Eerwaarde Vaders en Broeders! in aanmerking nemende, is er reden te over, om met onzen nederigen arbeid in de mogendheid des Heeren Heeren voort te gaan. Teleurstelling en beproeving zal wel bij den voortgang ons deel zijn; wijl het al te aanmatigend zoude wezen, te veronderstellen, dat de Zending onder Israël op al het werk der liefde zulk eene gunstige uitzondering zoude maken. Te meer moeten wij op leed en beproeving voorbereid zijn, omdat de arbeid zoo veel, het arbeidsveld zoo hard is, en de arbeidskrachten zoo weinige zijn.

Wij kunnen 't echter wagen op Gods beloften, ook in strijd en droefenis; die gezegd heeft: „Zoekt en gij zult zeker vinden, klopt en gij ontvangt gewis;" *en* die bijzonder aan Israël beloften heeft gegeven, zooals Hij aan geen ander volk heeft gedaan.

Is er daarom met het oog op onze eigene zwakheid en geringheid aan de eene- en met het oog op Israëls hardnekkigheid aan de andere zijde alle reden om moedeloos aan het eens begonnen werk ons te onttrekken; lettende op hetgeen de

Heere ons heeft bevolen, en op hetgeen Hij heeft beloofd, gaan wij gemoedigd voorwaarts, wachtende op het heil onzes Gods!

Wordt dat heil bij den aanvang niet reeds allerwege aanschouwd; zijn niet getuigenissen als van Rabbijn LIECHTENSTEIN, en andere geleerden in Israël, herauten van een nieuwen dage-raad; moet niet eene beweging als thans plaats vindt onder lei-ding van RABBINOWITZ ons stemmen tot ootmoedigen dank?

Ook in ons Vaderland worden voortdurend van Abrahams nakomelingen toegebracht tot Abrahams God; terwijl er in on-derscheidene landen der wereld een worstelen en vragen is op te merken, hetwelk ons doet denken aan de geestelijke herle-ving van Israël

Daarom erkennen wij met hartelijken en innigen dank alles wat door Gemeenten, Vereenigingen en particulieren voor on-zen eenvoudigen arbeid is gedaan; geen oogenblik twijfelende of op 's Heeren tijd zal de vrucht worden geplukt.

En nademaal de Heere der Gemeente niet heeft gezegd: „Gaat heen en bekeert de menschen;” maar wel gezegd, dat wij hun de blijde boodschap des heils zullen brengen, behoeven wij op de vrucht geenszins te zien, hoe begeerig dezelve ook is. „Te zien op het gebod en blind voor wat komt,” hebben ook wij enkel het oog te vestigen op het bevel en op de belofte des Heeren; en kunnen wij ook in dezen onzen arbeid standvastig, onbeweeglijk, altijd overvloedig zijn in het werk des Heeren, als die weten, dat ook dit werk der liefde niet ijdel zal zijn in den Heere.

De Commissie voor de Chr. Geref. Zending onder Israël:

Namens dezelve:

E. KROPVELD, *Secr.-Penningmr.*

Assen, 22 Augustus 1888.

BALANS van de ontvangsten en uitgaven voor de Chr. Geref. Zending onder
Israël, gedurende het tijdvak van 1 Augustus 1885—15 Juli 1888.

ONTVANGST.	UITGAAF.
Saldo van het vorige boekjaar..... <i>f</i> 847,10½	Salaris aan den Heer KOSTER van 14 Augustus 1885—14 Mei '88..... <i>f</i> 2325,—
Gelost van de Spaarbank..... 500,—	Aan idem: reis- en verblijfkosten..... 523,72
Renten..... 170,40	Bijbels ter colportage..... 6,20
Zendingsfeesten..... 118,15	Bijbeltent te Zandvoort..... 82,65½
Friesche Jongelingenbond..... 15,—	Reis- en verblijfkosten naar en op de vergade ringen..... 222,46½
Bijbeltent, Bijbels en Psalmboekjes..... 61,40½	Reiskosten voor het houden van Bidstonden... 10,70
Zendingsbusjes..... 3,—	Gratificaties..... 245,50
Legaat NUGTEREN..... 100,—	Belegd op de Spaarbank..... 1250,—
Collecten door den Heer KOSTER..... 1385,41½	Vrachten, porto's, tijdschriften en kantoorbehoeften... 156,39
Idem door de Commissie..... 205,33	Inning, legaat NUGTEREN..... 8,50
Andere collecten en giften..... 1788,89½	Gekocht <i>f</i> 200,— Ned. Werkel. Schuld..... 204,71
Opbrengst van liet boek: „Uit duisternis tot licht“..... 367,55	Voor het werkje: „Uit duisternis tot licht“..... 510,50
Totaal..... <i>f</i> 5562,25	Batig saldo..... 15,91
	Totaal..... <i>f</i> 5562,25
Werkelijke bezitting op 15 Juli 1888.	
1 Obligatie ten laste eener Chr. Geref. Gem..... <i>f</i> 1370,—	Nagezien en in orde bevonden door de Commissie.
1 idem idem..... 50,—	Rotterdam, A. H. GEZELLE MEERBURG.
1 idem Ned. Werkel. Schuld..... 200,—	2 Aug. 1888. J. W. A. NOTTEN.
Bijgelegd op de Rijkspostspaarbank..... 750,—	
In kas..... 15,91	Nagezien en in goede orde bevonden.
Totaal..... <i>f</i> 2385,91	<i>De Commissie der Synode ad hoc,</i>
2800 Ex. „Uit duisternis tot licht.“	J. VAN MANTGEM.
Alblasserdam, 15 Juli 1888.	D. KRIJGER.
	<i>Penningmeester.</i>
	Assen, 22 Aug. 1888.

Bijlage VI

VERSLAG VAN DE ALGEMEENE ZENDINGSCOMMISSIE.

**Aan
de Hoog Eerwaarde Synode der Christelijke Gereformeerde Kerk, vergaderd te Assen, 13 Aug, en v. d. 1888.**

HOOG EERWAARDE VERGADERING.

De Algemeene Zendingcommissie, geroepen om aan Uwe Vergadering verslag uit te brengen van den Staat en de werkzaamheden der Buitenlandsche Zending onzer Kerk sinds de laatst gehouden Synode te Rotterdam, heeft den Zending-Director, Ds. J. H. DONNER, en haar Secretaris, Ds. L. v. D. VALK, benoemd om zich van deze taak in uw midden te kwijten.

Tot dit doel, Geliefde Broeders, komen wij thans tot u, en zullen, acht nemende op de vele en belangrijke werkzaamheden uwer Vergadering, van uw tijd en aandacht niet te groot aandeel vragen. Wij behoeven dit ook niet, dewijl ons verslag niet anders kan zijn dan eene historisch-geordende samenvatting van hetgeen sedert de vorige en tegenwoordige Synode in betrekking tot de Zending gedaan en geschied is, en in hoofdzaak in ons maandschrift het „Mosterdzaad" ter kennis onzer Gemeenten gebracht is.

Wij herinneren, dat blijkens het verslag, uitgebracht op de laatst gehouden Synode te Rotterdam 1885, te Batavia br. D. HUIJSING en te Soerabaia br. A. DELFOS werkzaam waren, en dat volgens besluit van de Zendingvergadering te Assen aan br. J. J. VAN ALPHEN opgedragen was een helper te zoeken, en zich met vrouw en kinderen naar Soemba te begeven om zijn werk daar, als onze Zendeling-leeraar te hervatten. Onze drie Zendeling-kweekelingen C. DE BRUIN, Gr. J. HEKKERT en W. POS waren in Kampen tot hunne opleiding in de litterarische vakken.

1°. Om ons verslag met de laatsten te beginnen kan onze Commissie tot hare blijdschap mededeelen, dat hare kweekelingen ten vorigen jare voor de Curatoren-vergadering tot voldoening hun examen in de litterarische vakken hebben afgelegd en hun hiervan de diplomata zijn uitgereikt. Sedert zijn zij te Leiden, en ontvangen zij bij onzen Director en aan de Indische School hunne verdere omleiding. De getuigenissen, die de Commissie van hun ijver in de studie zoowel als van hun Christelijken wandel ontving, waren verblijdend, en doen haar onder den zegen des Heeren goede verwachting van hen koesteren voor het werk der Zending. Over

de bestemming van één hunner, br. Pos, hebben wij straks eenige nadere mededeeling.

2°. Batavia. Bestond er, blijkens het vorige verslag, vreeze dat br. HUIJSING van wege lever-aandoening niet langer te Batavia zou kunnen blijven, maar naar een gezonder deel van Java zou moeten verplaatst worden, die vreeze is, dank zij 's Heeren ontferming, niet verwezenlijkt; HUIJSING is, hoewel nog altijd aan die Kwaal sukkelende, te Batavia gebleven en heeft, zij het ook niet zonder bezwaar, zijn werk aldaar mogen voortzetten, waardoor hij bewezen heeft, niet dan in de uiterste noodzakelijkheid zijn post te willen verlaten. De Heere heeft hem dan ook zichtbaar gesterkt en zijn arbeid gezegend, waarvan de jaarverslagen van hem en zijn kerkeraad getuigenis geven.

De Gemeente, hoofdzakelijk liet Europeesch gedeelte, breidt zich uit, en zijn gehoor, dat gewoonlijk een 100 tal bedraagt, geeft bewijzen uit behoefte tot de prediking op te komen. Het Maleisch gedeelte der Gemeente telt 35 zielen, in het laatste jaar is zij met één lid, een Mohammedaansche vrouw, vermeerderd. Er worden twee godsdienstoefeningen in het Maleisch gehouden, Zondag- en Donderdagavond, behalve het Catechetisch onderwijs. Volgens het getuigenis van HUIJSING en zijn kerkeraad zelve, kon en moest er meer aan den arbeid onder de Inlanders gedaan worden, maar om hiertoe te komen zou er, met behoud van de éénheid der beide gedeelten der Gemeente, toch eene splitsing van werkzaamheid en financiën moeten plaats hebben. HUIJSING heeft hierover zijne gedachten in het laatste verslag uitgesproken, maar de Commissie is er nog niet rijp voor, om haar oordeel er over uit te spreken.

Verder heeft de Gemeente te Batavia met toestemming der Commissie, pogingen aangewend bij de Regeering tot erkenning van Rechtspersoonlijkheid, maar Keelt die tot nu toe niet verkregen. Zij heeft aan die erkenning thans dringende behoefte. Hoewel tegen den zin der Commissie, ging zij over tot het bouwen eener nieuwe kerk. Zal dit gebouw nu op naam der Gemeente kunnen gezet en door haar met een hypotheek belast kunnen worden, dan moet zij erkend zijn. Over de correspondentie tusschen de Gemeente en de Zendingscommissie aangaande het bouwen enz. van deze kerk, zullen wij te spreken hebben bij een besluit onzer Commissie uwe vergadering voor te leggen.

3°. Soerabaia. Br. DELFOS en zijne echtgenooten zijn, zooals uwe vergadering bekend is, in het vorige jaar, October, in Nederland teruggekeerd. De Commissie kon zijn dringende bede, om vanwege zijn aanhoudend zenuwhoofdpijden, dat hem tot den arbeid onbekwaam maakte, naar Nederland terug te keeren, niet afslaan. Hoe het haar ook smartte, zij moest in hare vergadering te Leiden, 29 Juli '87, besluiten, zijn verzoek toe te staan. Aanvankelijk heeft de verandering van klimaat gunstig op hem gewerkt. De Commissie heeft omtrent de toekomstige bestemming van br. DELFOS een voorstel aan de Synode te doen.

Maar nu kwam de vergadering te Leiden voor het niet geringe bezwaar te staan hoe en door wien DELFOS te Soerabaia te vervangen? De Zendelingkweekeling A. BOLWIJN was in de Vergadering te Haarlem, 1 en 2 Juli 1886, onderzocht en toegelaten tot den dienst van Zendeling-leeraar onzer kerk. 1 September van datzelfde jaar was hij in de Gemeente te Delft op de gebruikelijke wijze in zijne bediening ingezegend met bestemming naar het eiland Soemba.

Toen DELFOS aan de Commissie verzocht naar Nederland weder te keeren, was BOLWIJN bij hem tot zijne nadere voorbereiding voor Soemba. DELFOS vroeg, of BOLWIJN tijdelijk zijn plaatsvervanger kon zijn. De Vergadering alles overwogen hebbende, ook, dat het besluit, om dien broeder naar Soemba te zenden, onuitvoerbaar zou zijn, kwam eindelijk tot het besluit, dat broeder BOLWIJN voorloopig te Soerabaia zou blijven, om de Gemeente aldaar te bedienen.

Br. BOLWIJN is nog werkzaam te Soerabaia; hij geniet daar het vertrouwen der Gemeente, en deelt, zoo wij mogen aannemen, in hare liefde en achting. Dat het hem met den arbeid onder de Inlanders aldaar ernst is, heeft hij van den beginne bewezen. Reeds in December '87 had hij zeven Javanen en vijf Amboneezen, die van hem onderwijs in de Bijbelsche geschiedenis en geloofsleer ontvingen. Vier van die Javanen heeft de kerkeraad Mei jl. op hunne belijdenis met vrijmoedigheid aangenomen en zijn door den H. Doop der Gemeente ingelijfd. Benevens deze vier zijn er nog drie, één Javaan en twee Amboneezen, die reeds gedoopt waren, op belijdenis aangenomen en bevestigd. Alzoo is er te Soerabaia een begin van eene Inlandsche Gemeente. Dit mag ons een stoffe van blijdschap en dankzegging aan den Heere zijn. Dat br. BOLWIJN en zijn kerkeraad het niet bij dezen arbeid laten zal, bewijzen zij. Zij hebben in den jongsten tijd een huis aangekocht in een der Kampongs te Soerabaia, om daar een School voor Inlandsche kinderen op te richten en er onder de volwassenen te arbeiden.

Moge de Heere dezen arbeid onder de Inlanders en te Soerabaia en te Batavia verder met een rijken zegen des Geestes vergezellen, en de arbeid op beide plaatsen onder de Europeanen werkelijk ook tot een zegen voor de Inlanders zijn.

4°. Soemba. Onze Zendingleeraar VAN ALPHEN is het vorige jaar door ongesteldheid, zware en aanhoudende koorts, veroorzaakt door eene moeilijke en afmattende reis naar Laura, eenige dagreizen van Waingapoe, genoodzaakt geworden met zijn gezin tot herstel van zijne gezondheid over Macasser weder te keeren naar Batavia. Hij gaf hiervan kennis aan de Commissie, maar verklaarde zich ook bereid, indien hem een Zendingleeraar te hulp uit Nederland werd toegezonden, weder naar Soemba te willen vertrekken, om zijn werk te hervatten. Hij zou dan alleen vooruitgaan, zijne vrouw en kinderen konden dan later met dien uit Nederland komenden broeder uit Batavia tot hem komen. In eene vergadering te Utrecht, 9 Nov. '87, nam de Zendingcommissie dit voorstel in overwe-

ging en besloot er hare toestemming aan te geven. Onze Zendingkweekeling Pos verklaarde zich bereid naar Soemba te gaan, en de Commissie droeg aan den Director op de verdere opleiding van Pos, waartoe ook eenig onderwijs in de genees- en verloskunde behoorde, zoo te bewerkstelligen, dat Pos, na onderzoek en ordening in Augustus van dit jaar zou kunnen worden uitgezonden.

Van dit besluit werd aan VAN ALPHEN kennis gegeven, met bijvoeging, zoo spoedig mogelijk naar Soemba te vertrekken, opdat geen andere Zending zich daar vestigen zou.

VAN ALPHEN heeft hieraan gevolg gegeven, maar heeft het niet verder gebracht dan tot Soerabaia. Had het hem te Batavia zwaren strijd gekost de zijnen te verlaten, te Soerabaia bij BOLWIJN gekomen, vond hij weinig aanmoediging, integendeel, deze ontraadde het hem ten zeerste, zoodat hij wedergekeerd is naar Batavia, waar hij HUIJSING in zijn werk bijstaat.

De Commissie is bereid aan de Vergadering omtrent deze geschiedenis nadere mededeeling te doen uit hare correspondentie tot opheldering en verklaring, te goelijk met het ter tafel leggen van een voorstel, dat zij in zake Soemba aan deze vergadering te doen heeft.

5°. Benevens de gewone jaarlijksche vergaderingen, gewone en buitengewone (het waren er in dit Synodejaar zes) hebben wij drie Zendingsdagen mogen houden, te Haarlem, Leiden en Sneek. Op die Zendingsdagen hebben wij afgevaardigden van Zendingvereeningen in ons Vaderland mogen ontvangen en zijn er uitnemende referaten over onderwerpen, de Zending betreffende, geleverd. Die dagen waren rijk gezegende en gewis niet onvruchtbaar tot opwekking van den Zendingngeest.

6°. Uit het een en ander kan het der Vergadering duidelijk geworden zijn, dat wij sedert de laatst gehouden Synode veel geld noodig hadden en daar het zeker niet onbelangrijk is, om iets daaromtrent te vermelden, zoo geven wij hierbij in hoofdzaak een verslag van onze inkomsten en uitgaven.

In 1885 hebben we ontvangen *f* 15405,92 en uitgegeven *f* 18011,44; in 1886 ontvangen *f* 15856,51½ en uitgegeven *f* 20636,24; in 1887 *f* 13494,85½ ontvangen, en uitgegeven *f* 17794,31, tezamen in drie jaren ontvangen *f* 44757,29 en uitgegeven *f* 56441,70. Wij hebben dus in die drie jaren *f* 11684,70 meer uitgegeven dan ontvangen. Wij hebben dat kunnen doen, omdat wij door 's Heeren goedheid nog effecten hadden, die wij dan ook ten deele te gelde hebben gemaakt. Indien onze voorstellen, aan deze Synode te doen, worden aangenomen, dan zullen onze uitgaven eer vermeerderen dan verminderen en onze voorraad spoedig uitgeput zijn. Maar de Kerk, die benevens de gelden, die zij bijeenbracht, om in eigene behoefte te voorzien, ook zooveel offerde om het Evangelie den heidenen te prediken, zal gezegend en offervaardig gemaakt door den Grooten Gever, ook dan, hopen we, ons in staat stellen het werk te drijven.

En nu, waarde Vaders en Broeders, zijn wij aan het einde onzer mededeelingen gekomen. De taak door u ons opgedra-

gen, is een moeilijke. Telkens staan wij, gij hebt het gehoord, voor belangrijke vragen, schoone uitzichten en — bittere teleurstellingen. Voor deze laatste wellicht ten deele, omdat het voer ons zoo moeilijk is, van uit Nederland den arbeid in Indië te besturen. Mogelijk bevat een laatst advies, dat wijlen Prof. BRUMMELKAMP aan de Commissie zond, een goeden wenk.

Maar stonden we voor teleurstellingen, we hebben niettemin ruime dankensstof. Wij mochten geven, arbeiden, veldwinnen. En wellicht waren onze teleurstellingen ginds een rijke zegen voor hier. Wij leven in de eeuw van het succes en zoo licht konden we verleid worden, om in dezen alleen om het succes te arbeiden. Door onze teleurstellingen moeten wij misschien keren die moeilijke taak alleen in gehoorzaamheid aan 's Heeren bevel voort te zetten.

Zoo komen we ook nu weer met een belangrijk voorstel omtrent Soemba tot U. De aannahme en uitvoering zullen vele offers vragen, maar laat het U eene eere zijn, dat onze Heere Jezus Christus, wien de koninkrijken en de eilanden der wereld behooren, voor zulke vragen plaatst.

De Heere geve U en ons wijsheid, opdat wij Zijnen wil mogen doen, werkende hetgeen welbehagelijk is voor Hem. Hij doe ons ervaren, dat de beproeving lijdzaamheid werkt. Laat ons voort arbeiden. Te zijner tijd zal men maaien. En is het vast waar, dat het een ander is, die zaait en een ander die maait, het zal ook waar zijn, dat zij zich beiden verheugen zullen en de zaaier en de maaier.

J. H. DONNER.
L. VAN DER VALK.

Bijlage VII.

VERSLAG VAN DE COMMISSIE DER ALGEMEENE KAS TEN BEHOEVE VAN EMERITI-PREDIKANTEN, PREDIKANTS-WEDUWEN EN WEEZEN.

**Aan
de eerwaarde Synode der Christ.
Geref. Kerk, te houden te Assen
op 14 Augustus 1888 en Volgende
dagen.**

EERWAARDE EN GELIEFDE BROEDERS IN ONZEN HEERE JEZUS
CHRISTUS!

Als Comité van het Bestuur der Algemeene Kas ten behoeve van Emeriti-Predikanten, Predikants-Weduwten en Weezen, is het ons een voorrecht voor uwe Vergadering verslag te mogen doen van onze werkzaamheden.

Het drietal jaren, sedert de vorige Synode, is een zeer moeilijk tijdperk geweest, en niet altijd werd door de Commissie even blijmoedig gearbeid.

Is in den regel de ondersteuningsom klein, en zou het Bestuur o, zoo gaarne! iets meer toezeggen, hoe pijnlijk wordt het dan, als de Commissie niet in staat is de zoo kleine toegezegde ondersteuningsom uit te keeren.

Het was de drie laatste jaren tekort op tekort. De uitgaven namen zeer toe, de inkomsten betrekkelijk weinig.

Toen de nood der Kas bekend werd, en de alarmklok werd geluid, ontwaakte evenwel eene algemeene geestdrift om dien nood te doen ophouden. Dat waren voor ons aangename dagen, dagen van ootmoedige dankzegging aan onzen God, toen schier elke post iets bracht, om het te kort te helpen dekken.

In korten tijd was het deficit verdwenen, om voor een voordeelig saldo plaats te maken. God de Heere had bij vernieuwing op de meest verrassende wijze getoond zijne oude dienaar niet te vergeten; ja, ook de Man der Weduwten en de Vader der Weezen te zijn.

De maatregel, dien het Bestuur had moeten nemen, de ondersteuningsom een weinig te verminderen, kon weldra ingetrokken worden, wat met algemeene blijdschap werd vernomen.

Als nu gevraagd wordt, hoe op dit oogenblik de staat der Kas is, gunstig of ongunstig; dan zouden wij niet onvoorwaardelijk durven zeggen: de staat der kas is op heden gunstig te noemen. Niet zonder zorg zien wij zelfs de toekomst te gemoet. Meent niet, Eerw. Broeders! dat wij door een angstvallig be-

rekenend kleingeloof de weldaden des Heeren wenschen te miskennen of de wonderbare uitreddingen vergeten in het vorig jaar en ook weer in dit jaar ondervonden! O, neen! met blijdschap spreken wij het uit, dat God door Zijnen Geest krachtadig in veler harten heeft gewerkt en velen boven vermogen zijn gewillig geweest.

Bleef die algemeene deelneming in den toestand der Kas voortleven, dan was er voorzeker geen nood. Maar is dit te verwachten? Moet niet veelmeer met de gewone inkomsten door collecten gerekend worden? En doen wij dit, dan is er geene evenredigheid tusschen uitgaaf en ontvangst, en moet het geene verwondering baren, als wij een volgend jaar weer voor een tekort komen te staan. Wij zijn zoo vrij een kort overzicht te geven van de gewone inkomsten en uitgaven gedurende de drie laatste jaren, om dit duidelijk te maken. Bij dit overzicht is niet op enkele stuivers of centen gelet.

In 1885. Gewone inkomsten *f* 14938.—; daaronder aan giften *f* 625.—, aan collecten *f* 14313. Uitgaven *f* 15483.—; op de gewone inkomsten dus een tekort van plus minus *f* 545.—.

In 1886. Gewone inkomsten *f* 15360.—; daaronder aan giften *f* 1359.—, aan collecten *f* 14001.—. Aan collecten dus *f* 300.— minder dan in het vorig jaar. Uitgaven *f* 17963.—. Op de gewone inkomsten dus een te kort van plus minus *f* 2600.—.

In 1887. Gewone inkomsten, hierbij niet gerekend de vele giften en bijzondere collecten onzen penningmeester toegezonden, *f* 17602.—. Uitgaven *f* 18250.—. Dat wij nu een batig slot hebben aan het einde van ons boekjaar, vindt zijn oorzaak, èn in vele bijzondere giften, die alle jaren niet wederkeeren, èn in het verkoopen van alle effecten. Naar wij berekenen kunnen, zullen de uitgaven dit jaar zeker eenige honderden guldens grooter zijn. Vijf aanvragen voor Emeriti-predikanten of Weduwen werden ons dit jaar reeds toegezonden.

Geen tekort zouden wij behoeven te hebben, indien slechts geregeld gecollecteerd werd en in de collecten meer gelijkmatig werd bijgedragen.

Wij hebben getracht te zorgen, dat het verslag den kerkeraaden vroegtijdig werd toegezonden. Uit het verslag blijkt, dat in sommige gemeenten voor deze zaak zeer weinig gedaan wordt en men over het algemeen niet genoegzaam doordrongen is van de roeping, die in deze op de gemeenten rust.

Wij zouden ons zeer verheugen, indien UEerw. Vergadering een middel mocht vinden, om de nalatigen op te wekken tot eene meer getrouwe betrachtting van hetgeen de Heer e in deze zaak bevolen heeft.

Op onze laatstgehouden Commissievergadering werd besloten, bijaldien het advies der Commissie gevraagd werd, te adviseeren het vrijwilligheidsbeginsel niet los te laten. De Commissie vreest dat, wanneer het vrijwillig collecteeren door iets anders wordt vervangen, de particuliere giften belangrijk zullen verminderen, wellicht geheel zullen ophouden.

De belangen der Kas UEerw. Vergadering aanbevelende, is

het onze bede, dat de Heere U bestrale met zijn licht, opdat alle beraadslagingen mogen strekken tot verheerlijking van Zijnen grooten Naam en opbouw Zijner duurgekochte gemeente.

Namens de Commissie der Kas:

Uwe heilbiddende broeders in Christus,

J. J. KUIPER, *praeses.*

C. S. BOSS, *secretaris.*

L. HOEKERS, *penningm.*

Bijlage VIII.

**Aan
de Eerw. Synode der Chr. Ger. Kerk
in Nederland, gehouden te Assen, den
14 Aug. 1888 en volgende dagen.**

EERWAARDE VADERS EN BROEDERS IN ONZEN HEERE JEZUS
CHRISTUS!

De Commissie in zake de viering van den Dag des Heeren, benoemd op de Synode in 1885 te Rotterdam gehouden, heeft in de eerste plaats mede te deelen, dat één der Primi-leden den arbeid, der Commissie opgedragen, niet mede mocht helpen uitvoeren. Broeder BLANKENBERG werd haar door den dood ontrukkt. In zijne plaats trad het Secundus-lid, Br. H. J. KLINKERT, als Primus op.

Blijkens hare opdracht, heeft de Commissie aan deze Synode rapport uit te brengen van hare werkzaamheden en tevens haar te dienen van advies.

Wat het eerste gedeelte van haren arbeid betreft, heeft zij het genoeg mede te deelen, dat door haar in April 1886 aan al de Kerkeraden onzer Gemeenten eene circulaire is verzonden, inhoudende de opdracht der Synode aan de Commissie en omschrijving van haren arbeid, met enkele vragen of er in de Gemeenten ook moeilijkheden waren, wat de viering van den dag des Heeren betrof.

De Commissie meende zich deze vrijheid te mogen veroorloven, om zoodoende op de hoogte der kwestie te komen; en zij werd niet teleurgesteld.

Bedoelde circulaire luidde aldus:

**Aan
de Kerkeraden der Chr, Ger. Gem, in
Nederland.**

EERWAARDE BROEDERS!

De Synode onzer Kerk, 18 Aug. tot 3 Sept. 1885 te Rotterdam gehouden, heeft in hare tweede zitting eene Commissie voor onderzoek en advies benoemd, in zake de praktische viering van den Dag des Heeren.

De aanleiding tot 't benoemen dezer Commissie, was dit voorstel op de Agenda:

„Dat deze Synode den arbeid der Synode van Dordrecht van 1879 ten aanzien van de Sabbatsviering, wat hare praktische zijde betreft, verder voortzette.”

Na toelichting, prae-advies en discussie, werd met blijdschap opgemerkt, dat er omtrent de theoretische zijde van deze zaak geen verschil bleek te zijn; doch dat de moeilijkheden om 's Heeren dag te heiligen — zoo ooit — thans zoo vele zijn, dat de Kerkeraden gedurig in groote moeilijkheden komen, en dat het de roeping der Kerk is, de Christelijke viering van den Sabbat zooveel mogelijk te bevorderen.

Wat in dezen te doen?

Een tweetal voorstellen werden ingediend en beide aangenomen.

Het eerste luidde aldus:

„De Synode, verblijd, dat er over de theoretische zijde van het vraagstuk van den Sabbat geen verschil wordt opgemerkt en van oordeel, dat het bovenal in dezen tijd noodig is op de onderhouding van het 4de gebod ten sterkste aan te dringen, acht het niet noodzakelijk om thans nadere bepalingen voor bijzondere gevallen desbetreffende te maken.”

Het tweede was van dezen inhoud:

„De Synode benoeme eene Commissie, die bij de Kerkeraden onzer Gemeenten opgave vraagt van moeilijke gevallen, den Sabbat betreffende. Die Commissie brengt op de e. k. Synode haar rapport en advies over die gevallen uit.”

Volgens deze besluiten komt de Commissie thans tot U, opdat zij door U ingelicht worde, of Gij, en zoo ja, met welke moeilijkheden Gij het in Uwe Gemeente, aangaande de heiliging van 's Heeren dag, te doen hebt.

Eerwaarde Broeders! Neêrlands schuld voor God is groot, niet het minst om de vreeselijke ontheiliging van Zijnen dag.

Ook voor onze Kerk bestaat in dit opzicht een groot gevaar.

Alles spant samen om ons den Rustdag te ontnemen. De oude Zondagswet is eene doode letter; de geest des tijds is Gode vijandig; de strijd om het bestaan is zoo ernstig; de openbare vermakelijkheden, vooral op Zondagen, zijn vele; de werkingen van den revolutiegeest zijn zoo ontzettend en, vergeten we het niet, ook des Christens hart is nog zoo arglistig.

Hoe licht kan bij zulk een toestand de rechte eerbied voor Gods heilige Wet verloren gaan; en hoe diep is de mensch te beklagen, die 's Heeren Wet verlaat en Zijnen dag verliest.

Nu is het eene eerste behoefte, zal men een gevaar mijden, of een kwaad bestrijden, dat men het kent.

Hierom benoemde de Synode eene Commissie, opdat die aan alle Kerkeraden der verschillende Gemeenten onzer Kerk de besliste vraag zou voorleggen:

Welke moeilijke gevallen, den Sabbat betreffende, hebt Gij in Uwe Gemeente?

De Commissie vertrouwt, dat Gij deze vraag der Synode wel zult willen beantwoorden, opdat eene volgende Synode, na rapport en advies der Commissie, indien noodig, in deze belang-

rijke zaak besluiten kan en mag nemen, ter eere Gods en tot welzijn der Kerk. De Commissie meent de vrijheid te mogen nemen de vraag der Synode:

Welke moeilijke gevallen den Sabbat betreffende, hebt Gij in Uwe Gemeente? in deze navolgende vragen U voor te leggen:

1. Is er bij de leden Uwer Gemeente in 't algemeen eene betamelijke eerbied voor de heiliging van 's Heeren dag?
2. Zijn er ook, die werkzaamheden verrichten waaromtrent het de vraag is, of ze wel noodzakelijk zijn?
3. Worden er ook gevonden, die betrekkingen bekleeden, waar door zij op Zondag werken moeten, als Postdirecteurs, Boden, Spoor- en Trambeambten, Tolgaarders, Machinisten, enz. enz. ?
4. Zijn er ook, die op Zondag verkoopen, of anderen, die, omdat zij op Zondagmorgen hun weekloon ontvangen, tot Sabbats-ontheiliging worden gedwongen?
5. Zijn er ook, die den Zondag gebruiken om hunne zaken voor de volgende week vooruit te brengen, als Kantoorzaken, Huishoudelijke zaken, enz. en weer anderen, die om dezelfde redenen den Zondag gebruiken voor uitgangsdag?
6. Hoe geschiedt bij overtreding van het 4de gebod de tucht oefening? En wordt er in sommige gevallen ook toegeeflijkheid gebruikt? En welke?

Gaarne ontvangt de Commissie ook opmerkingen en wenken betrekkelijk deze hoogst belangrijke zaak.

Zij koestert het vertrouwen, dat Gij door een kort en duidelijk antwoord en wat verder tot inlichting strekken kan, haren nog al omvangrijken arbeid eenigszins gemakkelijk zult maken; en wenscht tevens, dat deze poging onder 's Heeren zegen dienen mag tot verheerlijking Zijns Naams en tot welzijn Zijner duurgekochte Gemeente! Binnen 3 maanden wordt aan het adres van Ds. E. DOUMA te Drachten Uw antwoord ingewacht.

De Commissie:

(was get) PROF. L. LINDEBOOM, te *Kampen*.
 OUDERLING B. H. BLANKENBERG,
 te *Amsterdam*.
 Ds. E. DOUMA, te *Drachten*.

Drachten, 27 April 1886.

Van 176 Kerkeraden kwam hierop antwoord in, en wel:

uit de Prov. Groningen	32
„ „ „ Friesland	33
„ „ „ Drente	15
„ „ „ Overijssel	12
„ „ „ Gelderland	4
„ „ „ Utrecht	4
„ „ „ N.-Holland	12
„ „ „ Z.-Holland	37
„ „ „ Zeeland	20
„ „ „ N.-Brabant . . . •	6

Bijna zonder uitzondering werd de poging der Synode, om deze gewichtige kwestie te doen onderzoeken, en mocht het zijn iets nader tot hare oplossing te brengen, toegejuicht.

In sommige antwoorden ontving de Commissie, behalve den toestand der Gemeenten op dat punt, belangrijke adviezen. Enkele Kerkeraden vroegen aan de Commissie raad hoe in voorkomende moeilijke gevallen te handelen; natuurlijk kon zij hieraan niet voldoen.

Wat de zaak zelve betreft, bleek het, dat er weinige Gemeenten zijn, die geene moeilijkheden hebben. Vele, zeer vele, waren de klachten.

Tengevolge van de ongunstige tijdsomstandigheden en de richting van den tijdgeest, die geheel tegen Gods Wet ingaat, verkeerden vele leden onzer Kerk in eene zeer moeilijke positie, terwijl de vraag wat al of niet als werk van noodzakelijkheid moet worden beschouwd en dies op den Zondag al of niet geoorloofd is, vele Kerkeraden in moeilijkheden brengt. Vooral in de steden. In deze centrum van de moderne beschaving hebben de Kerkeraden met meer moeilijkheden te kampen dan die ten platten lande. Ook in streken waar fabrieken zijn, of waar de visscherij wordt uitgeoefend, zijn de bezwaren meerdere, dan waar het volk zich met den landbouw bezig houdt.

Om eenige voorstelling te geven van de vele bezwaren, laten we hier een kort overzicht volden (naar de verschillende provinciën ingedeeld) van 't geen uit de antwoorden der Kerkeraden ter onzer kennis kwam.

De Prov. Groningen¹⁾

heeft het te doen met leden:

- a. Die in betrekkingen zijn bij den Staat of de Provincie, als: Brievenaarders, Postboden, Rijksveldwachters, Brugwachters en Tolgaarders;
- b. Die in dienst zijn bij Particulieren, Maatschappijen en Vereenigingen, als: Spoorbeambten, Machinisten, Fabrieksarbeiders, Koetsiers, Dienstboden, Drukkersgezellen en Arbeiders, die hun loon op Zondag ontvangen en weer oorzaak worden, dat Winkeliers 's Zondags verkoopen, Watermolenaars, Veenwerkers en Bakkersknechten;
- c. Die zelf eene zaak drijven, zooals: Fabrikanten, Melkverkoopers enz.
- d. Die den Zondag meer gebruiken als Rustdag voor het vleesch, dan als een dag om zich geheel den Heere te wijden.

Wat de toepassing der tucht betreft, wordt er nog al verschillend gehandeld. Bij die in dienst zijn van Corporaties, wordt er in 't algemeen eenige toegeeflijkheid gebruikt; anders ge-

*) Groningen. De Gemeenten: Aduard, Appingadam, Bedum, ten Boer, Delfzijl, Enumatil, Ezinge, Garrelswaer, Groningen, Kielwindeweer, Koornhorn, de Leek, Leens, Marum, Meeden, Munnekezijl, Nieuwolde, Oldekerk, Onstwedde, Sauwerd, Schildwolde, Spijk, Stadskanaal, Stroobos, Uithuizermeeden, Veenendam, Warffum, Weerdingermund, Woldendorp, Winschoten, Zuidbroek.

schiedt de tuchttoefening zooveel mogelijk volgens de Kerkorde. Toch is er geene eenstemmigheid op dit punt. Het gebeurt, dat iemand in de eene Gemeente wordt geduld, terwijl hij bij vertrek naar eene andere Gemeente, nog in dezelfde betrekking zijnde, wordt gecensureerd.

In betrekking tot sommige gevallen blijken de Kerkeraders leden van een zelfde Gemeente nog al van gevoelen te verschillen. Ja, zelfs eene geheele Classis; zoodat het verzoek tot de Commissie werd gericht, wel bij de Synode te willen aandringen, dat zij nader formuleerde, wat wel of niet als werk van noodzakelijkheid kan en moet worden beschouwd.

Ook kwam uit deze Provincie de opmerking, dat de Synode bij 't maken van verschillende bepalingen zeker zeer voorzichtig dient te zijn, dat er met plaatselijke toestanden moet worden gerekend, dat de Kerkeraden elk voor zich naar Gods Woord en Kerkorde hebben te handelen, en dat vermaan en onderwijs de beste middelen zijn, waardoor de Gemeente en vooral de jongere leden moeten worden bewerkt.

De Prov. Friesland¹⁾

heeft bijna dezelfde moeilijkheden als Groningen. Ook hier zijn die onder 4 rubrieken te brengen, als:

- a. Die eene betrekking hebben bij den Staat of de Provincie als: Post- en Telegraafbeambten, Brievenaarders, Brugwachters en Tolgaarders;
- b. Die in dienst zijn bij Particulieren en Maatschappijen als: Spoorbeambten, Watermolenaars, Veenwerkers, Machinisten, Knechts bij de steenfabrieken, Bedienden bij de gasfabrieken en Dienstmeisjes;
- c. Die zelf eene zaak drijven; en de bezwaren, die onder deze rubriek vallen, zijn voor Friesland veel grooter dan voor Groningen, want, behalve de kwestie van het melkverkoopen op Zondag, die in elke Provincie moeilijkheden oplevert, heeft Friesland het nog te doen met de melkleverantie aan en het werk in de boter- en kaasfabrieken, met het kaasmaken en de visscherij;
- d. Die den Zondag, in plaats van hem den Heere te wijden, gebruiken tot lichamelijk genoeg.

Ook in Friesland heerscht, wat de toepassing der tucht betreft, een aanmerkelijk verschil, dat weer voortvloeit uit de verschillende beantwoording der vraag: wat al of niet als werk van noodzakelijkheid moet worden beschouwd. Zoo b. v. de kwestie van het kaasmaken op Zondag. Uit drie onderscheidene gemeenten ontving de Commissie verschillende antwoorden.

*) Friesland. De Gemeenten: Arum, Bergum, Birdaard, Britsum, Beetgum, Drachten, Drogeham, Echten, Franeker, Hallum, Harlingen, Heerenveen, Holum op Ameland, Idskenhuisen, Koudum, Leeuwarden, Lippenhuisen, Mildam, Minnertsga, Oldeboorn, Oenkerk, Sneek, St. Anna Parochie, Surhuisterveen, Suawoude, Senarnegoutum, Stiens, Terwispel, Ureterp, Veenwoudsterwal, Westergeest, Wolvega, Wirdum.

Uit de eerste: Kaasmaken op Zondag wordt door onze leden niet noodig geacht, het geschiedt hier niet.

Uit de tweede: Kaasmaken is op Zondag niet noodig, het wordt hier 's Zaterdagavond gedaan.

Uit de derde: Kaasmaken op Zondag wordt hier min of meer noodzakelijk beschouwd; de leden worden geduld.

Omtrent de leverantie aan en de werkzaamheden in de Boteren Kaasfabrieken, schijnt bij onze Kerkeraden nog geen gevestigd oordeel te bestaan. De Commissie ontving hieromtrent wel vragen, maar geene enkele stellige uitspraak.

Aangaande de Visscherij is het de moeilijke vraag, of er op Zondag niet eenige voorbereidende werkzaamheden voor de volgende week mogen worden verricht; of ook eenig werk, dat uit den arbeid der vorige week volgt; b.v.: in eene zeeplaats, waar geen haven is, moeten de visschers bij laag water naar de schepen gaan; treft dit nu op een Zondagnamiddag en gaan ze dan niet, dan verliezen ze een gedeelte of soms ook den geheelen Maandag; of ook andere visschers op de binnenwateren, die des Zaterdag hunne netten hebben uitgezet, meenen die 's Zondagsmorgens te mogen lichten.

Wat de moeilijkheden omtrent de gevallen onder rubriek 1 en 2 betreft, n.l. dezulken, die eene betrekking bekleeden bij den Staat of de Provincie, of die in dienst zijn bij Particulieren en Vereenigingen, is de tuchttoefening nog al verschillend. Sommige Kerkeraden durven de leden, die, door overmacht gedwongen, op Zondag werk verrichten, dat niet direct als noodzakelijk kan beschouwd worden, maar den geloofsmoed missen om te breken en het met God te wagen, niet censureeren, maar vermanen ze. Anderen zijn van oordeel, dat bij overtreding van 't vierde gebod, na vermaan, moet worden gecensureerd.

De gevallen doen zich dan ook voor, dat iemand in de eene gemeente afgewezen wordt wegens zijne betrekking, terwijl hij, bij vertrek naar eene andere gemeente, daar als lid wordt aangenomen.

Nog moet, wat Prov. Friesland betreft, hierbij gevoegd worden, dat zij dezelfde opmerkingen heeft gemaakt als de Prov. Groningen, n.l. dat de Synode niet in bijzonderheden reglementeere, dat er met plaatselijke toestanden moet worden gerekend, dat de handhaving der tucht in algemeenen zin eene zaak is van de Kerkeraden en, zijn er bijzondere gevallen, b.v. thans de knechts der boterfabrieken, dat dan de hoogere Vergaderingen daarover oordeelen.

Ook zou Friesland willen, dat de Synode bij de Hooge Regeering krachtig aandrang op de indiening, uitvoering en zorg voor stipte naleving van eene verscherpte Zondagswet.

De toestand in de Provincie Drente¹⁾ verschilt, wat de moeilijkheden onder rubriek 1 en 2 betreft,

*) Drente. De Gemeenten: Aalden, Assen, Diever, Gasselter-Nijeveen, Haulerwijk, Hollandache Veld, Koevorden, Meppel, Nieuw Amsterdam, Roden en Een, Ruinerwold, Schoonebeek, Smilde, Vries, Westerbork.

niet veel van de beide vorige. Ook hier heeft men het te doen met
a. Tolgaarders, Brievenbestellers, Spoorbeambten en Brugwachters ;

b. Moeilijkheden met personen, die zelf eene zaak drijven, zijn er weinige, maar zooveel te meer klachten, dat de eerbied voor de heiliging van 's Heeren dag bij velen te wenschen overlaat.

Nog grooter verschil dan in Groningen en Friesland, is hier in de uitoefening der tucht. Zoo werd in eene Gemeente een Brievenbesteller, dooplid der Gemeente, zijn lidmaatschap ontzegd; terwijl in eene andere een Machinist, die 's Zondags werken moet, een Tolgaarder, en een Brugwachter worden gedragen. Van één Kerkeraad uit deze Provincie ontving de Commissie ten antwoord, dat, hoewel de goede bedoeling waardeerende, zijns bedunkens de Synode en nog meer de Commissie (zooals zij hare taak heeft opgevat) te ver was gegaan. Nu er over de theoretische zijde van dit vraagstuk geen verschil bestaat, meende hij, moet de behartiging van de practische zijde der zaak aan de Kerkeraden worden overgelaten. Doen er zich bijzondere gevallen voor, dan kunnen die op hoogere Vergaderingen beoordeeld worden. In denzelfden zin als de laatste opmerkingen, antwoordde nog een Kerkeraad. Andere opmerkingen kwamen er uit deze Provincie niet.

De Provincie Overijssel¹⁾

gaf ten antwoord: Ook wij hebben te doen met Beambten bij het postwezen, Fabrieksarbeiders, Tolgaarders, met Brug- en Sluiswachters, ja, ook nog met de Kerkespraak. Verder met Melktappers, Lantaarnopstekers, Bakkers en Gisthandelaars.

Van één Kerkeraad kwam de droeve klacht, dat de eerbied voor de heiligheid van 's Heeren dag bij de leden veel te wenschen overliet en dat tot stuiting van het kwaad weinig werd gedaan, omdat de Kerkeraad in 't nemen van maatregelen niet eenparig dacht.

uit de antwoorden der andere bleek, dat de tuchttoefening, evenals in de andere Provinciën, nog al verschillend geschiedt. In eene gemeente was men door openbaar geworden feiten — 't betrof het verkoopen op Zondag — er toe gekomen van den predikstoel bekend te maken, dat zij, die voortaan zonder noodzaak op Zondag kochten of verkochten, als leden der gemeente werden geroyeerd. Dit besluit werkte aanvankelijk gunstig.

Uit deze Prov. ontving de Commissie een tweetal opmerkingen, die zeer veel verschillen.

De eene luidde: „De Synode make geen gebod op gebod, maar late de toepassing der tucht aan de Kerkeraden over.”

De andere was van dezen inhoud:

De Synode make eene bepaling, voor de geheele Kerk geldig, dat personen, die eene betrekking bekleeden, waardoor zij op

1)Overijssel. De Gemeenten: Deventer, Heemse, Holten, Kampen, Lemelerveld, Nieuw Leusen, Ommen, Rijssen, Twello, Vriezenveen, Zwartsluis, Zwolle.

Zondag werken moeten, behalve die strikt noodzakelijk zijn, voortaan geene leden onzer Kerk kunnen zijn; terwijl een derde Kerkeraad het zeer wenschelijk achtte, dat de Synode de bepalingen aangaande de Sabbatsheiliging verscherpte. Dit zou, meende hij, voor de Gemeenten nuttig kunnen werken.

Uit de Provincie Gelderland ¹⁾

werden een viertal antwoorden ontvangen. Hieruit bleek, dat de Gemeenten in dit Gewest — zoo n. l. ook de andere Gemeenten in zulk eenen gelukkigen toestand verkeeren — zich in zake de viering van den Dag des Heeren, in eene benijdenswaardige positie bevinden. Schier geene moeilijke gevallen komen er voor en, zoo ze er zijn, wordt er getrouw gehandeld.

De volgende opmerking gaf Gelderland ten beste: „Der Synode wordt in deze splinterige kwestie zeer veel voorzichtigheid aangeraden; misschien was het beste 't een en ander aan de vroomheid en wijsheid der Kerkeraden over te laten.”

De Gemeenten in

de Provincie Utrecht²⁾

hebben ook, gelijk zoovele andere, hare moeilijkheden. Hier is eene Gemeente, die bezwaar heeft met een Koetsier en een Bediende bij eene familie, die echter 's winters te Amsterdam vertoeft; daar is 't een Postbode, die ook op Zondag brieven moet bestellen. In eene derde gemeente is een Spoorbeambte, die 's Zondags tot 's morgens 7 uur in dienst moet zijn. Genoemde personen worden als leden geduld.

Uit deze Provincie werd de aandacht gevestigd op het feit, dat Militairen met verlof, meestal op Zondagavond weer in de Kazerne moeten zijn.

Uit de Provincie

Noord-Holland³⁾

kwam bericht, dat ook daar niet weinige moeilijke gevallen voorkomen. Blijkens de ontvangen antwoorden, kunnen die ook onder vier rubrieken gebracht worden.

- a. Die eene Staatsbetrekking hebben, als: Beambten bij de Posterijen, Telegraphie en het Loodswezen;
- b. Die in dienst zijn van Particulieren en Corporaties, als: Spoor-, Tram- en Bootbeambten, Bedienden in Gestichten, Fabrieksarbeiders, Watermolenaars, of die in dienst zijn van Gemeenten, als Politieagenten;
- c. Die zelf eene zaak drijven, als: Boeren, die op Zondag kaas maken; Visschers, die 's Zondags hunne netten drogen, soms tanen; Melktappers, die hunne klanten bedienen;

¹⁾ Gelderland, De Gemeenten: Apeldoorn, Tiel, Varsseveld, Winterswijk.

²⁾ Utrecht. De Gemeenten: Baarn, Bunschoten, Hilversum, Lopik.

³⁾ Noord-Holland. De Gemeenten: Amsterdam, Amstelveen, Andijk, Haarlem G. O. G., Haarlemmermeer O. Z., Den Helder, Medemblik, Naarden, Oostzaan, Westzaan, Wormerveer, Zaandam.

d. Die den Zondag gebruiken tot lichamenlijk genoeg.

Wat de tuchttoefening betreft, zijn de Gemeenten in Noord-Holland, zoover wij weten, eenpariger dan in 't Noorden. Geschiedt die in 't algemeen volgens Kerkorde, bijna zonder uitzondering wordt echter in bovengenoemde gevallen toegeeflijkheid gebruikt. Niet alleen bij hen, die in dienst zijn van Particulieren en Corporaties, maar ook, die eene Staatsbetrekking bekleeden, of zelf eene zaak drijven. Enkele Gemeenten beschouwen het kaasmaken en malen op Zondag als werken van noodzakelijkheid.

Over de leverantie van melk aan de zuivelfabrieken en den arbeid in die fabrieken, werd geen oordeel uitgesproken, maar de vraag aan de Synode gedaan: hoe moet die arbeid worden beschouwd?

Eene Gemeente betreurt het, dat de laatste Synode niet de theoretische zijde der kwestie heeft behandeld, en heeft te kennen gegeven voornemens te zijn, langs den gewonen kerkeijken weg dit punt op de Synode te brengen.

Bijzondere opmerkingen ontving de Commissie uit deze Provincie verder niet.

Zuid-Holland¹⁾

gaf ons veel lectuur; niet minder dan 37 gemeenten lieten zich hooren. In den toestand der onderscheidene Gemeenten is een groot verschil. Sommige Gemeenten hebben met geene enkele moeilijkheid te doen, de Zondag wordt daar als Dag des Heeren zeer getrouw onderhouden; andere Gemeenten daarentegen hebben met vele moeilijkheden te kampen. Uit nog andere Gemeenten kwam de ernstige klacht, dat de eerbied voor de heiliging van 's Heeren dag veel te wenschen overlaat.

Zeer enkele leden hebben eene Rijksbetrekking. o. a. een Postbeambte en enkele Loodsen. Zij worden geduld.

Klein is het getal moeilijke gevallen omtrent hen, die in dienst zijn bij Particulieren en Maatschappijen. Aangaande dezen wordt in 't algemeen eenige toegeeflijkheid gebruikt.

De grootste bezwaren in de Provincie Zuid-Holland betreffen de Visscherij, de Warmoezerij en den Rivierdienst.

a. Vooral de Visscherij, zoowel die op de rivieren als die op de Noordzee wordt uitgeoefend. Op beide drukt het bezwaar, dat er soms een gedeelte van den Zondag aan wordt besteed. Het oordeel der Gemeenten is over het al of niet noodzakelijke van dezen arbeid verschillend.

¹⁾ Zuid-Holland. De Gemeenten: Alblasterdam, Bodegraven, Bolnes, Boskoop, Barendrecht O. Z., Barendrecht W. Z., Dordrecht, (Kromhout), Dordrecht (Lindegracht), Giessendam, Gouda, Gorinchem, 's Gravendeel, 's Gravenhage (Nobelstraat), Hardinxveld, Hazerswoude, Heerjansdam, Herwijnen, Langerak, Leerdam, de Lier, Maasland, Maassluis, Middelharnis, Monster, Naaldwijk, Noordeloos, Poederoyen, Pernis, Rotterdam, Rijsburg, Schiedam, Spijkenisse, Strijen, Vlaardingen, Westmaas, Zegwaard, Zuilichem en Well.

De Gemeente te A. heeft besloten, voortaan geene Visschers meer als leden der Gemeente aan te nemen.

De Gemeente te B. heeft het voorrecht gehad, dat, na vermaan, de Visschers — leden der Gemeente — hun bedrijf hebben laten varen.

Die te C. heeft twee Visschers gecensureerd.

De Gemeente te D. duldt ze als leden.

De Visschers in de Gemeente te E. hebben besloten, wanneer ze op Zondag uit zee terugkeeren, de visch niet vóór Maandag te verkoopen. De eerste, die na dit besluit op Zondag binnenviel, verloor daardoor op zijne vangst eene som van 500 gulden.

- b. Omtrent de Warmoezerij wordt opgemerkt, dat er soms op Zondag in de broeibakken moet gestookt worden. Ook zijn er, die op Zondagavond met hunne producten per schip op reis gaan naar Rotterdam. Zij zeggen, niet anders te kunnen. De Kerkeraad heeft geen moed hen af te snijden,
- c. Het bezwaar betreffende den Rivierdienst geldt den dienst op en het gebruik van veerbooten op Zondag, en de betrekking van Kapitein, Machinist of Matroos op Sleepbooten.

Ook hieromtrent heerscht over het geoorloofde of ongeoorloofde verschil. De vraag wordt gedaan: mag dat, ja of neen?

Omtrent het kaasmaken op Zondag oordeelen de Boeren in Z.-Holland evenmin eenstemmig als die in Friesland. Sommigen zeggen: het is noodzakelijk; anderen beweren van niet.

Uit deze Provincie ontving de Commissie onderscheidene opmerkingen.

De Kerkeraad te A. herinnert, dat het pad van toegeeflijkheid van zijne bewandelaars eene buitengewone voorzichtigheid vordert.

Die te B. protesteert tegen het besluit der Synode van 1877, waarbij het melkverkoopen is toegelaten. De Kerkeraad beweert, dat dit niet noodzakelijk is en verzoekt, dat de Synode dit artikel herzie. (Zie ook de Synodale Handelingen van 1840.)

De Kerkeraad te C. vraagt, of het rijden van ouden en zwakken en van hen die op eenigen afstand van de plaats wonen, op Zondag naar de Kerk niet geoorloofd is.

Die te D. beweert, op grond eener langdurige ondervinding, van een lid der Gemeente, dat geen werk op Zondagen in de steenbakkerijen noodzakelijk is.

De Kerkeraad te E. vraagt: Is het geoorloofd aandeelen te hebben in Spoor- en Trammaatschappijen?

Die te P. oordeelt, dat verscherping van de Synodale bepalingen, op het punt der Sabbatskwestie, met het oog op den algemeenen maatschappelijk en toestand en de, zoo het schijnt, wat ruime opvatting van het woord „noodzakelijk", zeer noodig is.

De Kerkeraad te G. eindelijk wil niet te veel bepaald en niet te streng gehandeld hebben.

De Provincie Zeeland¹⁾

heeft ook hare bezwaren. Ook zij heeft, evenals Zuid-Holland te doen met Visschers, gelijk Noord-Holland met Loodsen, en gelijk de meeste Provinciën met Post- en Spoorbeambten, met koetsiers, Sluiswachters en Rijtuigverhuurders. Het bleek ons, dat de tucht over de overtreders van 't 4de gebod hier wel zoo getrouw wordt uitgeoefend als in de andere Provinciën. Worden een tweetal Spoorbeambten geduld en evenzoo een Sluiswachter aan het Walchersche Kanaal, aangaande wien gevraagd wordt, of zijn werk wel noodzakelijk is, daar staat tegenover, dat een Brievenbesteller, een Huurkoetsier en een Meesterknecht van eene stalhouderij (deze laatste na raadpleging der Classis) waren gecensureerd. Alsook dat het huisgezin van een Brievenbesteller, dat bij de Gemeente wenschte te behooren, wegens de betrekking des vaders niet werd toegelaten.

Onder de jongeren is er in sommige Gemeenten eene zucht naar wereldsgezindheid, onder de bejaarden in 't algemeen nog veel eerbied voor de heiliging van 's Heeren dag.

Ook uit deze Provincie kwam de opmerking, of aandeelhouders in Spoor- en Stoombootmaatschappijen niet mede in de verantwoordelijkheid deelen van de vreeselijke ontheiliging van 's Heeren dag; ook, of er goed op gelet wordt, dat er Zaterdags niets op de post wordt bezorgd, wat vóór Zondag niet op de plaats der bestemming kan zijn.

Enkele Gemeenten zouden gaarne de Synodale bepalingen verscherpt zien. Hoe — zoo vraagt een Kerkeraad — zullen overtreders van de 2de tafel der Wet gestraft worden, terwijl die van de 1ste tafel vrij uitgaan?

De Provincie Noord-Brabant²⁾

eindelijk antwoordde: ook bij ons is het nog verre van volmaakt. Ook hier hebben wij leden, die in eene betrekking zijn, waardoor ze — zoo wij meenen — in moeilijkheden komen met den eisch van 't 4de gebod: „Gedenkt den Sabbatdag, dat gij dien heiligt.”

Arbeiders op groote werken gaan soms, op aandrang der bazen, 's Zondagnamiddags van huis om 's Maandags tijdig bij hun werk te zijn. Ook de Post en de Telegraphie veroorzaken hun moeite; evenzoo is dat het geval met Watermolenaars.

De Provincie ondervond het lastige van de verschillende meeningen in de Kerk, aangaande 't geen al of niet als werk van noodzakelijkheid moet worden beschouwd.

Zoo is eene Gemeente bezwaard met een Watermolenaar, die

¹⁾ Zeeland. De Gemeenten: Axel, Bergen op Zoom, Brouwershaven, Domburg, Haamstede, Heinkenszand, Kolijnsplaat, Krabbendijke, Middelburg (MSPstraat), Meliskerke, Terneuzen, Goes, Oosterland, Schoondijke, Serooskerke, Tholen, Veere, Wissekerke, Wolfaartsdijk, Zaamslag.

²⁾ Noord-Brabant. De Gemeenten: Almkerk, Nieuwendijk, Dinteloord, 's Hertogenbosch, Klundert, Vrijhoeve Capelle en Sprang.

in eene andere als lid was aangenomen. De Kerkeraad — hoewel er in eigen Gemeente geene Watermolenaars worden aangenomen — meent, met het oog op de verschillende opvattingen in onze Kerk, geene vrijheid, te hebben, hem te censureeren. Ook heeft hij bezwaar met een Brievengaarder, dien hij om dezelfde redenen niet van de Gemeente durft af te snijden.

In eene andere Gemeente wordt een Postbeambte geduld, die beweert door de Synodale bepalingen gedekt te zijn.

Eene derde Gemeente vestigt de aandacht op de zeer verkeerde gewoonte, die velen hebben, om hunne zaken voor de volgende week op den Zondag te regelen.

Ook uit deze Provincie kwam de opmerking, dat het zeer wenschelijk werd geacht, dat de Synode aan deze ernstige kwestie hare bijzondere aandacht wijde. Overtuigd van den heiligen eisch des Heeren, en ziende op den treurigen toestand in ons Vaderland, meent die Kerkeraad, dat het de dure roeping der Synode is, de bepalingen aangaande de onderhouding van 't 4de gebod te verscherpen.

Het geldt hier de eere Gods en het welzijn van Kerk en Vaderland.

Na dit kort overzicht van de verschillende Provinciën, meenen wij, Eerwaarde Vaders en Broeders! dat Gij genoegzaam op de hoogte zijt, om over den stand der kwestie te kunnen oordeelen.

Volgens den ons opgedragen last rust echter ook op ons de verplichting, U te dienen van advies. Dit gedeelte van onzen arbeid is zeer moeilijk.

We staan hier voor een vraagstuk, dat gemakkelijker op 't papier beschreven, dan in de practijk opgelost kan worden. De practische vraag: Wat is al of niet op den Rustdag geoorloofd? staat in 't nauwste verband met deze andere: Welke betekenis heeft voor ons onder de nieuwe bedeeeling de Dag des Heeren?

Nu wij niet over de theoretische, maar over de practische zijde van het vraagstuk hebben te adviseeren, hebben wij de gegevens, die wij ontvingen, te beschouwen in vergelijking met hetgeen door onze Synoden is vastgesteld, in verband tot de stelling, waarvan zij in 't maken van die bepalingen uitgingen.

Op onderscheidene Synoden is de Sabbatskwestie behandeld. Steeds kwamen er weer moeilijke gevallen voor, die 't maken van nieuwe bepalingen veroorzaakten, maar meestal werd naar vroegere bepalingen teruggewezen.

Al deze bepalingen echter staan in 't nauwste verband tot de stellingen over 't 4de gebod, gegeven door de Synode van Dordrecht 1618/19, en de verklaring van den Catechismus, Zondag 38. Hieruit blijkt, dat onze Kerk tot dusver in de opvatting van 't vierde gebod met de gereformeerde vaders overeenstemt; en hunne opvatting is in algemeenen zin bekend.

Zij beschouwden 't 4de gebod ook voor den Christen verplichtend. Evenwel maakten zij onderscheid tusschen den Joodschen Sabbat en den Dag des Heeren onder het Nieuwe Testament.

Ceremonieel noemden zij het rusten op den zevenden dag na de schepping en de strenge onderhouding van dien dag, bijzonder den Joden opgelegd.

Moreel, dat een zekere en gezette dag den godsdienst werd toegeëigend, en daartoe zooveel ruste als tot den godsdienst en heilige overdenking noodig is. Uit deze stellingen werd de gevolgtrekking afgeleid, dat op den Dag des Heeren de Christen zien van allen slaafschen arbeid moet onthouden. Allen arbeid, behalve de werken van noodzakelijkheid, liefdadigheid en den godsdienst betreffende, moet hij laten, opdat hij zich geheel den Heere wijde.

Rusten slechts is geene onderhouding van 't gebod, neen, heiligen, door zich geheel aan den dienst van God over te geven, is de eisch. Het is de betrachting van den innerlijken of geestelijken Sabbat, waarop vooral ook door URSINUS, in zijne verklaring over Zondag 38, de nadruk wordt gelegd.

Blijkens onze Synodale Handelingen was onze Kerk het tot nu toe met die stellingen eens.

Toetsen we hieraan de practijk, dan blijkt:

- a. Dat er veel ontheiliging is van 's Heeren dag, niet alleen door overtreding van 't verbod: gij zult geen werk doen, maar vooral ook door verzuim van 't gebod: gedenkt den Sabbatdag, dat gij dien heiligt;
- b. Dat er ook in onze Kerk, zij het ook door den drang der omstandigheden en den nood des tijds, veel geschiedt en toegelaten wordt, wat den toets van 't vierde gebod niet kan doorstaan.

Dat nu de eere Gods, het welzijn der Gemeenten en niet minder de kranke maatschappij het dringend vorderen, dat tegen dit kwaad met kracht moet worden gestreden, behoeft zeker geen betoog. De vraag is maar, hoe het moet geschieden. Wat heeft in dezen de Synode te doen?

De wenken, die de Commissie hieromtrent van de Kerkeraden heeft ontvangen, zijn, gelijk ons bleek, volstrekt niet eenparig. Sommige zouden willen, dat de Synode de bepalingen aangaande de heiliging van 's Heeren dag verscherpte en eenen voor de geheele Kerk geldenden regel vaststelde; andere, dat de Synode in 't maken van bepalingen zeer voorzichtig zij en de zaak ter behartiging aan de Kerkeraden overlate.

Ook uit Amerika, uit de Holl. Chr. Ger. Kerk, ontvingen wij zoodanig advies. De Broeders van daar schrijven, dat huns bedunkens de Kerk in 't maken van bepalingen zeer voorzichtig moet zijn.

Wij vinden toch — zoo schreven ze — in het geheele Nieuwe Testament, zoomin in de Bergrede, als in de Brieven der Apostelen, geene enkele bepaalde aanwijzing wat al of niet op den Sabbat mag. De Heiland heeft gezegd: „De mensch is niet gemaakt om den Sabbat, maar de Sabbat om den mensch.” Zij oordeelen het 't voorzichtigste, bij het te Dordrecht bepaalde te blijven, bij de Regeering aan te dringen tot handhaving van de Zondagswet, en voorts het aan de Kerkeraden en eens ieders consciëntie over te laten.

Wat nu te doen?

Naar onze overtuiging, die wij bescheidenlijk U voorstellen, is het eene dringende behoefte:

I. Dat al de Gemeenten en al de leden der Gemeenten het harte zetten op het vierde gebod. Het besef moet worden versterkt en verlevendigd, dat de Sabbat is: „De Dag des HEEREN uwes Gods”; de Dag des Scheppers en des Verlossers; de Dag, door den Heere gezegend en geheiligd; de blijde profetie en voorsmaak van de eeuwige Sabbatsrust, (Hebr. 4:9) die er overblijft voor het volk van God. Wie van dat besef is doordrongen, zal geene vrijheid gevoelen, om dien dag geheel of ten deele te ontrooven aan den dienst des Heeren, maar dankend en biddend zich beijveren om Gode te geven wat Godes is en den menschen, wat, naar Gods ordonnantie, des menschen is. Die zal in Gods bevel zijn recht vinden tegenover den drijver, en in Gods zegening van dien dag zijne kracht, om liever schade te lijden dan af te drijven op en met den stroom der zondige gewoonten en schijnbare eischen der ontworpen toestanden op allerlei gebied.

Niet te veel kan het volk Gods en hun zaad te dezen dage gewaarschuwd worden voor het gevaar, dat wij mede door onze schuld den Dag des Heeren zullen verliezen. De stofvergodende geest der eeuw oefent, meer dan wij zelven weten, invloed ook op ons uit en ontziet zoo min de lichamen en de zielen der menschen als de eere van God.

In alle zoogenaamde Christenlanden klimt er, in onderscheidene standen, een geroep op tot in de ooren van den Heere der heirscharen, om Sabbatsruste. Allerlei personen en Vereenigingen, tot zelfs Socialisten, trekken zich de slavernij aan der honderdduizenden, die niet na zesdaagschen, drukken arbeid een „vrijen” Zondag genieten. En zal dan de Kerk van Christus mogen, kunnen, zwijgen of zich vergenoegen met te klagen over de moeilijkheid van deze zaak? Is niet de Kerk in de wereld gesteld om een licht te zijn en een zout, de kweekplaats en leidsvrouw van rechtsbesef en barmhartigheid? Mag zij door iets of iemand zich laten weerhouden, in de kracht des Heeren al het mogelijke te doen om ook dit „goede pand” te bewaren?

Dankbaar kan de Kerk het vele op zichzelf goede erkennen in vele en veler pogingen voor het recht des menschen op eenen vrijen Zondag. Van harte kan zij toejuichen wat hier en elders door de Vereeniging voor Zondagsheiliging wordt gedaan. Maar zij mag niet aan anderen overlaten, wat bepaaldelijk hare roeping en eere is.

Bepaaldelijk moet, ook in eigen kring, de nadruk gelegd worden op het *heiligen* van den Sabbat. „Gedenkt den Sabbatdag, dat gij dien *heiligt*”, zoo begint het 4de gebod.

De rust van den dagelijkschen arbeid is door de heiliging gewaarborgd en aan haar dienstbaar. De Sabbat moet een dag van arbeid en verlustiging in den dienst des Heeren zijn. In het huisgezin en in de binnenkamer en in 't midden van de Gemeente Gods.

Velen zijn er, die zich onthouden van alle werk der zes dagen, maar toch dien dag niet Gode wijden; die denzelven gebruiken tot koestering des vleesches, of alleen uitwendig en openbaar den Heere dienen. Al de zoodanigen overtreden het gebod Gods en moeten de zegeningen derven, die de Heere aan de heiliging van Zijnen dag heeft verbonden. Zondagsrust eerst of meest om der menschen wil, is en wordt onvermijdelijk grove of fijne ontheiliging van 's Heeren dag, verzaking en belemmering van Zijnen dienst, en afbreuk van de Gemeente en haren Sabbatsarbeid in het werk des Heeren. Daarentegen wordt door allen, die Gods dag heiligen, ook nu nog de waarheid en de voortdurende geldigheid der heerlijke en rijke belofte ervaren: „Indien gij uwen voet van den Sabbat afkeert, van te doen uwen lust op mijnen heiligen dag; en indien gij den Sabbat noemt eene verlustiging, opdat de HEERE geheiligd worde, die te eeren is; en indien gij dien eert, dat gij uwe wegen niet doet, en uwen eigenen lust niet vindt, noch een woord daarvan spreekt:

Dan zult gij u verlustigen in den HEERE, en Ik zal u doen rijden op de hoogten der aarde, en Ik zal u spijzigen met de erve van uwen vader Jakob: want de mond des HEEREN heeft het gesproken," Jes. 58:13 en 14.

Daarom dan wekke de Synode alle leden der Kerk op, om zich voor het aangezicht des Heeren te onderzoeken en te veroortmoedigen, en om den Dag des Heeren te heiligen naar Zijn Woord en af te laten van allen niet noodzakelijken arbeid. In 't bijzonder wekke zij de Leeraren en Opzieners op, om getrouw te ijveren voor de eer van God en Zijnen dag; in onderwijs, vermaning en bestraffing; opdat in het midden der Gemeente geene ontheiliging van den Dag des Heeren en geen onnoodig werk worde geduld, maar de dwalenden en overtreders zich tot den Heere bekeeren.

II. Wat nu in bijzonderheden de vraag aangaat: welke werkzaamheden geacht moeten worden tot de al of niet noodzakelijke te behooren? wij hebben, na rijp beraad, gemeend ons te moeten onthouden des aangaande een oordeel uit te spreken. Omdat ons dit hoogst moeilijk zou zijn, indien al mogelijk, en omdat o. i. de Synode toch niet eerder tot besluiten over bepaalde gevallen kan komen, voordat die van uit de Gemeenten haar worden voorgelegd. Wel hebben wij, naar aanleiding van het gerapporteerde, eenige wenken ter overweging aan te bieden.

A. Het is dringend noodig, dat de leden en Gemeenten der Kerk tot meerdere eenparigheid van gevoelen komen. Nu wordt in de eene Gemeente met de tucht gestraft, wat in de andere wordt geduld of voorbijgezien, en omgekeerd. Daardoor komen zoowel Kerkeraden als leden in groote moeite, en de eenigheid der Kerk lijdt schade. Dit mag niet alzoo zijn bij hen, die belijden één geloof in éénen God en Vader en éénen Heere Jezus Christus door den éénen zelfden Geest.

Opdat niet metterdaad 's menschen gebod of vergunning in de plaats trede van het bevel en de belofte des Allerhoogsten.

B. Daarom kunnen wij het dan ook niet geraden of geoorloofd achten, aan elken Kerkeraad of aan de consciëntie der leden de beslissing over te geven van het al of niet noodzakelijke en geoorloofde werk op den Dag des Heeren. Dit is wel de gemakkelijkste weg voor meerdere Vergaderingen, maar niet de meest doelmatige om tot zekerheid en eenheid te komen. Alle leden des lichaams hebben ook in deze zaak hetzelfde belang en dezelfde roeping, te bidden en te onderzoeken, welke in min heldere gevallen de wil des Heeren zij. Wij bevelen met het oog daarop het volgende aan.

Elke Kerkeraad stelle zich goed op de hoogte van wat in de Gemeente de heiliging van den Rustdag betreft. Over alle moeilijke gevallen spreke hij met de betrokken broeders en zusters, om hen met leering en raad te dienen. Leidt zulks niet tot genoegzame helderheid, dan roepe hij de Gemeente bijeen, opdat allen, en vooral zij die kennis van de zaak in kwestie hebben, den Kerkeraad dienen met hunne wenken en de zaak zelve een onderwerp worde van overdenking, onderzoek en gebed van geheel de Gemeente. Van elke beslissing des Kerkeraad zij er voor den betrokken persoon en voor andere leden beroep op de meerdere Vergaderingen.

Ook kan het somtijds nuttig wezen bepaalde Commissiën van onderzoek en advies te benoemen vanwege Kerkeraden, Classes en Particuliere Synoden.

Zulke Commissiën, die ook ter plaatse alle mogelijke inlichtingen vergaderen en wier rapport door vele broederen grondig wordt overwogen, zullen, onder de beloofde leiding des Heiligen Geestes, meer kunnen uitwerken dan ééne Commissie voor het geheele land en dan eene Vergadering, die zonder genoegzaam voorbereidend onderzoek enz., gesteld wordt voor een betwist geval, hetzij van meer algemeen of van meer plaatselijken aard.

Wordt alzoo de zaak der heiliging van 's Heeren dag allerwege bezien in hare toepassing op allerlei toestanden, dan zal, hopen wij, menige overtreding ophouden, menige kwestie niet lang meer een vraagstuk zijn, en de Synode in menig geval beter dan nu een welgegrond besluit kunnen nemen en dat, genomen door opzieners uit alle deelen des lands, weerklank zal vinden in de verlichte consciëntie van de leden van Christus lichaam. En alzoo zal de Kerk door haren wijzen en geheiligden ijver voor Gods dag in eigen kring, ook naar buiten, meer dan thans, zegenrijken invloed uitoefenen.

C. Opdat de tucht rechtvaardig zij en in alles het karakter der reddende liefde openbare, make de Gemeente onderscheid tusschen den zwakke en den halstarrige; tusschen den patroon, die ongedwongen tot aan of over de uiterste grens gaat, en den arbeider, wien bij elke weigering van bepaalden arbeid op Zondag, het zwaard van broodverlies dreigt. Niet

om in iemand het kwade te dragen, en alzoo God te ont-eeren en hem zelve te schaden; maar om door zachtmoe-digheid en door hulpe te geven en te zoeken, ook in het maatschappelijke, de bezwaarde harten der kinderen Gods, die in het gedrang der toestanden lijden, te troosten, en zoowel hunne handen als hunne harten te sterken, opdat zij God naar Zijn Woord kunnen dienen. Zóó zal de gemeen-schap der heiligen bloeien en geuren, en de barmhartigheid des Heeren Jezus in en onder Zijne discipelen heerlijk worden. Inzonderheid de rijke en invloedrijke leden der Gemeente kunnen op deze paden een zegen zijn en genieten. En — onze God ontfermt Zich op het gebed, ook van den arme, Hij, die de Redder der ellendigen en bedrukten is.

III. Ten slotte zij het ons vergund, in overweging te geven, of het ook niet de roeping der Kerkeraden en der meerdere Ver-gaderingen is, om meer naar buiten te getuigen.

Wij denken hier aan mannen van zaken, die ook op Gods dag veel volk in het werk hebben; aan maatschappijen, die voor hunne ondernemingen ook dien heiligen dag gebruiken, en waaraan toch wel geen enkel Christen deel mag nemen. Door bezoek, door geschreven of gedrukte missive bij de Direc-tie aan te dringen op Zondagsheiliging; door publiek getuige-nis in de plaatselijke en algemeene bladen de roeping en den zegen der heiliging van 's Heeren dag in 't licht te stellen, — ziedaar een o. i. gewichtige arbeid, die, zij het niet aanstonds, dan toch, bij volharding, op den duur gewenschten invloed in vele kringen zou kunnen uitoefenen; God ter eere, der Ge-meente en geheel het volk van Nederland ten zegen.

Bizonder vestigen wij Uwe aandacht op de behoefte aan eene nieuwe Zondagswet. Mag de Kerk geenszins haar werk aan de Overheid willen opdragen of overlaten, ook de Overheid heeft de roeping, om in dezen op haar terrein te doen, wat de wil is van God den Heere, Wiens dienaarste zij is, gelijk zij aan Zijne ordonnantie de majesteit harer macht ontleent. De Synode wende zich dus tot Z. M. den Koning, met eene eer-biedige opwekking om eene goede Zondagswet te geven. De beschikkingen, in de laatste weken door Z. M. 's Regeering ge-nomen, ook in 't belang der Zondagsrust, mogen door ons dankbaar worden begroet als een hoopgevend teeken, dat zulk een woord van opwekking in goede aarde zal vallen.

In verband met ons advies, sub 116., veroorloven wij ons nog dezen wenk: dat dit rapport en advies, met bijvoeging van het-geen de Synode zal bespreken of besluiten, in vele exemplaren gedrukt en aan de Gemeenten gezonden worde. Opdat velen, indien mogelijk allen, kennis nemen van den toestand, zooals die uit het rapport gekend kan worden; en alzoo ieder on-derzoeke en betrachte, al wat zijne hand vindt te doen in deze zaak, waarmede de eere Gods, de bloei der Gemeente en het welvaren des Volks zoo nauw verbonden is.

Wij eindigen, geliefde Vaders en Broeders, met U toe te bidden, dat de Heere U in al Uw gewichtig werk leide door Zijnen Heiligen Geest; en dat in 't bijzonder de heiliging van den Dag des Heeren, waarop de vorige Synode de aandacht vestigde, in hope, dat hare opvolgster meer zoude kunnen doen dan zij vermocht, door uwe beraadslagingen en besluiten krachtig moge bevorderd worden.

En hiermede leggen wij de vrucht van onzen arbeid als Commissie in Uwe handen, met het vertrouwen, dat dit werk, al is het gering, nochtans niet ijdel zal wezen. De verheerlijkte Zoon des menschen, de Heere ook van den Sabbat, bereide ons allen voor den eeuwigen Rustdag!

De Commissie ad hoc:

Zwolle, 27 Juni 1888.

L. LINDEBOOM.
E. DOUMA.
H. J. KLINKERT.

	Bladz.
Woord van wijlen Vader BRUMMELKAMP	30, 31
Brief van Ds. PLOOS VAN AMSTEL	38
” ” den WelEd. Heer HEIJBLUM	39—41
Orde van behandeling	31
Verhouding der Ned. Geref. Kerken tot het Hervormd Kerk- genootschap :	
a. Praeadvies op dit punt	32—34
b. Discussiën daarover	35, 37, 42, 43
c. Voorstellen daarop	43, 44, 48—52
d. Prioriteit der voorstellen	52
e. Amendement op punt b van voorstel 1 en op punt 3 en 4 van voorstel 2	43, 49, 52, 53
f. Opmerking omtrent voorstel 2	53
g. Aanneming van dit voorstel	53
Verhouding der Kerk tot de Overheid in verband met het reglement van 1869:	
a. Praeadvies op dit punt	44—47
b. Discussie daarover	47, 48
c. Voorstel en besluit daarop	48
Het beginsel van ineensmelting der plaatselijke Gemeenten in verband met het reglement voor de plaatselijke Gemeenten en de Kerkelijke kas:	
a. Praeadvies op dit punt	53
b. Besluit daaromtrent	53
De verhouding tusschen Kerk en Theologie:	
a. Praeadvies daarover	54
b. Oordeel der afgevaardigden	54
c. Voorstellen daarop	55
d. Besluit	55
Commissie tot het ontwerpen eener missive van antwoord .	56
Deputaten tot onderhandeling met die van de voorl. Synode der Nederd. Geref. Kerken	75, 76
Missive aan de Ned. Geref. Kerken. — Voorlezing, beoordee- ling en inhoud er van	75, 76—79
Bijlage bij deze Missive	80, 81

Theologische School.

Verslag van haren toestand	65, 127—132
Wijze van geldbelegging en daartoe aanvulling van art. 25 van het reglement der Theol. School	65, 66, 131
Redacteur der Bazuin	65, 66, 81, 101, 108, 109, 115, 131
Plaats vervanging van wijlen Prof. BRUMMELKAMP	65, 132
Goedkeuring van twee voorstellen	66
Verslag van den algemeenen Thesaurier der Theol. School	66, 133—148
Dankbetuiging van den Voorzitter	66
Commissie tot het nazien der administratie van den Thesau- rier en rapport daarvan	67, 89
Wijziging van een diploma	67
Rapport en continueering der Commissie ter benoeming van een doctor of doctorandus	67

	Bladz.
Voorstellen van één der Docenten	67, 68
Vraag betreffende de uitkeering van het wachtgeld aan den oud-Docent STEKETEE	101, 109

Zending onder Israël.

Verslag der Commissie.....	68, 149—156
Vragen naar aanleiding van dit verslag.....	68, 69
Herkiezing van een lid der Commissie en bepaling omtrent de secundi	68
Oordeel der Synode over de uitgave van een Hebreeuwsch Nieuw Testament	69
Pogingen tot krachtiger optreden onder Israël.....	69
Methode van arbeid	69
Dankbetuiging aan de Commissie.....	70
Commissie tot onderzoek der administratie en het rapport daarvan	70, 81
Verspreiding van het verslag	81

Buitenlandsche Zending,

Verslag der Commissie	70, 157—161
Vragen naar aanleiding daarvan	70, 71
Voorstel omtrent Zending DELFOS	71
Oordeel der Synode omtrent de vroeger toegestane / 6000.— voor eene kerk te Batavia	71, 72
Ontslag van de jaarlijksche bijdrage voor de Theol. School	72
Arbeid op Soemba	72—74
Rechtspersoonlijkheid voor de Gemeente te Batavia	74
Huur van het kerkje te Meester Cornelis	74
Geschenk der bibliotheek van wijlen Ds. L. TOBT	74
Dankbetuiging door den Voorzitter	74
Bevoegdheid der Zendingscommissie tot het zenden en ordenen van Zendingen	95—97
Hoe te handelen met een Zending, die voor den dienst in het buitenland ongeschikt werd en in het vaderland is be- roepen	97, 98
Beroeping van candidaten en Predikanten voor de Zending	98
Kan de Zendingsdirector tevens lid der Tweede Kamer zijn?	98, 99
Aanneming van Zendingen van andere Genootschappen	99

Kas voor Emeriti-predikanten, enz.

Verslag der Commissie	90, 162—164
Classikale Correspondenten	90
Ongelijkheid der collecten	90
Voorstellen der Prov. Vergaderingen	90, 91
Toelichting op die voorstellen	91, 92
Besluit omtrent de methode van bijdragen voor deze Kas.	93
Dankbetuiging door den Voorzitter	93

Kerkregeering.

	Bladz.
Subsidie voor krankzinnigen te Veldwijk	15
Verzoek aan de Regeering tot opheffing der verplichte vaccine	16
Het Consulentschap	87, 88
Handopening tot het beroepen van een leeraar	88
Pogingen tegen het gebruik van sterken drank	89
Fonds ter tegemoetkoming in de te kleine tractementen van predikanten	93, 94
Verdeeling der Synodekosten naar de kracht der provinciën .	94
Wenken betreffende de Sabbatviering	178—181
Verspreiding van het rapport daarover	99, 100, 181
Verzoek bij de Regeering en verschillende Maatschappijen tot Sabbatsheiliging	100, 181
Bevoegdheid der Synodale Commissie in zake het collecteeren	100
Bevoegdheid der Provinciale Commissie omtrent het collecteeren in eene Provincie	101
Opdracht aan de Synodale Commissie tot een herhaald verzoek aan de Regeering, om wegneming van het onrecht in zake de ondersteuning van andere Kerkgenootschappen . . .	111
De bepaling omtrent de bekendmaking van het in comité verhandelde wordt bekrachtigd	112
Mag eene vrouw, die door haren man verlaten is, weder huwen	112
Punten wier behandeling is uitgesteld	113
Het wikkelen van dienaren des Woords in de handelingen des leeftochts	113
Mededeeling der Commissie tot oprichting van een Christ. Geref. Gymnasium	114
Goedkeuring der handeling van de Commissie voor het Reglement op het beheer	114
Mededeeling van het plan tot oprichting een er vereeniging voor doofstomme en blinde kinderen	115

Protesten en verzoeken.

Protest Ds. E. S. Postma	56
Verzoek der Vereeniging voor Geref. schoolonderwijs ...	56
„ Kerkeraad der Gemeente Borger	57
Protest van G. Hasperen en anderen te Assen	57, 58
„ „ G. J. BIJSTERBORGH	58
Niet ontvankelijk verklaring van twee protesten	58
Protest van den Kerkeraad van Hollandsche Veld	59
„ „ Classis Hattem en L. Bekamp	59—61
„ „ B. Batelaar en anderen te Bodegraven . . .	61, 62
Verzoek D. de Jong te Kampen	62
Verzoek en dankbetuiging der Gemeente Bergum	62
Protest van den Kerkeraad van Houwerzijl en Zoutkamp. .	62
„ „ „ „te Stroobos	63
„ „ J. Kroeze te Vroomshoop	63
„ „ Ds. W. Groeneveld en Zoon	64

	Bladz.
Protest van W. VAN BENTHEM	65
Hoe te handelen met protesten van leden, die zich aan de Kerk onttrekken	65
Protest van den Kerkeraad te Meuwleusen	82
„ „ Classis Amersfoort	82
„ „ B. VAN GARDEREN en anderen te Baarn.	83, 84
„ „ K. KREULEN	72, 85, 114
„ „ Wildervank en Commissie om met den Kerkeraad het besluit daarop uit te voeren.....	102—108, 110
Verzoek tot behandeling van een protest van den Kerkeraad te Haarlemmermeer	100

P. S. In de 24ste Zitting der Synode werd in de plaats van Prof. D. K. WIELENGA als lid der Synodale Commissie benoemd Ds. J. HESSELS.

Deze Commissie bestaat nu uit: DD. W. H. GISPEN, J. NEDERHOED, en J. HESSELS.

Secundi: DD. W. DOORN, A. BRUMMELKAMP en J. VAN' ANDEL.

W. DOORN, *1ste Scriba Synodi.*